

Колониална
Медиа

АТЯТА НА ЗЕМЯТА

ДОЛИНАТА
НА
КОНИТЕ

ДЖИЙН М. ОЕЛ
ДОЛИНАТА НА КОНЕТЕ

Превод: Кънчо Кожухаров

chitanka.info

Това е една незабравима одисея в свят на внушаващи страхопочитание мистерии, в далечното минало, което е представено реалистично ярко. Романът ни връща назад в екзотичния праисторически свят, който открихме в „Кланът на пещерната мечка“, и при красивата Айла, смелата жена, която ни пленява с бушуващата си смелост и търсещото си сърце. Жестоко изхвърлена от древния Клан, осиновил я като дете, сега Айла пътува сама из земите на ледниковия студ и ужасяващите зверове. Тя търси Другите — хора също тъй високи, руси и синеоки като нея. Но Айла намира само една скрита долина, където броди стадо здрави степни коне. Тук тя развива уникална взаимна връзка с животните, която ѝ дава възможност да научи тайните на огъня и на оцеляването. И въпреки това нуждата ѝ от човешко общуване и любов остава незадоволена.

Тогава съдбата ѝ довежда един чужденец — красивия Джондалар — и Айла започва да се разкъсва между страха и надеждата, докато у нея не се пробужда желание, което ще определи съдбата на човечеството.

„Блестящо напрегната... изключително разказваческо умение държи читателя като омагьосан.“

„Пъблишърс Уикли“

ЗА АВТОРА

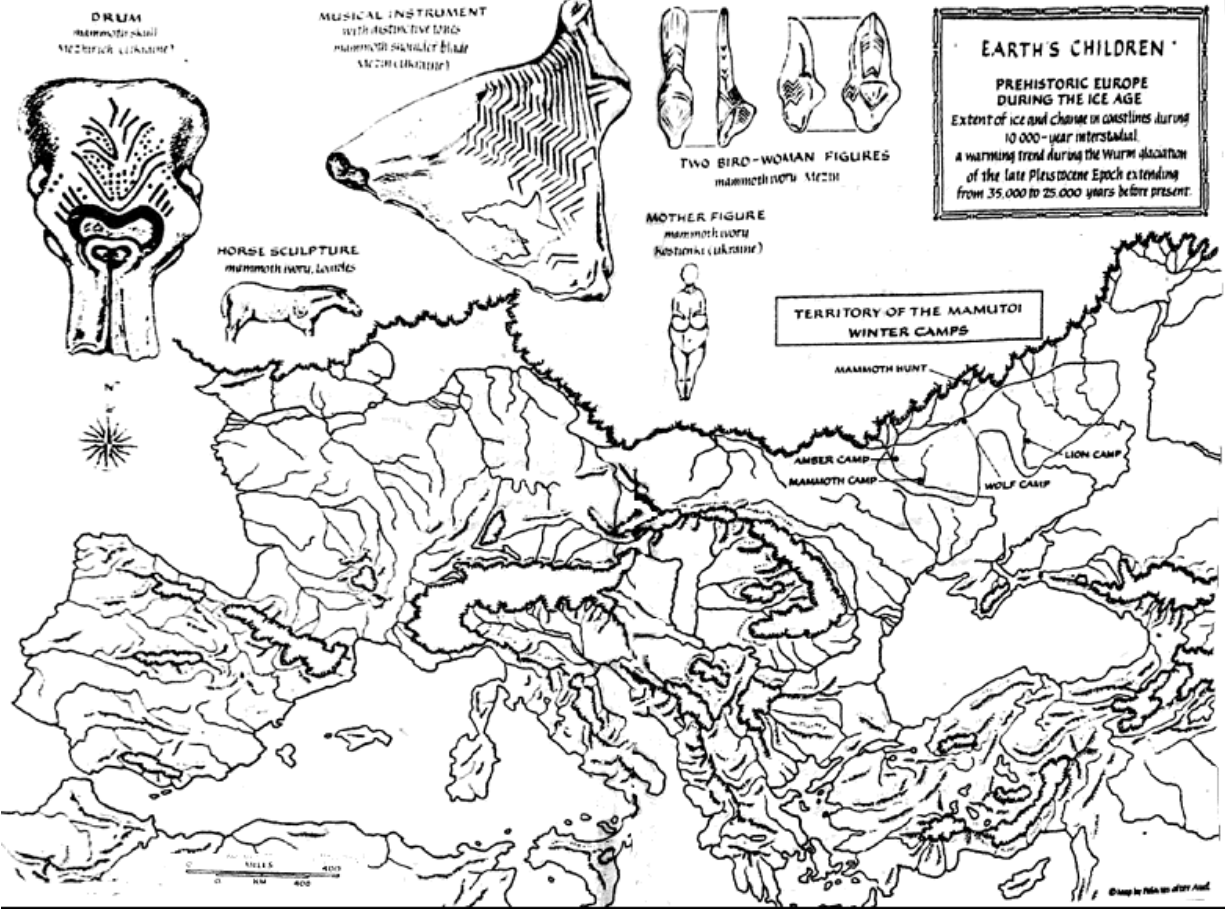
Джейн М. Оел понастоящем има твърдо установено литературно присъствие, като първия ѝ роман, „Клана на пещерната мечка“ бе провъзгласен от „Ню Йорк Таймс Бук Ривю“ като „вълнуващ, с много въображение и интуитивно стабилен.“ Тя продължава задълбочените си проучвания, започнати през 1977 година, за забележителната си поредица „Децата на земята“. В добавка към превъзходните ѝ познания за обработката на кремъка, построяването на снежни пещери, обработката на кожа и събирането и приготвянето на диворастваща храна, лечебни растения и билки, госпожа Оел наскоро се върна от Европа, където е изследвала праисторически селища, за да подготви следващите романи от поредицата си. Сега тя работи над третия си роман в Орегон, където живее със съпруга си.

БЛАГОДАРНОСТИ

В добавка към хората, споменати в „Кланът на пещерната мечка“, които продължиха да ми помагат и за тази книга от серията „Децата на земята“ и на които аз също продължавам да съм им благодарна, сега съм задължена и на: директора, д-р Дензил Фъргъсън, и персонала на опитната станция в Мальор във високите пустинни степи на Централен Орегон и особено на Джим Ригз. Освен другите неща той ме научи как се пали огън, как се използва копиеметът, как се правят спални рогозки от папур, как се оформя с натиск инструмент от кремък и как се пасира еленов мозък — кой би помислил, че кожата на елена може да стане мека като кадифе?

Дорийн Ганди, за внимателния прочит и забележките, благодарение на които се уверих, че тази книга е напълно самостоятелна.

Рей Оел, за поддръжката, окуражаването, помощта и загдето миеше чиниите.

1

Беше мъртва. Какво от туй, че ледените иглички на смразяващия дъжд жулеха кожата ѝ? Младата жена се сви на вятъра и придърпа пониско качулката от росомахова кожа. Яростните пориви усукваха около краката ѝ мечата кожа, с която бе облечена.

Това насреща дървета ли са? Стори ѝ се, че си спомня как порано е видяла рошава редичка дървесна растителност на хоризонта, и ѝ се прииска да бе обърнала повече внимание или паметта ѝ да бе тъй добра, както на останалите от Клана. Тя все още мислеше за себе си като за Клан, макар никога да не бе била, а пък сега беше и мъртва.

Сведе глава и се приведе към вятъра. Бурята я бе връхлетяла внезапно от север и тя отчаяно се нуждаеше от укритие. Само че пещерата бе далеч, а местността беше непозната. Откакто напусна, бе минал цял лунен цикъл, а тя все още нямаше представа къде отива.

На север, към голямата земя оттатък полуострова — само това знаеше. През нощта, когато умря, Иза и каза да си тръгне, каза, че Брод ще намери начин да я нарани, когато стане водач. Иза се оказа права. Брод я бе наранил по-лошо, отколкото можеше да си представи.

Той нямаше основание да ми отнема Дърк, помисли си Айла. Дърк е мой син. Брод нямаше основание и да я прокълне. Той бе човекът, който разгневи духовете. Той бе човекът, който докара земетресението. Но тогава тя поне знаеше какво може да очаква. А втория път всичко стана тъй бързо, че дори на Клана му трябваше време, за да го приеме, да я изхвърли от очите си. Само че не можаха да накарат Дърк да не я вижда, ако и да беше мъртва за останалата част от клана.

Брод я бе прокълел в пристъп на гняв. Когато първия път я бе прокълел Брун, той ги беше подготвил. Той си имаше основания. Те знаеха, че той трябва да го стори, а и той ѝ бе дал шанс.

Повдигна глава към поредния леден порив и забеляла, че се мръква. Скоро ще се стъмни, а краката ѝ са вкочанени. Студената лапавица се просмукваше през кожените ѝ нозебрани въпреки

острицата, която бе напъхала вътре в тях за изолация. Почувства облекчение, когато видя едно закърняло и усукано борче.

В степта дърветата бяха рядкост. Те растяха само там, където имаше достатъчно влага. Две редици борове, брези или върби, изваяни от вятъра в осакатени асиметрични форми, обикновено показваха речно русло. Такава гледка бе добре дошла през сухите сезони в една земя, където подпочвената вода беше рядкост. Когато бурите завиеха над откритата равнина откъм големия северен ледник, дърветата предлагаха защита, макар и скъперническа.

След още няколко стъпки младата жена стигна до истинска рекичка, въпреки че между окованите в лед брегове течеше само тясна струйка вода. Тя сви на запад по течението, като се оглеждаше за поплътна растителност, която би могла да ѝ предостави по-добро скривалище, отколкото близкия шубрак.

Помъкна се отново с пусната качулка, но се озърна, щом вятърът внезапно затихна. Оттатък рекичката отвесна скала защитаваше брега. Острицата изобщо не стопли нозете ѝ, когато при пресичането ледената вода се процеди вътре, ала тя бе щастлива, че се е озовала на тихо. На едно място калната стена на брега беше вдълбана, като отгоре оставаше изтъкан от преплетени корени на треви и сплъстена стара растителност навес със сравнително сухо местенце под него.

Развърза подгизналите каишки, придържачи походната кошница към гърба ѝ, и я тръсна долу. После извади тежката зуброва кожа и един як ошмулен клон. Издигна нисък наклонен навес и затисна краищата му с камъни и довлечени от течението пънове. Клонът го държеше отворен отпред.

Със зъби разхлаби ремъците на дланобраните си. Те представляваха парчета кожа с приблизително кръгла форма, събираха се при китката и имаха прорез отстрани на дланите, за да може да извади палеца или цялата си ръка, когато поиска да хване нещо. Нозебраните бяха направени по същия начин, като се изключи прорезът, и тя се поизмъчи, докато развърже набъбналите кожени ремъци, усукани около глезените ѝ. Махна ги, внимателно извади отвътре мократа острица.

Постла мечата си завивка с мократа страна надолу на земята под навеса, постави отгоре острицата, дланобраните и нозебраните и пропълзя вътре с краката напред. Уви се с кожата и придърпа

кошницата, за да затули отвора. Потърка студените си нозе и когато влажното ѝ кожено гнездо се затопли, се сгуши и затвори очи.

* * *

Зимата издъхваше с последни смразяващи въздишки и неохотно отстъпваше на пролетта, ала младият сезон показваше капризния си характер. Между студените напомнания за ледниковия мраз влудяващите намеци за топлина обещаваха лятна жега. През нощта в резултат на рязката промяна се разрази буря.

Когато Айла се събуди, снежните и ледените ивици край брега хвърляха ослепителни слънчеви отблясъци, а небето грееше в тъмносино. Разрѣфани парцали облаци се носеха на юг. Тя изпълзя от навеса и се втурна боса към водата с мяха за вода. Напълни покрития с кожа мях, без да обръща внимание на ледения студ, отпи една голяма глътка и побягна обратно. Облекчи се на брега и пропълзя в кожата си, за да се стопли отново.

Не се залежа дълго. Твърде много ѝ се искаше да бъде навън сега, когато опасността от бурята бе отминала и слънчевата светлина я мамеше. Усука изсушените от топлината на тялото ѝ нозебрани и завърза мечата кожа върху обточената с козина кожена завивка, в която бе спала. Извади от кошницата парче сушено месо, опакова навеса и дланобраните и потегли, дъвчейки месото.

Рекичката течеше почти направо и ходенето спореше. Айла си затананика монотонно със затворена уста. В гъстака край брега съзираше по някое зелено петно. Едно малко цвете, което смело бе показало миниатюрното си личице сред топящите се преспи сняг, я накара да се усмихне. Буца вледенен сняг се отчупи, плясна до нея и се понесе напред, понесена от бързото течение.

Когато напусна пещерата, пролетта беше пукнала, ала на южния край на полуострова беше по-топло и сезонът започваше по-рано. Планинската верига спираше острите ледникови ветрове, а крайморският бриз от вътрешното море затопляше и овлажняваше тясната брегова ивица и южните склонове до умерен климат.

Степите бяха по-студени. Тя бе заобиколила източния край на планините, но докато вървеше на север през откритата степ, сезонът

напредваше със същата скорост. Нито веднъж не се затопли повече от ранна пролет.

Дрезгавите крясъци на рибарките привлякоха вниманието ѝ. Погледна нагоре и видя няколко малки, подобни на чайки птици, които без усилие кръжаха и планираха с разперени криле. Морето трябва да е наблизо, помисли. Време е птиците да гнездят — това означава яйца. И може би най-разнообразни миди по скалите и оставени от прилива локви, пълни с анемони.

Слънцето приближаваше зенита си, когато тя стигна до един закътан залив, образуван от южния бряг на голямата земя и северозападния склон на полуострова. Най-накрая бе стигнала до широката гърловина, която съединяваше ивицата земя с континента.

Айла свали кошницата и се покатери по една зъбеста скала, която се издигаше високо над околността. Откъм морето бумтящият прибор бе изсякъл назъбени резени от масивната скала. Когато започна да събира яйца, ято гагарки и рибарки я сгълчаха с яростни квакания. Тя счупи няколко яйца и ги изпи още топли от гнездото. Преди да слезе надолу, мушна още няколко в гънката на дрехата си.

Свали нозебраните и нагази във водата, за да измие от пясъка мидите, които се бяха отлепили от скалата на нивото на водата. Подобните на цветя морски анемони прибраха лъжливите си венчелистчета, когато посегна да ги откъсне от плитките локви, останали по брега след отлива. Само че тези анемони имаха непознати форми и окраска. Вместо с тях приключи обяда си с няколко миди, изровени от пясъка — едно лека вдлъбнатина ги бе издала. Не използва огън и се наслади на суровите морски дарове.

Преяла с яйца и морска храна, младата жена си почина в основата на високата скала, а после я изкатери отново, за да огледа по-добре брега и голямата земя. Седна на върха на монолита, обгърна с ръце коленете си и погледна през залива. Вятърът хвърли в лицето ѝ дъха на богатия морски живот.

Южният бряг на континента плавно извиваше на запад. Отвъд тясната крайнина дървета се виждаше широка стенна земя. Тя не се различаваше от студената степ на полуострова, но по нея не се забелязваше и най-дребен знак за човешко присъствие.

Ето я, помисли си, голямата земя оттатък полуострова. Накъде да тръгна сега, Иза? Ти каза, че Другите са там, ала аз не виждам никого.

Докато гледаше огромната пуста земя, мислите на Айла се върнаха към ужасната нощ, когато преди три години Иза бе умряла.

— Ти не си Клан, Айла. Ти си родена от Другите, на тях им принадлежиш. Трябва да напуснеш, дете, да намериш своите.

— Да напусна! Къде да отида. Иза? Аз не познавам Другите, няма да знам къде да ги търся.

— На север, Айла. Иди на север. Много от тях са на север оттук, на голямата земя оттатък полуострова. Не можеш да останеш тук. Брод ще намери начин да те нарани. Иди и ги намери, детето ми. Намери своите, намери си стопанин.

* * *

Тогава не бе напуснала, не бе могла да напусне. Сега нямаше избор. Трябваше да открие Другите, освен тях не оставаше никой. Никога нямаше да може да се върне обратно, никога нямаше да види сина си отново.

По лицето на Айла потекоха сълзи. По-рано не беше плакала. Когато потегли, животът ѝ беше в опасност и скръбта беше разкош, който не можеше да си позволи. Но щом веднъж бариерата бе преодоляна, спиране нямаше.

— Дърк... бебчето ми, — хлипаше, заровила лице в дланите си. — Защо Брод те отне от мен?

Тя плака за сина си и за Клана, който бе оставила зад себе си, плака за Иза — единствената майка, която помнеше, плака за своята самота и страха от непознатия свят, дето я очакваше. Но не и за Креб, който я бе обичал като своя, все още не. Тази злочестина бе твърде скорошна, не беше готова да се вгледа в нея.

Когато сълзите изминаха пътя си, Айла откри, че се вира в разбиващия се ниско под нея прибой. Наблюдаваше как връхлитащите талози избликват нагоре в струи пяна и се увиват около назъбените скали.

Ще бъде толкова лесно, помисли.

Не! Тя поклати глава и се изправи. Казах му, че може да вземе сина ми, може да ме накара да замина, може да ме прокълне със смърт, но не може да ме накара да умра!

Вкуси соленото и по лицето ѝ плъзна кисела усмивка. Сълзите ѝ винаги разстройваха Иза и Креб. Очите на хората в Клана не пускаха вода, освен ако не бяха болни, дори очите на Дърк. У него имаше много от нея, той дори можеше да издава звуци по нейния начин, ала големите кафяви очи на Дърк бяха Клан.

Айла бързо се спусна долу. Докато наместваше кошницата на гърба си, се чудеше дали очите ѝ са наистина слаби или очите на всички Други пускаха вода. После в ума ѝ отекна друга мисъл: Намери своите, намери си стопанин.

* * *

Младата жена пътуваше по брега на запад, като пресичаше много рекички и потоци, които бяха намерили пътя си към вътрешното море, докато не стигна една доста широка река. Тя пое на север, като вървеше покрай препускащата вода навътре в сушата и се оглеждаше за място, където да пресече. Мина покрай крайбрежната ивица от борове и лиственици, които се гордееха с някой друг гигант, извисен над закърнелите си братовчеди. Когато стигна до континенталните степи, към малобройните иглолистни, обрамчващи реката, се присъединиха горички от върби, брези и трепетлики.

Тя следваше всяка извивка и завой на криволичето русло, като с всеки отминал ден ставаше все по-неспокойна. Реката я връщаше на изток, тъй като идваше от североизток. Тя не искаше да върви на изток. Някои Кланове ловуваха в източната част от голямата земя. Беше си правила сметка в дългото си пътуване към севера да върви на запад. Не искаше да рискува да срещне някой, който е Клан — не и със смъртното проклятие над себе си! Трябваше да намери начин да пресече реката.

Щом реката се разля и раздели на два ръкава около един малък, застлан с дребен чакъл остров, където шубраците се притискаха към скалистия бряг, реши да рискува и да пресече, няколко големи камъка в ръкава от другата страна на острова я накараха да мисли, че може би е достатъчно плитко, за да преброди. Беше добър плувец, ала не искаше да мокри дрехите и кошницата. Щеше да ѝ отнеме много време да ги суши, а нощите все още бяха студени.

Разходи се напред-назад край брега, като наблюдаваше бързата вода. Когато реши кое е най-плиткото място, се съблече, накамари всичко в кошницата и като я държеше високо, влезе във водата. Скалите под краката ѝ бяха хлъзгави, а течението заплашваше да я извади от равновесие. В средата на първия ръкав водата стигна до кръста ѝ, но тя се добра до острова без произшествия. Вторият ръкав беше по-широк. Не беше сигурно дали има брод, ала бе почти на половината път и не искаше да се откаже.

Беше доста подминала средата, когато реката стана по-дълбока и водата стигна до врата ѝ. Трябваше да тръгне на пръсти, държейки кошницата над главата си. Внезапно дъното изчезна. Главата ѝ пропадна надолу и тя неволно преглътна. В следващия миг плаваше изправена във водата, а кошницата се крепеше на върха на главата ѝ. Прикрепяше я с една ръка, а с другата се опитваше да напредне към отсрещния бряг. Течението я повлече, но само за малко. Под краката си усети камъни и след няколко минути излезе на брега.

* * *

Айла загърби реката и пак тръгна из степта. Слънчевите дни станаха повече от дъждовните и затоплящият се сезон най-накрая се разбърза и я изпревари по пътя на север. Пъпките на дърветата и храстите се развиха в листа, а иглолистните протегнаха меки, светлозелени игли от краищата на клонките и гранките си. Тя пътъом ги късаше, за да дъвче и се наслаждаваше на леко острия боров вкус.

Започна да пътува по цял ден, докато не откри поток или може би рекичка, където си устрои лагер. Пролетните дъждове и топенето на снеговете от по-далечния север бяха препълнили реките и изпълваха клисурите и старите корита, които по-късно щяха да се превърнат в сухи дерета или, в най-добрия случай, в бавно течащи кални канавки. Изобилието на вода беше временно явление. Влагата щеше да бъде погълната бързо, но не преди да накара стените да разцъфнат.

Почти за една нощ бели, жълти и пурпурни — по-рядко светлосини или яркочервени — цветя изпълниха земята, като в далечината се разтваряха в доминиращото свежо зелено на новата

трева. Айла се радваше на красотата на сезона — пролетта винаги бе била любимото ѝ годишно време.

Щом откритите равнини напъпиха от живот, тя започна все по-малко да разчита на оскъдния резерв консервирана храна, който носеше, и заживя от земята. Всяка жена от Клана знаеше да бере листа, цветя, пъпки и ягоди в движение, почти без да спира. Тя оскуба листата и клонките от един здрав клон, заостри края му с кремъчен нож и използва пръчката за също тъй бързо изравяне на корени и луковици. Събирането и спореше. Имаше да храни само себе си.

Но Айла имаше едно предимство, което жените от Клана обикновено нямаха. Тя умееше да ловува. Наистина само с прашка, ала дори мъжете се съгласяваха — след като вече бяха преглътнали идеята, че тя изобщо може да ловува — че тя е най-изкусният ловец с прашка в Клана. Беше се научила сама и бе платила скъпо за уменията си.

Когато цъфтящите билки и треви прилъгаха живеещите в дупки земни катерици, гигантските хамстери, големите пустинни гризачи, земните и полските зайци от зимовищата им, Айла отново начена да носи прашката си затъкната в ремъка, който държеше кожената и дреха затворена. В ремъка беше затъкнала и пръчката за ровене, обаче торбичката с билките носеше както винаги на ремъка на долната си дреха.

Храната беше в изобилие. С дърветата и огъня въпросът бе по-труден. Тя можеше да добива огън, а покрай някои от пролетните потоци съумяваха да оцелеят малки дървета. Събираше и сухи изпражнения, когато ѝ се случеше да намери, ала не можеше да пали огън всяка вечер. Понякога нямаше подходящо гориво, дървесината беше зелена или влажна или пък тя се чувстваше изморена и не искаше да се занимава с това.

Все пак не ѝ бе приятно да спи на открито без сигурността на огъня. Просторната степ изхранваше множество големи тревопасни, а техните стада биваха прореждани от най-разнообразни четириноги ловци. Огънят обикновено ги отпъждаше. Когато пътуваха, мъжете с високо положение в Клана обикновено носеха жив въглен. За да запалят нов огън, но отначало на Айла това не ѝ хрумна. Щом веднъж го стори, се зачуди, защо не го е направила по-рано.

Пръчката за разпалване на огън и плоската, лесно запалваща се подложка обаче не облекчаваха работата, ако се случеше праханта или

дървото да са твърде зелени или влажни. Тя откри скелета на един зубър и си помисли, че проблемите ѝ са решени.

Бе минал цял лунен цикъл и влажната пролет се затопляше към ранно лято. Айла все още пътуваше из широката крайбрежна равнина, която плавно се спускаше към вътрешното море. Влачената от сезонните наводнения тиня, често образуваше дълги естуари. Пясъчните наноси ги затваряха частично или напълно ги запечатваха, тъй че образуваша лагуни или езера.

Бивакът на Айла предната нощ бе сух и в средата на утрото тя спря край малко езерце. Водата изглеждаше застояла и негодна за пиене, ала мяхът за вода беше почти празен. Потопи ръка, за да я опита, а после изплю противната течност и отсърбна от мяха, за да измие устата си.

Интересно дали онзи зубър е пил от тая вода, помисли тя, като забеляза обезцветени кости и череп с дълги заострени рога. Обърна гръб на застоялото езерце и сянката на смъртта, ала мисълта за кокалите не я напусна. Продължаваше да вижда белия череп и дългите рога, извитите кухи рога.

Към пладне спря край един ручей и реши да запали огън, за да изпече заека, който бе убила. Както седеше на топлото слънце и въртеше между дланите си пръчката за разпалване на огън върху подложката, ѝ се прииска да се появи Грод с въгленчето, което носеше в...

Скочи, пхна пръчката и подложката в кошницата, сложи отгоре заека и се забърза обратно натам, откъдето бе дошла. Щом стигна езерцето, се огледа за черепа. Грод обикновено носеше един жив въглен, увит в изсушен мъх или лишей, в дълъг кух зубров рог. С този тук и тя можеше да носи огън.

Докато дърпаше рога, усети угризения на съвестта. Жените от Клана не носеха огън, това не бе позволено. А кой ще го носи вместо мен, запита се и дръпна силно. Рогът се отчупи. Побърза да се махне, сякаш самата мисъл за забраненото действие бе призовала неодобрително втренчени очи.

Навремето оцеляването ѝ бе зависило от привикването към чужд на природата ѝ начин на живот. Сега зависеше от способността да преодолее внушенията от детството и да мисли самостоятелно.

Зубровият рог беше началото и това начало ѝ вещаеше добри възможности.

За да носи огън обаче, се изискваха повече неща, отколкото си мислеше. Сутринта тя се огледа за сух мъх, в който да увие въглена си. В гористия район на пещерата мъхът беше в изобилие, ала сред откритата просторна равнина нямаше откъде да се намери. Накрая го замести с трева. Когато пак се нахрани да прави бивак, за нейно разочарование живият въглен беше изгаснал. Ала тя вече знаеше, че може да го стори, пък и често бе изграждала огън, който да гори цялата нощ. Знания за това имаше. Нужни бяха много опити и много загаснали въглени, за да открие начин да запази искрица огън от един свой бивак до друг. Оттогава носеше и зубровия рог привързан към ремъка на кръста си.

* * *

Айла винаги намираще брод, за да прекоси реките по пътя си, но когато стигна до широката река, разбра, че ще трябва да открие някакъв друг способ. Няколко дни вървя срещу течението, ала реката свърна на североизток, без да стане по-тясна.

Макар да мислеше, че е извън територията, на която могат да ловуват членовете на Клана, не искаше да върви на изток. Да върви на изток значеше да се върне към Клана. Това тя не можеше да направи. Не желаше дори да поеме в тази посока. А и не можеше да остане да бивакува на открито край реката. Трябваше да я пресече, нямаше друг път.

Помисли си, че би могла да го стори — винаги бе била добър плувец — но не и като държи кошницата с цялото си имущество над главата. Проблемът беше в имуществото ѝ.

Седеше край малък огън на завет край едно паднало дърво, чиито голи клони се влачеха във водата. Следобедното слънце проблясваше в непрекъснато движещите се струи на бързото течение. Край нея водата носеше някакви останки. Те ѝ напомниха за потока край пещерата, за лова на есетра и съомга там, където той се вливаше във вътрешното море. Беше навикнала на удоволствието от къпането,

нищо че Иза се тревожеше. Айла не можеше да си спомни кога се е учила да плува. Струваше ѝ се, че винаги е умеела.

Интересно защо никой друг никога не е обичал да плува, удивляваше се тя. Мислеха си, че съм особена, защото обичам да плувам толкова надалеч... Докато веднъж Она едва не се удави.

Спомни си как всички ѝ бяха благодарни, загдето е спасила живота на детето. Брун дори ѝ помогна да излезе от водата. Тогава бе усетила топлотата на приемането, бе почувствала, че наистина е от тях... Дългите ѝ прави крака, твърде слабото и твърде високо тяло, светлата коса и сините очи, високото чело вече нищо не означаваха. После някои от Клана се опитаха да се научат да плуват, но не се справяха добре и изпитваха страх от дълбокото.

Чудя се дали Дърк може да се научи. Беше по-лек от всяко друго бебе и никога няма да стане толкова мускулест, колкото са повечето мъже. Мисля, че би могъл...

Но кой да го научи? Аз няма да съм там, а Уба не може. Тя ще се грижи за него. Тя го обича почти колкото го обичам аз, но тя не може да плува. Нито пък Брун. Брун обаче ще го научи да ловува и ще защитава Дърк. Няма да позволи на Брод да нарани моя син, обеща ми. Нищо, че се предполагаше, че не може да ме види. Брун беше добър водач, не като Брод...

Би ли могъл Брод да е заченал Дърк да расте вътре в мен? Айла потръпна, като си спомни как я бе насилвал Брод. Иза казваше, че мъжете правят така с жените, които харесват, но Брод го правеше, само защото знаеше колко мразя това. Всички разправят, че духовете на тотемите карат бебетата да растат. Само че никой мъж няма тотем, който да е достатъчно силен, за да победи моя Пещерен лъв. Забременях чак след като Брод продължи да ме насилва и всички бяха изненадани. Никой не мислеше, че някога ще имам бебе...

Да можех да го видя, когато порасне. Вече е висок за възрастта си — също като мен. Сигурна съм, че ще бъде най-високият мъж в Клана...

Не, не съм сигурна! Никога няма да узная. Никога няма да видя Дърк отново.

Престани да мислиш за това, заповяда си сама и изтри една сълза. Стана и отиде до брега на реката. Нямаше никаква полза да мисли за него. И няма да ми помогне да пресека тази река!

Бе толкова потънала в мислите си, че не забеляза кога раздвоеният ствол доплава близо до брега. Отнесено гледаше как протегнатите клони на падналото дърво го впримчиха в плетеницата от по-малки клони и дълго наблюдаваше, без да забелязва как дървеният труп се блъска и напруга да се освободи. Но щом забеляза, забеляза и възможностите, които ѝ се предоставяха.

Нагази в плиткото и го издърпа на брега. Горната част от ствола на голямо дърво, пречупено наскоро от яростно наводнение нагоре по реката, при това не много подгизнал. С кремъчната брадвичка, която носеше в една гънка на кожената си дреха, отсече по-дългия от двата клона на чатала почти наравно с другия и окастри пречещите ѝ клонки, оставяйки два доста дълги чукана.

Огледа се наоколо и се насочи към група драпирани с повет брези. Задърпа една свежа поветова лоза, освободи дългото здраво стебло и се върна обратно, скубейки листата. После разстла кожения навес на земята и изтърси върху него съдържанието на кошницата си. Време беше да го инвентаризира и преопакова.

На дъното на кошницата постави дланобраните и нозебраните заедно с обточената с кожа връхна дреха. Понеже сега носеше своето лятно одеяние, нямаше да има нужда от тях до зимата. Спря за миг и се зачуди къде ли ще бъде следващата зима, но не си позволи да се отвлече с тая мисъл. Спря отново, когато извади мекия еластичен кожен плащ, който използваше, за да придържа Дърк на хълбока си при носене.

Нямаше нужда от него. Не ѝ бе нужен, за да оцелее. Бе го взела само понеже беше тясно свързан с Дърк. Притисна го към бузата си, внимателно го сгъна и го сложи в кошницата. Отгоре постави меките абсорбиращи кожени ремъци, които използваше по време на менструалното си течение. Последва ги допълнителният чифт нозебрани. Сега ходеше боса, ала все още носеше един чифт, когато бе влажно или студено, и той вече се бе износил. Бе щастлива, че е взела и втори чифт.

После провери храната. Оставаше и един пакет от брезова кора със захар от явор. Айла го отвори, отчупи едно парченце и го сложи в устата си, като се чудеше дали някога отново ще опита яворова захар, след като тази свърши.

Все още имаше няколко питки пътна храна, каквито мъжете взимаха, когато тръгваха на лов — от стопена мазнина, напълно изсушено месо и изсушени плодове. При мисълта за богатата мазнина устата ѝ се напълни със слюнки. Повечето от малките животни, които убиваше с прашката, бяха кльоцави. Без да събира растителна храна, тя бавно би се изтощила от чисто протеиновата си диета. Мазнините и въглехидратите бяха необходими.

Сложи пътните питки, без да угоди на желанието си да ги опита, като ги запази за критични случаи. Добави няколко ленти сушено месо — жилаво като кожа, но хранително, няколко сушени ябълки, малко лешници, няколко кесии зърно, обрано от степната трева близо до пещерата, и изхвърли един развален корен. Върху храната сложи чашата и купата си, качулката от росомаха и износените нозебрани.

Отвърза торбичката с лекарствата от пояския си ремък и прекара ръка по гладката, непропускаща вода видрова кожа, напипвайки твърдите кости на краката и опашката. Ремъчето, което затваряше торбичката, беше прекарано около отвора на врата и странно разплесканата глава, все още прикрепена към задната част на врата, служеше като похлупак. Иза беше направила торбичката специално за нея и ѝ я бе предала като наследство от майка на дъщеря, когато тя стана знахарка на Клана.

За пръв път от много години Айла се сети за първата си торбичка, направена от Иза, онази, която Креб изгори, когато за пръв път беше прокълнатата. Брун трябваше да го стори. На жените не бе разрешено да докосват оръжия, а Айла от няколко години използваше прашката си. Но той ѝ бе дал шанс да се върне, ако оцелее.

Може би ми даде по-голям шанс, отколкото е предполагал, помисли тя. Чудя се дали щях да бъда жива сега, ако не бях научила как смъртното проклетие те кара да искаш да умреш. Като се изключи Дърк, мисля, че първия път беше по-тежко. Когато Креб изгори всичките ми неща, исках да умра.

Не бе в състояние да мисли за Креб: мъката бе твърде скорошна, раната — твърде прясна. Бе обичала стария магьосник така, както обичаше и Иза. Той беше побратим на Иза, а също и на Брун. Понеже нямаше едно око и част от едната ръка, Креб никога не ловуваше, ала беше най-великият свещен човек от всички Кланове — Мог-ър. От него се бояха и го уважаваха — покритият му с белези едноок

старчески лик можеше да вдъхне страх и у най-смелия ловец, ала Айла познаваше нежната му страна.

Беше я закрилял, беше се грижил за нея, беше я обичал като дете на другарката, която нивга не бе имал. Преди три години бе имала време да свикне със смъртта на Иза и макар да тъгуваше за раздялата, знаеше, че Дърк е още жив. Не бе тъгувала за Креб. Внезапно болката, която бе палила в себе си, откакто земетресението го уби, не можеше да стои повече вътре. Тя изплака името му.

— Креб... О, Креб... Защо се върна в пещерата? Защо трябваше да умираш?

Тя задуши хлиповете си във водонепроницаемата кожа на торбичката от видра. После нейде изотвътре към гърлото ѝ се надигна висок вой. Заклати се назад-напред и заоплаква своите терзания, своята тъга, отчаянието си. Нямаше го обичният Клан, за да присъедини воплите си към нейните и да сподели мъката ѝ. Страдаше сама и страдаше заради самотата си.

Когато воплите и затихнаха, се почувства пресушена, но ужасната болка бе олекнала. След малко отиде до реката и изми лицето си, а после пъкна торбичката с лекарства в кошницата. Нямаше защо да проверява съдържанието ѝ. Знаеше точно какво има в нея.

Докопа пръчката за разравяне и я захвърли, тъй като гневът се надигна, за да измести мъката и да налее масло в нейната решителност. Брод няма да ме накара да умра!

Пое дълбоко дъх и се насили да продължи опаковането. Остави малко материали за правене на огън и зубровия рог в кошницата и извади няколко кремъчни оръжия от гънките на наметалото си. От друга гънка извади един заоблен речен камък, подхвърли го във въздуха и пак го хвана. С прашката можеше да метне всеки камък с нужната големина, но гладките кръгли камъни подобряваха точността и тя пазеше няколкото, които имаше.

Посегна за прашката — ивица еленова кожа, по-широка в средата, за да задържа камъните, и с дълги изтънени краища, усукани от употреба. Не ще и дума, че ще я запази. Тя развърза дългия кожен шнур, който бе така увит около мекото ѝ наметало от кожа на дива антилопа, че правеше гънки, в които да може да носи разни неща. Наметалото падна. Остана съвсем гола, като се изключи малката кожена кесийка, висяща на връв от врата ѝ — нейният амулет. Изхлузи

го през глава и потръпна — чувстваше се по-гола без амулета, отколкото без наметалото, ала малките твърди предмети вътре в него ѝ подействаха успокояващо.

Това бяха всичките ѝ притежания, всичко, от което имаше нужда, за да оцелее — това и знанията, уменията, опитът, интелигентността, решителността и смелостта.

Тя бързо зави амулета, инструментите и прашката в наметалото и ги сложи в кошницата, уви около нея мечата кожа и я завърза с дългия ремък. Загъна вързопа с навеса от зуброва кожа и го привърза с поветовата лоза зад чатала на ствола.

Загледа се за малко в широката река и оттатъшния бряг, помисли си за тотема си, а после нарита пясък върху огъня и бутна ствола с всичките ѝ скъпоценни притежания в реката под преплетеното дърво. Като се намести откъм чаталестия край, Айла хвана стърчащите остатъци от бившите клони и бутна силно сала си.

Все още охлаждадена от топящия се ледник, ледената вода обви голото и тяло. Тя ахна, почти неспособна да диша, но привикна към студа и вцепеняването премина. Мощното течение пое ствола, за да привърши работата си по транспортирането му до морето, и го подхвърли между водовъртежите, ала раздвоените клони му попречиха да го преобърне. Като риташе с все сила, тя се бореше да мине през бушуващата вода и се извъртя под ъгъл към отсрещния бряг.

Но напредъкът ѝ бе агонизиращо бавен. Всеки път щом погледнеше, другата страна на реката се оказваше по-далеч, отколкото бе очаквала. Движеше се по-бързо надолу, отколкото навярно. Когато реката я отнесе край мястото, където бе възнамерявала да стигне до брега, беше вече уморена, а студът бе снижил температурата на тялото ѝ. Трепереше. Мускулите я боляха. Струваше ѝ се, че рита цяла вечност с камъни, привързани към нозете, но се насилваше да продължава.

Накрая, изтощена, се предаде на безжалостната сила на водата. Реката се възползва от това и запокити импровизирания сал обратно към талвега. Айла можа единствено да се вкопчи безнадеждно, защото сега стволът я направляваше.

Но напред руслото се изменяше и рязко завиваше от юг на запад, като заобикаляше една стърчаща ивица земя. Преди да се предаде на умората си, Айла бе изминала повече от три четвърти от пътя през

бушуващия поток и когато видя скалистия бряг, с решително усилие отново пое контрола.

Насили краката си да ритат и се опита да стигне брега, преди реката да я отнесе край носа. Затвори очи и се концентрира върху това да движи краката си. Внезапно стволът застърга с тласък по дъното и спря.

Айла не можеше да се движи. Лежеше полупотънала във водата и все още стискаше чуканите на клоните. Един водовъртеж в пороя повдигна стеблото и го освободи от острите скали, като изпълни младата жена с паника. Тя се насили да се изправи на колене и забута напред тласканото от водата дърво, закотви го на брега, после падна обратно във водата.

Не можеше да се отпусне задълго. Като трепереше силно от студената вода, си наложи да пропълзи върху скалистия нос. Непохватно развързва възлите на лозата и щом успя, повлече вързопа към брега. За нейните трепереци пръсти ремъкът се оказа още по-труден за развързване.

Провидението ѝ помогна и ремъкът се скъса. Задърпа настрани дългата кожена лента, избута кошницата, пропълзя върху мечата кожа и се загърна с нея. Докато треперенето ѝ престане, младата жена вече бе заспала.

* * *

След опасното пресичане на реката Айла се отправи на север и леко на запад. Докато претърсваше откритата степ за някакъв знак от хора, летните дни се затоплиха. Тревистите цветя, които бяха освежили късата пролет, повяхнаха и тревата израсна почти до кръста.

Тя добави люцерна и детелина към диетата си и се зарадва на леко сладникавите и съдържащи скорбяла фъстъци, чиито корени откриваше, проследявайки криволичещите на повърхността стебла. Шушулките на млечния фий и овалните зеленчуци набъбнаха и се присъединиха към ядивните корени, така че не се налагаше тя да ги разпознава от отровните им братовчеди. Когато сезонът за пъпките на кремове мина, корените все още бяха нежни. Няколко ранозреещи разновидности нискорасло френско грозде започнаха да променят

цвета си и постоянно се появяваха нови листенца куча лобода, синап и коприва.

Прашката ѝ не страдаше от липса на цели. Равнините изобилстваха от мармоти, големи пустинни гризачи, безопашати степни зайци и оцветени в кафяво вместо в зимно бяло различни видове полски зайци. Нисколетящите бели и алпийски яребици представляваха специално угощение, макар че Айла не можеше да хапне алпийска яребица, без да се сети за тлъстите гащати птици, които бяха предпочитаното лакомство на Креб.

И това бяха само по-дребните създания, които се угощаваха от лятното изобилие на равнината. Видя стада елени — северни елени, благородни елени и едри рогати гигантски елени, малки степни кончета, магарета и онагри, които наподобяваха и едните, и другите. От време на време някой гигантски бизон или семейство антилопи сайта пресичаха пътя ѝ. В стадата червеникавокафяви диви говеда, чиито бикове стигаха шест фута височина при плешките, имаше пролетни телета, които бозаеха от широките кравешки вимета. Устата на Айла се пълнеше със слюнки при мисълта за вкуса на млечното телешко, но прашката ѝ не ставаше за лов на зубри. Тя мярна мигриращи рунтави мамути, видя как мускусни бикове, строени в редица с малките отзад, гледат изпод вежди глутница вълци и внимателно избегна семейство злонравни космати носорози. Тотемът на Брод, помисли си тя, подхожда му.

С напредването на север младата жена започна да забелязва промяна в терена. Той ставаше по-сух и пустинен. Бе достигнала неясната северна граница на влажните снежни континентални степи. Нататък по цялата дължина на пътя до стръмните стени на огромния северен ледник се простираха безводни льосови стени — природна среда, съществувала единствено през ледниковия период.

Ледниците — масивни замръзнали пластове лед, проснали се върху континента, обгръщаха северното полукълбо. Близко една четвърт от земната повърхност бе погребана под тяхната неизмерима, смазваща тежест. Заключената в техните предели вода бе предизвикала снижаване на нивото на океаните, удължаване на бреговата линия и промяна на формата на сушата. Нито една част от света не бе свободна от влиянието им: дъждовете наводняваха екваториалните райони и

пустините се свиваха, ала наистина огромен бе ефектът в близост до границите на леда.

Обширното ледено поле охлаждаше въздуха над себе си, кондензираше влагата в атмосферата и тя падаше под формата на сняг. Близо до центъра обаче имаше стабилна област на високо налягане, която създаваше изключително сух студ и изтласкваше валежите от сняг към краищата. Там израстваха огромни ледници. По цялото си огромно протежение ледът бе почти еднакъв, а дебелината му надминаваше една миля.

Понеже по-голямата част от снега падаше върху леда и подхранваше ледника, земята на юг от него бе суха и замръзнала. Постоянното високо налягане над центъра засмукваше като комин и запрящаше студения сух въздух към областите с ниско налягане. Над стените винаги духаше северен вятър. Променяше се само силата му. По пътя си той помиташе стритите на брашно от подвижната стена на ледника скали. Плаващите във въздуха частици се ръсеха върху льоса — среда, малко по-груба от лепило, отлагаха се на стотици мили разстояние на много стъпки дълбочина и се превръщаха в почва.

През зимата виещият вятър набиваше оскъдния сняг в голата замръзнала почва. Но земята се въртеше и въртеше около своята наклонена ос и сезоните се сменяха. Няколкото градуса по-ниска средногодишна температура бяха предизвикали образуването на ледника. Някой друг горещ ден не беше от значение, защото не променяше средната ѝ стойност.

Напролет падналият на земята оскъден сняг се разтапяше, а кората на ледника се затопляше, процеждаше се надолу и тръгваше към стените. Водата размекваше почвата над вечно замръзвания слой достатъчно, за да могат тревите и билките с техните плитни корени да разцъфнат. Тревата израстваше бързо, усещайки вдън семето си, че животът ще бъде кратък. Към средата на лятото тя вече представляваше сухо изправено сено — цял континент от тревиста земя с разпръснати групички северна гора и тундра в близост до океаните.

В районите до границите на леда, където снежната покривка бе лека, тревата целогодишно осигуряваше храна на безброй тревопасни и семейни животни, пригодени се към ледниковия студ, както и на хищниците, които могат да се пригодят към всеки поддържащ

плячката им климат. Един мамут би могъл да пасе на стъпка от блестящата синьо-бяла ледена стена, извисяваща се миля или повече над него.

Сезонните потоци и реки, подхранвани от топящия се ледник, се връзваха в дълбокия льос и често през утаечните скали до кристалната гранитна платформа под континента.

Стръмните проломи и речните клисури бяха честа гледка сред открития терен, като реките доставяха влага, а клисурите — укритие от вятъра. Даже сред безводните льосови степи съществуваха зелени долини.

* * *

Времето се затопли и сред върволицата на дните Айла се умори да пътува, умори се от монотонността на степта, умори се от неотслабващото слънце и неспирния вятър. Кожата ѝ загрубя, напука се и се обели. Устните ѝ се нацепиха, очите ѝ се възпалиха, а гърлото ѝ постоянно дращеше. Понякога пресичаше някоя речна долина — позелена и с повече дървета от степите, но никоя не я изкуши да остане и в никоя нямаше човешки живот.

Макар обикновено небето да бе ясно, безплодните ѝ търсения хвърляха сянката на страха и тревогата. Зимата винаги управляваше земята. И в най-жежкия летен ден острият ледников студ витаеше нейде в мислите. За да оцелее през дългия жесток сезон, трябваше да натрупа храна и да намери убежище. Скитосваше от ранна пролет и вече започваше да се чуди дали не е обречена вечно да броди из степите и най-накрая да умре.

В края на един ден, който бе досущ като предхождащите, направи сух бивак. Беше сполучила в лова, ала въгленът ѝ бе угаснал, а дърветата ставаха все по-редки. Хапна няколко сурови залька, за да не се занимава с огъня, но нямаше апетит. Захвърли мармота настрана, въпреки че изглежда дивечът също намаляваше или пък очите ѝ не бяха достатъчно остри. Брането също бе станало по-трудно. Почвата се бе втвърдила и беше покрита със стара растителност. И винаги духаше вятър.

Спа зле, измъчвана от лоши сънища, и се събуди, без да е отпочинала. Нямаше нищо за ядене. Даже захвърленият мармот бе изчезнал. Пи вода — застояла и безвкусна — опакова кошницата си и потегли на север.

Към пладне откри русло на ручей с няколко съхнещи локви вода с леко парлив вкус, но напълни мяха си за вода. Изрови няколко хвоцови корена — бяха леки и жилави, но тя ги задъвка, както се мъкнеше. Не искаше да продължава, ала не знаеше какво друго да прави. Обезверена и апатична, не обръщаше много внимание къде върви. Не забеляза стадото пещерни лъвове, които се гreeха на следобедното слънце, докато един от тях не изрева предупредително.

Страхът я прониза и тя се осъзна. Върна се назад и сви на запад, за да заобиколи територията на лъвовете. Достатъчно бе пътувала на север. Защищаваше я духът на Пещерния лъв, а не големият звяр в неговата физическа форма. Това че беше неин тотем, не означаваше, че не е заплашена от нападение.

Всъщност точно така Креб бе разбрал, че тотемът ѝ е Пещерният лъв. Тя все още носеше на лявото си бедро четири дълги успоредни белега и имаше повтарящи се кошмари, в които една гигантска лапа посягаше в малката пещера, където като петгодишно дете бе избягала да се скрие. По-късно си спомни, че предната нощ бе сънувала тази лапа. Креб ѝ каза, че е била изпитана дали е достойна и белязана в знак, че е избрана. Несъзнателно посегна надолу и пипна белезите на бедрото си. За какво ли би могъл да ме избере Пещерният лъв, помисли си.

Когато се спусна ниско на запад, слънцето започна да я заслепява. Айла се изкачваше по дълъг склон и се оглеждаше за място, където да бивакува. Пак сух бивак, помисли си и се усети щастлива, че е напълнила мяха за вода. Но скоро ще трябва да намери вода. Беше уморена, гладна и разочарована, загдето си бе позволила да приближи толкова много до пещерните лъвове.

Дали това беше някакъв знак? Или бе просто въпрос на време? Какво я караше да мисли, че ще избяга от смъртното проклятие?

Хоризонтът блестеше тъй ярко, че едва не пропусна отсечения край на платото. Засенчи с длан очи, застана на ръба и погледна надолу в клисурата. Там течеше малка блестяща река, заобиколена от двете страни от дървета и храсти. Проломът в отвесните скали се

разширяваше в хладна, зелена, защитена долина. На половината път надолу в средата на едно поле последните лъчи на слънцето падаха върху мирно пасящо стадо коне.

2

Добре, Джондалар, защо реши да дойдеш с мен? — рече младият брюнет, разваляйки палатката от няколко прикрепени с ремъци кожи. — Каза на Марона, че само ще посетиш Даланар и ще ми покажеш пътя. Просто да направиш едно късо Пътешествие, преди да уседнеш. Предполагаше се, че ще идеш на Лятното събиране с Ланзадонии и ще стигнеш навреме за Бракосъчетанието. Тя ще побеснее, а пък е такава жена, че не бих искал да ми е ядосана. Сигурен ли си, че просто не бягаш от нея? — тонът на Тонолан бе шеговит, но сериозният му поглед го издаваше.

— Малки братко, какво те кара да мислиш, че си единственият в това семейство, на когото му се пътува? Нали не мислиш, че щях да те оставя да потеглиш самичък? Та после да се върнеш вкъщи и да се фукаш с дългото си Пътешествие? Някой трябва да дойде, за да предпази разказа ти от преувеличения, а тебе от неприятности — отговори високият рус мъж и се наведе да влезе в палатката.

Отвътре тя бе достатъчно висока за седнал или застанал на колене човек, но не и за изправен и достатъчно широка, за да побере двамата заедно със спалните им чували и личните им принадлежности. Поддържаха я три пръта в редица по средата, като над по-високия прът близо до центъра имаше отвор с капак, който можеше да се пристегне тъй, че да спира дъжда или да се отвори, за да излиза димът, ако искаха да запалят огън в палатката. Джондалар измъкна трите пръта и изпълзя с тях заднешком от отвора.

— Мен да пазиш от неприятности! — каза Тонолан. — Скоро ще ми израснат очи на тила, за да ти пазя задника! Почакай само Марона да разбере, че не си с Даланар и с ланзадоните, когато идат на Събирането. Може да реши да се превърне в донии и да литне над тоя ледник, дето току-що пресякохме, за да те докопа, Джондалар.

Двамата започнаха да сгъват палатката между тях.

— Тя отдавна ти е хвърлила око и точно когато си мисли, че вече те е пипнала, решаваш, че е време да направиш Пътешествие. Мисля,

че просто не искаш да пъхнеш ръката си в този ремък и да оставиш Зеландони да завърже възела. Мисля, че моят голям брат се стеснява да се обвърже.

Оставиха палатката до самарите.

— Повечето мъже на твоята възраст вече имат по едно или две малки на сърцата си — добави Тонолан, като се гмурна под шеговития удар на по-големия си брат. Сега вече смехът бе влязъл в сивите му очи.

— Повечето мъже на моята възраст! Аз съм само три години по-възрастен от теб, — рече Джондалар, преструвайки се на ядосан. После се засмя — гръмко и от сърце — и непотиснатата жизнерадост на смеха бе толкова по-изненадваща, защото бе неочаквана.

Двамата братя се различаваха като деня и нощта, само че тъкмо по-ниският тъмнокос брат не туряше нещата на сърцето си. Дружелюбният характер, заразителната усмивка и склонността на Тонолан да се смее бързо го правеха добре дошъл навсякъде. Джондалар бе по-сериозен, често бърчеше вежди при размисъл или тревога и макар да се усмихваше лесно, особено на брат си, рядко се засмиваше на глас. Когато обаче се разсмееше, пълната невъздържаност на смеха му бе изненадваща.

— И откъде знаеш, че Марона няма да донесе на сърцето ми едно малко, когато се върнем обратно? — рече Джондалар и двамата започнаха да сгъват кожената постелка, която можеше да се използва с един от прътовете като по-малко укритие.

— И откъде знаеш, че тя няма да реши, че моят измъквач се брат не е единственият мъж, който заслужава нейните общоизвестни прелести? Марона наистина знае как да зарадва един мъж — когато поиска. Само че той неин нрав... Ти си единственият мъж, който някога е успявал да се справи с нея, Джондалар, макар Дони да знае, че мнозина биха я взели барабар с характера ѝ.

Сега двамата бяха лице в лице с кожената постелка между тях.

— Защо не я взе за другарка? Всички го очакват от години.

Въпросът на Тонолан беше сериозен. Живите сини очи на Джондалар помрачняха и веждите му се свиха.

— Може би тъкмо защото всички го очакват, — рече. — Не зная, Тонолан, но честно казано, аз също очаквам да я взема. Коя друга мога да взема?

— Коя ли? Ами че почти всяка, която поискаш, Джондалар. В никоя Пещера няма да се намери една необвързана жена — а и доста обвързани — която да не рипне при възможността да върже възела с Джондалар от Зеландонии, брат на Джохаран, водач на Деветата пещера, да не споменавам, че е брат на Тонолан, смел и енергичен авантюрист.

— Забрави син на Мартона, бивш водач на Деветата Пещера на Зеландонии, и брат на Фолара, красивата дъщеря на Мартона или поне ще стане красива, когато порасне — усмихна се Джондалар. — Ако трябва да назовеш връзките ми, не забравяй благословените от Дони.

— Кой може да ги забрави? — попита Тонолан, като се обърна към спалните чували — всеки от две кожи, изрязани така, че да им стават, прикрепени с ремъци отстрани и отдолу, и с ремък за притягане около отвора. — За какво говорим? Аз дори мисля, че и Джоплая би се свързала с теб, Джондалар.

Двамата започнаха да подреждат твърдите, подобни на кутии самари, които отвън се стесняваха към върха. Бяха направени от твърда сурова кожа, прикрепена към дървени ребра, и се носеха с кожени раменни ремъци, които можеха да се нагаждат чрез една редица гравирани кончета от слонова кост. Кончетата се притягаха чрез прокарано през единствената централна дупка ремъче — то се завързваше отпред за второ ремъче, което минаваше обратно през същата дупка и отиваше към следващото копче.

— Знаеш, че не можем да се обвържем. Джоплая ми е братовчедка. А и човек не може да я взима на сериозно, тя е ужасна драка. Сприятелихме се с нея, когато отидох да живея с Даланар, за да изуча моя занаят. Той ни учеше и двамата едновременно. Тя е един от най-добрите майстори на кремъка, които познавам. Само да не си й продумал, че съм го казал. Никога няма да ми даде да го забравя. Винаги се опитвахме да се надминем един друг.

Джондалар вдигна тежката торбичка, в която бяха неговите приспособления за правене на инструменти и няколко големи резервни къса кремък. Мислеше си за Даланар и Пещерата, която той бе основал.

Ланзадоните се умножаваха. Откакто ги бе напуснал, към тях се бяха присъединили още хора и семействата се разрастваха. Скоро ще има Втора пещера на Ланзадонии, помисли си. Постави в самара

торбичката, после кухненските съдове, храната и останалото снаряжение. Най-отгоре сложи спалния си чувал и палатката, а два от прътовете на палатката в един държач от лявата страна. Тонолан носеше носилката и третия прът. В специален държач от дясната страна на самарите двамата носеха по няколко копия.

Тонолан започна да пълни мяха за вода със сняг. Той бе направен от обшит с кожа животински стомах. При голям студ, както беше на ледника на платото, който току-що бяха пресекли, носеха мяховете за вода под анорациите до телата си, така че топлината им да разтопи снега. На ледника не се намираще гориво за огън. Бяха го преминали, ала надморската височина още не бе такава, че да намерят свободно течаща вода.

— Да ти кажа, Джондалар — каза Тонолан, като погледна нагоре, — радвам се, че Джопляя не ми е братовчедка. Мисля, че бих се отказал от моето Пътешествие, за я взема за другарка. Никога не си ми казал, че е толкова красива. Никога не съм виждал друга такава: човек не може да откъсне очи от нея. Кара ме да съм благодарен, че съм роден на Мартона, след като тя е взела Уиломар, а не докато още е била другарка на Даланар. Най-малкото ми дава някакви шансове.

— Предполагам, че е красива. Не съм я виждал от три години. Сигурно вече има другар. Радвам се, че Даланар реши да доведе ланзадоните на Събирането на Зеландонии това лято. Когато Пещерата е само една, нямаш много голям избор. За Джопляя това е възможност да срещне и някои други мъже.

— Да, а за Марона е възможност да срещне съперница. Почти съжالياвам, че няма да съм там, когато двете се срещнат. Марона е свикнала да е красавицата на компанията. Направо ще намрази Джопляя. И както и ти няма да се появиш, имам чувството, че Марона няма да се весели много на тазгодишното Лятно събиране.

— Имаш право, Тонолан. Тя ще бъде оскърбена и ядосана и аз не я упреквам. Характерът ѝ си го бива, но тя е добра жена. Всичко, от което се нуждае, е достатъчно добър за нея другар. А тя знае как да зарадва един мъж. Като съм с нея, съм съвсем готов да завържа възела, но като я няма... не знам, Тонолан — Джондалар се намръщи и като постави мяха за вода в анораката си, притегна ремъка отгоре.

— Каж ми, — помоли Тонолан, станал отново сериозен, — как ще се чувстваш, ако тя реши да вземе някой друг, докато ни няма. Нали

знаеш, че е напълно възможно?

Докато мислеше, Джондалар завърза ремъка.

— Ще ме заболи или, може би, гордостта ми ще бъде наранена — не знам кое от двете. Но няма да я упреквам. Мисля, че заслужава някой по-добър от мен, някой, който да не я оставя, за да тръгне на Пътешествие в последния момент.

И ако тя е щастлива, и аз ще съм щастлив заради нея.

— Така си и мислех — рече по-младият брат. После се усмихна. — Добре, Големи братко, ако ще се държим на разстояние от тази донии, дето идва подпре ти, по-добре да тръгваме. Тонолан привърши подреждането на своя самар, повдигна кожения си анорак и извади ръката си от ръкава, за да окачи мяха за вода на голо под дрехата.

Анораците бяха скроени просто. Лицето и гърбът бяха от повече или по-малко правоъгълни парчета, съшити отстрани и на раменете с два по-малки правоъгълника, сгънати и зашити като тръби и прикрепени като ръкави. Качулките, и те прикрепени, имаха гарнитура от росомахова кожа около лицата, тъй като ледът, който се образуваше при дишане, не се задържаше на нея. Анораците бяха богато украсени с мъниста от кост, слонова кост, раковини, зъби на животни и черновръхи бели хермелинови опашки. Навличаха се през главата, висяха свободно като туники до средата на бедрата и бяха привързани в кръста с ремък.

Под анораците имаше меки ризи от еленова кожа със същата кройка и панталони от необработена кожа, които отпред се припокриваха и бяха завързани на кръста с колан. Обточените с козина ръкавици бяха прикрепени към дълга корда, която минаваше през една примка на гърба на анорака, така че да могат да се махат бързо, без да падат или да се губят. Обувките им имаха дебели подметки, които подобно на мокасини се вдигаха около стъпалото и бяха прикрепени към по-мека обработена кожа, която лягаше по крака, припокриваше се и беше омотана с ремъци. Отвътре имаше свободно падаща плъстена подплата от муфлонова вълна — многократно навлажнявана и бита, докато се сплъсти. Когато бе особено влажно, върху обувките нахлузваха непрпусащи водата животински черва, оформени да прилягат, но те бяха тънки, бързо се износваха и се използваша само при необходимост.

— Тонолан, докъде всъщност смяташ да пътуваш? Нали като рече, че ще идеш чак до края на Голямата река майка, нямаше това предвид? — попита Джондалар, като вдигна кремъчната брадва, привързана към къса, здрава и огладена дръжка, и я пъкна през една примка в пояса си до кремъчния нож с кокалена дръжка.

Тонолан спря да намества снегоходката и се изправи.

— Джондалар, точно това имах предвид — рече той без следа от обичайния си шеговит тон.

— Та ние може да не се върнем и за Лятното събиране през следващата година!

— Ако имаш нещо наум, няма защо да идваш с мен, Братко. Аз не се шегувам. Няма да ти се разсърдя, ако потеглиш обратно. За теб това беше решение, взето в последния момент. Знаеш не по-зле от мен, че може никога повече да не се върнем у дома. Така че ако искаш да тръгнеш, по-добре да тръгнеш сега, иначе преди следващата зима няма да можеш да пресечеш обратно този ледник.

— Не, Тонолан, това не беше решение, взето в последния момент. Отдавна си мисля да направя едно Пътешествие и точно сега му е времето — каза Джондалар с решителен глас, в който Тонолан долови отсянка на необяснима горчивина. После сякаш опитвайки да се отърси от нея, Джондалар смени с по-лековат тон. — Не съм правил кой знае какво Пътешествие и ако сега не го направя, никога няма да го сторя. Решил съм го, Малки братко, така че няма да се откачиш от мен.

Небето бе ясно и слънцето, което се отразяваше в ширналия се пред тях бял сняг, ги заслепяваше. Бе пролет, но на височината, на която бяха, нямаше никакви следи от нея. Джондалар бръкна в поясната си торбичка и извади снежни очила. Бяха направени от дърво, завързваха се зад главата и бяха така оформени, че с изключение на тънка хоризонтална цепнатинка скриваха напълно очите. После с бързо извиване на крака, за да направи с примката на ремъка възел за снегоходката около палеца и глезена, стъпи в снегоходките и посегна за самара си.

Тонолан бе направил сам своите снегоходки. Неговият занаят беше правенето на копия и той носеше любимия си изправител на дръжки — съоръжение от рог, чиито разклонения бяха отстранени и в единия край бе пробит отвор. Беше гравирани с плетеница от животни и пролетни растения, донякъде, за да почете Великата майка земя и да Я

убеди да позволи на духовете на животните да бъдат привлечени към копията, направени с инструмента, а също и защото Тонолан обичаше да гравира за собствено удоволствие. Когато ловуваха, загубата на копия беше неизбежна и по пътя трябваше да се правят нови. Изправителят се използваше главно за края на дръжките, където якият хват бе невъзможен, и като се вкараше дръжката в отвора, допълнително се удължаваше рамото на лоста. Тонолан знаеше как да напъва дървото, което се нагриваше с горещи камъни или пара, за да изправи дръжката или да го извие така, че да направи снегоходка. Това бяха различни приложения на едно и също умение.

Джондалар се обърна да види дали брат му е готов. Кимнаха си и затъпкаха надолу по полегатия склон към линията на гората под тях. Вдясно, оттатък гористата низина се виждаше покритата със сняг алпийска крайбрежна земя, а в далечината — назъбените ледени върхове на най-северното разклонение на масивната планинска верига. На югоизток един висок връх блестеше високо над събратята си.

В сравнение с него планината, която бяха пресекли, изглеждаше като хълм — масив, представляваш само основата на ерозираните планини, които бяха далеч по-древни от извисяващите се на юг върхове. Но този хълм бе достатъчно висок и достатъчно близо до скалистите планини с техните масивни ледници, които не просто ги увенчаваха, а и ги покриваха до сравнително малка височина, че да поддържа целогодишна ледена покривка на относително равния си връх. Някой ден, когато континенталният ледник отстъпеше обратно към полярния си дом, тази планина щеше да почернее от гори. Сега тя представляваше ледниково плато, миниатюрен вариант на огромната, обгръщаща планетата ледена покривка на север.

Щом стигнаха линията на дърветата, двамата братя махнаха очилата, които защитаваха очите, но ограничаваха погледа. По-надолу по склона откриха малък поток, който започваше от топящия се ледник, просмукваше се през цепнатините в скалата, течеше под земята и се появяваше филтриран и чист от наноси като блестящ извор. Той ромолеше между снежните брегове като много други малки ледникови оттоци.

— Какво мислиш? — попита Тонолан, сочейки към потока. — Даланар рече, че трябва да е тук някъде.

— Ако това е Донау, скоро ще разберем. Ще знаем, че следваме Голямата река майка, когато стигнем до три малки рекички, които се сливат и текат на изток. Той така рече. Предполагам, че почти всеки от тези оттоци би могъл да ни заведе до нея.

— Добре, нека сега държим вляво. По-късно няма да е толкова лесно да пресечем.

— Вярно е, но лосадуните живеят отдясно и можем да спрем при някоя от техните Пещери. Смята се, че лявата страна е на плоскоглавците.

— Джондалар, хайде да не спираме при лосадуните — каза Тонолан с откровена усмивка. — Знаеш, че ще поискат да останем, а ние вече стояхме прекалено дълго при ланзадоните. Ако тръгнем покъсно, изобщо няма да можем да прекосим ледника. Ще трябва да заобиколим, а на север наистина е страната на плоскоглавците. Искам да вървим, а толкова на юг не може да има много плоскоглавци. А и какво ако има? Нали не се боиш от няколко плоскоглавци? Нали знаеш какво разправят, че да убиеш плоскоглавец е все едно да убиеш мечка.

— Не знам, — рече високият мъж и лицето му се набразди с тревожни бръчки. — Не съм убеден, че искам да се бия с мечка. Чувал съм, че плоскоглавците са хитри. Някои казват, че те са почти човеци.

— Хитри да, ама не могат да говорят. Те са просто животни.

— Не се тревожа заради плоскоглавците, Тонолан. Лосадуните познават тази страна. Могат да ни помогнат да се насочим правилно. Няма защо да стоим дълго. Достатъчно е само да получим ориентири. Могат да ни кажат някои отличителни белези, идея какво можем да очакваме. И можем да говорим с тях. Даланар каза, че някои от тях говорят зеландонски. Знаеш ли какво, ако се съгласиш сега да спрем, аз ще се съглася да не спираме в следващите Пещери, докато не тръгнем назад.

— Добре. Щом толкова искаш.

Двамината се огледаха къде да пресекат окования в лед поток, който вече бе твърде широк, за да може да бъде прескочен. Видяха едно паднало напъряно дърво, образуващо естествен мост, и се отпавиха към него. Джондалар тръгна напред и като се протегна да се хване, постави крак върху един от оголените корени. Тонолан хвърли поглед наоколо, изчаквайки реда си.

— Джондалар! Внимавай! — викна внезапно той.

Край главата на високия мъж профуча камък. При вика той се хвърли на земята и посегна за копие. Тонолан вече държеше едно в ръката си и ниско приведен гледаше в посоката, от която бе долетял камъкът. Забеляза някакво движение зад преплетените клони на един останал без листа храст и хвърли. Посегна за друго копие точно когато от близкия храст излязоха шест фигури. Бяха заобиколени.

— Плоскоглавци! — викна Тонолан, като се дръпна назад и се прицели.

— Чакай, Тонолан! — изрева Джондалар. — Те са много повече.

— Тоя големият изглежда е водачът на глутницата. Ако го убия, останалите може да избягат — и отново отведе ръка назад.

— Не! Могат да ни нападнат, преди да посегнем за второ копие. Мисля, че точно сега ги държим на разстояние. Не се помръдват. — Джондалар бавно се изправи на нозе с готово оръжие. — Не мърдай, Тонолан. Нека те направят следващата стъпка. Само внимавай за големия. Той вижда, че се целиш в него.

Джондалар разгледа едрия плоскоглавец и изпита смущаващото усещане, че големите кафяви очи на свой ред го изучават. Никога по-рано не беше се озовавал толкова близо до плоскоглавец и бе изненадан. Тези плоскоглавци не отговаряха на предварително създадените му за тях представи. Очите на големия бяха засенчени от надвисналите очни дъги, които се подчертаваха от рошавите вежди. Носът му бе голям, тесен като клон и допринасяше очите му да изглеждат още по-дълбоко поставени. Гъстата и склонна да се къдри брада, скриваше лицето му. Видя, че по-младият, чиято брада точно беше покарала, няма брадичка, а просто издадени челюсти. Косите им бяха кафяви и чорлави като брадите, а по телата си имаха много косми, особено по горната част на гърба.

Можеше да каже, че имат повече косми, защото кожените им наметала покриваха главно торсовете им, като оставяха раменете и ръцете голи въпреки почти вледеняващата температура. Но по-оскъдните им одеяния не го изненадаха толкова, колкото факта, че въобще носеха дрехи. Никое животно, което бе виждал, не носеше дрехи, нито пък оръжие. И все пак всеки един от тези имаше дълго дървено копие — очевидно предназначено за мушкане, а не за хвърляне, макар заострените върхове да изглеждаха достатъчно

злокобно — и някои носеха тежки кокалени сопи от предните крака на големи преживни животни.

Всъщност челюстите им не са съвсем като на животни, помисли Джондалар. Те се издаваха по-напред и носовете им бяха просто големи носове. Истинската разлика е в главите.

Вместо напълно развити чела като неговото и на Тонолан техните бяха ниски и скосени назад над тежките им надочни дъги към широкия череп отзад. Изглеждаше сякаш върховете на главите им, които той виждаше без усилие, бяха сплескани надолу и бутнати назад. Когато Джондалар се изправи в целия си ръст от шест стъпки и шест пръста, той се извиси над най-големия от тях с повече от една стъпка. Дори Тонолановите шест стъпки го правеха гигант, макар и само на височина, в сравнение с онзи, който очевидно им беше водач.

Джондалар и брат му бяха добре сложени мъже, но до мощните мускулести плоскоглавци се чувстваха мършави. Те имаха големи бъчвоподобни гръдни кошове и дебели мускулести ръце и крака — и едните, и другите извити малко навън, но ходеха изправено и уверено като всеки човек. Колкото повече ги гледаше, толкова повече му приличаха на хора, само че такива, каквито досега не бе виждал.

Един дълъг напрегнат момент никой не шавна. Тонолан се бе привел, готов за хвърляне. Джондалар стоеше, ала здраво стискаше копието, така че то можеше да последва братовото му в следващия миг. Шестимата плоскоглавци, които ги заобикаляха, бяха неподвижни като камъни, но Джондалар не се съмняваше колко бързо могат да действат. Положението бе безизходно и умът на Джондалар трескаво се опитваше да измисли начин за измъкване.

Внезапно големият плоскоглавец издаде ръмжащ звук и махна с ръка. Тонолан едва не хвърли копието си, но долови жеста на Джондалар, който му махна, точно навреме. Единствено младият плоскоглавец побягна обратно към храстите, откъдето бяха излезли. Върна се бързо, носейки хвърленото от Тонолан копие, и за негово учудване му го подаде. После младежът отиде до реката близо до моста и извади един камък. Върна се с него при големия и комай приведе глава в разкаяние. В следващия миг и шестимата се пъхнаха беззвучно обратно в шубрака.

Като разбра, че са си отишли, Тонолан изпусна въздишка на облекчение.

— Не мислех, че ще се измъкнем оттук! Но бях решил да взема един от тях с мен. Чудя се за какво ли беше всичко туй.

— Не съм сигурен, — отговори Джондалар, — но може би младият започна нещо, което големият не пожела да завърши и, струва ми се, не защото се уплаши. Доста кураж иска да стоиш тук и да гледаш твоето копие, а после да направиш това, което той направи.

— Може би просто не е могъл да измисли нещо по-добро.

— Ами. Той те видя как хвърли първото копие. Защо иначе ще казва на хлапака да го вземе и да ти го върне?

— Наистина ли мислиш, че му е казал? Как? Те не могат да говорят.

— Не зная, но някак си големият каза на младия да ти върне копието и да си прибере камъка. Сякаш искаше всичко да е квит. Никой не беше ранен, така че мисля, че е прав. Знаеш ли, не съм много уверен дали плоскоглавците са просто животни. Това беше умно. А аз не знаех, че носят кожи и оръжия и че вървят досущ като нас.

— Е, аз пък знам защо им казват плоскоглавци! И че са просто подозрителна пасмина. Не бих искал да се срещна с някой от тях в ръкопашен бой.

— Знам, изглеждат сякаш могат да ти строшат ръката като треска. Винаги съм мислил, че са малки.

— Ниски — да, ама не малки. Определено не са малки.

Големи братко, трябва да призная, че беше прав. Хайде да посетим лосадунците. Живеят толкова наблизко, трябва да знаят повече за плоскоглавците. Освен това Голямата река майка изглежда е границата, а аз не мисля, че плоскоглавците ни искат от тяхната страна.

* * *

Двамата мъже вървяха няколко дни, като следяха за отличителните белези, дадени им от Даланар, и следваха потока, който в този си отрязък по нищо не се различаваше от другите поточета, ручейчета и барички, течащи надолу по склона. Само общоприетото мнение го определяше като източника на Голямата река майка. Повечето от тях се сливаха, за да оформят началото на голямата река,

която щеше да се втурне надолу по хълмовете и да се извива през равнините в продължение на хиляда и осемстотин мили, преди да изпразни товара си от вода и наноси далеко на югозапад във вътрешното море.

Кристалните скали на масива, от който тръгваше могъщата река, бяха от най-древните на Земята. Неговата обширна депресия бе формирана от изключителните налягания, разместили хоризонтално и нагънали назъбените, блестящи в разточително великолепие планини. Над триста притока, много от които големи реки, отвеждаха влагата от склоновете на планинските вериги по нейния път и се събираха в огромното и русло. Някой ден славата ѝ щеше да се разпростре до най-далечните кътчета на планетата и мътните ѝ тинести води щяха да бъдат наречени сини.

Макар омекотено от планините и масивите се усещаше влиянието и на океанския запад, и на континенталния изток. Растителният и животинският свят бяха смесица от западната тундра-тайга и източната степ. По високопланинските склонове имаше диви кози и антилопи, и муфлони. В горите по-често се срещаха елени. Тарпаните, дивите коне, които някой ден щяха да бъдат опитомени, пасяха из закътаните низини и речните тераси. Вълците, рисовете и снежните леопарди се промъкваха безшумно в сенките. Всеядните кафяви мечки излизаха с клатушкане от зимния си сън. Огромните тревопасни пещерни мечки щяха да се появят малко по-късно. Много малки млекопитаещи подаваха носове от зимните си леговища.

Склоновете бяха обрасли предимно с борове, при все че се срещаха и смърчове, сребристи ели и лиственици. Край реката преобладаваха елшите — често размесени с върби и тополи и по-рядко със закърнели до размерите на пълзящи храсти, макар и вече в половина зрялост дъбове и букове.

Левият бряг се вдигаше от реката под лек наклон. Джондалар и Тонолан тръгнаха по него и накрая стигнаха върха на висок хълм. Двамата мъже се огледаха наоколо и видяха насечена, дива, прекрасна страна, пригладена от белия слой, който изпълваше падините и заравняваше излезлите на повърхността скали. Ала измамата затрудняваше пътуването.

Не бяха забелязали нито една от няколкото групи хора — за такива групи се мислеше като за Пещера, независимо дали наистина

живееха в пещера — които се назоваваха лосадунаи. Джондалар започваше да мисли, че са ги пропуснали.

— Виж! — посочи Тонолан.

Джондалар проследи протегнатата му ръка и видя стълб дим, който се издигаше от една горичка. Забързаха напред и скоро налетяха на малка група хора, скупчени около огън. Братята влезнаха в средата с ръце, изпънати напред и длани, обърнати нагоре — общоприетият поздрав на откритост и приятелство.

— Аз съм Тонолан от Зеландонии. Това е брат ми Джондалар. Правим нашето Пътешествие. Има ли тук някой, който да говори езика ни?

Напред пристъпи мъж на средна възраст и протегнати по същия начин ръце.

— Аз съм Ладуни от Лосадунаи. В името на Дюна. Великата майка земя, вие сте добре дошли — той стисна двете ръце на Тонолан със своите и после по същия начин поздравя Джондалар. — Елате и седнете край огъня. Скоро ще ядем. Ще се присъедините ли към нас?

— Вие сте много щедри — отговори официално Джондалар.

— Аз пътувах на запад на моето Пътешествие, бях с една Пещера от Зеландонии. Отдавна беше, но зеландониите са винаги добре дошли — той ги поведе към един голям ствол близо до огъня. Над него за защита от вятъра и лошото време бе изграден навес. — Ето, починете, свалете си багажа. Трябва току-що да сте слезли от ледника.

— Преди няколко дни, — рече Тонолан, сваляйки самара си.

— Закъснели сте с пресичането. Фьонът може да духне всеки миг.

— Фьонът? — попита Тонолан.

— Пролетният вятър. Топъл и сух, от юг. Духа тъй силно, че изкоренява дърветата и чупи клоните им. След няколко дни всичко това ще изчезне и ще разпъпи — обясни Ладуни, като махна широко с ръка, за да покаже снега. — Ако те свари на ледника, може да е гибелно. Ледът се топи ужасно бързо, отварят се пукнатини. Снежните мостове и корнизи пропадат под краката ти, по леда потичат потоци, дори реки.

— И винаги докарва малезите — добави една млада жена, подхващайки нишката на Ладуновите думи.

— Малезите? — отправи към нея въпроса си Тонолан.

— Зли духове, които летят с вятъра. Те правят всекиго раздражителен. Хора, които никога не се бият, започват да се карат. Щастливи хора плачат през цялото време. Духовете могат да те поболят или, ако вече си болен, могат да те накарат да искаш да умреш. Ако знаеш какво да очакваш, помага, ала тогава всеки е в лошо настроение.

— Къде си се научила така добре да говориш зеландонски? — попита Тонолан и се усмихна одобрително на привлекателната млада жена.

Тя отвърна на погледа му също тъй прямо, но вместо да отговори, погледна към Ладуни.

— Тонолан от Зеландонии, това е Филоня от Лосадунаи и дъщеря на сърцето ми — каза Ладуни, като веднага схвана неизказаната молба за официално представяне. Така Тонолан разбираше, че тя има добро мнение за себе си и не разговаря с непознати без съответното представяне, дори и да са красиви вълнуващи чужденци на Пътешествие.

Тонолан протегна ръце в официалния поздравителен жест с оценяващ и одобрителен поглед. Тя се поколеба за миг, сякаш размисляше, и сетне постави ръцете си в неговите. Той я придърпа поблизо.

— Филония от Лосадунаи. Тонолан от Зеландонии е честит, че Великата майка земя е благоволила да му даде дара на твоето присъствие — рече той с многозначителна усмивка.

Филония леко се изчерви от смелия намек, защото знаеше, че той прави алюзия за Дара на Майката, въпреки че думите бяха също тъй официални, както изглеждаше жестът му. Докосването му я накара да изпита тръпка на възбуда, а в очите му гореше подканяща искра.

— Сега ми кажи — продължи Тонолан, — къде научи зеландонски.

— Братовчед ми и аз пресякохме ледника при нашето Пътешествие и живяхме известно време с една Пещера на Зеландонии. Ладуни вече ни бе понаучил малко — той често говори с нас на твоя език, за да не го забрави. Веднъж на няколко години той пресича, за да търгува. Искаше да науча повече.

Тонолан все още държеше ръцете ѝ и ѝ се усмихваше.

— Жените не правят често дълги и опасни Пътешествия. — Ами ако Дони те беше благословила?

— Не беше чак толкоз дълго — каза тя, поласкана от очевидното му възхищение. — Щях да разбера достатъчно рано, за да се върна обратно.

— Това Пътешествие е било толкова дълго, колкото го правят много мъже — настоя той.

Джондалар, който следеше диалога им, се обърна към Ладуни.

— Той пак го направи — каза с усмивка. — Брат ми никога не пропуска да открие най-привлекателната жена наоколо и да я омагьоса за първите три сърцетупа.

Ладуни се изхили.

— Филония още е млада. Нейният Обряд на Първите удоволствия беше едва лани, но оттогава имаше достатъчно обожатели, за да се главозамае. Ех, да бях отново млад и непривикнал на Дара на Удоволствието от Великата майка земя. Не че не му се наслаждавам вече, но съм навикнал с моята другарка и нямам същото желание да търся често нови вълнения.

Той се обърна към високия рус мъж.

— Ние сме само ловна група и нямаме много жени с нас, но ти няма да имаш никакви проблеми да намериш някоя от нашите благословени от Дюна, която да пожелае да сподели Дара. Ако някоя не те устройва, имаме голяма Пещера и посетителите винаги са причина за празник в чест на Майката.

— Опасявам се, че няма да дойдем с теб при твоята Пещера. Ние едва сме тръгнали. Тонолан иска да направим дълго Пътешествие и няма търпение да потеглим. Може би на връщане, ако ни дадеш упътвания.

— Съжалявам, че няма да ни посетите. Напоследък не сме имали много посетители. Колко далеч смятате да стигнете?

— Тонолан говори да следваме Донау чак до края. Но всеки приказва за голямо Пътешествие, когато започва. Кой може да каже?

— Мислех, че зеландониите живеят близо до Великата вода. Поне когато правих моето Пътешествие, беше така. Пътувах дълго на запад и после на юг. Ти не рече ли, че току-що сте тръгнали?

— Ще ти обясня. Прав си, Великата вода е само на няколко дни от нашата Пещера, но Даланар от Ланзадонни беше женен за майка ми,

когато се родих, и неговата Пещера също е като мои дом. Три години живях там, докато ме учеше на занаята ми. Брат ми и аз бяхме при тях. Откакто тръгнахме само пресякохме ледника и вървахме още два дни, за да дойдем дотук.

— Даланар! Разбира се! Мислех си, че ми се струваш познат. Ти трябва да си дете на духа му, изглеждаш досущ като него. И сигурно си майстор на кремъци. Ако му приличаш и в това, колкото на външен вид, трябва да си добър. Той е най-добрият, който съм виждал. Канех се да го посетя следващата година и да взема малко кремъци от мината на Ланзадонии. Няма по-хубав камък.

Хората прииждаха около огъня с дървени купи и апетитната миризма, която идваше откъм него, накара Джондалар да осъзнае глада си. Той вдигна самара, за да го отмести и нещо му хрумна.

— Ладуни, аз нося няколко ланзадонски кремъка. Канех се да ги използвам като резервни за счупените по пътя инструменти, но са тежки за носене и няма да имам нищо против да се облекча с едни два камъка. Ще бъда щастлив да ти ги дам, ако си съгласен.

Очите на Ладуни светнаха.

— Ще бъда щастлив да ги взема, ала искам да ти дам нещо в замяна. Нямам нищо против да спечеля от една добра сделка, но не бих желал да мамя сина на Даланаровото сърце.

Джондалар се усмихна.

— Ти вече предложи да облекчиш товара ми и да ме нахраниш с горещо ястие.

Това е твърде малко за добър ланзадонски камък. Правиш сделката твърде лесна, Джондалар. Нараняваш гордостта ми.

Около тях се насъбра добронамерена тълпа и щом Джондалар се разсмя, те също се разсмяха.

— Добре. Ладуни, няма да я правя лесна. В момента нищо не искам, само се опитвам да облекча товара си. Ще те помоля да ми дадеш обещание. Искаш ли?

— Сега той иска да ме измами — рече с усмивка мъжът на тълпата. — Поне кажи за какво става дума.

— Как мога да ти кажа? Но искам да си го взема на връщане, съгласен ли си?

— Откъде да зная дали мога да ти го дам?

— Няма да искам нещо, което не можеш да ми дадеш.

— Условията ти са тежки, Джондалар, но ако мога, ще ти дам каквото поискаш. Съгласен.

Джондалар отвори самара си, извади нещата отгоре, после бръкна в торбичката и подаде на Ладуни два вече обработени кремъка.

— Даланар ги избра и направи предварителната обработка — рече.

От изражението на Ладуни беше ясно, че няма нищо против да получи двата къса кремък, избрани и обработени от Даланар за сина на сърцето му, ала той промърмори достатъчно високо да го чуят всички:

— Сигурно съм изтъргуval живота си за два камъка.

Никой не направи какъвто и да е коментар за вероятността Джондалар изобщо да се върне, за да получи своето.

— Джондалар, да не смяташ да стоиш вечно тук и да си приказваш? — каза Тонолан. — Поканиха ни да споделим храната, а това сърнешко мирише хубаво — на лицето му грееше широка усмивка, а до него стоеше Филония.

— Да, яденето е готово — рече тя, — и ловът беше така добър, че не сме използвали много от сушеното месо, което взехме. Сега като облекчи товара си, ще се намери място да вземеш малко, нали? — добави тя с лукава усмивка към Ладуни.

— Ще бъде добре дошло. Ладуни, още не си ме представил на очарователната си дъщеря — каза Джондалар.

— Отвратително е, когато дъщерята на собственото ти сърце ти проваля търговията — промърмори той, ала усмивката му бе пълна с гордост. — Джондалар от Зеландонии, Филония от Лосадунаи.

Тя се обърна да погледне по-възрастния брат и изведнъж почувства, че потъва в усмихващите ѝ се изумително ярки сини очи. Изчерви се от объркване, защото усети, че сега я привлича другият брат и сведе глава, за да скрие объркването си.

— Джондалар! Не мисли, че не виждам тоя блясък в очите ти. Не забравяй, че аз я видях първи — пошегува се Тонолан.

— Хайде, Филония, ще трябва да те отведе отук. Трябва да те предупредя да стоиш далеч от този моя брат. Повярвай ми, знам, че не искаш да имаш нищо общо с него.

Той се обърна към Ладуни и каза с подправена обида:

— Той го прави всеки път. Трябва му само един поглед. Защо не съм роден с дарбите на брат ми?

— Ти имаш повече дарби, отколкото човек се нуждае. Малки братко — каза Джондалар и се разсмя с гръмкия си, сърдечен, топъл смях.

Филония се обърна към Тонолан и с облекчение разбра, че го намира все така привлекателен. Той обхвана с ръка раменете ѝ и я насочи към отсрещната страна на огъня, ала тя обърна назад глава да погледне другия мъж. С по-уверена усмивка тя рече:

— Винаги когато в Пещерата дойдат посетители, имаме празник в чест на Дюна.

— Те няма да дойдат в Пещерата, Филония — каза Ладуня. За момент младата жена изглеждаше разочарована, после се обърна към Тонолан и се усмихна.

— Ех, да бях отново млад — засмя се Ладуня. — Само че жените, които най-много почитат Дюна, изглежда по-често биват дарявани с малки. Великата майка земя се усмихва на тези, които харесват Нейните Дарове.

Джондалар премести самара зад ствола и се обърна към огъня. В едно гърне от кожа, опъната със завързани кости, вреше сърнешка яхния. Гърнето бе окачено точно над огъня. Врящата течност, макар и достатъчно гореща, за да свари яхнията, поддържаше температурата на готварското гърне достатъчно ниска, за да не се запали. Пламната температура на кожата бе много по-висока от температурата на врящата яхния.

Една жена му подаде дървена купа с вкусна супа и седна до него на ствола. Той използва кремъчния си нож да набоде късовете месо и зеленчуците — изсушени парчета корени — и изпи течността от купата. Когато свърши, жената му донесе по-малка купа с билков чай. Той ѝ се усмихна в знак на благодарност. Тя беше няколко години по-възрастна от него — достатъчно да замени привлекателността на младостта с истинската красота, донасяна от зрелостта. Тя му се усмихна в отговор и пак седна до него.

— Говориш ли зеландонски? — попита я.

— Говори малко, разбира повече — каза тя.

— Трябва ли да помоля Ладуня да ни представи или мога да те попитам за името?

Тя се усмихна отново със снизходителността на по-възрастна жена.

— Само младите момичета имат нужда някой да каже име. Аз — Ланалия. Ти — Джондалар?

— Да — отвърна той. Усети топлината на бедрото ѝ и възбудата от нея се отрази в очите му. Тя отвърна на погледа му със замъглени очи. Той премести ръката си на бедрото ѝ, а тя се наклони към него с движение, което го окуражаваше и обещаваще опитност. Кимна в съгласие на приканващия ѝ поглед, макар да не бе необходимо. Очите му отвърнаха на поканата. Тя хвърли поглед над рамото му. Джондалар го проследи и видя, че Ладунни идва към тях. Тя се отпусна удобно до него. Щяха да изчакат, за да изпълнят обещанието си.

Ладунни се присъедини към тях, а след малко Тонолан се върна на братовата си страна на огъня заедно с Филония. Скоро всички се стълпиха около двамата посетители. Започнаха шеги и задявки, които се превеждаха за неразбиращите. Накрая Джондалар реши да се върне на по-сериозна тема.

— Знаеш ли много за хората надолу по реката, Ладунни?

— Свикнали сме от време на време да идва по някой посетител от Самурнаи. Те живеят на север от реката по-надолу, но от години не са идвали. Случва се. Понякога всички млади хора вървят по един и същ път при техните Пътешествия. Тогавата той става твърде познат и не тъй вълнуващ и те тръгват в друга посока. След горе-долу едно поколение само старите могат да си го спомнят и отново става приключение да тръгнеш по него. Всички млади си мислят, че откриват нещо ново. Няма значение дали предците им не са правили същото.

— За тях то е ново — каза Джондалар, но не продължи във философска насока. Искаше да получи по-сериозна информация, преди да се впусне в разговор, който може да се окаже приятен, ала да не е непосредствено практичен. — Можеш ли да ми кажеш нещо за техните обичаи? Знаеш ли някои думи на техния език? Поздрави? Какво трябва да избягваме? Какво може да бъде обидно?

Не зная много и нищо скорошно. Преди няколко години имаше един мъж, който отиде на изток, но той не се върна. Кой знае, може да е решил да заседне на някое друго място — рече Ладунни. Разправят, че правели своите дюнаи от кал, но това са просто приказки. Не виждам защо някой ще прави свещените образи на Майката от кал. Като изсъхне, тя просто ще се разтроши.

Може би защото е по-близо до земята. По същата причина някои харесват камъка.

Докато говореше, Джондалар несъзнателно бръкна в прикрепената към пояса му торбичка и напипа малката каменна фигурка на дебела жена. Усети познатите огромни гърди, големия изпъкнал стомах и свръхдебелите хълбоци и бедра. Ръцете и краката от коляното надолу бяха незабележими. Важни бяха белезите на Майката, така че крайниците на каменната фигура бяха само загатнати. Главата бе просто издатина с намек за коса, която минаваше върху лице без черти.

Никой не можеше да погледне страховитото лице на Дони. Великата майка земя. Древната прародителка. Първата майка, Създател и Поддръжник на целия живот, Тя, която благославя всички жени със силата Си да създават и износват живот. И никой от Нейните малки образи, които носеха Нейния дух, дониите, никога не се осмеляваше да представя лицето и. Даже когато Тя Се откриваше в сънищата, лицето ѝ беше обикновено неясно, въпреки че мъжете често Я виждаха с младо и узряло за женене тяло. Някои жени твърдяха, че могат да приемат формата на Нейния дух и да летят като вятър, за да носят късмет или да търсят отмъщение, а Нейното отмъщение можеше да бъде велико.

Ако Тя беше разгневена или честта ѝ беше засегната, Тя бе способна на много ужасяващи деяния. Най-страховитото бе да оттегли Своя чудесен Дар на Удоволствието, който идва, щом някоя жена реши да се отвори за някой мъж. Великата майка можеше да даде на мъжа силата да споделя Нейния Дар с толкова жени, колкото желае, толкова често, колкото поиска, или да го накара да се сгърчи така, че на никоя да не може да донесе Удоволствие, нито пък сам да го получи.

Джондалар отнесено поглаждаше за късмет увисналите каменни гърди на донията в торбичката си, докато мислеше за тяхното Пътешествие. Наистина някои не се връщаха, но това бе част от приключението. После Тонолан зададе на Ладуня въпрос, който мигом го накара да застане нащрек.

— Какво знаеш за плоскоглавците наоколо? Преди няколко дни попаднахме на една глутница. Бях сигурен, че там ще приключим Пътешествието си — внезапно Тонолан привлече общото внимание.

— Какво стана? — попита Ладуни с напрежение в гласа. Тонолан описа сблъскването им с плоскоглавците.

— Чароли! — ядно рече Ладуни.

— Кой е Чароли? — попита Джондалар.

— Един млад мъж от Пещерата на Томаси и подстрекател на банда грубияни, които са си вкарали в главите да се забавляват с плоскоглавците. Никога не сме имали неприятности с тях. Те си стояха на тяхната страна на реката, ние си стояхме на нашата. Когато пресичахме, не се показваха, стига да не се заседим дълго. Всичко, което правеха, беше да покажат, че ни наблюдават. Това беше достатъчно. Когато една група плоскоглавци те зяпа, се изнервяш.

— И още как! — рече Тонолан. — Само че какво имаш предвид, като казваш да се забавляват с плоскоглавците? Аз не бих си навлякъл неприятности с тях.

— Всичко започна на гореща глава. Някой предизвикал друго да изтича и да докосне един плоскоглавец. Като ги раздразниш, стават много яростни. После младите мъже започнаха да се събират около всеки плоскоглавец, който намерят самичък — ходят около него и го дразнят, опитват се да го накарат да ги подгони. Плоскоглавците са много издръжливи, но имат къси крака. Човек може обикновено да ги надбяга, макар че е по-добре да не спира. Не съм сигурен как е започнало, но следващото, което бандата на Чароли направи, бе да ги бие. Подозирам, че някой от плоскоглавците, които са дразнели, е докопал някого и другите са скочили да защитят приятеля си. Във всеки случай това им стана обичай, макар че дори когато са няколко срещу един плоскоглавец, не могат да се измъкнат без няколко здрави наранявания.

— Вярвам ти — каза Тонолан.

— Това, дете по-късно направиха, беше още по-лошо — добави Филония.

— Филония! Това е възмутително! Няма да ти позволя да говориш за него! — каза Ладуни, очевидно разгневен.

— Какво направиха? — попита Джондалар. — Ако ще пътуваме през територията на плоскоглавците, трябва да знаем.

— Предполагам, че си прав, Джондалар. Аз просто не искам да говоря за това пред Филония.

— Аз съм голяма жена — заяви тя, ала тонът ѝ не бе убедителен.

Той я погледна, размишлявайки, и изглежда стигна до някакво решение.

— Мъжките започнаха да излизат само на групи, а това бе твърде много за бандата на Чароли. Така че започнаха да се опитват да дразнят женските. Само че женските плоскоглавци не се бият. И бандата решила да се забавлява другояче с тях. Не зная кой пръв се е осмелил, вероятно Чароли ги е подкокоросвал. Той такива може да ги свърши.

— Подкокоросвал ги към какво? — попита Джондалар.

— Започнаха да насилват женските плоскоглавци... — Ладунни не можа да завърши и скочи от яд. Беше вбесен. — Това е гадост! Това безчести Майката, осквернява Нейния Дар. Животни! По-лошо от животни! По-лошо от плоскоглавци!

— Да не искаш да кажеш, че са получили своя Дар с плоскоглавска женска? Насила? Плоскоглавска женска? — каза Тонолан.

— Те се хвалеха с това! — рече Филония. — Аз няма да пусна до мен да припари мъж, който е взимал Дара си с плоскоглавци.

— Филония! Няма да говориш такива неща! Няма да позволя такива мръсни, отвратителни думи от устата ти! — каза Ладунни. Беше извън себе си от гняв, очите му бяха каменни.

— Да, Ладунни — рече тя, скланяйки глава от срам.

— Чудя се те как ли се чувстват — коментира Джондалар. — Може би затова младият искаше да ме убие. Мисля, че трябва да са ядосани. Чувал съм хора да казват, че може би са човеци и ако наистина са...

— Чувал съм такива приказки! — рече Ладунни, все още опитвайки се да се успокои. — Не им вярвай!

Водачът на глутницата, на която попаднахме, беше умен и те ходеха на краката си също като нас.

— Мечките понякога също ходят на задните си крака. Плоскоглавците са животни! Умни животни, но животни — Ладунни се опитваше да се овладее, защото съзнаваше, че цялата група се чувства неудобно. — Ако не ги закачаш, обикновено са безобидни — продължи. — Не мисля, че е заради женските. Съмнявам се, че те разбират колко е обидно за Майката. Цялата работа е в дразненето и побоищата. Ако раздразниш достатъчно животните, ще нападнат.

— Мисля, че бандата на Чароли ни е създала някои проблеми — рече Тонолан. — Искрахме да пресечем на десния бряг, за да не се грижим по-нататък да я пресичаме по-късно, когато тя вече е Великата река майка.

Ладуни се усмихна. Щом темата се смени, гневът му се изпари тъй бързо, както беше дошъл.

— Великата река майка има притоци, които са големи реки, Тонолан. Ако възнамеряваш да я следваш чак до края, ще трябва да се научиш да пресичаш реки. Нека ви предложи нещо. Дръжте този бряг, докато не отминете големия водовъртеж. Когато минава през равна местност, тя се разделя на канали, а малките канали са по-лесни за пресичане от една голяма река. Пък и тогава ще бъде по-топло. Ако искате да посетите сармунаите, щом пресечете, тръгнете на север.

— Колко е до водовъртежа? — попита Джондалар.

— Ще ти надраскам една карта — каза Ладуни и извади кремъчния си нож. — Ланалия, дай ми това парче кора. Може би някои от другите после ще могат да прибавят някои ориентири. Като се вземат предвид пресичанията на реките и ловуването по пътя, до лятото ще успеете да стигнете до мястото, където реката тръгва на юг.

— Лятото — замисли се Джондалар. — Толкова съм уморен от лед и сняг, че трудно мога да дочакам до лятото. Бих могъл да използвам малко топлинка.

Той забеляза, че кракът на Ланалия отново е до неговия и сложи ръката си на бедрото ѝ.

3

Докато Айла внимателно се спускаше по стръмния скалист склон на клисурата, първите звезди пронизаха вечерното небе. Щом слезе под ръба, вятърът рязко стихна и тя спря за малко, за да се наслади на липсата му. Но хълмът спираше и оскъдната светлина. Когато стигна долу, гъстият храсталак оттатък малката река се виждаше като объркана сянка на фона на подвижното отражение на безбройните светещи точки над него.

Отпи дълбока освежителна глътка от реката и пипнешком тръгна в още по-голямата чернилка близо до стената. Не си даде труд да разпъва навеса, просто разстла кожата и се уви в нея, чувствайки се в по-голяма безопасност с каменната стена зад гърба си, отколкото когато беше под навеса в откритата равнина. Преди да заспи, загледа как пълната луна показва лице над ръба на клисурата.

Събуди се с писък!

Скочи мълниеносно на крака, овладяна от абсолютния ужас, който биеше в слепоочията ѝ и раздумваше сърцето ѝ, и се вторачи в неясните сенки на черната празнота пред себе си. Подскочи от резкия трясък и блясъка, който я заслепи. С трепет видя как един висок бор, ударен от обгарящата светкавица, се разцепи и бавно, все още крепейки се към разбитата си половина, падна на земята. Сцената беше сюрреалистична — горящото дърво осветяваше собствената си смърт и хвърляше гротескни сенки върху скалата зад него.

Огънят запраця и засъска, угасен от дъжда. Айла се притисна по-плътнo към скалата, без да усеща нито горещите си сълзи, нито студените капки, които пръскаха лицето ѝ. Първата далечна гръмотевица, подобна на грохота на земетресение, бе пробудила заровения в пепелта на паметта ѝ повтарящ се сън: един кошмар, който след събуждане никога не можеше да си припомни напълно и който винаги я оставяше с гадното чувство на безпокойство и съкрушителна печал. Друга ярка светкавица, последвана от гръмък тътен, моментално изпълни черната празнота с призрачна светлина, разкри за

миг стръмните стени на клисурата и нащърбеният ствол на дървото се скърши като клонка под мощния пръст на небесната светлина.

Треперейки колкото от страх, толкова и от влажния, пронизващ студ, тя сграбчи амулета в желанието си да докосне нещо, което би й обещало закрила. Реакцията ѝ само частично се дължеше на гърма и светкавицата. Айла не обичаше гръмотевичните бури, но бе свикнала с тях. Често пъти те рушаха по-малко, отколкото помагаха. Тя още усещаше емоционалните последици от земетръсния си кошмар. Земетресенията бяха зло, което никога не пропускаше да донесе унищожителни загуби и съкрушаващи промени в живота ѝ. От нищо друго не се боеше толкова.

Накрая усети, че е мокра, и извади от кошницата кожения навес. Придърпа го върху спалната си кожа като завивка и скри глава отдолу. Трепери дълго, след като вече се бе стоплила, ала с отминаването на нощта ужасната буря утихна и накрая тя заспа.

* * *

Птичките изпълниха ранния утринен въздух с чуруликане, цвъртене и хрипкав грак. Айла отметна завивката и се огледа с удоволствие. На сутрешното слънце, все още влажен от дъжда, блестеше свят от зеленина. Намираще се на широк скалист бряг на мястото, където малка рекичка завиваше на изток по своя криволичещ и като цяло южен курс.

На отсрещния бряг една редица тъмнозелени борове се извисяваха към върха на стената. Всичките им несигурни стремежи над ръба на речната клисура биваха веднага пресичани от шибашите стенни ветрове. Това придаваше странно притъпен вид на най-високите дървета, защото растежът им се бе ограничил в нарастване на клоните. Извисяващ се гигант с почти идеална симетрия, разваляна единствено от стърчащите под прав ъгъл спрямо стеблото острия, растеше до друг, чийто овъглен, нащърбен висок ствол се допираше до насочения му надолу връх. Дърветата бяха поникнали на тясна ивица от другата страна на реката между брега и стената, някои тъй близо до водата, че се виждаха оголените им корени.

Нагоре по течението от нейната страна гъвкави върби се скланяха над потока и ронеха в него дълги светлозелени листа-сълзи. Разплесканите дръжки на листата на високите трепетлики ги караха да треперят от лекия ветрец. Белокори брези растяха на групи, докато техните братовчеди елшите бяха просто като високи храсти. Между дърветата се катереха и раздвояваха лиани, а близо до потока се бяха скупчили най-разнообразни храсти с напълно прокарали листа.

Айла бе пътувала тъй дълго из прегорелите и изсъхнали степи, че бе забравила колко красиво може да е зеленото. Малката река искреше подканящо и забравила страха си от бурята, тя скочи и се затича по брега. Първата ѝ мисъл бе да пие. После импулсивно развърза дългия ремък на наметалото, свали амулета и плясна във водата. Брегът пропадеше рязко и тя се гмурна надолу, а сетне заплува към полегатата отсрещна страна.

Водата бе студена и освежаваща и измиването на степната прах и кал бе истинско удоволствие. Тя заплува срещу течението и усети как то става по-силно, а водата по-студена там, където отвесните стени се събираха, стеснявайки реката. Обърна се по гръб и люшкана от кипящата вода, се остави да бъде отнесена надолу. Загледа се в дълбоката синева между високите скали и забеляза тъмна дупка в стената отгатакъ брега по-нагоре. Дали не е пещера, помисли си с тръпка на възмущение. Чудя се дали ще е трудно да стигна дотам.

Младата жена закрачи обратно към брега и седна на топлите камъни, за да изсъхне на слънце. Бързите живи движения на птиците, които подскачаха по земята близо до храсталака, вадеха червеите, привлечени близо до повърхността от нощния дъжд, и подскачаха от клонка на клонка, кълвейки натежалите от плод храсти, привлякоха погледа ѝ.

Я виж малините! Толкова са големи, помисли си. Пърхане на криле приветства пристигането ѝ, после утихна наблизко. Тя запъха в устата си цели шепи сладки сочни малини. Като се наяде до насита, изплакна ръце и сложи амулета, но сбърчи нос от мазния, изцапан и потен ремък. Нямахше друг. Точно преди да тръгне, се бе върнала в разхвърляната в безпорядък от земетресението пещера, за да намери дрехи, храна и укрытие, но тогава бе загрижена да оцелее, а не от това дали ще се нуждае от смяна на летните ремъци.

Сега отново мислеше как да оцелее. Безнадеждните ѝ мисли от сухите и ужасяващи степи бяха разпръснати от свежата долина. Вместо да задоволят апетита ѝ, малините го бяха възбудили. Искаше ѝ се нещо по-солидно и тя отиде до мястото, където бе спала, за да вземе прашката. Просна влажния кожен навес и подгизналата постелка на загремите от слънцето камъни, сложи пак замърсеното си одеяние и се огледа за малки кръгли камъчета.

Внимателният оглед установи, че на брега има не само камъни. Той бе обсипан с посивели, довлечени от водата дървета и обезцветени бели кости, повечето от тях струпани на огромна купчина до изпъкналата стена. Яростните пролетни води изкореняваха дървета и отнасяха невнимателните животни, запращаха ги в стеснената гърловина на отвесната скала по-горе по течението и в мъртва хватка ги запокитваха срещу близката стена, докато бушуващата вода се разцепваше на завоя. В купа Айла видя огромни рога, дълги бизонски бивни и няколко гигантски извити мамутски бивници. Дори огромните мамути падаха под ударите на пороите. Сред отломките имаше големи речни камъни, ала очите на жената се присвиха, когато съзря няколко средно големи варовиково сиви камъка.

Това е кремък, рече си тя след по-внимателно разглеждане. Сигурна съм. Трябва да намеря голям камък, за да разтроша някой от тях, но просто съм сигурна. Развълнувана, Айла огледа брега за гладък овален камък, който да легне добре в ръката ѝ. Когато намери, удари варовиковата външна обвивка на конкрецията. Част от белезникавата кора се отчупи и отвътре се показа убитият гланц на тъмносивия камък.

Кремък е! Знаех си, че е кремък! През ума ѝ минаваха мисли за оръдията, които може да направи. Може дори да си направя няколко резервни. Така няма да се безпокоя толкова, когато счупя нещо. Извлече още няколко от тежките камъни, измъкнати от варовиковите скали нагоре по течението и довлечени от бушуващия порой, за да намерят покой в основата на каменната стена.

Откритието я насърчи да продължи проучванията си.

Стената, която при наводнение преграждаше пътя на стремителния порой, се издаваше към вътрешната страна на речната извивка. Водата, сега в нормалното си корито, бе достатъчно плитка, за

да може лесно да се пресече, но щом погледна оттатък нея, се спря. Отпред се простираше долината, която бе мярнала отгоре.

След завоя реката се разширяваше и бълбукаше около и над оголените от по-плитката вода камъни. Тя течеше на изток в подножието на стръмната срещуположна страна на клисурата. На отсамния бряг, скрити от режещия вятър, дърветата и храстите растяха буйно до естествената си височина. Отляво, оттатък каменната бариера стената на клисурата извиваше, а стръмнината ѝ намаляваше до лек наклон, когато преминаваше в степите на север и изток. Напред широката долина представляваше сочно поле от узряло сено, развълнувано от напорите на вятъра откъм северния склон, а в средата пасеше малко стадо степни коне.

Дъхът на Айла спря от красотата и спокойствието на сцената. Тя не можеше да повярва, че наред сухата ветровита прерия може да съществува такова място. Долината бе като екстравагантен оазис, скрит в една пукнатина сред безводната равнина. Микрокосмос на изобилието, сякаш природата, ограничавана от стените до утилитарна икономия, бе разпиляла в пълна мяра и изобилието си там, където бе възможно.

Младата жена, заинтригувана от конете в далечината, ги заразглежда. Бяха яки малки животни с доста къси крака, дебели шии и тежки глави с надвиснали носове, които ѝ напомниха за увисналите носове на някои мъже от Клана. Имаха тежки рошави козини и къси твърди гриви. Макар някои да клоняха към сивото, повечето бяха със светлобежови оттенъци — от прашно бежово до цвета на сухо сено. Отстрани стоеше сламеножълт жребец и Айла забеляла няколко малки кончета със същия цвят. Жребецът вдигна глава, разтърси късата си грива и изцвили.

— Май се гордееш с Клана си, а? — забеляза тя с усмивка. Тръгна надолу, като се придържаше близо до обрамчващия водата храсталак. Забелязваше различните растения, без специално да мисли за това, и съзнаваше както лечебните, така и хранителните им качества. В обучението ѝ на лечителка влизаше разпознаването и събирането на растения заради тяхната оздравителна магия. Твърде малко бяха тези, които не можеше да разпознае моментално. Този път обаче търсеше нещо за ядене.

Забеляза листата и сухите цветни стъбла, които сочеха, че на няколко пръста под повърхността има диви моркови, но ги отмина, сякаш не ги бе видяла. Впечатлението обаче заблуждаваше. Можеше да си спомни мястото така, сякаш го бе белязала, но засега растенията можеха да почакаат. Острите ѝ очи бяха открили заешка следа и в момента се концентрираше да си осигури месо.

С тихи стъпки на опитен ловец тя последва свежите барабонки, превитите треви, слабия отпечатък в калта и точно пред себе си различи очертанията на укриващо се животно. Издърпа прашката от пояския ремък и бръкна в гънката на дрехата си за два камъка. Когато заекът се стрелна, бе подготвена. С неосъзнатата грация на дългогодишната практика метна единия камък, а миг по-късно и втория и чу приятното хак, хак. И двата камъка бяха попаднали в целта.

Айла вдигна жертвата си и помисли за времето, когато бе усвоила тази техника с двата камъка. Един прекомерно самоуверен опит да убие рис ѝ бе показал колко е уязвима. Трябваша ѝ дълги упражнения, за да се научи да поставя втория камък така, че да довършва работата от първото хвърляне и да може да мята двата бързо един след друг.

На връщане отсече една клонка, подостри края ѝ и изкопа с нея дивите моркови. Постави ги в една гънка на дрехата си и преди да се върне на брега, отсече две чаталести клонки.

Сложи на земята заека и корените и извади от кошницата платформата и пръчката за добиване на огън. После заизмъкна сухи клони изпод по-големите стебла в купчината от кости и нападали под ниските клони съчки. Със същия инструмент, с който бе подострила пръчката за изравяне — тоя, който имаше V-образен прорез на острия си край, настърга тънки лентички от една суха пръчка. После обели нацепената кора на стари пелинови стъбла и сухи влакънца от семенниците на разни прораслеци.

Намери си удобно за сядане място, подреди подпалките по големина и постави до себе си праханта, клечките и по-големите клони. Огледа подложката — парче от суха поветова лоза, направи малка щръбка близо до ръба ѝ с кремъчното дупчило и постави в отвора единия край на вдървено миналогодишно хвощово стебло, за да провери размера. Сви гнезденце от сухи влакънца върху твърда кора

току под дупката на подложката и я прихвана със стъпалото си. После постави края на хвощовото стъбло в отвора и пое дъх. Добиването на огън изискваше концентрация.

Обхана с длани върха на пръчката и започна да я върти напред-назад между ръцете си, като непрекъснато я натискаше надолу. Докато въртеше, от постоянния натиск ръцете ѝ се изместваха надолу по пръчката, докато почти докоснеха дъската. Ако имаше помощник, сега щеше да бъде моментът той да започне от върха. Но понеже бе сама, трябваше да стигне до долу и бързо да премести ръце, без да наруши ритъма на въртенето и без да отслаби натиска за повече от един миг. Иначе топлината от триенето щеше да се разсее и нямаше да се повиши толкова, че дървото да започне да пуши. Работата бе тежка и време за почивка нямаше.

Айла влезе в ритъма на движението, без да обръща внимание на потта, която започна да се стича в очите ѝ. От продължителното търкане дупката стана по-дълбока и около нея се натрупаха стърготини от мекото дърво. Подуши дима и видя резката да почернява, преди да види стълбчето дим, което я насърчи да продължи, макар че ръцете я боляха. Накрая през подложката се отрони малко блестящо въгленче и падна в гнездото суха прахан под нея. Следващият момент бе още по-критичен. Ако жарта угаснеше, трябваше да започне всичко отначало.

Приведе се и завря лицето си тъй близо до въгленчето, че усети топлината му и го задуха. Гледаше как се разгаря с всеки неин дъх, а после, когато поемеше нова порция въздух, пак потъмнява. Приблужи малките извити стърготини до тлеещото парченце дърво и видя как просветват и почерняват, без да се запалят. Сетне лумна малко пламъче. Задуха по-силно, добави още стърготини и когато се оформи малка пламтяща купчинка, добави няколко клечки.

Отпусна се чак след като големите довлечени от водата стебла се разгоряха и огънят стана стабилен. Събра още няколко къса и ги струпа подръка. Сетне с друг инструмент с по-широк прорез остърга кората от зелената пръчка, с която бе изкопала дивите моркови. Втъкна от двете страни на огъня чаталестите клони така, че подострената пръчка да може да се подпре на тях и се зае да дере заека.

Когато огънят се превърна в горещи въглени, заекът вече бе набучен на шиш и готов за печене. Започна да увива вътрешностите в

козината, за да се избави от тях, както бе правила, докато пътуваше, но ѝ хрумна друга мисъл.

Бих могла да използвам кожата, помисли си. Ще ми отнеме само около един ден...

Изплакна дивите моркови в реката — а също и кръвта от ръцете си — и ги уви в листа от живовляк. Големите жилести листа ставаха за ядене, но тя не можеше да се отърве от мисълта за другото им приложение — като здрави, целителни лапи за срязвания или натъртвания. Остави увитите диви моркови близо до жарта.

Седна и се отпусна за момент, после реши да опъне с колчета пухкавата козина. Докато месото се печеше, застърга кръвоносните съдове, космените торбички и ципите от вътрешността на кожата със счупеното си стъргало и реши да си направи ново.

Работейки, си напяваше тихо и монотонно, а мислите ѝ витаеха. Може би ще трябва да остана няколко дни да свърша тази кожа. И без това трябва да направя няколко инструмента. Може да опитам да стигна оная дупка в стената над реката. Заекът започва да мирише хубаво. Пещерата би могла да ме пази от дъжда, макар че може и да е неизползваема.

Стана и извъртя шиша, после започна да стърже на друго място. Не мога да остана много дълго. Трябва да открия хора преди зимата. Престана да остързва кожата, а вниманието ѝ изведнъж се насочи към вътрешното объркване, което винаги беше близо до повърхността на ума ѝ. Къде са? Иза казваше, че на голямата земя има много Други. Защо не мога да ги намеря? Какво да правя, Иза? Неочаквано очите ѝ се напълниха и сълзите рукнаха. О, Иза, толкова ми липсваш. И Креб. А и Уба. И Дърк, бебето ми... моето бебче. Толкова много те исках, Дърк, и беше толкова трудно. Ти не си деформиран, само си малко по-различен. Като мене.

Не, не си като мен. Ти си Клан, ти просто ще бъдеш малко по-висок и главата ти ще изглежда по-различно. Някой ден ще станеш голям ловец. И майстор на прашката. И ще бягаш по-бързо от всички. Ще печелиш всички надбягвания на Събирането на Клана. Може би не борбите, чак толкова силен сигурно няма да бъдеш, но ще си силен.

Но кой ще играе с теб на правене на звуци. Кой ще издава щастливи звуци с теб?

Трябва да престана, смърти се тя, изтривайки сълзите си с опакото на ръката. Трябва да се радвам, че има хора, които те обичат, Дърк. И когато станеш по-възрастен, Ура ще дойде и ще ти стане жена. Ода обеща да я обучи да ти бъде добра жена. Ура също не е деформирана. Тя просто е различна, като теб. Чудя се дали някога ще си намеря другар.

Айла скочи да провери заека, като се движеше само за да се намира на работа и да се откъсне от тези мисли. Месото бе по-сурово, отколкото го обичаше, но реши, че е достатъчно опечено. Малките бледожълти диви моркови бяха крехки и имаха остър сладък вкус. Липсваше ѝ солта, която край вътрешното море винаги беше подръка, но гладът бе добра подправка. Сложи остатъка от заека да се доизпече още малко, докато доостърже кожата, и се почувства по-добре след похапването.

Когато реши да изследва дупката в стената, слънцето се бе вдигнало високо. Съблече се и преплува реката, държейки се за корените на дърветата, за да излезе от дълбоката вода. Катеренето по почти отвесната скала беше трудно и я накара да се чуди дали си струва труда дори ако намери пещера. Все пак бе разочарована, когато стигна до тясната издатина пред тъмната дупка и откри, че това е просто вдлъбнатина в скалата. Изпразнението на хиена в закътания ъгъл ѝ даде да разбере, че откъм степите трябва да има по-лесен достъп, но за нищо по-едро нямаше място.

Обърна се да слиза, а сетне се изви още. По-долу по течението и малко по-ниско на отсрещната стена видя върха на скалната бариера, която стърчеше към завоя на реката. Издатината бе широка и зад нея в скалата изглежда имаше друга, много по-дълбока дупка. От мястото, където стоеше, видя стръмен, но не невъзможен път до нея. Сърцето ѝ затупа от вълнение. Ако това бе пещера, независимо колко малка, щеше да намери сухо място, където да прекара нощта. От нетърпение да проучи на половината път надолу скочи в реката.

Трябва да съм минала покрай нея, като слизах снощи, помисли си, докато се изкачваше. Просто беше много тъмно, за да я видя. После си спомни, че една непозната пещера винаги трябва да се приближава предпазливо, и се върна за прашката и няколко камъка.

Макар на слизане да се бе движила опипом, откри, че при добро осветление няма нужда да се придържа някъде. С хилядолетията

реката се бе врязала остро в отсрещния бряг. От тази страна скалата не бе тъй стръмна. Като наближи издатината, Айла приготви прашката и внимателно пристъпи.

Всичките ѝ сетива бяха нащрек. Ослуша се за дишане или слабо шумолене, огледа се за следи от скорошно обитаване, подуши въздуха за различимите миризми на хищни животни, свежи изпражнения или повмирисано месо. Отвори уста, за да даде възможност на вкусовите си рецептори да ѝ помогнат да долови миризмата. Остави голата си кожа да долови всяка топлинка, която можеше да излиза от пещерата, и позволи на интуицията си да я води, докато безшумно приближаваше отвора. Застана плътно до стената, допълзя до тъмната дупка и надникна.

Не видя нищо.

Насоченият на югозапад отвор бе малък. Таванът бе по-високо от главата ѝ, но ако протегнеше ръка, можеше да го стигне. Подът бе наклонен при входа, а сетне се изравняваше. Навятият от вятъра льос и останките от донесеното от животните, които по-рано бяха обитавали пещерата, бяха изградили слой от пръст. По начало неравният и каменист пещерен под имаше сухо, добре утъпкано пръстено покритие.

Като надзърна иззад ръба, Айла не можа да открие белег, че напоследък пещерата е била обитавана. Промъкна се тихо в нея, забелязвайки колко студена е в сравнение с горещата слънчева издатина и изчака очите ѝ да се акомодират към сумрачната вътрешност. В пещерата бе по-светло, отколкото очакваше. Щом прекрачи по-напред, видя, че през един отвор над входа прониква слънчева светлина и разбра причината. Разбра и по-практичната стойност на отвора. Той би позволил на пушека да излиза, без да изпълва по-ниските части на пещерата — едно голямо предимство.

Щом очите ѝ се нагодиха, откри, че може да вижда учудващо добре. Влизащата светлина също бе предимство. Пещерата не бе просторна, но не бе и малка. Стените се разширяваха под ъгъл от входа и стигаха до относително правата задна стена. Като цяло формата бе грубо триъгълна с връх при входа и източна стена, по-дълга от западната. Най-тъмното място бе вътрешният източен ъгъл — първото, което трябваше да бъде изследвано.

Бавно се плъзна покрай източната стена, внимавайки за пукнатини или коридори, които биха могли да водят към по-дълбоки ниши, спотайващи скрити заплахи. Близко до тъмния ъгъл в безпорядъчна купчина на пода лежах отцепени от стените камъни. Покатери се по тях и напипа полица и празнина зад нея.

Помисли дали да не донесе факла, но се отказа. Не бе чула, помирисала или почувствала никакви следи от живот, а и можеше да види малко навътре. Прехвърли прашката и камъните в едната си ръка, съжалявайки, че не бе спряла да вземе дрехата си, за да има къде да сложи оръжията, и се повдигна на полицата.

Тъмният отвор бе нисък. Трябваше да се приведе, за да влезе вътре. Беше само вдлъбнатина, чийто таван се спускаше до пода на нишата. На дъното имаше купчина кости. Взе една, спусна се долу и продължи пътя си край задната, а после и край западната стена до входа. Пещерата беше глуха и с изключение на малката ниша нямаше други стаи или водещи към непознати места тунели. Усещаше я уютна и сигурна.

Щом излезе на открития край на площадката пред пещерата, Айла заслони очи от яркото слънце и се огледа наоколо. Стоеше на върха на издадената стена. Под нея вдясно беше купчината довлечени от водата дърва и кости и скалистият бряг. Наляво се виждаше далеч в долината. Нататък реката отново свиваше на юг и заобикаляше основата на стръмната отсрещна стена, докато лявата стена се разглаждаше в степта.

Погледна кокала в ръката си. Беше дълга бедрена кост на гигантски елен, стара и суха със следи от зъби, ясно отпечатани там, където бе разцепена, за да се стигне до костния мозък. Отпечатъкът на зъбите и начинът, по който костта бе гризана, ѝ се сториха едновременно познати и непознати. Бе сигурна, че са оставени от звяр от котешката порода. Познаваше хищниците по-добре от всеки друг в клана. Бе развивала ловните си умения с тях, но само с малките и средно големите разновидности. Тези следи бяха оставени от голяма котка, от много голяма котка. Тя се извърна и пак погледна пещерата.

Пещерен лъв! Някога пещерата трябва да е била убежище на пещерни лъвове. Нишата би била идеалното място, където лъвицата да крие малките си, помисли тя. Може би не трябва да прекарвам нощта в нея. Може би не е безопасна. Отново погледна костта. Бе толкова

стара, пък и пещерата не беше обитавана от години. Освен това един огън, запален до входа, ще държи животните настрана.

Пещерата е хубава. Малко пещери са толкова хубави. Вътре има много място, хубав пръстен под. Не мисля, че вътре става влажно, пролетните води не могат да стигнат толкова високо. Има даже и отвор за пушека. Мисля, че ще ида да си взема кожата и кошницата, и малко дърва и ще запаля огън. Айла забърза надолу към брега. Върна се, просна кожения навес и постелката върху топлата каменна площадка, сложи кошницата в пещерата и донесе няколко наръча дърва. Може би ще намеря и няколко меки камъка, за да избеля стените, помисли си, потегляйки пак надолу.

Сетне спря. Защо са ми меки камъни? Ще стоя само няколко дни. Трябва да продължа да търся хора. Трябва да ги открия преди зимата...

Ами ако не намеря хора? Тази мисъл витаеше от доста време, но досега не си бе позволявала да я формулира точно. Последниците бяха твърде заплашителни. Какво ще правя, ако зимата дойде, а аз още не съм намерила хора? Няма да имам никаква заделена храна. Няма да имам място, където да стоя на сухо и топло, и на скрито от вятъра и снега. Няма да имам пещера...

Тя пак погледна пещерата, после прекрасната закътана долина и стадото коне в далечината, и отново пещерата. Това е идеалната пещера за мен, си каза. Много време ще мине, преди да открия друга толкова добра. И долината. Мога да събирам и ловувам, и да трупам храна. Има вода и предостатъчно дърва, за да изкарам зимата, много зими. Има даже и кремък. И няма вятър. Тук има всичко, от което се нуждая, освен хора.

Не знам дали ще издържа сама цялата зима, но вече е доста късно. Скоро ще трябва да започна да събирам храна. Ако досега не съм открила никого, откъде да знам, че ще успея? Откъде да знам дали ще ми позволят да остана, ако намеря Другите? Аз не ги познавам. Някои от тях са лоши, като Брод. Спомни си какво се случи с бедната Ода. Тя каза, че мъжете, които са я насилили, както Брод насили мен, са били мъже от Другите. Каза, че изглеждали като мен. Ами ако всички са такива? Айла пак погледна пещерата и долината. Разходи се по края на площадката, ритна един разклатен камък от ръба, загледа се в конете и стигна до решение.

— Конче — рече, — смятам да остана известно време във вашата долина. Следващата пролет пак ще започна да диря Другите. Сега обаче, ако не започна да се подготвям за зимата, следващата пролет няма да съм жива.

Речта на Айла към конете бе произнесена с много малко звуци и то гърлени и замазани. Използваше звуци само за имена или да подчертае богатия, сложен и напълно разбираем език на жестовете, който говореше с грациозни плавни движения на ръцете си. Това бе единственият език, който си спомняше.

След като решението бе взето, Айла почувства облекчение. Изпитваше ужас от мисълта да напусне тази приятна долина и пак да наченат изтощителните дни на пътуването из прегорелите ветровити стени, ужас от мисълта въобще да пътува отново. Втурна се към каменистия бряг и се наведе да вземе дрехата и амулета си. Като посегна за малката кожена торбичка, забеляза блясъка на малко парче лед.

Как може да има лед посред лято, зачуди се тя и го вдигна. Не беше студен, имаше твърди прави ръбове и гладки плоски стени. Завъртя го насам-натам, гледайки как стените му блестят на слънцето. После стана тъй, че го обърна точно на нужния ъгъл, та призмата да разложи слънчевата светлина на пълния спектър на цветовете и затаи дъх пред дъгата, която хвърляше на земята. Айла никога не бе виждала чист кварцов кристал.

Кристалът, подобно на кремъка и на много други камъни на брега, беше довлечен от ледниците, а не местен. Блестящата скала бе откъсната от мястото си от страхотната сила на елемента, който наподобяваше — леда — и бе понесена от стопената му форма, докато не се бе спряла в наносната глина на ледниковия поток.

Изведнъж Айла усети как по гърба ѝ премина по-студена от лед тръпка и седна, твърде разтреперена, за да може да стои права, мислейки за значението на камъка. Спомни си нещо, което Креб ѝ бе казал преди много време, когато беше малко момиче...

* * *

Беше зима и старият Дорв разправяше истории. Тя се чудеше на легендата, която Дорв току-що бе свършил, и попита Креб. Това доведе до едно обяснение за тотемите.

— Тотемите искат място, където да живеят. Те сигурно поставят хората, които бродят бездомни твърде дълго. Ти нали не искаш тотемът ти да те изостави?

Айла посегна към амулета си.

— Но моят тотем не ме изостави дори когато бях сама и нямах дом.

— Това беше, защото те е изпитвал. Нали той ти намери дом? Пещерният лъв е силен тотем, Айла. Той те е избрал и може да реши да те пази винаги, понеже те е избрал, но всички тотеми са пощастливи, когато имат дом. Ако му отделяш внимание, ще ти помага. Той ще ти каже кое е най-доброто.

— А как ще разбере, Креб? — попита Айла. — Никога не съм виждала духа на Пещерния лъв. Как разбираш, че тотемът ти казва нещо?

— Ти не можеш да видиш духа на твоя тотем, защото той е част от теб, вътре в теб. И въпреки това той ще ти каже. Ти само трябва да се научиш да разбираш. Ако трябва да вземеш решение, той ще ти помогне. Ще ти даде знак, ако направиш верния избор.

— Какъв знак?

— Трудно е да се каже. Обикновено е нещо особено или необикновено. Може да бъде камък, какъвто никога по-рано не си виждала, или корен със специална форма, която за теб има значение. Трябва да се научиш да разбираш със сърцето и ума си, а не с очите и ушите си. Тогава ще знаеш как. И когато му дойде времето и намериш знака, който твоят тотем ти е оставил, сложи го в амулета си. Той ще ти донесе щастие.

* * *

Пещерни лъве, още ли ме закриляш? Това знак ли е? Вярно решение ли взех? Искаш да ми кажеш, че трябва да остана в тази долина?

Айла обхвана с длани святкащия кристал и притвори очи, опитвайки се да медитира, както винаги правеше Креб.

Опита се да слуша със сърцето и ума си, опита се да намери начин да повярва, че нейният велик тотем не я е изоставил. Спомни си как бе заставена да напусне и дългото уморително пътуване, докато търсеше своите хора на север, както ѝ бе казала Иза. На север, докато...

Пещерните лъвове! Моят тотем ми ги изпрати, за да ми кажат да свърна на запад, да ме заведат до тази долина. Той е искал да я намеря. Уморен е от пътуване и иска това да бъде и негов дом. Пък и пещерата по-рано е била дом на пещерни лъвове. На това място му е удобно. Той още е с мен! Не ме е изоставил!

Просветлението ѝ донесе облекчение на напрежението, което не бе подозирала, че е у нея. Тя се усмихна, примига, за да разкара сълзите си, и заразвързва възлите на ремъка, който затваряше малката торбичка. Изсипа съдържанието ѝ и сетне ги събра едно по едно.

Първото беше бучка червена охра. В Клана всеки носеше бучка от священата червена скала. Това бе първото нещо във всеки амулет, който им се даваше в деня, когато Мог-ър разкриеше тотема им. Тотемите обикновено се назоваваха, когато човек беше още бебе, ала когато научи своя, Айла беше на пет години. Креб го обяви малко след като Иза я намери, когато я приеха в Клана. Айла потърка четирите белега на крака си и погледна друг предмет: фосилния отпечатък на коремоного.

Изглеждаше като черупката на някакво морско създание, но беше от камък — първият знак, който нейният тотем ѝ бе дал, за да одобри решението ѝ да ловува с прашката. Само хищници, не животни за ядене, което би било разхищение, защото тя не можеше да се върне в пещерата с тях. Но хищниците бяха по-умели и опасни и техният лов бе издигнал уменията ѝ до истинско майсторство. Следващият предмет, който Айла вдигна, бе нейният ловен талисман — малък, изцапан с охра овал от мамутова кост, даден ѝ от самия Брун при плашещата хипнотизираща церемония, при която тя стана Жената, която ловува. Докосна малкия белег на гърлото си, където Креб я бе одраскал, за да пролее кръвта ѝ като жертвоприношение на Древните.

За нея следващото късче имаше много специално значение и едва не извика отново сълзите ѝ. Здравно стисна в юмрука си трите блестящи

слепени заедно включвания железен пирит.

Бяха й дадени от нейния тотем, за да знае, че синът й ще оживее. Последното беше парченце черен манганов диоксид. Когато стана лечителка, Мог-ър й го даде заедно с парче от духа на всеки от членовете на Клана. Внезапно й хрумна мисъл, която я разтревожи. Значи ли това, че когато Брод ме прокле, е проклел всички? Когато Иза умря, Креб взе от нея духовете, за да не може да ги отнесе със себе си в света на духовете. От мен никой не ги взе.

Овладея я чувство за предвиждане. Още от Събирането на Клана, където Креб по някакъв необясним начин бе научил, че е различна, от време на време тя изпитваше това странно объркване, сякаш той я бе променил. Почувства смъдене, боцкане, настръхване, повдигане и слабост, и дълбок страх от това какво може да означава нейната смърт за целия Клан.

Опита се да се отърси от усещането. Вдигна кожената торбичка, прибра вътре колекцията си и добави кварцовия кристал. Завърза отново амулета и провери ремъка за белези на износване. Креб й бе казал, че ако го загуби, ще умре. Когато го сложи, усети малка разлика в тежината му.

Седейки на скалистия бряг, Айла се чудеше какво се е случило, преди да бъде намерена. Не можеше да си спомни нищо от предишния живот, но тя бе тъй различна. Твърде висока, твърде бледа, лицето й изобщо не приличаше на лицата на останалите от Клана. Бе виждала отражението си в спокойни локви, беше грозна. Брод й го бе казал достатъчно често и всеки го мислеше. Тя беше голяма грозна жена. Никой мъж не я искаше.

Ама и аз не поисках никой от тях, помисли си. Иза казваше, че имам нужда от мъж като мен, но дали някой мъж от Другите ще ме иска повече от мъжете от Клана? Никой не иска една голяма грозна жена. Може би е по-добре да остана тук. Откъде да знам, че ще си намеря стопанин, дори и да намеря Другите?

4

Джондалар се приведе ниско и се втренчи в стадото през високата златистозелена трева, превита под тежестта на недоузрелите семена. Миризмата на кон бе силна — не от сухия вятър, който носеше в лицето му техния топъл планински мирис, а от мазните фъшкии, с които бе натрил тялото и подмишниците си, за да прикрие собствената си миризма, ако вятърът се извърти.

Горещото слънце се отразяваше от потния му бронзов гръб и по лицето му течаха вадички пот. Те правеха по-тъмна избледнялата от слънцето и сплъстена на челото му коса. Един дълъг кичур се бе измъкнал от кожения възел в основата на врата и вятърът неприятно го пляскаше в лицето. Наоколо бръмчаха мухи. От време на време кацаха и го хапеха, а лявото му бедро започваше да се схваща от неудобната поза.

Но това бяха дребни, едва забележими дразнители. Вниманието му бе съсредоточено върху нервно пръхтящия и подскачащ жребец, който по тайнствен начин предугаждаше застрашаващата харема му опасност. Кобилите продължаваха да пасат, но въпреки наглед случайното им движение, майките бяха застанали между малките кончета и хората.

Няколко крачки встрани, сгърчен в същата напрегната поза, Тонолан държеше едно копие на височината на дясното си рамо и второ в лявата си ръка. Той хвърли поглед към брат си. Джондалар повдигна глава и присви очи към една сиво-кафява кобила. Тонолан кимна, внимателно прихвана копието, за да го балансира по-добре, и се приготви за скок.

Сякаш по даден сигнал двамата мъже скочиха едновременно и хукнаха към стадото. Жребецът се изправи на задните си крака, изцвили предупредително и пак се изправи. Тонолан хвърли копието си по кобилата, а в същото време Джондалар побягна право към мъжкаря, като крещеше и викаше, за да го сплаши. Планът му успя. Жребецът не бе свикнал с шумни хищници, четирикраките ловци

атакуваха с тихо промъкване. Изцвили, тръгна към човека, после отскочи и побягна след оттеглящото се стадо.

Двамата братя се втурнаха след тях. Жребецът видя, че кобилата изостава и я ухапа за хълбока, за да я накара да побърза. Мъжете се развикаха и размахаха ръце, ала този път жребецът не отстъпи и запрепуска между кобилата и хората, опитвайки се хем да ги държи на разстояние, хем да я подбутне да тръгне. Тя направи още няколко колебливи крачки и спря с приведена глава. Копието на Тонолан сгърчеше от едната ѝ страна. Ярки алени поточета обагряха сивата ѝ козина и капеха от сплъстените кичури рошави косми.

Джондалар се приближи, прицели се и хвърли копието. Кобилата отскочи, спъна се и падна. В дебелия ѝ врат, малко под твърдата четка на гривата затрептя втори прът. Жребецът препусна в лек галоп към нея, побутна я нежно с нос, а сетне се вдигна на задните си крака с предизвикателен крясък и побягна след стадото си, за да пази живите.

* * *

— Ще ида да взема багажа — рече Тонолан, докато тичаха към падналото животно. — По-лесно ще е да донесем вода тук, отколкото да влачим кобилата обратно до реката.

— Няма защо да я сушим цялата. Ще отнесем, каквото искаме, обратно до реката и няма да имаме грижа да мъкнем вода тук.

Тонолан сви рамене.

— Защо не? Ще взема една брадва да троша костите — и се отправи към реката.

Джондалар извади от канията своя нож с кокалената дръжка и направи дълбок разрез през гърлото. Извади копията и се загледа как кръвта прави локва около главата на кобилата.

— Когато се върнеш при Великата майка земя, благодари ѝ, — каза на мъртвия кон. Бръкна в торбичката си и с неосъзнат жест погали каменната фигурка на Майката. Зеландони е права, помисли. Ако децата на Земята някога забравят кой се грижи за тях, един ден може да се събудим и да видим, че нямаме дом. Хвана ножа си и се приготви да вземе своя дял от даровете на Дони.

— На връщане видях една хиена — рече Тонолан. — Изглежда, че няма да нахраним само себе си.

— Майката не обича нещата да се похабяват — каза Джондалар до лактите в кръв. — Така или иначе всичко се връща при Нея. Хайде, помогни ми.

* * *

— Знаеш, че е рисковано — продума Джондалар и добави нова пръчка в малкия огън. Няколко искри се вдигнаха заедно с дима и изчезнаха в нощния въздух. — Какво ще правим, като дойде зимата?

— До зимата има много време. Дотогава трябва да срещнем някакви хора.

— Ако се върнем сега, със сигурност ще срещнем хора. Преди истинската зима ще успеем да се върнем най-малкото при лосадунците — обърна той лице към брат си. — Нямаме и представа какви са зимите от тая страна на планините. Тук е по-открито, няма много заслони, дървата за огън са по-малко. Може би трябва да се опитаме да намерим самурниците. Те могат да ни дадат някаква идея какво да очакваме, какви хора живеят в тази посока.

— Ако искаш, можеш да тръгнеш обратно, Джондалар. Аз от самото начало възнамерявах да направя това Пътешествие сам... не че не се зарадвах на твоята компания.

— Не зная... може би трябва — той се обърна и се загледа в огъня. — Изобщо нямах представа колко е дълга тази река. Виж я — махна към блещукащите води, в които се отразяваше луната. — Тя е Великата майка на реките и не по-малко непредвидима. Когато тръгнахме, течеше на изток. Сега тече на юг и се е разделила на толкова много канали, че понякога се чудя дали все още следваме тази река, която трябва. Струва ми се, че не вярвам, че ще извървиш целия път до края, независимо колко далече е той, Тонолан. Освен това дори ако срещнем хора, откъде знаеш, че ще бъдат дружелюбни?

— Нали затова е и Пътешествието. Да откриеш нови места, нови хора. Да рискуваш. Слушай. Големи братко, ако искаш, върни се. Не се шегувам.

Джондалар гледаше огъня и ритмично пошляпваше с една пръчка дланта си. Внезапно скочи и хвърли пръчката в огъня, като предизвика нов рояк искри. Пристъпи и погледна двукатните върви, опънати на колчета близо до земята, на които се сушаха ивици месо.

— За какво да се връщам? Ако е там работата, за какво да вървя напред?

— За следващия завой на реката, следващия изгрев, следващата жена, с която ще легнеш — рече Тонолан.

— Това ли е всичко? Не искаш ли нещо повече от живота?

— Че какво повече има? Раждаш се, живееш колкото можеш добре, докато си тук, и някой ден се връщаш обратно при Майката. Кой знае след туй?

— Трябва да има още нещо, някаква причина да се живее.

— Ако някога я откриеш, кажи ми да знам — прозина се Тонолан. — В тоя момент очаквам следващия изгрев, но един от нас ще трябва да стои или пък ще трябва да напалим по-голям огън, за да държим настрани любителите на мърша, ако искаме сутринта месото да е тук.

— Лягай си, Тонолан. Аз ще стоя. И без това няма да мога да заспя.

— Джондалар, напразно се тормозиш. Събуди ме, като се измориш.

* * *

Слънцето вече бе изгряло, когато Тонолан изпъзля от палатката, като триеше очи и се протягаше.

— Цяла нощ ли си будувал? Казах ти да ме събудиш.

— Мислех и не ми се лягаше. Ако искаш, има малко горещ градински чай.

— Благодаря — каза Тонолан, като загреба с дървена купа от вдигащата пара течност. Клекна пред огъня, държейки купата с две ръце. В ранното утро въздухът бе все още хладен, тревата — влажна от роса, а той беше само по гащи. Загледа как малките птички прехвърчаха и се стрелкаха с шумно чуруликане между редките храсти

и дървета край реката. Ято жерави, които гнездяха на един върбист остров на сред канала, закусуваха с риба.

— Е, успя ли? — попита най-подир.

— Какво да успея?

— Да откриеш смисъла на живота. Нали това те тормозеше, когато си лягах? Макар че не мога да разбера защо трябваше да стоиш буден цяла нощ. Виж, ако тук имаше някоя жена... Да не си скрил някоя от благословените от Дони във върбите?

— Мислиш ли, че ако бях скрил, щях да ти кажа? — ухили се Джондалар, после усмивката му стана по-мека. — Няма защо да правиш лоши шегги, за да ми угаждаш. Малки братко. Идвам с теб, ако щеш и до края на реката. Само че след това какво ще правиш?

— Зависи какво ще открием там. Мисля, че най-доброто, което мога да направя, е да си легна. Когато те прихване, на никого не ставаш за компания. Радвам се, че реши да дойдеш. Като че ли свикнах с теб, независимо от лошото ти настроение.

— Казах ти, че някой трябва да те пази от опасности.

— Мен? Точно сега една малка опасност ще ми дойде добре. За предпочитане е, отколкото да седя и да чакам това месо да изсъхне.

— Ако времето се задържи, ще отнеме само няколко дни. Само че сега не съм сигурен дали да ти кажа какво видях — очите на Джондалар проблеснаха.

— Хайде, Братко. Знаеш, че така или иначе ще ми кажеш...

— Тонолан, в тази река има толкова голяма есетра... Само че няма смисъл да я ловим. Няма да искаш да чакаш и рибата да съхне.

— Колко голяма? — каза Тонолан, като се изправи и загледа с мерак реката.

— Толкова, че не съм сигурен дали двамата можем да я извадим.

— Няма толкоз голяма есетра.

— Аз пък видях.

— Покажи ми я.

— За какъв ме смяташ? За Великата майка? Мислиш ли, че мога да накарам рибата да дойде, за да я видиш? — Тонолан изглеждаше огорчен. — Добре де, ще ти покажа къде я видях.

Двамината отидоха до брега на реката и застанаха до едно палнало дърво, което донякъде влизаше във водата. Сякаш да ги

изкуши, един сивкав силует бавно тръгна срещу течението и спря под дървото близо до речното дъно, като леко се виеше срещу потока.

— Това трябва да е бабата на всички риби! — прошепна Тонолан.

— Ще можем ли да я извадим?

— Ще опитаме!

— Тя може да нахрани цяла Пещера, че и повече. Какво ще я правим?

— Нали ти рече, че Майката никога не оставя нещо да се похаби? Хиените и росомахите могат да получат дял. Хайде да вземем копията — разпалено рече Тонолан.

— Копията няма да свършат работа, имаме нужда от харпуни.

— Тя ще си иде, ако почнем да правим харпуни.

— Ако не направим, никога няма да я извадим. Просто ще се измъкне от копието — трябва ни нещо с кука на върха. Няма да ни отнеме много време. Я виж това дърво. Ако отрежем клона точно където има един здрав чатал... няма защо да се грижим да го укрепваме, ще го използваме само веднъж — Джондалар насече описанието си с жестове — и ако после отрежем чатала съвсем изкъсо и го заострим, ще стане кука...

— И каква полза ще имаме, ако тя си отиде, преди да сме готови? — прекъсна го Тонолан.

— На два пъти я видях тук. Изглежда, че е любимото ѝ място. Сигурно пак ще се върне.

— Кой знае колко време ще отнеме.

— Да имаш нещо по-добро за вършене?

Тонолан се усмихна накриво.

— Добре, печелиш. Хайде да правим харпуни.

Обърнаха се, за да се върнат, и спряха изненадани. Неколцина мъже ги бяха заобиколили. Определено изглеждаха зле настроени.

— Откъде се взеха? — рече Тонолан с хриплив шепот.

— Сигурно са видели огъня. Кой знае откога са тук. Цяла нощ гледах да не дойдат хищници. Може би са изчаквали да направим нещо непредпазливо, например да си оставим копията.

— Не изглеждат много общителни. Никой не е направил приветствен жест. Дали ние да не направим?

— Сложи си най-голямата и най-приятелска усмивка. Малки братко, и ги поздрави.

Тонолан се опита да се почувства спокоен и пусна една усмивка, за която се надяваше, че е уверена. Вдигна двете си ръце напред и тръгна към тях.

— Аз съм Тонолан от Зелан...

Напредъкът му бе спрял от едно копие, което затрептя в пръстта пред нозете му.

— Да предложиш нещо друго, Джондалар?

— Мисля, че е техен ред.

Един от мъжете каза нещо на непознат език и други двама скочиха към тях. С върховете на копията си ги накараха да тръгнат напред.

— Няма защо да ставаш зъл, приятелю — рече Тонолан, усещайки остро бодване. — Тъкмо натам отивах, когато ме спря.

Върнаха ги до собствения им огън и грубо ги блъснаха на земята. Този, който по-рано бе проговорил, излая друга заповед. Няколко мъже пропълзяха в палатката и измъкнаха всичко навън. Копията бяха извадени от самарите, а другите неща — изсипани на земята.

— Какво си въобразяваш? — викна Тонолан, изправяйки се. Със сила му напомниха, че трябва да седи и той усети как по ръката му потече струйка кръв.

— Спокойно, Тонолан — предупреди го Джондалар. — Изглеждат ядосани. Не мисля, че са склонни да търпят възражения.

— Така ли се посрещат Посетители? Не знаят ли, че тези, които са на Пътешествие, имат право да минат?

— Ти сам го рече, Тонолан.

— Кое?

— Че Пътешествието се прави, за да рискуваш.

— Благодаря — каза Тонолан, посегна към парещия разрез на ръката си и погледна изцапаните си с кръв пръсти. — Точно туй ми трябваше да чуя.

Този, който изглежда бе водачът, изрече още няколко думи и двамата братя бяха изправени на крака. Тонолан, с набедрената си превръзка, спечели само един поглед, но Джондалар бе пребъркан и лишен от кремъчния нож с кокалената дръжка. Един мъж посегна към

торбичката, привързана на пояса му, и Джондалар я сграбчи. В следния миг почувства остра болка в тила и се свлече на земята.

Бе зашеметен само за малко, но когато главата му се проясни, се намери проснат на земята с ръце, вързани с ремъци на гърба. Пред себе си видя разтревожените сиви очи на Тонолан.

— Ти сам го рече, Джондалар.

— Кое?

— Че не са склонни да търпят възражения.

— Благодаря — отвърна Джондалар с гримаса, защото изведнъж осъзна силното си главоболие. — Точно туй ми трябваше да чуя.

— Какво мислиш, че ще правят с нас?

— Още сме живи. Ако искаха да ни убият, щяха да са го сторили, нали така?

— Може би ни пазят за нещо специално.

* * *

Легнали на земята, двамата мъже се вслушваха в гласовете и гледаха как непознатите се мотаят из лагера им. Подушиха, че готвят храна и стомасите им се свиха. Щом слънцето се изкачи високо в небето, блестящата му топлина превърна жегата в още по-лош проблем. С напредването на следобед Джондалар задряма, за да навакса липсата на сън предишната нощ. Събуди се стреснат от викове и раздвижване. Някой бе пристигнал.

Изправиха ги на крака и с изумление видяха, че към тях крачи плещест мъж, който носи на гърба си белокоша помъдряла стара жена. Той застана на четири крака и другите с очевидно уважение помогнаха на жената да слезе от своя двукрак жребец.

— Която и да е, трябва да е наистина важна личност — рече Джондалар. Силен удар в ребрата го накара да млъкне.

Тя тръгна към тях, подпирайки се на възлеста тояга с гравирана дръжка. Джондалар се ококори, убеден, че нивга не е виждал толкова стар човек. Беше голяма колкото дете, смалена от възрастта и през рядката ѝ бяла коса се провиждаше розова кожа. Лицето ѝ бе тъй набръчкано, че трудно можеше да мине за човешко, ала очите ѝ поразително не му съответстваха. Можеше да се очаква, че у толкова

стар човек те ще бъдат мътни, сълзливи и сенилни, ала нейните блестяха от интелигентност и излъчваха власт. Джондалар бе впечатлен от дребната женица и леко уплашен за Тонолан и себе си. Тя не би дошла без особено важна причина.

Старицата заговори с дрезгав от възрастта глас, който обаче бе изненадващо силен. Водачът посочи Джондалар и тя отправи въпроса си към него.

— Съжалявам, не разбирам — рече той.

Тя заговори отново, тупна се в гърдите с ръка, не по-малко възлеста от тоягата си, и изрече една дума, която звучеше като „Хадума“. После насочи към него кривия си показалец.

— Аз съм Джондалар от Зеландонии — каза той с надежда, че я е разбрал добре.

Тя наведе глава, сякаш се заслушваше.

— Зел-ан-дон-йее? — повтори бавно.

Джондалар кимна и нервно облиза сухите си напукани устни.

Тя го погледна изпитателно и заговори на водача. Отговорът му бе рязък. Тя даде една отсечена заповед, обърна му гръб и тръгна към огъня. Мъжът, който я охраняваше, извади нож. Джондалар погледна към брат си и видя на лицето му собствените си емоции. Стегна се, помоли се мълчешком на Великата майка земя и затвори очи.

Отвори ги с чувство на облекчение, защото усети, че разрязват ремъците на китките му. Един мъж се доближи с мях с вода. Джондалар дълго пи и подаде мяха на Тонолан, чиито ръце също бяха освободени. Отвори уста да благодари, но си спомни за натъртените си ребра и премисли.

Бяха придружени до огъня от пазачите, които ги следваха със заплашително насочени копия. Широкоплещестият, който бе донесъл старата жена, примъкна един ствол, наметна го с кожена покривка и застана встрани с ръка на дръжката на ножа. Жената седна на дървото, а Джондалар и Тонолан бяха накарани да седнат пред нея. Внимаваха да не правят никакви движения, които биха могли да бъдат изтълкувани като заплашващи старата жена. Не се съмняваха какво ще ги сполети, ако някой от мъжете наоколо само си помисли, че могат да се опитат да ѝ сторят зло.

Без да каже дума, тя отново загледа Джондалар. Той отговори на погледа ѝ, но когато мълчанието се проточи, започна да усеща

безпокойство и неудобство. Внезапно тя бръкна в дрехата си и с искрящи от ярост очи и поток от язвителни слова, за чийто смисъл, ако не и за значението им, нямаше съмнение, протегна към него някакъв предмет.

Очите му се разшириха от учудване. В ръката си тя държеше изсечената каменна фигурка на Майката, неговата донии.

С крайчеца на окото си видя как пазачът до него трепна. Нещо в тази донии не му харесваше.

Жената привърши тирадата си и като вдигна театрално ръка, хвърли статуетката на земята. Без да мисли, Джондалар скочи и посегна към нея. На лицето му се изписа гняв от оскверняването на свещения предмет. Пренебрегвайки едно убождане с копие, той я вдигна и я прикри с ръце.

Жената отсече една дума и копие се отдръпна. Той с изненада забеляза усмивка на лицето ѝ и сянка на задоволство в очите ѝ, но не бе много сигурен дали усмивката е доброжелателна или злобна.

Тя стана от дървото и го доближи. Изправена не бе по-висока, отколкото той седнал и застанала лице в лице с него, се взря в учудващите му яркосини очи. После отстъпи назад, завъртя главата му насам-натам, пипна мускула на ръката му и премери с очи широчината на раменете му. Махна с ръка да стане. Тъй като той не проумя добре, пазачът го мушна подсецащо. Тя дръпна назад главата си, за да прецени височината му, обиколи го и мушна с пръст твърдите мускули на краката му. Джондалар имаше усещане, че го оглеждат като хубава стока, която се предлага за размяна и се изчерви, като установи, че се чуди дали ще бъде оценен по достойнство.

Сетне тя огледа Тонолан, накара го да стане и пак насочи вниманието си към Джондалар. Леката руменина по страните му се превърна в тъмноалена, когато разбра значението на следващия ѝ жест. Искеше да види неговата мъжественост.

Той поклати глава и свирепо изгледа захиления Тонолан. Жената каза нещо и един от мъжете хвана Джондалар изотзад, докато втори с видимо неудобство се опита да развърже припокриващото парче на панталоните му.

— Не мисля, че е склонна да търпи възражения — рече с усмивка Тонолан.

Джондалар яростно се отърси от човека, който го държеше, и се разголи пред погледа на старицата, мръщейки се на брат си, който пръхтеше отстрани в напразен опит да скрие веселието си. Старата жена го погледна, наклони, глава встрани и го докосна с възлестия си пръст.

От ален Джондалар стана пурпурен, защото по някаква необяснима причина усети, че мъжествеността му набъбва. Жената се изкикоти, а мъжете наоколо захихикаха, макар и със странно потисната нотка на почитание. Тонолан избухна в неудържим пристъп на смях, затупа с крака и се сви на две, а в очите му се появиха сълзи. Джондалар бързо скри оскърбения си член, чувствайки се глупав и гневен.

— Големи братко, сигурно наистина имаш нужда от жена, щом се вдигаш от тая стара вещица — саркастично забеляза Тонолан и изтри една сълза. Сетне пак избухна в гръмогласен смях.

— Надявам се, че сега ти си на ред — рече Джондалар в желанието си да измисли някоя съкрушителна забележка.

Старицата направи знак на водача на групата, която ги бе пленила, и му заговори. Последва оживен спор. Джондалар я чу да казва „Зеландонйее“ и видя как младият мъж посочи месото, което се сушеше край огъня. Спорът завърши изведнъж с властна заповед на жената. Мъжът изгледа Джондалар и махна на един къдрокос младеж. След няколко думи младежът побягна, колкото му държат краката.

Заведоха двамата братя до палатката и им върнаха самарите, но не и копията или ножовете. Наблизо винаги имаше по някой, който очевидно ги пазеше. Донесоха им храна и когато нощта падна, те се вмъкнаха в палатката си. Тонолан беше във великолепно настроение, ала Джондалар не бе склонен да разговаря с брат си, който се разсмиваше всеки път, щом го погледнеше.

Когато се събудиха, в лагера витаеше атмосфера на очакване. В средата на утрото пристигна голяма група, приветствана с викове. Издигнаха палатки, в които отседнаха мъже, жени и деца и спартанският лагер на двамата мъже започна да придобива облика на Лятно събиране. Джондалар и Тонолан гледаха с интерес как се изгражда една обширна кръгла конструкция с отвесни, покрити с кожи стени и наклонен плетен покрив. Различните ѝ елементи бяха

предварително сглобени и тя бе издигната с изненадваща бързина. Вътре бяха внесени вързопи и покрити кошници.

Работата временно затихна при приготвянето на храната. Следобед около голямата кръгла постройка започна да се събира тълпа. Точно пред отвора ѝ докараха дървото на старата жена и го застлаха с кожената покривка. Когато тя се появи, тълпата утихна и оформи кръг около нея, като остави празно мястото в средата. Джондалар и Тонолан видяха, че тя говори с един човек и сочи към тях.

— Може би пак иска да покаже колко много я искаш — присмя се Тонолан, когато мъжът махна.

— Първо ще трябва да ме убият!

— Искаш да кажеш, че не умираш да легнеш с тая красавица? — попита Тонолан с широко отворени невинни очи. — Вчера не изглеждаше така — и пак започна да се смее. Джондалар се обърна и тръгна към групата.

Отведоха ги в центъра и тя им махна да седнат пред нея.

— Зел-ан-дон-йее? — рече старата жена на Джондалар.

— Да — кимна той. — Аз съм Джондалар от Зеландонии.

Тя потупа рамото на стария мъж до нея.

— Аз... Тамен — каза той и последваха няколко думи, които Джондалар не разбра, ... Хадумаи. Дълго време... Тамен... — друга непозната дума — запад... Зеландонии.

Джондалар се напрегна и изведнъж осъзна, че разбира някои от словата на мъжа.

— Твоето име е Тамен, нещо за Хадумаи. Дълго време... Преди много време ти... запад... правил си Пътешествие? До Зеландонии? Можеш ли да говориш зеландонски? — попита възбудено.

— Пътешествие, да — рече мъжът. — Не говори... дълго време.

Старата жена хвана ръката на мъжа и нещо му каза. Той се обърна към братята.

— Хадума — и я посочи, — Майка... — Тамен се поколеба, после посочи всички с един мах на ръката.

— Искаш да кажеш като Зеландони — Тази, която служи на Майката?

Другият поклати глава.

— Хадума... Майка... — помисли малко, махна на няколко души и ги подреди един до друг пред себе си. — Хадума... майка... майка...

майка... майка — каза, сочейки първо нея, после себе си, а след туй всеки един от редицата.

Джондалар разгледа хората, опитвайки се да проумее смисъла на демонстрацията. Тамен беше стар, но не колкото Хадума. Мъжът до него бе малко над средна възраст. От другата му страна стоеше по-млада жена, която държеше ръката на едно дете. Изведнъж Джондалар направи връзката.

— Да не искаш да кажеш, че Хадума е пет пъти майка на майка? — вдигна ръка и разпери петте си пръста. — Майка на пет поколения? — рече със страхопочитание.

Мъжът кимна енергично.

— Да, майка на майка... пет... поколения — каза, сочейки поотделно всеки от избраните.

— Велика Майка! Знаеш ли колко трябва да е стара? — каза Джондалар на брат си.

— Велика майка, да — заяви Тамен. — Хадума... майка, — и потупа стомаха си.

— Деца?

— Деца — кимна. — Хадума майка на деца... — той започна да чертае кръгове в прахта.

— Едно, две, три... — Джондалар изричаше думите за броене с всеки нов кръг. — ... Шестнадесет! Хадума е родила шестнадесет деца?

Тамен кимна и пак посочи драскулиците на земята. — Много син... много... момиче? — и поклати колебливо глава.

— Дъщери? — подсказа Джондалар.

Тамен просия.

— Много дъщери... — помисли за миг. — Живи... всички живи. Всички... много деца — вдигна едната си ръка и един пръст. — Шест Пещери... Хадумаи.

— Нищо чудно, че бяха готови да ни убият, само да я бяхме погледнали накриво — рече Тонолан. — Тя е майка на всички тях, истинска Първа Майка!

Джондалар бе впечатлен, но още повече озадачен.

— Аз съм честит, че познавам Хадума, но не разбирам защо ни задържахте? И защо тя дойде тук?

Старият мъж посочи съхнещото на кордите месо, а сетне към младия мъж, който ги бе задържал отначало.

— Джерен... лови. Джерен прави... — Тамен нарисова на земята кръг с две разтварящи се линии, които излизаха от малкото незатворено пространство като широко V.

— Зеландонии мъж прави... прави бяга... — замисли се за дълго, усмихна се и каза:

— Прави бяга кон.

— Ето какво било! — рече Тонолан. — Те сигурно са изградили клопка и са чакали стадото да дойде по-близо. Ние сме го прогонили.

— Ясно ми е защо той беше ядосан — каза Джондалар на Тамен, — но ние не знаехме, че сме във вашите ловни земи. Щяхме да останем и да ловуваме, за да ви възмездим. И все пак не може така да се държи с Посетители. Не разбира ли обичаите за преминаване на тези, които са на Пътешествие? — изля той яда си.

Старият човек не разбра всичко, но все пак достатъчно, за да схване смисъла.

— Няма много Посетители. Няма... запад... дълго време. Обичаи... забрави.

— Добре, трябва да му ги напомниш. Ти си бил на Пътешествие, а и той може би някой ден ще поиска да направи — Джондалар бе все още раздразнен от начина, по който се бяха отнесли с тях, но не искаше да го прави на въпрос. Не бе сигурен какво става и не желаше да ги засегне наистина. — Защо дойде Хадума? Как можете да й позволявате да пътува толкова на нейната възраст?

Тамен се усмихна.

— Не... позволява Хадума. Хадума казва. Джерен... намира дюмаи. Лош... лош късмет? — Джондалар кимна, за да потвърди, че думата е правилна, но не можа да разбере какво се опитва да каже Тамен. — Джерен дава... мъж... бегач. Казва Хадума прави лош късмет отива. Хадума идва.

— Дюмаи? Дюмаи? Искаш да кажеш моята донии? — Джондалар извади каменната фигурка от торбичката си. Хората наоколо ахнаха и се дръпнаха назад, като видяха какво държи. В тълпата се надигна гневно мърморене, но Хадума им каза нещо и те замлъкнаха.

— Но този донии е добър късмет! — запротестира Джондалар.

— Добър късмет... жена, да. Мъж... — Тамен порови в паметта си за думата — светотатство.

Джондалар седна изумен.

— Но ако е добър късмет за жена, защо тя я хвърли? — той направи яростен жест, сякаш щеше да хвърли статуетката на земята, и предизвика тревожни възклицания. Хадума продума на стария мъж.

— Хадума... дълго време живее... голям късмет. Голям... магия. Хадума казва ми Зеландонии... обичаи. Казва Зеландонии мъж не Хадумаи... Хадума казва Зеландонии мъж лош?

Джондалар завъртя глава.

Тонолан се обади:

— Мисля, че иска да каже, че те е изпитвала. Тя знае, че обичаите не са еднакви и е искала да види как ще реагираш, когато поругае...

— Поругае, да — намеси се Тамен, като чу думата. — Хадума знае не всички мъж добър мъж. Иска знае Зеландонии мъж поругае Майката.

— Слушай, това е много специална донии — рече Джондалар с известно негодувание. — Тя е много стара. Моята майка ми я даде, била е предавана от поколения.

— Да, да — енергично закима Тамен. — Хадума знае. Мъдра... много мъдра. Дълго време живее. Голям магия, прави лош късмет отиде. Хадума знае Зеландонии мъж добър мъж. Иска Зеландонии мъж. Иска... почете Майката.

Джондалар видя, че на Тонолановото лице се появява усмивка и се смути.

— Хадума иска — Тамен посочи към очите на Джондалар, — сини очи. Почита Майката. Зеландоним... дух прави дете, сини очи.

— Пак успя, Големи братко! — издрънка Тонолан, злорадо ухилен. — С тия твои големи сини очи. Тя е влюбена!

Той целият се тресеше, опитвайки се да задържи смеха си, защото се боеше, че може да ги обиди, но нямаше сили да спре.

— О, Майко! Не мога да изтърпя да се върна вкъщи и да им кажа. Джондалар, мъжът, когото всяка жена иска! Още ли искаш да се върнеш? За тая работа съм готов да се откажа от края на реката — той не можеше повече да говори. Сви се на две, затупа с крака по земята, сложи ръце на кръста си и се опита да не се смее много високо.

Джондалар преглътна няколко пъти.

— А-а... аз... ъ-ъ-ъ... мисли ли Хадума, че Великата майка... а-а... все още може... да я благослови с дете?

Тамен погледна шашардисан Джондалар и гърчещия се от смях Тонолан. После огромна усмивка проряза лицето му, рече нещо на старата жена и целият лагер избухна в безреден смях, като над всички се извисяваше кикотът на старата жена. С въздишка на облекчение Тонолан изрева от веселие, а от очите му рукнаха сълзи.

Джондалар не виждаше нищо смешно.

Старият мъж заклати глава, опитвайки се да проговори.

— Не, не, Зеландонии мъж — той махна някому. — Нория, Нория...

Една млада жена пристъпи напред и свенливо се усмихна на Джондалар. Бе едва отминала момичешка възраст, ала блестеше със свежата искра на новата женственост. Смяхът постепенно затихна.

— Хадума голям магия — рече Тамен. — Хадума благославя. Нория пет... поколения — вдигна петте си пръста. — Нория прави дете, прави... шест поколения.

Той вдигна още един пръст.

— Хадума иска Зеландонии мъж... почита Майката... — Тамен се усмихна, като си спомни думите. — Първи обряд.

Тревогата излиня от лицето на Джондалар и наченка на усмивка повдигна кранчетата на устните му.

— Хадума благославя. Прави дух отива Нория. Нория прави... бебе, Зеландонии очи.

Джондалар избухна в смях колкото от облекчение, толкова и от удоволствие и погледна брат си. Тонолан вече не се смееше.

— Още ли искаш да идеш вкъщи и да разкажеш на всички за старата вещица, с която съм легнал? — попита и се обърна към Тамен. — Моля те, кажи на Хадума, че за мен ще бъде удоволствие да почета Майката и да споделя Първия обряд на Нория.

Топло се усмихна на младата жена, а тя му се усмихна в отговор — първоначално колебливо, но като се потопи в несъзнателното очарование на яркосините му очи, усмивката ѝ стана по-широка.

Тамен проговори на Хадума. Тя кимна и махна на Джондалар и Тонолан да се изправят, а сетне пак огледа внимателно високия рус мъж. Топлата усмивка все още бе на лицето му и когато Хадума се взря

в очите му, тихо се изхили и влезе в голямата кръгла палатка. Хората продължаваха да се смеят и да говорят за недоразумението, докато тълпата се разпръсна.

Двамата братя останаха да говорят с Тамен. Дори твърде ограничената му способност да общува с тях бе за предпочитане пред пълната.

— Кога си посетил Зеландонии? — попита Тонолан. — Помниш ли в коя Пещера си бил?

— Дълго време — каза. — Тамен млад мъж, като Зеландонии мъж.

— Тамен, това е моят брат Тонолан, а моето име е Джондалар, Джондалар от Зеландонии.

— Вие... добре дошли, Тонолан, Джондалар — старият човек се усмихна, — аз, Тамен, три поколения Хадумаи. Не говори Зеландонии дълго време. Забравя, не говори добре. Ти говори, Тамен...?

— Помни? — предположи Джондалар. Мъжът кимна. — Трето поколение? Мислех, че си син на Хадума — добави Джондалар.

— Не — поклати глава. — Иска прави Зеландонии мъж познава Хадума, майка.

— Името ми е Джондалар, Тамен.

— Джондалар — поправи се той. — Тамен не Хадума син. Хадума прави дъщеря — вдигна един пръст с въпросителен вид.

— Една дъщеря? — каза Джондалар. Тамен завъртя глава.

— Първа дъщеря?

— Да, Хадума прави първа дъщеря. Дъщеря прави първи син — той посочи себе си. — Тамен. Тамен... взима?

Джондалар кимна.

— Тамен взима майка, Нория майка.

— Мисля, че разбрах. Ти си първият син на първата дъщеря на Хадума и твоята другарка е баба на Нория.

— Баба, да. Нория нрави... голяма чест Тамен... шест поколения.

— Аз също съм честит да бъда избран за Първия обряд.

— Нория прави... бебе, Зеландонии очи. Прави Хадума... щастлив — усмихна се, задето си спомни думата. — Хадума казва голям Зеландонии мъж прави... голям... здрав дух, прави здрав Хадумаи.

— Тамен — рече Джондалар и се смръщи. — Нория може да не направи бебе от моя дух, нали знаеш?

Тамен се усмихна.

— Хадума голям магия. Хадума благославя, Нория прави. Голям магия. Жена не деца. Хадума... — той посочи с пръст слабините на Джондалар.

— Докосва — подсказа му Джондалар и усети, че ушите му се затоплят.

— Хадума докосва, жена прави бебе. Жена не... мляко. Хадума докосва, жена прави мляко. Хадума нрави Джондалар... голям чест. Много мъж иска Хадума докосва. Прави дълго време мъж. Прави мъж... радва? — всички се усмихнаха.

— Радва жена, всичко време. Много жена, много време. Хадума голям магия — той спря и усмивката изчезна от лицето му. — Не прави Хадума... ядосан. Хадума голям магия, ядосан.

— А аз се смеех — рече Тонолан. — Мислиш ли, че мога да я накарам да ме докосне? Ама и ти с големите си сини очи, Джондалар.

— Малки братко, единственото магическо докосване, от което някога си се нуждаел, е приканващият поглед на някоя хубава жена.

— Да, да. И теб не съм те забелязвал да имаш нужда от помощ. Я виж кой ще сподели Първия обряд. Няма да е твоят малък брат с неговите скучни сиви очи.

— Бедният малък брат. Цял лагер пълен с жени, а той се кани да прекара нощта самичък. Никога няма да ти се случи — те се разсмяха и Тамен, който долови смисъла на закачките, се присъедини към смеха им.

— Тамен, може би ще е по-добре да ми обясниш вашите обичаи при Първия обряд — рече по-сериозно Джондалар.

— Преди да започнеш с това — каза Тонолан, — можеш ли да ни върнеш копията и ножовете? Имам една идея. Докато брат ми е зает да подмамва тази млада красавица с големите си сини очи, мисля, че знам как да направя по-щастлив вашия ядосан ловец.

— Как? — попита Джондалар.

— С една баба, разбира се.

Тамен погледна объркан, но реши да го припише на езиковите си проблеми.

* * *

Джондалар не се виждаше много с Тонолан вечерта и следващия ден. Бе твърде зает с ритуалите за пречистване. Езикът бе пречка за разбиране дори с помощта на Тамен, а когато останеше насаме с навъсените по-стари жени, ставаше още по-лошо. Само в присъствието на Хадума се чувстваше по-спокоен и сигурен, че тя ще заглади някои непроситими грешки.

Хадума не управляваше хората, но беше очевидно, че те не могат нищо да ѝ откажат. Това, че бе живяла тъй дълго и бе запазила в пълна мяра умствените си способности, явно беше магия. Тя долавяше кога Джондалар е изпаднал в затруднение. Веднъж, когато беше сигурен, че без да знае, е нарушил някакво табу, тя се появи с мятаци искри очи и опердаши гърбовете на няколко бързо офейкващи жени с тоягата си. Не позволяваше да му се противят, нейното шесто поколение щеше да има сините очи на Джондалар.

Вечерта, когато най-накрая го заведоха до голямата кръгла постройка, той дори не беше сигурен, че е дошло времето, докато не влезе вътре. Щом пристъпи през прага, се спря, за да огледа. Две каменни лампи с оформени като купички резервоари, напълнени с мазнина, в която горяха фитили от сух мъх, осветяваха едната страна. Земята бе застлана с кожи, а на стените бяха провесени сложни украшения от преплетени кори, една издигната платформа, покрита с кожи, висеше бялата козина на кон албинос, украсена с червените глави на невръстни пъстро зелени кълвачи. Нория седеше на самия ръб на платформата и нервно разглеждаше отпуснатите си в скута ръце.

От другата страна едно малко помещение бе отделено с провесени кожи, изписани с езотерични символи и с параван от ремъци — нарязана на тънки ленти кожа. Зад паравана имаше някой. Той видя как една ръка отмести встрани няколко от лентите и за миг съзря сбърченото старешко лице на Хадума. Въздъхна с облекчение. Винаги имаше поне един пазач, който да удостовери, че преминаването на момичето в жена е било пълно, и да бъде сигурен, че мъжът няма да е ненужно груб. Той се тревожеше, че като чужденец може да има цял рояк неодобряващи пазачи. С Хадума не изпитваше опасения. Не

знаеше дали трябва да я поздрави или да не ѝ обръща внимание, но тъй като параванът се спусна, се спря на второто.

Щом го видя, Нория стана. Той тръгна с усмивка към нея. Беше по-скоро дребна, с мека светлокафява коса, падаща свободно около лицето ѝ. Краката ѝ бяха боси, а на кръста ѝ бе пристегнатата пола от някакъв плетен материал на цветни ивици, която падаше до под коленете. Носеше риза от мека еленова кожа, украсена с оцветени пера, здраво преплетени отпред. Тя лягаше плътно по тялото ѝ и подсказваше за добре развитата ѝ женственост, при все че момичешката закръгленост не бе още напълно изчезнала.

При приближаването му очите ѝ придобиха уплашен израз, макар че се опита да се усмихне. Но тъй като той не направи никакви неочаквани движения, а само седна на ръба на платформата и се усмихна, тя явно се поуспокои и седна до него — достатъчно далеч, та коленете им да не се допират.

Щеше да ми е от полза, ако можех да говоря на нейния език, помисли той. Толкова е изплашена. За нея съм напълно чужд. Много е привлекателна, като е уплашена. Той почувства желание да я закриля и пристъп на възбуда. На близката поставка забеляза гравирана дървена купа и няколко чаши и посегна към тях, но Нория разгада намерението му и скочи да ги напълни.

Когато му подаде чашата с кехлибарена течност, той докосна ръката ѝ. Тя леко я дръпна, после я остави. Леко стисна ръката ѝ, взе чашата и отпи. Течността имаше сладкия силен вкус на нещо ферментирало. Не беше неприятна, ала той не бе сигурен колко е силна и реши да не пие много.

— Благодаря, Нория — рече, оставяйки чашата.

— Джондалар? — попита тя, като погледна нагоре. На светлината на каменните лампи виждаше, че очите ѝ са светли, но не бе сигурен дали са сиви или сини.

— Да, Джондалар. От Зеландонии.

— Джондалар... Зеландонийее мъж.

— Нория, жена от Хадумаи.

— Же-на?

— Жена — потвърди той, като докосна твърдата млада гръд. Тя отскочи назад.

Джондалар развърза шнура на туниката си и я дръпна назад, като оголи покрития си със светли косми гръден кош. Усмихна се нерешително и докосна гърдите си.

— Не жена — завъртя глава. — Мъж.

Тя изхихика.

— Нория — жена — каза той и бавно посегна отново към гърдата ѝ. Този път тя го остави да я докосне, без да се дърпа, а усмивката ѝ стана по-малко напрегната.

— Нория жена — рече и с палав блясък в очите посочи с пръст към слабините му, но без да ги докосва.

— Джондалар мъж.

Изведнъж отново придоби изплашено изражение, сякаш се стресна, да не би да си е позволила твърде много, и стана да допълни чашите. Ливна нервно течността, разля малко и се смути. Ръката, която му подаде чашата, трепереше.

Той я стабилизира, взе чашата и отпи, а сетне ѝ предложи да пийне. Тя кимна и той поднесе чашата към устата ѝ така, че тя трябваше да обхване с длани ръката му и да я наклони, за да може да пие. Когато остави чашата, той хвана ръцете ѝ, отвори дланите ѝ и ги целуна леко една след друга. Очите ѝ се разшириха от изненада, но тя не се отдръпна. Той плъзна ръце към раменете ѝ, наклони се към нея и целуна врата ѝ. Беше напрегната — както от очакването, така и от страх, не знаейки какво може да направи след това.

Той приседна по-близо, целуна пак шията ѝ и ръката му се плъзна надолу, за да обхване едната гърда. Макар още да се боеше, тя започваше да усеща собствената си реакция на докосванията му. Наклони главата ѝ назад, целуна врата ѝ, прокара език по гърлото ѝ и пресегна да развърже шнура около шията ѝ. После придвижи устни по ухото и челюстта ѝ и намери устата ѝ. Отвори нейната и прокара език между устните ѝ, а когато те се разтвориха, леко натисна, за да ги раздалечи повече.

Сетне се отдръпна, държейки я за раменете, и се усмихна. Очите ѝ бяха притворени, но устата ѝ все още бе отворена и тя дишаше учестено. Целуна я отново, обхвана гърдата ѝ и издърпа шнура от първата дупка. Тя леко се стегна. Спря и я погледна, усмихна се и бавно издърпа шнура от следващата дупка. Тя седеше неподвижно и го

гледаше в лицето, а той издърпа шнура от още една дупка, после от още една, докато ризата увисна, напълно отворена отпред.

Наведе се напред към шията ѝ и в същия момент дръпна ризата назад така, че разголи раменете ѝ и откри щръкналите млади гърди с набъбнали ареоли. Почувства мъжествеността си да пулсира. Целуна раменете ѝ с отворена уста и движейки език и усети как потръпна. После погали ръцете ѝ и свали ризата. Прекара ръце по гърба ѝ, а езика — по шията и гърдите, заобиколи едната ареола, почувства как зърното се стегна и леко всмукна. Тя ахна, но не се дръпна. Той всмукна другата гърд, пробяга с език по устата ѝ и като я целуна, я бутна назад.

Тя отвори очи и го погледна изотдолу. Зениците ѝ бяха разширени и блестящи. Неговите бяха тъй тъмносини и омайващи, че тя не можеше да погледне встрани.

— Джондалар мъж, Нория жена — рече тя.

— Джондалар мъж, Нория жена — повтори хрипкаво той, а после седна и издърпа туниката си през глава, усещайки как мъжествеността му се напъва да се освободи. Погали гърдта ѝ и прекара език по шията и рамото ѝ. Намери пак зърното и засмука по-силно, докато я чу да стене и усети учестеното си дишане.

От толкова време не съм бил с жена, помисли и му се прииска да я вземе в същия миг. По-бавно, не я стряскай, напомни си. Цялата нощ е твоя, Джондалар. Изчакай, докато не разбереш, че е готова.

Погали голата кожа под набъбналите хълмчета надолу към кръста и потърси ремъка, който придържаше полата. Дръпна възела, бръкна вътре и положи ръка върху стомаха ѝ. Тя се напрегна, но после се отпусна. Той посегна по-надолу между бедрата ѝ, като плъзна ръка по мекото лонно възвишение. Когато премести ръката си към вътрешната страна на бедрото ѝ, тя разтвори крака.

Той извади ръката си, седна, дръпна полата ѝ под хълбоците и я пусна на земята. Сетне стана и погледна меките ѝ, закръглени и все още недоизпълнени форми. Тя му се усмихна с вяра и желание. Той развърза каиша на панталоните си и ги смъкна. Щом видя изправения му набъбнал член, тя ахна и в очите ѝ пак се появи следа от страх.

Нория бе слушала с интерес разказите на другите жени за техния Обряд на първото удоволствие. Някои жени не мислеха, че удоволствието е било чак толкова голямо. Казваха, че Дара на

удоволствието е бил даден на мъжете, а на жените е била дадена способността да дават на мъжете удоволствие, така че да ги привържат към себе си и мъжете да ловуват и носят храна и кожи за дрехи, когато жената е трудна или има малко кърмаче. Нория бе предупредена, че при нейния Пръв обряд ще има болка. Джондалар беше толкова набъбнал, толкова голям, как щеше да се вмести в нея?

Познат му бе този уплашен поглед. Това беше критичният момент. Тя пак трябваше да привикне към него. Той се радваше, когато за пръв път пробуждаше някоя жена за удоволствията на Дара на Майката, но това изискваше деликатност и финес. Някой ден, помисли си, бих желал да мога да дам удоволствие на жена от първия път и да не се тревожа, че ще я нараня. Знаеше, че е невъзможно. За жената Обряда на първото удоволствие винаги бе малко болезнен.

Седна до нея и я зачака. Очите ѝ бяха втренчени в пулсиращия му член. Хвана ръката ѝ и я накара да го докосне. Почувства как се изду, сякаш в такива моменти мъжествеността му водеше свой собствен живот. Нория усети мекотата на кожата, топлината, набъбналата твърд и когато членът му мръдна в ръката ѝ, усети остро, приятно, смъдящо желание в себе си и влага между краката си. Опита се да се усмихне, но в очите ѝ още се спотайваше страх.

Изтегна се до нея и нежно я целуна. Тя отвори очи и ги впи в неговите. Видя загрижеността му, глада му и някаква неназована, неустоима сила. Беше привлечена, завладяна, загубена в невероятната синева на очите му и отново почувства дълбокото приятно усещане. Искаше го. Боеше се от болката, ала го искаше. Посегна към него, затвори очи, отвори уста и се притисна към него.

Той я целуна, остави я да изследва устата му и бавно пое надолу по врата и гърлото, като я целуваше, движеше език и нежно галеше стомаха и бедрата ѝ. Като доближи чувствителното зърно, се задържа, докато тя не го премести към устата му.

В същия миг плъзна ръка към топлатата цепка между бедрата ѝ и напипа малкото пулсиращо ядро. От устните ѝ се изплъзна вик.

Той засмука и нежно захапа зърното ѝ, а в същия момент раздвижи пръста си. Тя простена и завъртя хълбоци. Той продължи надолу, долови как си пое дъх, когато езикът му откри пъпа ѝ, и как се напрегнаха мускулите ѝ, щом продължи още по-надолу, отстъпвайки назад по платформата, докато коленете му не опряха в пода. После

разтвори краката ѝ встрани и за пръв път опита соления ѝ остър вкус. Дишането на Нория премина в разтърсващ вик. Тя стенеше на всяко вдигане, мяташе глава и повдигаше хълбоци, за да го посрещне.

Той я разтвори с ръце, облиза топлите ѝ гънки, откри ядрото с езика си и се заигра с него. Когато тя извика, движейки хълбоците си, той трудно удържа собствената си възбуда, но успя да я овладее. Чуваше как често си поема дъх и се вдигна, все още коленичил, за да може да контролира влизането си, и намести главата на уголемения си орган в неизследвания ѝ отвор. Когато натисна в топлия влажен, стегнат кладенец, стисна зъби, за да се контролира.

Щом тя обви крака около кръста му, усети преградата в нея. Напипа пак с пръст ядрото ѝ и го загали леко напред-назад, докато пъшкането ѝ се смеси с викове. Почувства, че пробива преградата. Тя извика от болка и удоволствие, а той чу собствения си приглушен вик, когато освободи насъбралата си нужда с разтърсващи спазми.

Той продължи да се движи напред-назад, прониквайки колкото се осмеляваше, и усещайки как се изцежда остатъкът от есенцията му, а после падна върху нея. Беше свършило. Полежа малко с глава върху гърдите ѝ, като дишаше тежко, и се надигна. Тя бе отпусната, главата ѝ обърната настрани, очите затворени. Измъкна се и видя петна кръв по бялата кожа под нея. Вдигна краката ѝ върху платформата и пропълзя до нея, като се зарови в кожата.

Когато дишането му се нормализира, усети върху главата си ръце. Отвори очи и видя старото лице и ясните очи на Хадума.

До него Нория се размърда. Хадума се усмихна, кимна одобрително и започна да напява. Нория отвори очи, зарадва се на старата жена, а още повече се зарадва, когато тя премести ръцете си от главата на Джондалар към нейния стомах. Хадума жестикулираше над тях, пеейки, после издърпа изцапаната с кръв кожа. В кръвта на жената от Първия обряд имаше специална магия.

Сетне старата жена погледна пак Джондалар, усмихна се и протегна костеливия си пръст, за да докосне спадналия му член. Той почувства как възбудата се появява отново, видя го, че се опитва пак да оживее, но омекна пак. Хадума леко се захили и изкуцука от палатката, като ги остави сами.

Джондалар лежеше отпуснато до Нория. След малко тя стана и го погледна отвисоко с искрящи замечтани очи.

— Джондалар мъж, Нория жена — каза, като че ли сега наистина се усещаше жена, и се наведе да го целуне. Бе изненадан да почувства желанието да се появява толкова скоро, но забрави за изненадата си, щом започна да показва на младата жена различни начини да му достави радост и да ѝ дава нови удоволствия.

* * *

Когато Джондалар стана, гигантската есетра вече бе извадена на брега. Преди това Тонолан бе пъхнал глава в палатката, за да му покаже два харпуна, ала Джондалар го бе отпратил с едно махване, бе прегърнал Нория и пак бе заспал. Когато се събуди повторно, Нория си беше отишла. Той навлече панталоните и тръгна към реката. Погледна как Тонолан се смее заедно с Джерен и още неколцина новоспечелени приятели и почти съжали, че не бе отишъл на лов с тях.

— Хей, я вижте кой е решил да стане — рече Тонолан, щом го видя. — Дайте на сините очи да се излежават, докато всички други се борят да извдъят тази стара Хадума от водата.

Джерен долови фразата.

— Хадума! Хадума! — развика се, като се смееше и сочеше рибата. Той затанцува около нея, сетне спря пред примитивната ѝ акулоподобна глава. Мустаците, които се подаваха от долната ѝ челюст, свидетелстваха, че тя събира храна по дъното и е съвсем безобидна, но самата ѝ големина бе достатъчно предизвикателство. Беше дълга повече от петнадесет стъпки.

С дяволита усмивка младият ловец задвижи таза си напред-назад в еротична имитация пред носа на огромната стара риба, викайки: „Хадума! Хадума!“, сякаш молеше да бъде докоснат. Останалите избухнаха в неприличен смях и дори Джондалар се усмихна. Другите затанцуваха около рибата, започнаха да клатят тазове и да викат: „Хадума!“ като в увлечението си се избутваха един друг, борейки се за мястото пред главата. Един човек бе блъснат в реката. Той излезе обратно, докопа най-близкия и го бутна вътре. Скоро всички начело с Тонолан се бутаха един друг във водата.

Той се измъкна подгизнал на брега, издебна брат си и го хвана.

— Не си мисли, че ще се измъкнеш сух! — каза, защото Джондалар се съпротивляваше. — Ела, Джерен, дай да топнем сините очи!

Джерен чу името си, видя борбата и пристигна тичешком. Другите го последваха. Като го дърпаха и бутаха, те довякоха Джондалар до брега на реката и накрая всички се озоваха със смях във водата. Като излязоха, от тях течеше вода, но продължиха да се усмихват, докато някой не забеляза, че старата жена стои до рибата.

— Хадума, а? — рече свирепо тя, като ги пронизваше с остър поглед. Те се спогледаха изпод вежди и придобиха овчедушно изражение. Тогава тя доволно се изкикоти, застана пред главата на рибата и поклати старите си хълбоци напред-назад. Те се разсмяха и се втурнаха към нея, като всички паднаха на ръце и колене и я заумоляваха да ги яхне.

Джондалар се усмихна на играта, която очевидно и по-рано бяха играли с нея. Нейното племе не само почиташе древната си прародителка, но и я обичаше, а тя явно се забавляваше с тяхната веселба. Хадума се огледа и като видя Джондалар, го посочи. Мъжете му замахаха с ръце и той забеляза колко грижовно ѝ помогнаха да се качи на гърба му. Той внимателно се изправи. Беше лека като перце, но той се изненада от здравия ѝ хват. У крехката стара женица все още имаше доста сила.

Той тръгна ходом, но другите побягнаха напред и тя потупа рамото му, за да накара да побегне. Търчаха надолу-нагоре по брега, докато всички се запъхтяха и Джондалар клекна, за да може тя да слезе. Тя се изправи самичка, намери тоягата си и с голямо достолепие се отправи към палатките.

— Виж тая стара жена — каза с възхита Джондалар на Тонолан. — Шестнадесет деца, пет поколения и все още е здрава. Не се съмнявам, че ще доживее да види и шестото си поколение.

— Тя живее шест поколения, после тя умира.

Джондалар се обърна към говорещия. Не бе забелязал приближаването на Тамен.

— Какво имаш предвид, като казваш, че ще умре?

— Хадума казва, Нория прави синьо око син, Зеландонии дух, после Хадума умира. Тя казва, дълго време тук, време отива. Вижда бебе, после умира. Име бебе, Джондал, шест поколение Хадумаи.

Хадума щастлив, Зеландонии мъж. Казва добър мъж. Радва жена
Първи обряд не лесно, Зеландонии мъж, добър мъж.

Джондалар усети, че го заливат объркани емоции.

— Ако тя желае да си отиде, ще го направи, но това ме натъжава
— каза той.

— Да, всички Хадумаи много тъжен — рече Тамен.

— Мога ли да видя пак Нория толкова скоро след Първия обряд?
Само за малко? Не зная вашите обичаи.

— Обичай — не. Хадума казва да. Ти скоро тръгва?

— Ако Джерен смята, че есетрата изплаща нашия дълг, загдето
прогонихме конете, мисля, че ще тръгнем скоро. Откъде разбра?

— Хадума казва.

* * *

Вечерта лагерът щеше да празнува улавянето на есетрата и в
ранния следобед мнозина се включиха в нарязването ѝ на ивици, за да
се суши. Отдалеч Джондалар мярна веднъж Нория. Няколко жени я
придружиха някъде нагоре по течението. Бе вече тъмно, когато я
заведоха да го види. Тръгнаха заедно към реката, дискретно
последвани от две жени. Достатъчно голямо нарушение на обичая бе,
че го вижда веднага след Първия обряд, да останат насаме би било
прекалено много.

Спряха до едно дърво, без да обелят дума. Тя склони глава. Той
отмахна настрани кичур коса и повдигна брадичката ѝ, за да го
погледне. В очите ѝ имаше сълзи. Джондалар пое блестящата капка от
ъгъла на окото ѝ на ставата на пръста си и я поднесе към устните си.

— О... Джондалар — изплака тя и протегна ръце.

Той я прегърна и я целуна нежно, а после и по-страстно.

— Нория — рече. — Нория жена, красива жена.

— Джондалар прави Нория жена — каза тя. — Прави... Нория...
Прави... — тя сподави едно изхлипване, съжалявайки, че не знае как
да изрази това, което искаше да му каже.

— Знам, Нория. Знам — прегърна я той. После отстъпи назад,
хвана я за раменете, усмихна ѝ се и я потупа по стомаха. Тя се усмихна
през сълзи.

— Нория прави Зеландонйее... — докосна клепачите му. — Нория прави Джондал... Хадума...

— Да — кимна той. — Тамен ми каза. Джондал, шесто поколение Хадумаи.

Той бръкна в торбичката си.

— Има нещо, което искам да ти дам, Нория.

Извади отвътре каменната донни и я сложи в ръката ѝ. Искаше му се да може да ѝ обясни колко важна е тя за него, да ѝ каже, че майка му му я е дала, да разправи колко е стара, как е минавала от ръка в ръка в продължение на поколения. Сетне се усмихна.

— Тази донии е моята Хадума — рече. — Хадума на Джондалар. Сега е Хадума на Нория.

— Джондалар Хадума? — удиви се тя, гледайки изгравираната женска форма. — Джондалар Хадума, Нория?

Той кимна и тя се разплака, стисна я с две ръце и я поднесе към устните си.

— Джондалар Хадума — повтори и раменете ѝ се разтърсиха от ридания. Изведнъж тя го прегърна и целуна, а после хукна към палатките, като плачеше тъй, че почти не виждаше пътя си.

* * *

Целият лагер излезе, за да ги изпрати. Хадума стоеше до Нория и Джондалар спря пред тях. Хадума се усмихваше и одобрително кимаше, но по бузите на Нория течаха сълзи. Той подхвана една и я поднесе към устните си и тя се усмихна, макар това да не спря сълзите ѝ. Обърна се да тръгва и видя, че къдрокосият младеж, който Джерен бе изпратил като бегач, гледа Нория със замъглени от любов очи.

Сега тя беше жена и бе благословена от Хадума, уверена, че ще донесе дете с късмет на някое мъжко сърце. Всички говореха, че е изпитала удоволствие при Първия обряд, а всеки знаеше, че такива жени стават най-добрите другарки. Нория беше известна като добра партия и беше крайно желана.

* * *

— Мислиш ли наистина, че Нория е бременна с дете от твоя дух?
— попита Тонолан, след като напуснаха лагера.

— Никога няма да узная, но тази Хадума е мъдра старица. Тя знае повече, отколкото човек може да предположи. Мисля, че притежава „голям магия“. Ако някой може да спомогне това да стане, е точно тя.

Известно време вървяха край реката, без да говорят, а сетне Тонолан рече:

— Големи братко, има нещо, което искам да те попитам.

— Питай.

— Каква магия имаш? Имам предвид, че всеки мъж приказва, че иска да го изберат за Първия обряд, но повечето се плашат от това. Зная двамина, които отказаха, и, честно казано, винаги се чувствам неловко, макар че никога няма да откажа. А теб непрекъснато те избират. И никога не съм видял да не успееш. Всички се влюбват в тебе. Как го правиш? Гледал съм те, като се разгониш по празниците, нищо особено не виждам.

— Не зная, Тонолан — отговори той, леко раздразнен. — Просто се опитвам да бъда внимателен.

— Че кой мъж не се опитва? Има нещо друго. Какво рече Тамен? „Радва жена Първи обряд не лесно.“ Как можеш да доставиш удоволствие на една жена тогава? Аз направо съм щастлив, ако не я заболи твърде много. И не че си дребен или че нещо го прави по-лесно. Хайде, дай съвет на малкия си брат. Няма да имам нищо против няколко млади красавици да ме следват по петите.

Той забави ход и погледна Тонолан.

— Сигурно няма да имаш нищо против. Мисля, че това е една от причините, поради която се врекох на Марона — да си имам оправдание — Джондалар сбърчи чело. — За жената Първият обряд е специален. За мен също. Но много млади жени все още са като момичета. Не знаят разликата между това да тичат подир момчетата и да поканят мъж. Как да кажеш тактично на една млада жена, с която току-що си прекарал много специална нощ, че би предпочел да се отпуснеш с някоя по-опитна жена, когато те е пипнала натясно? Велика Дони, Тонолан! Не искам да ги наскърбявам, но не се влюбвам във всяка жена, с която съм прекарал една нощ.

— Ти изобщо не се влюбваш, Джондалар.

Джондалар закрочи по-бързо.

— Какво искаш да кажеш. Любил съм много жени.

— Да, любил си ги. Но това не е същото.

— Откъде знаеш? Ти някога влюбвал ли си се?

— Няколко пъти. Може да не е било за дълго, но зная разликата.

Слушай, Братко, не искам да си пъхам носа, но се тревожа за теб, особено когато изпаднеш в своите настроения. И няма защо да бягаш. Ако искаш, млъквам.

Джондалар забави ход.

— Ами може би си прав. Може би никога не съм се влюбвал. Може би не мога да се влюбя.

— Какво липсва? Какво нямат жените, които познаваш?

— Ако знаех, да не мислиш... — започна той сърдито. После спря. — Не зная, Тонолан. Предполагам, че я искам цялата. Искам жената такава, каквато е при Първия обряд. Мисля, че тогава се влюбвам във всяка, поне за тази нощ. Но искам жена, а не момиче. Искам да гори от нетърпение и страст, но честно, без да се преструва, и не желая да се налага да бъде толкова внимателен с нея. Искам да има дух и да знае какво иска. Искам я млада и стара, наивна и мъдра, всичко едновременно.

— Твърде много искаш, Братко.

— Е, ти попита.

Двамата вървяха мълчаливо известно време.

— Колко възрастна каза, че е Зеландони? — попита Тонолан. — Може би малко по-млада от Майката, а?

Джондалар настръхна.

— Защо?

— Казват, че е била наистина красива, когато е била по-млада, дори само преди няколко години. Някои от по-старите мъже казват, че никоя не може да се сравнява с нея, дори и в най-малка степен. Аз не мога да кажа, но те разправят, че тя е твърде млада, за да бъде Първата от Тези, които служат на Майката. Кажи ми нещо, Големи братко. Вярно ли е това, което говорят за теб и за Зеландони?

Джондалар спря и бавно се извърна към брат си.

— Кажи ми какво говорят за мен и за Зеландони — процеди той през зъби.

— Извинявай. Много си позволих. Забрави, че съм те питал.

Айла излезе на каменната площадка пред пещерата, като търкаше очи и се протягаше. Слънцето беше все още ниско на изток и тя заслони очи, за да види къде са конете. Тази сутрешна проверка вече ѝ бе станала навик, макар да бе престояла тук само няколко дни. Мисълта, че в долината има и други живи създания, правеше самотното ѝ съществуване малко по-поносимо.

Пътят, по който минаваха за водопой сутрин и любимите им сенчести дървета следобед ѝ бяха станали познати и тя вече различаваше отделните индивиди. Ето жребчето годиначе, чиято козина бе тъй светлосива, че изглеждаше почти бяла, като се изключат характерната тъмна ивица по дължината на гръбнака, тъмносивите чорапки и твърдата изправена грива. Ето сиво-кафявата кобила със сламеножълтото конче, чиято козина бе досущ като на жребеца. А ето го и самият горд водач. Някой ден някое от тези едногодишни кончета, които едва понася, или от тези, които ще се родят догодина или подгодина, ще заеме мястото му. Светложълтият жребец с тъмнокафява ивица, грива и подбедрици бе в разцвета на силите си и държанието му ясно го подсказваше.

— Добро утро, конски Клане — направи Айла обичайния поздравителен жест, като леко го измени, за да отговаря на ранното утро. — Тази сутрин се успах. Вече сте се напили и мисля и аз да го направя.

Тя леко се затича надолу към потока. Познаваше стръмната пътека достатъчно добре, за да стъпва уверено по нея. Напи се, после съблече дрехата си за сутрешното къпане. Беше същата връхна дреха, но изпрана и обработена със стъргалка, за да придобие предишната си мекота. Вродената ѝ склонност към ред и чистота беше подсилена от Иза, чиято богата аптека от лечебни билки изискваше строг ред, за да се избегне неправилната употреба, и която разбираше опасността от калта, нечистотиите и инфекциите. Айла можеше да допусне известна

мръсотия при пътуване, когато нямаше как да я избегне, но не и с искрящия поток подръка.

Прекара ръце през гъстата си руса коса, която падаше на вълни под раменете ѝ. „Тая сутрин ще трябва да си измия косата“, обясни с жест на околността. Точно зад завоя на рекичката беше открила сапунен корен и отиде да измъкне няколко. Като се връщаше край потока, забеляза, че от една плитчина се подава широка скала с гладка овална вдлъбнатина отгоре. Взе един заоблен камък и прецапа до скалата. Изплакна коренищата, напълни с шепи вдлъбнатината с вода и замлати сапунения корен, за да изкара пенливия сапонин. Щом направи достатъчно пяна, навлажни косата си, натърка я с пяната, изми цялото си тяло и се гмурна във водата, за да се измие.

Някога от издадената стена се бе отчупил един голям къс. Айла се покатери по подводната му част и тръгна към върха, който се издигаше над водата, за да се стопли на слънце. Между брега и скалата имаше дълбок до кръста канал, така че тя стърчеше като островче, частично скрито от надвисналата върба, чиито оголени корени се впиваха в нея като костеливи пръсти. Отчупи клонка от един малък храст, чиито корени бяха намерили опора в една пукнатина и я обели със зъби, за да я използва да разреши косата си, докато я суши на слънце.

Докато гледаше сънено във водата и тихо си напяваше, нещо трепна в крайчеца на окоето ѝ. Застана нащрек и видя под коренищата сребристия силует на голяма пъстърва. Не съм яла риба, откакто излязох от пещерата, помисли тя и се сети, че не е и закусвала.

Плъзна се бавно във водата откъм противоположната страна на скалата, отплува малко надолу по течението и тръгна към плиткото. Отпусна пръсти и бавно, с безкрайно търпение, тръгна срещу течението. Щом наближи дървото, видя, че пъстървата леко се извива срещу течението, за да остане на мястото си под корена.

Очите на Айла заблестяха от възбуда, но тя стана още по-предпазлива и внимателно запристъпя към рибата. Придвижи ръката си изотзад, докато стигна точно под пъстървата, и леко я докосна, търсейки отворените хриле. Сграбчи я изведнъж, с уверено движение я измъкна от водата и я изхвърли на брега. Пъстървата запляска, замята се и после утихна.

Усмихна се, доволна от себе си. Спомни си колко трудно ѝ бе като дете да се научи да лови риба с ръце и се почувства почти тъй горда, както когато за пръв път бе успяла. Щеше да запомни мястото, тъй като знаеше, че то ще бъде посещавано и от други обитатели. Тази пъстърва ще стигне за нещо повече от закуска, помисли, докато прибираше плячката си и предусещаше вкуса на прясна пъстърва, опечена на горещи камъни.

Докато закуската се печеше, Айла се зае да плете кошница от накъсаната предния ден меча трева. Беше проста, удобна кошница, но тя за собствено удоволствие попромени начина на плетене, за да я оформи по-хубаво. Работеше бързо, но тъй умело, че кошницата нямаше да пропуска вода. Като се сложеха в нея горещи камъни, би могло да се използва като съд за готвене, но тя не я правеше с такава цел. Правеше съд за съхраняване, като си мислеше за всичко, което трябваше да свърши, за да бъде спокойна пред приближаващия студен сезон.

Вчерашното френско грозде ще изсъхне след няколко дни, определи тя, като хвърли поглед на червените плодове, разпилени върху сплетените треви пред входа. Дотогава ще узреят и други. Ще има много боровинки, обаче от келявата ябълчица няма да набера кой знае колко. Черешата е наредила, но вече са почти презрели. Ако искам да направя запаси, ще трябва днес да я обера. Слънчогледовото семе ще бъде добро, ако обаче птиците не преварят да го изкълват. Мисля, че ония храсти до ябълката са лешници, но са толкова по-дребни от лешниците при малката пещера, че не съм сигурна. Мисля обаче, че тези борове са точно от ония, дето имат големи семки в шишарките. После ще проверя. Кога ще се опече тая риба!

Трябва да почна да суша зеленчуци. И лишеи. И гъби. И корени. Няма защо да суша всички корени. Някои ще се запазят доста дълго в дъното на пещерата. Дали да събера повече семена от щир? Толкова са малки, че никога не изглеждат достатъчно. Житото обаче си струва труда, пък и някои осили в ливадата са узрели. Днес ще събера череша и жито, само че ще ми трябват повече кошници за съхранение. Може би ще мога да направя няколко кутии от брезова кора. Ех, да имах малко необработена кожа, за да направя от големите кутии.

Когато живееш с Клана, като че ли винаги имаше излишни необработени кожи. Сега ще се радвам да имам още една топла кожа за

зимата. Зайците и хамстерите не са достатъчно големи за хубаво кожено наметало, пък и са толкова мършави. Ако можех да уловя някой мамут, щях да имам много мазнина, достатъчно даже и за лампи. Пък и няма нищо по-хубаво и по-хранително от мамутското месо. Чудя се не стана ли тая пъстърва? Отмести настрани един паднал лист и бодна рибата с пръчка. Още съвсем мъничко.

Щеше да е хубаво да има малко сол, ама тук няма море. Подбелът има солен вкус, а някои други билки може да променят вкуса. Иза можеше всичко да направи вкусно. Може би трябва да излезна в степта и да видя дали мога да намеря няколко яребици и да ги сготвя както ги обичаше Креб.

Като се замисли за Иза и Креб, усети в гърлото си буца и поклати глава, сякаш да прогони мислите си или поне приближаващите сълзи.

Трябва ми стойка за сушене на билки и чайове, а също и лекарства. Може да се разболея. Мога да отсека няколко дръвчета за колове, но ми трябват свежи ремъци, за да ги свържа. Като изсъхнат и се свият, ще държат. С всичките тия изпопадали и довлечени от водата клони няма да се наложи да сека дървета за огън, пък има и тор от конете. Като изсъхне, тя гори добре. Днес ще започна да нося дърва в пещерата и скоро ще трябва да направя някои инструменти. Голям късмет, че намерих кремък. Тая риба трябва да е готова.

Айла започна рибата направо както си беше върху горещите камъни и си помисли да прегледа купчината кокали и довлечени дърва, за да намери някое друго плоско парче дърво или кост, които да използва като чинии. Една раменна или тазова кост щеше да свърши добра работа. Изля малкия си мях за вода в купата за готвене и й се прищя да разполага с непропускащия вода стомах на някое по-голямо животно, за да си направи по-обемист мях за пещерата. Извади от огъня горещи камъни, за да загрее водата в купата за готвене и изсипа малко сушени шипки от торбичката с лекарства във вдигащата пара вода. Използваше шипките като лекарство против лека простуда, но от тях ставаше и приятен чай.

Тежката работа по събирането, обработването и съхраняването на изобилието на долината не я отблъскваше, напротив, тя я очакваше с радост. Щеше да бъде заета и нямаше да има време да мисли, че е самотна. Трябваше да запази достатъчно единствено за себе си, но наблизо нямаше помагачи, с които работата да потръгне по-бързо, и тя

се тревожеше дали ще има достатъчно време, за да си приготви достатъчно провизии. Тревожеше я й друго нещо.

Като попейваше чай и довършваше кошницата, Айла обмисли от какво ще се нуждае, за да оцелее през дългата студена зима. Ще трябва да имам още една постелка за зимата. И, разбира се, месо. Ами мазнина? Трябва да имам малко през зимата. Бих могла да правя кутии от брезова кора много по-бързо, отколкото кошници, само че трябва да намеря малко копита, кости и ивички кожа, за да сваря лепило. И къде ли ще намеря голям мях? Ремъци да завържа коловете за стойката за сушене? Бих могла да използвам сухожилия и черва, за да запазя мазнината, и...

Бързото движение на пръстите й секна. Тя се вгледа в пространството, сякаш виждаше откровение. Всичко мога да получа от едно голямо животно! Трябва да убия само едно животно. Само че как?

Довърши малката кошница и я пъкна в кошницата за събиране, която привърза на гърба си. Сложи инструментите в гънките на дрехата си, взе пръчката за разравяне и прашката, и се отправи към ливадата. Намери дивата череша, бра, докдето стигаше, и се покатери, за да набере още. Яде на корем. Макар и презрели, черешите бяха сладко-кисели.

Като слезе, реши да обели черешова кора против кашлица. Отсече с брадвичката си парче от здравата външна кора и с нож настърга от вътрешния камбиев слой. Това й напомни за времето, когато бе момиче и тръгна да събере кора от дива череша за Иза. Тогава скришно бе наблюдавала как мъжете се упражняват със своите оръжия. Знаеше, че не трябва да го прави, но се боеше, че като си тръгне, могат да я видят, и беше много заинтригувана, когато старият Зуг започна да учи едно момче да използва прашка.

Знаеше, че на жените не се полага да докосват оръжие, ала когато забравиха прашката, не можа да устои. Тя също искаше да опита. Дали сега щях да съм жива, ако не бях взела тази прашка? Щеше ли Брод да ме мрази толкова, ако не се бях научила да я използвам? Може би нямаше да ме накара да напусна, ако не ме мразеше толкова. Но ако не ме мразеше, нямаше да се забавлява да ме насилва и може би Дърк нямаше да се роди.

Може би! Може би! Може би, помисли ядосано. Какъв смисъл имаше да мисли за неща, които биха могли да се случат? Сега съм тук

и тази прашка няма да ми помогне да убия някое голямо животно. За това ми трябва копие!

Мина през една горичка млади трепетлики, за да пие вода и да измие лепкавия черешов сок от ръцете си. Нещо във високите прави млади дървета я накара да спре.

Хвана едно стъбло и тогава я озари идея. Това върши работа! От това става копие.

Поколеба се за миг. Брод щеше да побеснее, помисли. Когато ми разреши да ловувам, ми каза никога да не ловувам с нещо друго, освен с прашка. Той щеше...

Какво щеше да направи? Какво можеше да направи? Какво повече може да ми направи кой да е от тях, дори и да знаеха? Аз съм мъртва. Вече съм мъртва. Тук няма никой друг, освен мен.

Сетне нещо в нея се скъса като натегнатата струна и тя падна на колене. О, как бих искала да има някой тук, до мен. Някой. Който и да е. Бих се зарадвала дори на Брод. Никога повече няма да докосна прашка, ако ми позволи да се върна, ако ми даде да видя Дърк отново. Коленичила пред тънката трепетлика, Айла зарови лице в дланите си, като хълцаше и се давеше.

Хлипанията ѝ стигнаха до безразлични уши. Дребните полски и горски животни просто заобикаляха непознатата и пренебрегваха неразбираемите ѝ звуци. По време на пътуването си тя бе лелеяла надежда да намери хора, хора като нея. Сега, когато бе решила да спре, трябваше да остави тази надежда, да приеме самотата и да се научи да живее с нея. Към напрежението се прибавяше терзаещата тревога как ще оцелее сама на непознато място през незнайно колко свирепа зима. Плачът облекчи напрежението.

Когато стана, трепереше, но взе бравичката и ядно заудря в основата на младата трепетлика, а после атакува и второ дръвче. Достатъчно често съм гледала как мъжете правят копия, си каза, докато ошмулваше клоните. Не изглеждаше толкова трудно. Замъкна прътите на полето, остави ги там и цял следобед събира пшенични и ечемични класове. Сетне ги повлече към пещерата.

Ранната вечер премина в белене на кората и заглаждане на прътовете. Прекъсна само, за да си сготви малко зърна към остатъка от рибата и да пръсне черешите да съхнат. Докато се стъмни, бе готова за следващата стъпка. Взе прътовете в пещерата и като си припомни как

го правеха мъжете, отмери дължина над боя си и я отбеляза. Сложи белязаната част в огъня и започна да върти пръта, за да обгори от всички страни. Остърга почернялото с назъбената стъргалка и продължи да овъглява и стърже, докато горната част не се скърши. С още обгаряне и стъргане докара пръта до остър, заякчен от огъня връх. Сетне начена следващия прът.

Свърши по-късно. Беше уморена и щастлива. Щеше да заспи полесно. Нощите бяха най-неприятното време. Айла загради огъня, излезе навън, позяпа изпъстреното със звезди небе и се опита да измисли някаква причина да отложи лягането. Беше изкопала плитка канавка, бе я напълнила със суха трева и застлала с кожата си. Тръгна с бавни стъпки към нея. Полегна вътре и се загледа в слабия отблясък от огъня, вслушвайки се в тишината.

Нямаше шумолене на хора, които се приготвят за сън, не се чуваше да се чифтосват край близките огнища, никой не ръмжеше и не хъркаше — нито един от многобройните слаби човешки звуци, нито един дъх на живот, освен нейния собствен. Посегна към плаща, с който носеше сина си на хълбока, скупчи го и го притисна към гърдите си. Залюля се напред-назад, напявайки тихо, а сълзите потекоха по лицето ѝ. Накрая легна, сви се около празния плащ и плака, докато заспа.

* * *

Когато следващата сутрин излезе, за да се облекчи, на бедрото ѝ имаше кръв. Зарови из малката купчинка свои притежания за ивиците попиваща кожа и специалния поясен ремък. Въпреки прането бяха твърди и лъскави — трябваше да бъдат заровени, след като ги бе използвала последния път.

Да имаше малко муфлонска вълна, за да ги увие. Тогава видя кожата на заека. Искях да запазя тая заешка кожа за зимата, но мога да убия още зайци, помисли си.

Наряза малката кожа на ленти, преди да слезе долу за сутрешното си къпане. Трябваше да знам, че приближава, можех да си планирам нещата. Сега няма да мога да правя нищо, освен...

Изведнъж се разсмя. Проклятието на жените не важи тук. Няма мъже, които да избягвам да поглеждам, няма мъже, чиято храна не

мога да приготвям или събирам. Аз съм единственият човек, за когото трябва да се грижа.

И все пак трябваше да го очаквам, само че дните се изнизаха тъй бързо. Мислех си, че още е рано. Откога съм в тази долина? Опита се да си спомни, но дните някак си се сливаха един с друг. Начумери се. Трябваше да знам колко дни съм вече тук. Може би е минала по-голяма част от сезона, отколкото си мисля. За момент се паникьоса. Не е толкова страшно, напомни си. Снегът няма да завали, преди плодовете да узреят и листата да опадат, а дотогава ще знам. Ще следя дните.

Спомни си как преди много време Креб ѝ бе показал как да прави щръпки на някоя пръчка, за да отбелязва минаването на времето. Беше изненадан, че тя схвана толкова бързо. Достатъчно бе да ѝ обясни, за да се откачи от безкрайните ѝ въпроси. Той не следваше да показва на едно момиче скритото знание, пазено за светите мъже и техните ученици, и я предупреди да не споменава за това. Спомни си и как се ядоса един друг път, когато я хвана да прави пръчка, за да брои дните преди пълнолунията.

— Креб, ако ме следиш от света на духовете, не се ядосвай, — рече тя на безмълвния език на жестовете. — Ти трябва да знаеш защо го правя.

Намери дълга гладка пръчка и направи рязка с кремъчния си нож. Помисли малко и добави още две. Постапи първите си три пръста върху резките и ги вдигна нагоре. Мисля, че дните бяха повече, но не съм сигурна колко. Ще я бележа пак довечера и всяка следваща вечер. Отново огледа пръчката. Мисля, че ще прибавя една допълнителна малка рязка над тая, за да отбележа деня, когато започнах да кървя.

* * *

Направи копията, луната мина през половината си фази, а тя още не знаеше как да убие голямото животно, от което се нуждаеше. Седеше на входа на пещерата си и гледаше стената отсреща и нощното небе. Лятната жега се бе разгоряла с все сила и тя се наслаждаваше на хладния вечерен вятър. Често пъти бе прекалено горещо да носи дрехата си и макар че близо до пещерата ходеше гола, имаше нужда от торбичките и гънките на дрехата, за да държи в тях разни неща, когато

се отдалечеше повече. Откак бе станала жена, когато ловуваше, обичаше да носи кожена лента, увита стегнато около пълните ѝ гърди — така беше по-удобно да тича и скача. А в долината нямаше нужда да се съобразява с прикритите погледи на хората, които си мислеха, че е много странно да я носи.

Не разполагаше с голяма кожа, от която да отреже, но накрая измисли начин да носи обезкосмени заешки кожи като лятна дреха, която я оставяше гола от кръста нагоре, и да използва други кожи за нагръдник. Смяташе сутринта да обиколи степта с новите си копия и се надяваше да намери животни за лов.

Лекият наклон на северния склон на долината осигуряваше лесен достъп към степите на изток от реката. Стръмната стена правеше западните степи твърде трудни за достигане. Видя няколко стада елени, бизони, коне, дори малка група антилопи сайга, но не донесе нищо повече от връзка алпийски яребици и един гигантски пустинен гризач. Просто не можеше да се приближи толкова, че да намуши нещо с копията си.

Дните минаваха и улавянето на голямо животно се загнезди трайно в главата ѝ. Често бе гледала как мъжете от Клана говорят за лов — те за почти нищо друго не говореха — но те винаги ловуваха в група. Любимият им похват бе подобен на вълчия — да отделят някое животно от стадото и да го нападат подред, докато го изтощят толкова, че да могат да го доближат достатъчно, за да отправят фаталния удар. Само че Айла беше сама.

Понякога говореха как котките лежат и чакат да се нахвърлят или да се втурнат яростно, за да свалят жертвата с нокти и зъби. Но Айла нямаше нито зъби, нито нокти, нито пък спринтовата бързина на една котка. Тя дори не боравеше много уверено с копията. Бяха твърде дебели за хващане и доста дълги. И все пак тя трябваше да открие начин.

Чак в нощта на новолунието ѝ хрумна идея, която ѝ се стори осъществима. Често, когато луната обърнеше гръб на земята и окъпеше далечното пространство с отразената си светлина, мислеше за Събирането на Клана. Празникът на Пещерната мечка беше винаги на новолуние.

Мислеше си за ловните сценки, представяни от различните Кланове. Тогава Брод бе повел вълнуващия ловен танц на Клана им и

заедно с живото пресъздаване на гонитба на мамут с огън към глух каньон бяха спечелили състезанието за деня. Ала съперничесият им Клан остана на второ място съвсем с малко — те показаха как се копае яма-капан на пътеката, по която косматите носорози обикновено отиват на водопой и как после обграждат носорога и го подгонват към ямата. Косматите носорози бяха прочути със своята непредсказуемост и много опасни.

На следващото утро Айла погледна да види дали конете са там, но не ги поздрави. Можеше да различи всеки член на стадото. Бяха си дружина, почти приятели, ала нямаше друг начин, ако искаше да оцелее.

По-голямата част от времето ѝ през следващите няколко дни мина в наблюдаване на стадото и изучаване на маршрутите му: къде обикновено ходят на водопой, къде обичат да пасат, къде прекарват нощта. Докато ги следеше, планът започна да се оформя в ума ѝ. Разработваше детайлите, опитваше се да мисли за всяка евентуалност и накрая се хвана на работа.

Трябваше ѝ цял ден, за да насече малки дървета и храсти и да ги примъкне на половината път през полето, като ги струпа близо до една пролука между дърветата край потока. Събра насмолени елови и борови кори и клони, разръчка изгнили стари пънове, за да събере останали твърди буци дървесина, които лесно пламват, и наскуба китки суха трева. Вечерта прикрепил с трева сухите чукани и парчетата смола към клоните, за да направи факли, които се запалват бързо и горят с много пушек.

Сутринта на деня, когато бе решила да започне, извади кожената си палатка и зубровия рог. Изрови от купчината в основата на стената яка плоска кост и застърга едната ѝ страна, докато получи остър ръб. Сетне, с надеждата, че ще наложи да ги използва, насъбра всички корди и ремъци, които може да открие, наскуба пълзящи растения от дърветата и ги натрупа на скалистия бряг. Надомъкна и наръчи довлечени и паднали клони, за да има достатъчно дърва за огън.

Рано вечерта всичко бе готово и Айла се заразхожда напред-назад край брега чак до издадената скала, следейки движението на стадото. Разтревожено се вглеждаше в скупчващите се на изток облаци с надежда, че няма да се доближат и да блокират лунната светлина, на която разчиташе. Свари си малко жито и откъсна няколко боровинки,

но не можа да яде много. Час по час вдигаше копията, за да упражнява мушкания, и пак ги оставяше на земята.

В последния момент разрови купчината дървета и кости, докато не откри дълга раменна кост от предния крак на елен с масивен край. Халоса с нея един голям къс слонова кост и примигна от отката в ръката си. Дългата кост остана непокътната. Беше като хубава здрава сопа.

Луната изгря, преди слънцето да залезе. Айла съжали, че не знае повече за ловните церемонии, но жените винаги бяха изключвани от тях. Жените носеха лош късмет.

Никога не съм си носила лош късмет, помисли, но и никога по-рано не съм се опитвала да убия голямо животно. Ръката ѝ посегна към амулета и тя се сети за тогата си. В края на краищата точно Пещерният лъв за пръв път я бе накарал да ловува. Така бе казал Креб. Каква друга причина би могло да има, та една жена да стане по-ловка с избраното от нея оръжие от всеки мъж? Тотемът ѝ бе твърде силен за жена — той ѝ даваше мъжки черти, така пък мислеше Брун. Айла се надяваше, че нейният тотем пак ще ѝ донесе щастие.

Сумракът преминаваше в тъмнина, когато тръгна към завоя на реката и видя, че конете най-после са спрели да нощуват. Взе плоската кост и кожения навес и побягна през високата трева към пролуката между дърветата, през която сутрин конете отиваха на водопой. Зелените листа сивееха на чезнещата светлина, а по-далечните дървета бяха черни силуети на фона на пламтящите цветове на небето. С надежда, че луната скоро ще хвърля достатъчно светлина, за да се вижда, тя разстла навеса на земята и започна да копае.

Повърхността беше спечена, но след като веднъж я преодоля, стана по-лесно да се копае със заострената кокалена лопата. Щом върху кожата се натрупа купчина пръст, тя я примъкна в гората, за да я изсипе. Когато дупката стана по-дълбока, тя разстла кожата на дъното ѝ и започна да издърпва пръстта с нея. Работеше почти опипом, а работата бе тежка. Никога по-рано не бе копала яма сама. Големите ями за готвене, обградени с камъни, в които печеха цели бутове, бяха обща задача за всички жени, а тази яма трябваше да стане по-дълбока и по-дълга.

Ямата бе стигнала до кръста ѝ, когато усети водата и разбра, че не е трябвало да копае толкова близо до потока. Дъното бързо се

пълнеше. Калта стигна до глезените ѝ, преди да се откаже и да се изкатери горе, а докато вдигаше кожата, единият ръб се отрони.

Надявам се да е достатъчно дълбоко, помисли. Трябва да е достатъчно — колкото повече копая, толкова повече вода избива. Погледна луната и се учуди колко ниско бе слязла. Налагаше се да работи бързо, за да приключи, и дори нямаше да може да си отдъхне малко, както бе планирала.

Хукна към мястото, където бяха натрупани храстите и дърветата, спъна се в един невидим корен и тежко падна. Сега не му е времето да бъде невнимателна, помисли, потривайки пищяла си. Коленете и дланите ѝ пареха и тя бе сигурна, че лепкавата мязга по бедрото ѝ е кръв, макар че не можеше да я види.

Изведнъж прозря колко е уязвима и за момент се паникьоса. Ами ако си счупя крака? Тук няма кой да ми помогне, ако нещо се случи. Какво правя навън през нощта? Без огън? Ами ако някое животно ме нападне? Представи си картинно риса, който някога бе скочил върху ѝ, и посегна за прашката си, понеже си въобрази святкащи в нощта очи.

Откри оръжието все още здраво подпъхнато в пояския ѝ ремък. Това ѝ върна увереността. И без това съм мъртва или се предполага, че съм мъртва. Ако нещо е писано да става, ще стане. Сега не мога да се тревожа за това. Ако не побързам, ще се съмне, преди да съм готова.

Намери камарата и започна да влачи малките дървета към ямата. Беше разсъдила, че сама няма как да обгради конете, а в долината нямаше глухи каньони, ала с един интуитивен скок бе стигнала до идеята. Това беше гениално хрумване, към каквото нейният мозък — мозъкът, който я разделяше от Клана повече, отколкото външния ѝ вид — бе особено пригоден. Щом в долината няма каньони, помисли тя, може би ще успея да направя.

Нямаше никакво значение, че за тази идея вече се бяха сетили. За нея тя беше нова. Не мислеше за идеята си като за голямо изобретение. Струваше ѝ се, че е малко изменение на начина, по който мъжете от Клана ловуваха. Просто малко изменение, което би могло евентуално да даде възможност на сама жена да убие животно, което никой мъж от Клана не би и мечтал да преследва сам. Беше голямо изобретение, родено от нуждата.

Айла загрижено поглеждаше небето и преплиташе клони, за да изгради преграда, която да се събира под ъгъл от двете страни към

ямата, докато запълни дупките и я направи по-висока, а звездите на изток започнаха да гаснат. Най-ранните птици вече бяха наченали да каканижат поздравително, а небето просветляваше, когато тя се изправи и погледна творението си.

Ямата беше приблизително правоъгълна, малко по-дълга, отколкото широка, разкаляна по краищата, откъдето бе извлякла последните влажни товари пръст. Отделните купчинки кал, паднали от кожата, бяха разпръснати по утъпканата трева в триъгълника, образуван от двете стени, които се събираха към калната дупка. През пролуката над ямата се виждаше реката, където се оглеждаше просветващото източно небе. От другата страна на вълнистата повърхност мрачно се издигаше стръмната южна стена на долината. Гънките ѝ се очертаваха ясно само близо до върха.

Айла се извърна да провери местоположението на конете. Тази част от долината беше по-полегата и се издигаше плавно на запад, като оформяше издадената стена пред нейната пещера, а после полягаше и се сливаше с меките тревисти хълмове далеч на изток. Макар там да бе все още тъмно, тя съзря, че конете са се раздвижили.

Грабна кожата и плоската кост и побягна към брега. Огънят гаснеше. Добави дърва, изръчка с пръчка един горещ въглен и го сложи в зубровия рог. Сграбчи факлите, копията и тоягата и хукна обратно към ямата. Постапи по едно копие от всяка страна, положи до едното тоягата и направи широк кръг, за да се озове зад конете, когато те тръгнат.

Зачака.

Чакането се оказа по-трудно от дългата работна нощ.

Беше настръхнала, нервна и се чудеше дали планът ѝ ще сработи. Премисляше безброй неща, за които по-рано не бе помислила, а би трябвало да направи или да ги направи другояче. Зачуди се кога конете ще тръгнат по своя криволичещ път към потока, понечи да ги подтикне, сетне размисли и зачака.

Конете започнаха да обикалят в кръг. На Айла ѝ се струваха по-нервни от обикновено, но понеже никога не бе ги приближавала толкова, не беше сигурна. Накрая кобилата-водачка потегли към реката и останалите я последваха, като поспираха, за да пасат по пътя. Те станаха явно по-нервни, щом доближиха реката и доловиха мириса на

Айла и дъха на разкопаната земя. Когато ѝ се стори, че водачката се кани да свърне встрани, Айла реши, че моментът е дошъл.

С въглена запали факла, а от нея — втора. Щом се разгоряха добре, тя остави зубровия рог и тръгна. Тичаше с викове и крясъци и размахваше факлите, но бе твърде далеч от стадото. Миризмата на дим събуди инстинктивния страх от прерийните пожари конете набраха скорост и разстоянието до тях започна бързо да се увеличава. Насочиха се към мястото си за водопой и преградата от храсталаци, но някои усетиха опасността и направиха чупка на изток. Айла свърна в същата посока, тичайки колкото ѝ държат краката, като се надяваше да ги отклони. Като наближи, видя, че още няколко завиват, за да избегнат капана и с писъци се втурна сред тях. Конете отскочиха, за да я заобиколят, и присвили назад уши и раздули ноздри запрепусаха от двете ѝ страни, пищейки от страх и объркване. Айла започваше да се паникьосва и да се бои, че всички ще се измъкнат.

Наближи източния край на преградата и видя сиво-кафявата кобила да идва към нея. Развика се по нея, разпери факлите широко встрани и се затича напред към изглеждащия неизбежен сблъсък. В последния момент кобилата кривна в погрешната посока. Откри, че пътят ѝ е преграден и препусна навътре в капана, опитвайки се да намери излаз. Задъхана, Айла трополеше след нея и чувстваше, че дробовете ѝ ще се пръснат.

Кобилата съзря пролуката и примамливия блясък на реката и се насочи натам. После, твърде късно, видя и отворената яма. Събра крака, за да я прескочи, ала копитата ѝ се подхлъзнаха на разкаляния край. Сгромоляса се в ямата със строшен крак.

С тежко пухтене Айла се втурна напред. Вдигна едното копие и се втрещи в облещената от ужас кобила, която пищеше, отмяташе глава и се мъчеше да се изправи в калта. Айла хвана с две ръце копието, приведе се и насочи върха му към ямата. Сетне осъзна, че е ударила кобилата в хълбока и я е наранила, но не смъртоносно. Затърча се към другата страна, подхлъзна се в калта и едва не падна сама в ямата.

Вдигна другото копие, но този път се прицели по-внимателно. Кобилата цвилеше от объркване и болка и когато върхът на второто копие се заби в шията ѝ, се хвърли напред в последно доблестно усилие. После се плъзна назад с цвилене, което приличаше по-скоро на

скимтене, със счупен крак и две рани. Един силен удар със сопата сложи край на болките ѝ.

Айла бавно се окопоти. Беше все още твърде зашеметена, за да осъзнае постижението си. Стоеше на ръба на ямата, подпряла се уморено на соната, дишаше на пресекулки и гледаше падналата на дъното на дупката кобила. Сплъстената сивкава козина бе изпъстрена с кръв и покрита с кал, а животното не мърдаше.

Едно чувство бавно я напъна отвътре. Непознат досега порив се надигна от дълбините ѝ, изпълни гърлото ѝ и избухна от устата ѝ в първичен победен крясък. Тя го направи!

В този миг в една самотна долина в средата на огромния континент, нейде близо до неопределената граница между пустинните северни льосови степи и по-влажните континентални стени на юг една млада жена стоеше с кокалена сопа в ръката си и се чувстваше могъща. Можеше да оцелее. Щеше да оцелее.

Но екзалтацията ѝ бе краткотрайна. Айла погледна надолу към коня и внезапно се сети, че може би никога няма да успее да извлече цялото животно от ямата. Щеше да се наложи да го разпарчалоса на дъното на калната дупка. После трябваше бързо да го пренесе до брега, като запази цялата кожа в относително добро състояние, преди прекалено много други хищници да доловят миризмата на кръв. Трябваше да нареже месото на тънки ивици, да съхрани другите части, от които се нуждаеше, да поддържа огньовете и да стои на пост, докато месото изсъхне.

А вече бе почти изтощена от жестоката нощна работа и напрегнатото преследване. Тя не беше мъж от Клана, та да може да си почине, след като е отминало вълнуващото действие с неговото участие, и да остави нарязването и обработването на жените. Работата на Айла тепърва започваше. Въздъхна тежко и скочи в ямата да пререже гърлото на кобилата.

Побягна към брега за кожения навес и кремъчните инструменти. На връщане забеляза, че в далечния край на долината стадото още се движи. Забрави за него, щом се забъхта в тясната яма, покрита с кръв и кал, и започна да сече късове месо, като се опитваше да не съсипва повече кожата.

Различни лешоядни птици дърпаха късчета месо от оголените кости, докато тя натрупа толкова месо върху кожения навес, колкото

мислеше, че може да носи. Завлече го до брега, добави дърва в огъня и изтърси товара си толкова близо до него, колкото можеше. Побягна обратно, влачейки празната кожа, но преди да стигне до ямата, се наложи да извади прашката и камъните. Чу как лисицата заджавка и я видя как закуцука надалеч. Ако камъните не се бяха свършили, щеше да я убие. Насъбра камъни от речното дъно и се напи, а после се върна към работата.

Един камък обаче се оказа фатален за росомахата, която бе устояла на топлината на огъня и когато Айла се върна с втория си товар, се опита да отмъкне голямо парче месо. Айла завлече товара си до огъня и се върна да прибере лакомницата с надежда, че ще има време да я одере. Росомаховата кожа беше особено удобна за зимни дрехи. Добави още дърва в огъня и погледна купчината довлечени от реката клони.

С хиената нямаше такъв късмет. Когато се върна към ямата, тя се изхитри да избяга с цяла подбедрица. Откакто беше дошла в долината, Айла не бе виждала толкова много месоядни животни. Лисиците, хиените, росомахите се бяха облажили от нейната плячка. Вълците и техните по-свирепи роднини, дивите кучета се разхождаха точно извън обхвата на прашката ѝ. Ястребите и каните бяха по-смели и когато ги приближеше, само приплясваха с криле и леко отскачаха. Всеки път очакваше да види рис, леопард или дори пещерен лъв.

Докато извлече мръсната кожа от дупката, слънцето отмина зенита и пое надолу, ала тя завлече и последния си товар до брега, преди да се предаде на умората и да се отпусне на земята. Не бе спала цяла нощ, не бе яла цял ден и нямаше никакво желание да шавне. Но най-дребните създания, които искаха своя дял от плячката ѝ, накрая я принудиха да се вдигне. Бръмчащите мухи я накараха да забележи колко е мръсна, а освен това хапеха. Насили се и влезе в потока, без да си дава труд да се съблече, и с благодарност остави водата да отмие мръсотията.

Реката я освежи. Качи се до пещерата, разстла летните си дрехи да се сушат и съжали, че не е извадила прашката от пояския си ремък, преди да влезе във водата. Боеше се, че като изсъхне, ще се втвърди. Нямаше време да я размекне и огъвкави. Сложи дебелия си дреха и извади от пещерата кожата за спане. Преди да слезе на брега, погледна

иззад края на каменния си портал към ливадата. Край ямата нещо шумолеше и се движеше, а конете бяха изчезнали.

Изведнъж тя се сети за копията. Те още бяха на земята, където ги бе оставила, след като ги издърпа от трупа на кобилата. Поспори сама със себе си дали да отиде да ги вземе, почти успя да се разубеди, но после се съгласи, че е по-добре да запази двете чудесни копия, отколкото по-късно да прави нови. Взе мократа си прашка и захвърли кожата на брега, за да се огледа за камъни.

Като приближи капана, сякаш видя касапницата за пръв път. На някои места оградата беше съборена. Ямата беше като свежа рана в земята и тревата бе утъпкана. Наоколо бе изпъстрено с кръв, месо и кости. Два вълка ѝ се озъбиха над останките от главата на кобилата. Малки лисички джавкаха около рунтава подбедрица с все още прикрепено копито, а една хиена я гледаше предпазливо. Като доближи, вдигна ято кани, а една росомаха отстояваше мястото си край ямата. Само представителите на котешката порода все още подозрително отсъстваха.

По-добре да побързам, помисли тя и хвърли един камък, за да прогони росомахата. Трябва да запаля огънове около моето месо. Хиената се отдръпна с бухукащ кикот и застана точно на един хвърлей разстояние. Махай се оттук, грозотийо, помисли Айла. Тя ненавиждаше хиените. Щом видеше някоя, винаги се сецаше как една хиена бе отмъкнала бебето на Ога. Тогава не бе размишлявала за последствията, беше я убила. Просто не можеше да допусне бебето да умре така.

Наведе се да вдигне копията и през пролуката в преградата долови някакво движение. Няколко хиени се промъкваха към едно сламеножълто конче с тънки крачета.

Жал ми е за теб, помисли Айла. Не съм искала да убивам майка ти, просто така се случи, че се хвана точно тя. Айла не изпитваше угризения. Имаше преследвачи и имаше преследвани и понякога преследвани се оказваха преследвачите. Тя също можеше лесно да стане плячка въпреки оръжията и огъня. Ловуването беше начин на живот.

Но тя знаеше, че без майка си кончето е обречено и съжали малкото безпомощно животно. След като веднъж бе занесла на Иза да излекува един заек, за голяма досада на Брун помъкна в пещерата едно

след друго ред малки ранени животни. Все пак Брун успя да тегли чертата до месоядните.

Загледа как хиените обикалят малката кобилка, която плашливо се опитваше да се махне от пътя им, като ги гледаше с широко отворени уплашени очи. Като няма кой да се грижи за теб, може би е по-добре да свършиш веднага, размишляваше Айла. Но когато една хиена се хвърли към кончето и го ухапа по задницата, престана да разсъждава. Промуши се през храстите, като мятеше камъни. Една хиена падна, другите побягнаха. Не се опита да ги убие, мърлявите на вид хиенови кожи не я интересуваха. Просто желаше да оставят на мира малкото конче. То също побягна, но не тъй надалеч. Боеше се от Айла, но повече се боеше от хиените.

С протегнатата ръка Айла приближи бавно към бебчето, като мънкаше кротко по начин, който по-рано често бе успокоявал други уплашени животни. Тя имаше вроден усет към животните, чувствителност към всички живи създания, засилена покрай лечебните ѝ умения. Иза я бе насърчавала, защото бе видяла в нея развитие на собственото си съчувствие, което я бе накарало да прибере странното момиченце, понеже е ранено и гладно.

Малката кобилка протегна муцуна да подуши пръстите на Айла. Младата жена я приближи, потупа, потърка и почеса. Кончето забеляза нещо познато в пръстите на Айла и шумно ги засмука, а това събуди у нея една стара болка.

Горкото бебе, помисли тя, толкова е гладно, а си няма майка, която да му даде мляко. Аз нямам мляко за теб, нямах достатъчно дори за Дърк. Усети, че сълзите ѝ ще бликнат и разтърси глава. Е, все пак той порасна здрав. Може би ще успее да измисля да те храня с нещо друго. И на теб също ще ти се наложи да те отбият рано. Хайде, бебе. Използвайки пръстите си като примамка, тя поведе младата кобилка към брега.

Като наближи, видя един рис, който се канеше да отмъкне къс от нейното трудно спечелено месо. Най-накрая се бе появила и котка. Тя бръкна за два камъка и прашката си, докато плашливото конче се дръпна назад, и щом рисът погледна към нея, запрати камъните с все сила.

— С прашка можеш да убиеш и рис — упорито твърдеше веднъж Зуг преди много време. — Не опитвай нищо по-едро, но можеш да

убиеш рис.

Това не бе първият път, когато Айла бе потвърдила правотата му. Възвърна месото си, а в добавка повлече и интересната котка с пискюли на ушите. Сетне погледна купа месо, изкаляната конска кожа, мъртвата росомаха и убития рис. Изведнъж се разсмя високо. Имах нужда от месо. Имах нужда от кожи. Сега имам нужда само от още няколко ръце.

Кобилката се стресна от нейния изблик на смях и от миризмата на огъня. Айла взе един ремък, внимателно доближи младото конче, завърза ремъка около врата му и го поведе към брега. Завърза свободния край за един храст, сети се, че пак е забравила копията си, побягна да ги вземе и се върна тичешком обратно, за да успокои кончето, което се бе опитало да я последва. С какво ли ще те храня, помисли тя, когато бебето отново се опита да смуче пръстите ѝ. Не че в момента нямам достатъчно друга работа.

Опита с малко трева, но малкото животно като че ли не знаеше много добре какво да прави с нея. После забеляза купата за готвене със студеното сварено жито на дъното. Бебетата могат да ядат храната, която ядат майките им, само че трябва да е по-мека. Добави в купата вода, стри зърната на фина кашлица и я подаде на кобилката, която обаче само изпръхтя и се дръпна, когато жената пъхна муцуната ѝ в купата. Но после се облиза и изглежда хареса вкуса. Беше гладна и пак потърси пръстите на Айла.

Айла помисли за момент и докато кобилката смучеше ръката ѝ, я топна в купата. Гладното бебе засмука малко кашлица и отметна глава, но след още няколко опита изглежда схвана идеята и изяде всичко. Айла отиде в пещерата, смъкна още зърно и започна да готви за после.

Май ще трябва да събере доста повече зърно, отколкото първоначално смятах, но може би времето ще ми стигне, ако успея да изсуша всичко това. Спря за момент и си помисли колко странна би се видяла на Клана — да убие кон за храна, а после да събира храна за бебето на коня. Мога да съм толкова странна, колкото си искам... тук, рече си, набоде един къс конско месо на заострена пръчка и го наниза на шиш, за да го изпече. Сетне обмисли какво трябва да върши и се хвана на работа.

Когато пълната луна изгря и звездите пак замигаха, тя все още режеше месото на ивици. Кръг от огънове заграждаше брега и тя бе

благодарна, че наблизно е голямата купчина довлечени от реката дърва. Вътре в този кръг бяха опънати връв след връв със сушащо се месо. Светлокафявата рисова кожа бе навита на руло до по-малкото руло от груба кафява росомахова кожа. И двете очакваха да бъдат изстъргани и обработени. Прясно измитата конска кожа бе просната върху камъните, а до нея се сушеше конският стомах — почистен и напълнен с вода, за да стои мек. Наоколо имаше ивици от съхнещи сухожилия за върви, опънати измити черва, купчина копита и кости и друга купчина от буци тлъстина, която чакаше да бъде претопена и налята в червата, за да се запази. Айла даже бе успяла да запази малко тлъстина от риса и росомахата — за лампите и за направа на непропускащи водата съдове, при все че бе изхвърлила месото. Вкусът на месоядните животни не й допаднаше много.

Айла погледна последните два къса месо, измито в потока от калта, и посегна към единия. После размисли. Можеха да почакаат. Не си спомняше някога да е била толкова уморена. Провери огньовете, нахвърля още дърва във всеки, разстла мечата си кожа и се уви в нея.

Малкото конче вече не бе вързано за храста. След второто хранене изглежда нямаше желание да скита надалеч. Айла беше почти заспала, когато кобилката я подуши и легна до нея. В момента не помисли, че реакцията на кобилката ще я разбуди, ако някой хищник дойде твърде близо до загасващите огньовете, макар че бе точно тъй. Полузаспала, младата жена обгърна с ръка топлото малко животно, усети пулса му, чу дъха му и се притисна към него.

6

Джондалар потърка четинясалата си брадичка и посегна към самара, който беше подпрял на едно закърняло борче. Извади малък пакет от мека кожа, развърза вървите, разгъна го и внимателно огледа тънкото кремъчно острие. Беше леко извито — всички кремъчни острия имаха такава извивка, това бе характерна особеност на материала — но ръбът бе равен и остър. Острието беше един от няколкото особено фини инструменти, които той бе заделил.

Внезапен порив на вятъра разтрака сухите клони на покрития с лишеи стар бор. Той отвори с плющене входното парче на палатката, опъна обтяжките, придърпа колчетата и пак с плющене я затвори. Джондалар погледа острието, поклати глава и пак го загъна.

— Ще си пускаш брада, а? — рече Тонолан.

Джондалар не бе забелязал приближаването на брат си.

— При брадата има една такава особеност — каза. — През лятото може да е много досадна. Сърби те, като се изпотиш.

По-удобно е да я обръснеш. Само че през зимата със сигурност ти топли лицето, а сега зимата приближава.

Тонолан духна в шепи, потърка длани, клекна до малкия огън пред палатката и протегна ръце над пламъците.

— Липсва ми цветът — каза той.

— Цветът?

— Червеният. Няма червено. Тук-там по някой храст, но всичко останало само пожълтява и след туй става кафяво. Тревата, листата — той посочи с глава към тревистия простор зад тях и погледна Джондалар, който стоеше близо до дървото. — Даже боровете изглеждат повяхнали. Вече има лед по локвите и по краищата на потоците, а още не е заваляло.

— Няма да чакаш дълго — каза Джондалар и клекна срещу брат си от другата страна на огъня. — Рано сутринта видях един носорог. Отиваше на север.

— Мирише ми на сняг.

— Да, но няма да е голям, поне докато наоколо се навъртат носорози и мамути. Обичат студа, но не обичат да има много сняг. Сякаш винаги знаят, кога се задава голяма буря, и бързо се връщат на ледника. Хората казват: „Тръгне ли мамут на север, не потегляй ти на път“. Същото важи и за носорозите, но той не бързаше.

— Виждал съм цели ловни дружини да се връщат, без да са хвърлили и едно копие, само защото косматите са потеглили на север. Чудя се колко ли може да натрупа тук.

— Лятото беше сухо. Ако и зимата е такава, мамутите и носорозите могат да стоят през цялата година. Само че сега сме много по на юг, а това обикновено означава повече сняг. Ако в планините на изток има хора, те ще знаят. Може би трябваше да останем при хората, които ни прекараха със сала през реката. Трябва да намерим място, където да останем през зимата, и то бързо.

— Точно сега нямам нищо против една хубава приятелска пещера, пълна с красиви жени — рече с усмивка Тонолан.

— Аз ще се задоволя и с хубава приятелска Пещера.

— Големи братко, ти не по-малко от мен не би желал да прекараш една зима без жени.

По-едрият мъж се усмихна.

— Е, зимата ще бъде много по-студена без жена, независимо дали е красива или не.

Тонолан погледна изучаващо брат си.

— Често съм се питал за това — рече.

— За кое?

— Понякога има истинска красавица и половината мъже я ухажват, но тя гледа само теб. Знам, че не си глупав, това ти е известно, а въпреки това я отминаваш и избираш някоя малка мишка, която се е сгушила в ъгъла. Защо?

— Не знам. Понякога „мишката“ само си мисли, че не е красива, защото има бенка на бузата или си въобразява, че носът ѝ е препалено дълъг. Когато се разговориш с нея, често се оказва, че у нея има повече, отколкото у онази, дето мъжете ѝ се слагат. Понякога жените, които не са свършени, са по-интересни, направили са повече или са научили нещо.

— Може би си нрав. Някои от скромните разцъфтяват, след като им обърнеш внимание.

Джондалар вдигна рамене и стана.

— По тоя начин няма да намерим ни жени, ни Пещера. Хайде да вдигаме бивака.

— Правилно! — с готовност рече Тонолан, обърна гръб на огъня и застина.

— Джондалар! — прошепна, а после се насили да говори, като че ли няма нищо особено. — Недей да правиш нищо, за да не те забележи, но ако погледнеш над палатката, ще видиш тазсутрешния си приятел или някой, който е съвсем същият.

Джондалар надникна над върха на палатката. Точно на обратната ѝ страна, полюшквайки се насам-натам, когато преместваше масивния си тонаж от един крак на друг, стоеше огромен двурог космат носорог. Главата му бе обърната настрани и гледаше Тонолан. Той бе почти сляп за всичко точно пред него. Очичките му бяха разположени далеч назад, а и поначало зрението му бе лошо. Затова пък наваксваше лошото си зрение с изострен усет за миризми и тънък слух.

Явно бе, че е създаден за студ. Имаше два кожуха — вътрешният бе мек, дебел и пухкав, а външният бе от рошави червеникавокафяви косми. Под дебелията кожа имаше три пръста сланина. Държеше главата си ниско, провиснала под равнището на раменете, а дългият му преден рог се спускаше напред под такъв ъгъл, че почти докосваше земята, когато го размахаше. Използваше го да избръска с него снега от пашата, ако, разбира се, снегът не бе прекалено дълбок. Късите му дебели крака лесно затъваха в дебел сняг. Беше кратък гост на тревистите земи на юг — пасеше по-богатата им паша и трупаше допълнителна тлъстина през късната есен и ранната зима, след като станеше достатъчно студено за него и преди да са започнали обилните снеговалежи. С плътните си кожуси не издържаше на топлина — не повече, отколкото би могъл да оцелее в дълбок сняг. Дом му бяха ужасно студената, хрущяща под краката суха тундра и степите край ледника.

Дългият заострен заден рог можеше да послужи за далеч по-опасни от разриването на сняг цели, а между носорога и Тонолан имаше твърде малко разстояние.

— Не мърдай! — изсъска Джондалар. Наведе се зад палатката и се пресегна за самара с копията.

— Тия леки копия няма да свършат добра работа — каза Тонолан, макар че бе обърнат с гръб. Думите му за момент спряха ръката на Джондалар. Той се удиви откъде Тонолан знае какво прави.

— Ще трябва да го удариш в някое уязвимо място като окото, а това е твърде малка мишена. За носорог ти трябва тежка пика — продължи Тонолан и брат му разбра, че това са предположения.

— Не дрънкай толкова, привличаш вниманието му — предупреди го Джондалар. — Може да нямам пика, но ти пък въобще нямаш оръжие. Ще заобиколя палатката и ще го нападна.

— Чакай, Джондалар! Недей! Само ще го разгневиш с това копие, даже няма да го нараниш. Помниш ли като момчета как примамвахме носорозите? Някой побягва и прилъгва носорога да го преследва, после отскача встрани, а друг отвлича вниманието му. Карахме го да бяга, докато не се умори тъй, че да не може да мръдне. Пригответи се да отвлечеш вниманието му — аз ще побягна и ще се опитам да го накарам да ме нападне.

— Не! Тонолан! — изкрещя Джондалар, но вече бе твърде късно. Тонолан беше спринтирал.

Винаги се оказваше невъзможно да отгатнеш какво ще направи непредвидимият звяр. Вместо да хукне подир човека, носорогът се втурна към издуваната от вятъра палатка. Удари я, направи голям отвор в нея, откъсна обтяжките и се замота в тях. Щом успя да се освободи, реши, че не харесва нито хората, нито бивака им, и се измъкна без драскотина в тръс. Тонолан хвърли поглед през рамо, видя, че носорогът си е отишъл и се върна с големи леки крачки.

— Това беше тъпо! — изкрещя Джондалар и така удари копието в земята, че счупи дървената дръжка точно над кокаления връх. — Да не пробваше дали ще те убие? Велика Дони, Тонолан! Двама души не могат да подлъжат носорог. Трябва да са толкова, че да го обградят. Ами ако беше тръгнал след теб? Какво в името на подземния свят на Великата майка щях да правя, ако те беше ранил?

Удивление и гняв минаха по лицето на Тонолан. После той се ухили.

— Ти наистина се разтревожи заради мен! Викай, колкото си щещ, не можеш ме излъга. Може би не трябваше да пробвам, но няхах намерение да те оставя да направиш някоя дивотия, като да нападнеш носорог с такова леко копие. Какво в името на подземния свят на

Великата майка щях да правя, ако те беше ранил? — усмивката му се разля и в очите му заблестя радостта на малко момче, което е успяло да направи някой номер. — И освен това, той не тръгна след мен.

Джондалар се вгледа безизразно в ухилената физиономия на брат си. Избухването му беше повече от облекчение, отколкото от гняв, но му трябваше известно време, за да проумее, че Тонолан е жив и здрав.

— Ти имаше късмет. Мисля, че и двамата имахме — каза той, като силно изпухтя, — само че ще е по-добре да направим чифт пики, дори ако на първо време само подострим върховете им.

— Не съм виждал тисове, но по пътя можем да гледаме за ясени или елши — забеляза Тонолан, като започна да събаря палатката. — И те стават.

— Всичко става, дори и върба. Трябва да ги направим, преди да тръгнем.

— Джондалар, хайде да се махаме от това място. Нали трябва да стигнем до онези планини?

— Не ми се ще да пътуваме без пики, когато наоколо се навъртат носорози.

— Можем да спрем рано. И без това трябва да оправим палатката. Ако вървим, можем да гледаме за някое добро дърво и да намерим по-добро място за бивак. Този носорог може да се върне.

— А може и да ни последва — Джондалар знаеше, че Тонолан сутрин е нетърпелив да тръгне и се дразни от закъсненията. — Може би трябва да опитаме да стигнем до онези планини. Добре, Тонолан, но ще спрем рано, съгласен?

— Съгласен, Големи братко.

* * *

Двамата братя вървяха по брега на реката с равномерната си, отхвърляща разстоянията крачка. Отдавна си бяха привикнали на хода и се чувстваха добре с мълчанието на другия. Бяха се сблизили, разкриваха сърцата и умовете си един пред друг, изпробваха взаимно силните и слабите си страни. По навик всеки поемаше известни задължения и всеки се осланяше на другия, когато ги заплашваше

опасност. Бяха млади, силни и здрави, и несъзнателно уверени, че могат да посрещнат всичко, което ги очаква.

Дотолкова бяха привикнали към обкръжението си, че долавяха нещата на подпрагово ниво. Всяка промяна, която би могла да бъде опасна, моментално би ги изправила нащрек. Но те само слабо съзнаваха топлината на далечното слънце, оспорвана от студения вятър, който свиреше в оголените клони, чернокореместите облаци, обгръщащи белостенните траншеи на планините пред тях, дълбоката, бърза река.

Планинските вериги на огромния континент определяха курса на Великата река майка. Тя изтичаше от високопланинския северен край на един покрит с ледник масив и тръгваше на изток. Оттатък първата верига планини имаше равнина — в една по-ранна епоха дъно на вътрешно море — а по на изток втора планинска верига се извиваше в огромна дъга. Там, където най-източните алпийски предпланини на първия масив срещаша северозападните предхълмия на втория, реката си пробиваше път през скалната преграда и рязко свиваше на юг.

След като се спуснеше от карстовите височини, тя залъкатушваше из тревистите степи, като се виеше почти в полукръгове, разделяше се на отделни канали и пак се събираше по пътя си на юг. Мудната объркана река, която течеше през равните земи, създаваше впечатление за неизменност. Но впечатлението бе лъжливо. Докато Великата майка река се добереше до хълмистите земи в южния край на равнината, които отново я отклоняваха на изток и събираха каналите ѝ в едно, тя поемаше в себе си водите на северните и източните склонове на първия огромен и покрит с лед планински масив.

Огромната придошла Майка изпълваше низината и с широка дъга завиваше на изток към южния край на втората редица върхове. Двамата мъже следваха левия ѝ бряг и когато се наложеше, пресичаха тук-там някой канал и носещите се към нея потоци. Отвъд реката на юг земята се издигаше на стръмни ъглести тераси. От тяхната страна речният бряг преминаваше по-полегато в заоблени хълмове.

— Не мисля, че ще стигнем края на Донау преди зимата забеляза Джондалар. — Започвам да се чудя дали изобщо има край.

— Край има и мисля, че скоро ще го открием — Тонолан замахна широко с ръка надясно. — Кой би си помислил, че ще стане толкова

голяма? Трябва да сме близо до края.

— Но ние още не сме стигнали Сестрата или поне аз мисля така. Тамен каза, че е голяма колкото Майката.

— Това трябва да е някоя от онези истории, дето колкото повече ги разправят, толкова повече нарастват. Ти можеш ли наистина да повярваш, че може да има друга подобна река, която да тече на юг през тази равнина?

— Е, Тамен не рече, че сам я е видял, но беше прав за това, че Майката пак ще завие на изток, и за хората, които ни преведоха през главния ѝ канал. Може да е прав и за Сестрата. Жалко, че не знаем езика на Пещерата със саловете. Те биха могли да знаят за толкова голям приток на Майката.

— Много добре знаеш колко лесно се преувеличават далечните чудеса. Мисля, че Таменовата „Сестра“ е просто някой канал на Майката по на изток.

— Надявам се да си прав, Малки братко. Защото ако Сестрата съществува, ще трябва да я пресечем, преди да стигнем тези планини. А не знам къде другаде бихме могли да намерим място, където да прекараме зимата.

— Ще повярвам, когато я видя.

Някакво движение, което бе в явно противоречие с нормалния ход на нещата и затова изплува в съзнанието му, привлече вниманието на Джондалар. Ориентирайки се по звука, той различи далечния черен облак, който се носеше, без да обръща внимание на насрещния вятър, и се спря, за да види как приближава клиновидно ято крякащи дивигъски. Те се спуснаха по-ниско като една и засенчиха небето с многочислеността си. После се разделиха на отделни индивиди, които приближиха земята с протегнати надолу крака и пляскащи криле и намалиха скоростта си, за да кацнат. Реката извиваше около върлото възвишение отпред.

— Големи братко — рече Тонолан, захилен от възбуда, — тези гъски не биха кацнали, ако нататък нямаше блато. Може би е езеро или море и аз се обзалагам, че Майката се влива в него. Мисля, че стигнахме края на реката!

— Ако изкатерим този хълм, ще имаме по-добър обзор — тонът на Джондалар бе внимателно неутрален, но Тонолан остана с впечатлението, че брат му не му вярва напълно.

Те тръгнаха бързо и докато стигнат върха, здравата се запъхтяха. После дъхът им секна от изумление. Бяха достатъчно високо, за да виждат на значително разстояние. Оттатък завоя Майката се разширяваше, водите ѝ ставаха развълнувани и с приближаването на огромната водна площ се надигаха и разпенваха. Водата бе мътна от вдигнатата от дъното тиня и пълна с отломки. Счупени клони, мъртви животни, цели дървета подскачаха и се въртяха, подхванати от противоборстващите течения.

Не бяха стигнали до края на Майката. Бяха срещнали Сестрата.

Сестрата бе тръгнала високо в планините пред тях като ручейчета и потоци. Потоците бяха станали реки, които се носеха надолу по бързеите, разпръсваха се по стръмните водопади и се лееха право надолу по западната страна на втория голям планински масив. Тъй като никакви езера и котловини не възпираха течението, буйните води събираха сила и инерция, докато не се слееха в равнината. Единственото препятствие за вихрената Сестра бе самата преситена Майка. Притокът, почти равен нейния по големина, нахлуваше в майчините води и се опитваше да се пребори с контролиращото влияние на бързото ѝ течение. Отдръпваше се и отново се втурваше, създавайки в гнева си напречни и обратни течения, временни водовъртежи, които засмукваха плаващите отломки в опасна спирала към дъното и миг по-късно ги избълваха надолу по течението. Огромното сливане се превръщаше в опасно езеро, чийто отсрещен бряг не се виждаше.

Есенното пълноводие бе отминало върхната си точка и бреговете се бяха обърнали в блатиста местност. Спадащите води бяха оставили след себе си тресавища на смъртта: обърнати дървета с протегнати към небето корени, подгизнали стволоче и счупени клони, скелети и умиращи риби, проснати в съхнещите локви. Водните птици се угощаваха с лесната плячка. Отсамният бряг бе пълен с тях. Наблизо една хиена се трудеше над един елен и не се смущаваше от пляскащите с криле черни щъркели.

— Велика Майко! — въздъхна Тонолан.

— Това трябва да е Сестрата — Джондалар изпитваше твърде голямо страхопочитание, за да пита брат си дали сега вярва.

— Как ще пресечем?

— Не знам. Ще трябва да тръгнем нагоре по течението.

— Колко далеч? Тя е голяма колкото Майката.

Джондалар можа само да поклати глава. Челото му се сбърчи в размисъл.

— Трябваше да последваме съвета на Тамен. Може да завали още утре, няма да имаме време да се върнем много назад. Не бих желал да бъда на открито, когато се разрази някоя голяма буря.

Внезапният порив на вятъра докопа качулката на Тонолан и я отхвърли назад, като го остави гологлав. Той я нахлузи отново — пониско над лицето си — и потрепера. За пръв път откакто бяха потеглили, изпитваше сериозно съмнение, че могат да изкарат дългата зима.

— Какво ще правим сега, Джондалар?

— Ще намерим място за бивак — по-високият брат огледа околността от тяхната височина. — Ей там, нагоре, близо до този висок бряг с елшовата горичка. Там има извор, който се влива в Сестрата. Водата трябва да е добра.

* * *

— Ако завържем двата самара за един ствол и се вържем с въже през кръста, ще можем да преплуваме отвъд, без да се разделим.

— Зная, че си смел. Малки братко, но това е безразсъдна смелост. Не съм сигурен, че можем да пресечем с плуване, още повече ако трябва да теглим един ствол с всичко, което имаме.

Тази река е студена. Само бързото течение ѝ пречи да замръзне. Тази сутрин по ръба на водата имаше лед. Ами ако се заклецим в клоните на някое дърво? Ще ни отнесе надолу, а може и да ни завлече под повърхността.

— Помниш ли Пещерата, дето живее близо до Голямата вода?

Те изкопават сърцевината на големите дървета и ги използват за пресичане на реки. Може би ще можем...

— Намери ми наоколо някое достатъчно голямо дърво — каза Джондалар и махна с ръка към тревистата прерия, където имаше само няколко тънки или закърнели дръвчета.

— Добре... някой ми беше казал за една друга Пещера, която прави черупки от брезова кора... но това ми се струва толкова

крехко...

— Виждал съм ги, но не зная как ги правят, нито какво лепило използват, за да не текат. Пък и брезите в техния район стават по-големи от всичко, което може да се види тук.

Тонолан хвърли поглед наоколо и се опита да измисли някоя друга идея, която брат му да не може да разбие с неумолимата си логика. Забеляза горичката стройни елши на високото хълмче на юг и се ухили.

— Какво ще кажеш за сал? Трябва само да вържем заедно няколко ствола, а на онзи хълм има достатъчно елши.

— И едно достатъчно дълго и здраво дърво, за да направим прът, с който да стигаме до дъното на реката, за да управляваме сала? Саловете трудно се управляват дори по-малки и плитки реки.

Умереното хилене на Тонолан престана и Джондалар трябваше да сподави усмивката си. Тонолан никога не можеше да скрие чувствата си. Джондалар много се съмняваше, че изобщо някога се е опитвал. Но точно вихрената му честна натура го правеше така привлекателен.

— Това обаче не е чак толкова лоша идея — поправи се Джондалар и забеляза как усмивката на Тонолан се върна, — ако се изкачим достатъчно нагоре по течението, за да няма опасност да ни завлече в тези бурни води. И ако намерим място, където реката се разлива и става по-плитка и където има дървета. Надявам се, че времето ще се задържи.

Докато брат му стигне до споменаването на времето, Тонолан вече бе станал сериозен като него.

— Хайде тогава да тръгваме.

— Смятам първо да погледна тези елши. Все още се нуждаем от яки копня. Трябваше да ги направим предната вечер.

— Още ли се безпокоиш за оня носорог? Той отдавна е останал някъде назад. Трябва да тръгваме, за да намерим място за пресичане.

— Смятам да отсека поне една дръжка.

— Тогава можеш и на мен да ми отсечеш една. Аз ще започна да опаковам нещата.

Джондалар взе брадвичката си, огледа острието, кимна сам на себе си и се заизкачва по хълма към елшовата горичка. Внимателно огледа дърветата и избра едно високо право стъбло. Беше го отсякъл,

окършил клоните и се оглеждаше за друго дръвче за Тонолан, когато долови някакъв шум. Раздаде се сумтене и грухтене. Чу вика на брат си и един звук, който бе по-ужасен от всичко, което бе чувал досега: брат му изпищя от болка. Тишината след секването на писъка бе още лоша.

— Тонолан! Тонолан!

Джондалар препусна надолу по хълма, все още сграбчил елшовия ствол и сам сграбчен от смъртен страх. Сърцето задумка в ушите му, когато видя един огромен космат носорог, чиито рамене бяха на неговия бой, да блъска по земята отпуснато човешко тяло. След като я бе съборило, животното изглежда не знаеше какво да прави с жертвата си. Изпълнен със страх и гняв, Джондалар не мислеше, той реагираше.

Размахвайки елшовото стъбло като сопа, по-старият брат нападна звяра, без да го е еня за собствената му безопасност. Върху зурлата на носорога, точно под големия извит рог се стовари тежък удар, последва друг. Носорогът се дръпна нерешително пред обезумелия човек, който го атакуваше и му причиняваше болка. Джондалар се приготви да замахне отново, но животното се извърна. Мощното шляпване по задницата не му причини кой знае каква болка, но го подтикна да побегне, следвано от високия мъж.

Когато елшовата дръжка просвистя във въздуха и животното се втурна напред, Джондалар спря и затаил дъх, го загледа как си отива. После захвърли дръжката и побягна обратно към Тонолан. Брат му лежеше по очи там, където го бе оставил носорогът.

— Тонолан? Тонолан! — Джондалар го обърна по гръб. Близко до слабините кожените панталони на Тонолан бяха разкъсани и кървавото петно се разрастваше.

— Тонолан! О, Дони! — той залепи ухо на гърдите на брат си, вслушвайки се в пулса му, и се уплаши, че само си въобразява, докато не забележа, че диша.

— О, Дони, жив е! Само че какво да нравя? — с изръмжаване от усилието Джондалар вдигна изпадналия в безсъзнание мъж и за миг застана, държейки го в ръцете си.

— Дони, Велика майко Земя! Не го взимай още. Нека да живее, о, моля те... — гласът му секна и тежко изплакване изду гърдите му. — Майко... моля те... остави го да живее...

Джондалар сведе глава, захлипа за момент в отпуснатото рамо на брат си и го помъкна в палатката. Положи го леко на спалния му чувал и със своя нож с кокалена дръжка изрязва дрехата. Единствената видима рана бе грубо назъбено разкъсване на кожата и мускула на горната част на лявото бедро, ала гръдният кош беше яркочервен, а лявата му страна — подута и обезцветена. По-внимателният оглед чрез опипване убеди Джондалар, че няколко ребра са счупени. Вероятно имаше вътрешни увреждания.

Кръвта изтичаше на тласъци от прореза в Тонолановото бедро и се събираше върху спалния чувал. Джондалар затършува из самара си, опитвайки се да намери нещо, с което да я попие. Сграби безръкавната си лятна туника, сви я на тампон и се опита да избърше с нея кръвта от кожата, но успя единствено да я размаже наоколо. После постави меката кожа върху раната.

— Дони, Дони! Не знам какво да правя. Аз не съм зеландони — Джондалар приседна на пети, прекара ръка през косата си и остави петна от кръв по лицето си. — Върбова кора! Най-добре е да направя чай от върбова кора.

Излезе да стопли вода. Не беше нужно да е зеландони, за да знае, че чаят от върбова кора намалява болките. Всеки го правеше при главоболие или при друга по-малка болестка. Не знаеше дали се използва за сериозни наранявания, но не знаеше какво друго да стори. Разхождаше се нервно около огъня, на всеки кръг надничаше в палатката и чакаше студената вода да кипне. Хвърли още дърва в огъня и опърли единия край на дървената стойка, на която се крепеше пълният с вода съд за готвене.

Защо става толкова бавно? Чакай, че аз нямам върбова кора. По-добре да намеря, преди да е завряла водата. Мушна глава в палатката и дълго гледа брат си, после хукна към речния бряг. Обели кората на едно останало без листа дърво, чиито дълги тънки клонки се влачеха по водата, и побягна назад.

Първо погледна дали Тонолан не се е надигнал и видя, че лятната туника е подгизнала от кръв. После забеляза, че препълненият готварски съд е кипнал и е угасил огъня. Не знаеше какво да направи първо — да се погрижи за чая или за брат си — и гледаше ту към огъня, ту към палатката. Накрая грабна една чаша и като си изгори ръката, загреба малко вода и пусна върбовата кора в коженото гърне.

Постави още няколко съчки в огъня с надежда, че ще се разпалят. Забърника в самара на Тонолан, разсипа го с чувство на безизходност и извади лятната туника на брат си, за да замени кървавата.

Щом се пхна в палатката, Тонолан простена. Това беше първият звук, който чуваше от брат си. Измъкна се навън, загреба купа чай, видя, че почти не е останала течност и се зачуди дали чаят не е твърде силен. Гмурна се пак в палатката с чашата гореща течност, огледа се трескаво къде да я постави и забеляза, че с кръв е пропита не само лятната му туника. Кръвта образуваше под Тонолан локвичка, на чийто фон спалният чувал изглеждаше безцветен.

Той губи твърде много кръв! О, Майко! Той има нужда от зеландони. Какво да правя? Ставаше все по-възбуден и уплашен за брат си. Чувстваше се тъй безпомощен. Трябва да ида за помощ. Къде? Къде мога да намеря зеландони? Не мога даже да пресека Сестрата и не мога да го оставя. Някой вълк или хиена ще подуши кръвта и ще дойде да го убие.

Велика Майко! Виж всичката тая кръв по туниката! Някое животно ще я подуши. Джондалар сграбчи пропитата с кръв туника и я изхвърли от палатката. Не, това съвсем не е по-добро! Щурна се от палатката, взе я отново и диво се огледа за място, където да я остави — далеч от бивака, далеч от брат си.

Беше потресен, сломен от горест и в дъното на душата си знаеше, че няма надежда. Брат му се нуждаеше от помощ, каквато той не можеше да му даде, а и не можеше да иде да я потърси. Даже да знаеше къде да отиде, не можеше да тръгне. Беше глупаво да се мисли, че някаква си окървавена туника ще бъде по-привлекателна за месоядните животни, отколкото самият Тонолан с откритата си рана. Но Джондалар не искаше да съзре истината. Отказа се от здравия разум и се отдаде на паниката.

Огледа елшовата горичка. С един ирационален импулс изтърча нагоре по хълма и затъкна кожената риза високо в извивката на едно от дърветата. После търти обратно. Влезе в палатката и се втренчи в Тонолан, сякаш волевото усилие бе достатъчно да направи брат си отново здрав, читав и усмихнат.

Тонолан като че ли долови молбата, простена, отметна глава и отвори очи. Джондалар коленичи до него и въпреки измъчената усмивка видя болката в очите му.

— Прав беше, Големи братко. Обикновено си прав. Не бяхме се измъкнали от този носорог.

— Не искам да съм прав, Тонолан. Как се чувстваш?

— Честно ли да ти отговоря? Боли ме. Лошо ли съм ранен? — попита той и се опита да седне. Кривата усмивка се превърна в гримаса на болка.

— Не се опитвай да се движиш. Вземи, сварих малко върбова кора — Джондалар повдигна главата на брат си и поднесе чашата до устните му. Тонолан отпи няколко глътки и легна с облекчение. Към болката в очите му се добави страх.

— Кажете ми направо, Джондалар. Лошо ли съм ранен?

Високият мъж притвори клепачи и си пое дъх.

— Не е добре.

— Аз не мисля, че е добре. Колко е зле? — погледът на Тонолан попадна на братовите му ръце и очите му се разтвориха тревожно. — Целите ти ръце са в кръв! Моята ли е? Мисля, че е по-добре да ми кажеш.

— Наистина не знам. Намушкан си в слабините и си загубил много кръв. Носорогът изглежда те е подхвърлил или стъпкал. Мисля, че ти е счупил две-три ребра. Не знам какво още, не съм зеландони...

— Но някой трябва да ме види, а единственият шанс да ми помогнат е оттатък тази река, която не можем да пресечем.

— Не можем.

— Помогни ми да стана, Джондалар. Искам да видя колко съм зле.

Джондалар се намери да възрази, но отстъпи с нежелание и веднага съжали за това. В момента, в който се опита да седне, Тонолан извика от болка и пак изгуби съзнание.

— Тонолан! — викна Джондалар. Кървенето бе намалало, но усилието пак го поднови. Джондалар сгъна лятната туника на брат си и я постави върху раната, сетне излезе от палатката. Огънят бе почти угаснал. Джондалар добави по-внимателно подпалки, разпали го отново, постави да се топли още вода и насече повече дърва.

Върна се да провери как е брат му. Туниката на Тонолан бе подгизнала от кръв. Той я махна да види раната и, като се сети как бе изтърчал по хълма, за да се избави от другата туника, направи гримаса. Първоначалната му паника бе отминала и сега това му се виждаше

ужасно глупаво. Кървенето бе престанало. Намери една долна дреха за студено време, положи я върху раната, зави Тонолан, взе втората окървавена туника и отиде до реката. Хвърли я и се приведе да измие кръвта от ръцете си, като все още изпитваше смущение от паниката си.

Не знаеше, че паниката е характерно поведение за оцеляване в изключителни положения. Когато всичко друго се проваля и всички разумни методи за намиране на решение се изчерпат, паниката надделява. И понякога едно ирационално действие става решението, за което рационалният ум не е и помислил.

Върна се, постави още няколко трески в огъня и отиде да огледа елшовия прът, макар в момента да изглеждаше безсмислено да прави копие. Просто се чувстваше толкова безполезен, че имаше нужда да свърши нещо. Намери пръта, седна до палатката и с яростни удари започна да подостря единия край.

За Джондалар следващият ден бе същински кошмар. Лявата страна на Тонолановото тяло бе силно натъртена и чувствителна към най-лекото докосване. Джондалар беше спал малко. За Тонолан това бе тежка нощ и всеки път щом простенеше, Джондалар ставаше. Можеше да му предложи само чай от върбова кора, а той не бе от голяма полза. Сутринта сготви малко храна и направи бульон, но никой от двамата не яде много. Към вечерта раната се възпали и Тонолан го втресе.

Тонолан се пробуди от неспокойния си сън и се взря в разтревожените сини очи на брат си. Слънцето току-що се бе гмурнало под чертата на хоризонта и макар навън да беше все още светло, в палатката не се виждаше добре. Полумракът не пречеше на Джондалар да забележи колко стъклени са станали очите на Тонолан, нито как стене и мърмори в съня си.

Джондалар се опита да се усмихне окуражаващо.

— Как се чувстваш?

Тонолан го болеше твърде много, за да се усмихне, а и тревожният вид на Джондалар не беше успокояващ.

— Нямам голям мерак да ловя носорози — отговори.

Известно време мълчаха, без да знаят какво да кажат.

Тонолан притвори очи и тежко въздъхна. Беше уморен от борбата с болката. Гърдите го боляха при всяко вдишване и дълбоката болка отляво в слабините изглежда се бе разпростряла по цялото му тяло. Ако си мислеше, че има някаква надежда, щеше да я понесе, но

колкото повече стояха, толкова по-малък ставаше шансът на Джондалар да пресече реката преди бурята. Това, че той умира, не бе причина брат му също да умре. Той пак отвори очи.

— Джондалар, и двамата знаем, че без чужда помощ за мен няма надежда, но няма причина ти...

— Какво значи „няма надежда“? Млад си, здрав си. Ще се справиш.

— Няма достатъчно време. Тук, на открито нямаме шансове. Джондалар, потеглай, намери място да прекараш зимата, ти...

— Ти бълнуваш!

— Не, аз...

— Нямах да говориш така, ако беше на себе си. Ти се погрижи да натрупаш сили и ме остави аз да се грижа как да оцелеем. Двамата ще успеем. Имам план.

— Какъв план?

— Ще ти кажа, като обмисля всички детайли. Искаш ли нещо да хапнеш? Не си ял много.

Тонолан знаеше, че докато е жив, брат му няма да го остави. Беше уморен, искаше да се отпусне, да остави всичко да свърши и да даде шанс на Джондалар.

— Не съм гладен — каза, но сетне съзря болката в очите на брат си, — ама бих могъл да пийна малко вода.

Джондалар наля последната вода и подхвана главата на Тонолан, докато я изпие. Разтърси мяха.

— Това е празно. Ще ида да наля.

Търсеше оправдание да излезе от палатката. Тонолан се предаваше. Когато му каза, че има план, Джондалар блъфираше. Той самият бе престанал да се надява. Нямахше нищо чудно, че брат му мислеше, че е безнадежден. Трябва да намеря начин да пресека тази река и да намеря помощ.

Изкачи малкото възвишение, откъдето над върховете на дърветата се виждаше отвъд реката, и се загледа в един отчупен клон, който се бе закачил за една издадена скала. Почувства се заловен и безпомощен като голия клон и импулсивно отиде до края на водата да го освободи от възпиращия го камък. Погледа как течението го отнася надолу и се зачуди докъде ще стигне, преди да се закачи за нещо друго.

Видя една върба и обели още вътрешна кора с ножа. Тонолан можеше отново да има тежка нощ, не че чаят бе особено благотворен.

Накрая си тръгна от Сестрата и се върна към малкия извор, който добавяше скромния си дял към бушуващата река. Напълни мяха и си тръгна. Не знаеше какво го накара да погледне нагоре — не би могъл да чуе нищо от шума на носещия се порой — но когато погледна, зяпна, без да вярва на очите си.

Нещо приближаваше отгоре по реката, насочваше се право към брега, където бе застанал. Към него идваше исполинска водна птица с дълга извита шия, върху която се крепеше яростна качулата глава с големи немигащи очи. Когато създанието дойде по-близо, видя някакво движение на гърба му и главите на други създания. Едно от помалките същества махна.

— Ехей! — извика един глас. Джондалар никога не бе чувал по-прекрасен звук.

Айла изтри с опакото на ръката потното си чело и се усмихна на жълтото конче, което я бутна в опита си да мушне муцуна под мишницата ѝ. Кобилката не обичаше да изпуска Айла от поглед и я следваше навсякъде. Айла не се дразнеше, тя изпитваше нужда от компания.

— Малко конче, колко зърно трябва да събера за теб? — махна Айла. Малката сламеножълта кобилка внимателно следеше движенията ѝ. Това накара Айла да си спомни как като малко момиче се учеше на езика на жестовете, който Кланът говореше. — Да не се опитваш да се научиш да говориш? Е, поне да разбираш. Малко ще ти е трудно да говориш без ръце, но изглежда ме разбираш.

Речта на Айла включваше няколко звука. Всекидневният език на нейния Клан не бе съвсем беззвучен, такъв бе само древният официален език. Когато тя изговори думата на глас, ушите на кобилката се наостриха.

— Слушаш ме, нали, кобилке? — поклати глава Айла. — Все те наричам кобилка, конче. Не ми звучи добре. Мисля, че имаш нужда от име. За това ли се ослушваш, за звука на името си? Чудя се как ли те е наричала майка ти. Не мисля, че ако знаех, бих могла да го произнеса.

Младият кон я наблюдаваше съсредоточено, защото знаеше, че когато движи ръцете си по този начин, Айла му обръща внимание. Когато тя спря, изцвили.

— Отговаряш ми? Уииинииии! — Айла се опита да имитира и доста сполучливо го докара до конско цвилене. Младият кон отговори на почти познатия звук с отмятане на глава и ответно цвилене.

— Това ли ти е името? — махна Айла с усмивка. Кобилката пак отметна глава, отскочи надалеко, после се върна.

Жената се разсмя. — Всички кончета изглежда имат едно и също име или може би аз не мога да схвана разликата.

Айла изцвили отново, конят ѝ отвърна и известно време играха тази игра. Това ѝ напомни за играта на звуци, която бе навикнала да

играе със сина си, само дето Дърк можеше да издаде всеки звук, които и тя можеше. Креб ѝ бе казал, че когато я намерили, отначало издавала много звуци и тя знаеше, че може да прави такива звуци, каквито никой друг не може. Беше доволна, когато откри, че синът ѝ също може да ги издава.

Айла се обърна да събере класове от високото жито. В долината имаше и тритикале и ръжена трева, подобна на тази, която растеше близо до пещерата на Клана. Мислеше си, че бе дала име на кон. Никога по-рано не съм кръщавала някого. Усмихна се сама на себе си. Нямаше ли да си помислят, че съм много странна, щом давам име на кон. Не по-малко странно, отколкото да живееш с кон. Погледна как младото животно весело препуска и подрипва. Така се радвам, че живее с мен, помисли Айла и усети буца в гърлото си. Като е наблизо, не е толкова самотно. Ако сега я загубя, не знам какво ще правя. Ще ѝ дам име.

Слънцето бе тръгнало надолу, когато Айла спря и погледна небето. То бе дълбоко, огромно, празно. Нито едно облаче не подсказваше за дълбочината му, нито пък спираше погледа към безкрая. Само трепкащият пламък на запад, чиито колебаещи се очертания можеха да се забележат само със затворени очи, като послеобраз, нарушаваше равномерно наситения син простор. Тя прецени колко дневна светлина остава по разстоянието между блясъка и върха на скалата и реши да спре.

Конят забеляза, че вниманието ѝ вече не е погълнато от работата, изцвили и дойде при нея.

— Да се върнем ли при пещерата? Чакай първо да се напия — прегърна младия кон през врата и тръгна към потока.

Листата край течащата вода в основата на стръмната южна стена бяха като бавноподвижен цветен калейдоскоп, отразяващ ритъма на годишните времена. Сега тъмнозелените печални борове и ели бяха изпъстрени със златисто, бледожълто, изсъхнало кафяво и крещящо червено. Закътаната долина беше като ярка мазка сред убитото бежово на степите и между спиращите вятъра стени слънцето грееше по-силно. Въпреки всички есенни цветове, човек имаше подвеждащото чувство, че е горещ летен ден.

— Мисля, че трябва да събера повече трева. Когато ти постеля прясна трева, започваш да си ядеш леглото — Айла вървеше до коня и

продължаваше монолога си, сетне, без да съзнава, престана да жестикулира и единствено мислите ѝ продължиха да следват пътя си. Наесен Иза винаги събираше трева за постеля през зимата. Когато я сменеше, миришеше така хубаво, особено ако имаше дълбок сняг и навън духаше вятър. Обичах да заспивам, като се вслушвам във вятъра и мириша прясното като през лятото сено.

Като видя накъде са тръгнали, конят препусна напред. Айла се усмихна снизходително.

— Сигурно си жадна като мен, малка Уинииинии — рече тя, като в отговор на зова на кобилката произнесе високо звука. Звучеше добре за име на кон, но именоването трябваше да се направи както подобава.

— Уини! Уинииинии! — викна тя. Животното вдигна глава, погледна жената и препусна към нея.

Айла я потърка по главата и я почеса. Кобилката сменяше боцкащата бебешка козина и на нейно място израстваше по-дълъг зимен кожух, така че винаги се радваше на почесването.

— Мисля, че харесваш това име, пък и то ти отива, мое малко бебе конче. Мисля да направим кръщална церемония. Обаче не мога да те вдигна на ръце и Креб не е тук, за да те бележи. Струва ми се, че ще се наложи аз да бъда мог-ърът и да свърша тази работа — усмихна си тя. — Представи си, жена мог-ър.

Айла пак тръгна към реката, но се отклони нагоре, като видя, че е близо до откритото място, където бе изкопала ямата-капан. Беше запълнила дупката, но младият кон се плашеше от нея, душеше, пръхтеше и риеше с копито земята, разтревожен от някакъв позабравен, но все още съществуващ мирис. Стадото не се бе връщало, откакто препусна по долината от нейния огън и шум.

Поведе кобилката да пие по-близо до пещерата. Водата в мътния поток, придошъл от есенното пълноводие, бе спаднала под най-високата си точка и по края ѝ бе останала рядка кашица мазна кафява тиня. Тя изжвака под краката на Айла и остави на кожата ѝ кафеникавочервено петно. То ѝ напомни за червената охра, която Мог-ър използваше за церемонията цели, например при кръщаване. Извъртя пръст в тинята, мацна крака си, усмихна се и загреба пълна шепа.

Канех се да търся червена охра, помисли, но това също ще свърши работа. Айла затвори очи и се опита да си припомни, какво бе правил Креб, когато кръщаваше сина ѝ. Можеше да си представи обезобразеното му старо лице и коженото капаче, което покриваше мястото, гдето би трябвало да има око, големия му нос, надвисналите надочни кости и ниското скосено чело. Брадата му бе оредяла и проскубана, косата му се бе дръпнала, но тя помнеше как изглеждаше той този ден. Не млад, но на върха на могъществото си. Бе обичала това великолепно грубо старо лице.

Внезапно всичките ѝ емоции я изпълниха отново. Страхът, че ще загуби сина си, и преливащата радост при вида на купата с червена охра. Преглътна няколко пъти, но буцата в гърлото ѝ не искаше да се разкара и тя изтри една сълза, без да знае, че на нейно място оставя кафява мазка. Малкият кон се наклони към нея и с обич подпъхна муцуна, сякаш чувстваше нуждата на Айла. Жената коленичи и прегърна животното, като прислони чело на яката шия на малката кобилка.

Предполага се, че това е церемонията по кръщаването ти, помисли тя, като се овладя. Калта се бе процедила през пръстите ѝ. Загреба втора шепка и протегна другата си ръка към небето, както Креб правеше винаги със съкратените си едноръки жестове, за да призове духовете. После се поколеба. Не бе сигурна дали трябва да призовава духовете на Клана при наименоването на един кон. Те можеха да не одобряват това. Топна пръсти в тинята в шепата си и прекара линия по муцуната на кобилката от челото до върха на носа, както нявга Креб бе направил линия с червената охра от мястото, където се събираха надочните дъги на Дърк до върха на малкото му носле.

— Уини — рече тя на глас и довърши на официалния език. — Името на това момиче... на този женски кон е Уини.

Кобилата разтърси глава, опитвайки се да се избави от влажната тиня на муцуната си, и това разсмя Айла.

— Скоро ще изсъхне и ще падне, Уини.

Изми ръце, нагласи пълната със зърно кошница на гърба си и бавно тръгна към пещерата. Церемонията по наименоването ѝ бе припомнила твърде много за самотното ѝ съществуване. Уини беше топло живо създание и облекчаваше самотата ѝ, но докато Айла стигне скалистия бряг, сълзите ѝ дойдоха неканени и незабелязани.

Тя прильга и поведе младия кон по стръмната пътека към пещерата и това някак си я избави от горестта.

— Хайде, Уини, можеш да се качиш. Зная, че не си дива коза или антилопа сайта, но просто трябва да привикнеш.

Стигнаха до върха на скалата, която образуваше площадката пред пещерата и влязоха. Айла раздуха оградения с камъни огън и започна да готви зърно. Сега младата кобилка ядеше трева и зърно и не се нуждаеше от специално приготвена храна, но Айла ѝ приготвяше ярма, защото Уини я харесваше.

Извади отвън двата заека, които бе хванала рано през деня, за да ги одере, докато е още светло, върна обратно телата, за да ги сготви и нави на руло готовите за обработка кожи. Бе натрупала много животински кожи: полски и земеровни зайци, хамстери, всичко, което бе уловила. Не беше сигурна за какво ще ги използва, но внимателно ги обработваше и съхраняваше. През зимата щеше да мисли как да ги използва. Ако станеше твърде студено, можеше просто да ги натрупа около себе си.

Откакто дните станаха по-къси и температурите паднаха, зимата не излизаше от ума ѝ. Безпокоеше се, защото не знаеше колко дълга и свирепа ще бъде. Внезапна тревога я накара да провери запасите си, макар да знаеше точно с какво разполага. Прегледа кошниците и кутиите от брезова кора със сушено месо, плодове и зеленчуци, семена, сухи ядки и зърно. В най-отдалечения от входа ъгъл прерови купчините от цели здрави корени и плодове, за да се убеди, че не са се появили признаци за гниене.

Край задната стена бяха камарите от дърва, сухи конски фъшкии от ливадата и купчините сено. В противоположния ъгъл бяха скътани още кошници със зърно за Уини.

Айла се върна до огнището, за да провери зърното, което готвеше в плътно изплетената кошница, и обърна зайците, после подмина леглото и личните си принадлежности до близката стена и прегледа окачените на една стойка треви, корени и кори. Беше забила коловете за стойката в утъпканата почва на пещерата недалеч от огнището така, че подправките, чайовете и билките да се сушат на топлината, но да не бъдат твърде близо до огъня.

Нямаше Клан, за който да се грижи, и не се нуждаеше от всички лекове, ала бе поддържала аптеката на Иза добре снабдена, след като

старата жена бе отслабнала твърде много, и бе привикнала заедно с храната да събира и лечебни растения. От другата страна на стойката за сушене имаше най-различни материали: парчета дърво, пръчки и клони, треви и кори, кожи, кости, няколко различни по големина камъка и дори кошница пясък от брега.

Не обичаше да разсъждава много-много за идващата дълга, самотна, бездейна зима. Знаеше обаче, че няма да има празнични церемонии и разказване на истории, няма да се очакват нови бебета, няма да има клюки, разговори или обсъждания на лечебни рецепти с Иза или Уба, няма да гледа как мъжете обсъждат ловните си тактики. Правеше сметка вместо това да прекара времето си в изработване на разни неща — колкото по-трудни и времеядни, толкова по-добре — за да бъде колкото е възможно по-заета.

Огледа някои от твърдите парчета дърво. Бяха най-разнообразни, така че щеше да може да прави купи с различна големина. Изчегъртването на вътрешността и оформянето ѝ с ръчна брадвичка, използвана като тесла, и с нож, а после заглаждането с объл камък и пясък можеше да отнеме цели дни. Тя планираше да направи няколко купи. Някои от малките кожи щяха да бъдат превърнати в дланобрани, навуца, подплата за нозебрани, други щяха да бъдат ощавени и тъй добре обработени, че да станат меки и еластични като бебешка кожа, ала силно попиващи.

Колекцията ѝ от меча трева, хвощови листа и стебла, тръстики, върбови вейки, корени на дървета щеше да бъде направена на кошници — плътно изплетени или с по-рехава, но сложна плетка — за готвене, ядене, съхраняване на материали, тави за веене на зърно, подноси, рогозки за седене, сервиране или сушене на храна. Можеше да прави върви с различна дебелина — от конец до въже — от влакнодайни растения, кори и сухожилия и от дългата конска опашка, да чегърта каменни лампи с плитки резервоарчета, които да бъдат напълнени с мазнина и със сух мъх, който гори без дим. За тази цел бе заделила настрани мазнината на месоядните животни. Не че не можеше да я яде, ако ѝ се наложи, а просто въпрос на вкусови предпочитания.

Имаше плоски тазови и раменни кости, които да се оформят като чинии и подноси, и други кости за черпаци и бъркалки, мъх от различни растения за прахан или пълнеж медно с пера и косми, няколко кремъчни конкреции и сечива, с които да бъдат обработени.

Много бавни зимни дни бяха минали в правене на подобни предмети и сечива, необходими за съществуването, но тя разполагаше и с материали за предмети, каквито не бе привикнала да прави, макар достатъчно често да бе наблюдавала как ги правят мъжете: ловни оръжия.

Искаше да изработи копия, сопи, които да лягат добре в ръката, нови прашки. Мислеше дори, че може да опита да направи боло, въпреки че това оръжие искаше също толкова много упражняване, колкото прашката. Брун беше майстор на болото. Дори самата направа на оръжието бе цяло изкуство. Три камъка трябваше да се одялкат кръгли като топки, после да се скрепят с въжета и да се привържат един към друг на нужното разстояние, за да се балансират.

Дали той щеше да научи Дърк? Айла се чудеше.

Дневната светлина намаляваше, а огънят ѝ бе почти угаснал. Зърното беше поело всичката вода и бе омекнало. Тя отдели за себе си една купа, а в останалото добави вода и го приготви за Уини. Изсипа го в една непропусклива кошница и я занесе до мястото, където животното спеше — близо до стената от противоположната страна на входа на пещерата.

Първите няколко дни Айла бе спала с малкия кон долу на брега, ала бе решила, че кончето трябва да има собствено място за спане в пещерата. Макар да използваше изсъхнали конски фъшкии за гориво, намираще, че върху кожата ѝ за спане свежите изпражнения не вършат особена работа, а и кончето също не изглеждаше особено щастливо от това. Щеше да дойде време, когато конят щеше да стане твърде голям, за да може да се спи с него, а леглото ѝ не бе достатъчно и за двете, при все, че тя често лягаше и гушваше животинчето на мястото, което му бе определила.

— Това трябва да ти стигне — махна Айла на коня. Беше навикнала да му говори и младият кон започваше да реагира на някои сигнали. — Надявам се, че съм ти събрала достатъчно. Ще ми се да знаех колко траят тук зимите.

Чувстваше се доста изнервена и малко потисната. Ако не беше тъмно, би направила една бърза разходка. Или, още по-добре, едно дълго бягане.

Щом конят започна да гризе кошницата, Айла му донесе наръч прясно сено.

— Хей, Уини, това дъвчи. Не ти се полага да си ядеш чинията! — Айла чувстваше, че с потупване и чесане оказваше специално внимание на младата си компаньонка. Когато престана, кончето навря муцуна в ръката ѝ и извъртя към нея хълбока, който имаше нужда от още грижи.

— Сигурно много те сърби — усмихна се Айла и пак я зачеса. — Чакай, хрумна ми нещо.

Тя отиде до мястото, където бяха складирани разнообразните ѝ материали и намери връзка сухи лугачки. Изсъхнеше ли цветът на растението, оставаше удължена яйцевидна бодлива четка. Отчупи една от стъблото ѝ и внимателно зачеса с нея петното на хълбока на Уини. Едното петно водеше до второ и преди да спре, бе разчесала и излекувала целия сплъстен кожух на Уини за нейно явно удоволствие.

После обви ръце около шията на Уини и легна на прясното сено до топлото младо животно.

* * *

Айла се стресна и се събуди. Лежеше много спокойно, очите ѝ бяха широко отворени и изпълнени с предчувствие. Нещо не бе наред. Усети студено течение и затаи дъх. Какво беше това сумтене? Не бе сигурна дали наистина го е доловила сред дишането на коня и собствения си пулс. Да не дойде от дъното на пещерата? Беше тъй тъмно, че не виждаше.

Беше тъй тъмно... Ето я причината! Липсваше топлият червен отблясък от заградения с камъни огън. И ориентацията ѝ в пещерата не беше наред. Стената не беше от тази страна, а течението... Ето пак! Сумтене и покашляне! Какво правя на мястото на Уини? Трябва да съм заспала и да съм забравила да оградя огъня. И ето че е угаснал. Не бях загубвала огъня си, откакто открих тази долина.

Айла потръпна и изведнъж усети как по гърба ѝ полазват мравки. Не разполагаше с дума, жест или схващане за предчувствието, което я обзе, но го усети. Шийните ѝ мускули се стегнаха. Нещо щеше да се случи. Нещо свързано с огъня. Знаеше го толкова сигурно, както знаеше петте си пръста.

От време на време откакто оная нощ бе последвала Креб и мугърите в малката стая дълбоко в пещерата на Клана, който беше домакин на Събирането, изпитваше такива чувства. Креб я бе открил не защото я бе съзрял, а понеже я бе почувствал. Тя го бе усетила по някакъв странен начин в мозъка си. После бе видяла неща, които не можеше да си обясни. По-късно понякога знаеше разни неща. Знаеше кога Брод я гледа, макар и да бе с гръб към него. Знаеше каква злобна омраза таи към нея в сърцето си. И отпреди да почне земетресението, знаеше, че в пещерата на Клана ще настъпи смърт и разрушение.

Ала никога по-рано не бе усещала нещо по-силно. Дълбока тревога, страх — не за огъня, осъзна тя, и не за нея самата. За някого, когото обича.

Стана тихо и намери огнището, като се надяваше там да е останало някое въгленче, което да може да бъде разпалено. Всичко беше изстинало. Изведнъж почувства силна нужда да се облекчи, напипа стената и я проследи до изхода. Един студен порив отметна косата от лицето ѝ и разтрака угасналите въглени в огнището, като вдигна облак пепел. Тя потрепера.

Щом пристъпи навън, силният вятър я бутна. Наклони се срещу него и се хвана за стената, за да отиде до края на каменната площадка срещу пътеката, където изхвърляше отпадъците.

На небето нямаше никакви звезди, но мрачният облачен слой равномерно разпръскваше лунната светлина и правеше тъмнината отвън да изглежда по-малко черна, отколкото в пещерата. Но не очите, а ушите ѝ я предупредиха. Чу сумтенето и дишането, преди да види промъкващата се сянка.

Посегна за прашката, но не я намери на кръста си. Не я беше взела. Беше станала лекомислена в близост до пещерата си, разчиташе на огъня да прогонва нежеланите натрапници. Ала огънят ѝ бе угаснал, а един млад кон бе лесна плячка за повечето хищници.

Изведнъж откъм входа на пещерата се раздаде висок хълцащ кикот. Уни изцвили с нотка на страх. Кончето беше в каменната стая, а единственият достъп до нея бе блокиран от хиените.

Хиени, помисли Айла. Нещо в лудешки хилещия се звук на техния смях, в мърлявата петниста козина, в начина, по който гърбовете им се извиваха надолу от добре развитите предни крака и рамене към малките задни крака, като им придаваха подплашен вид, я

дразнеше. И тя никога не можеше да забрави писъка на Ога, която гледаше безпомощно как отвличат сина ѝ. Този път бяха дошли за Уини.

Нямаше прашка, но това не я спря. Не за пръв път действаше, без да мисли за собствената си безопасност, когато някой друг бе заплашен. Побягна към пещерата, като размахваше юмрук и викаше:

— Махайте си отгук! Махайте се! — Това бяха гласни думи, дори и на езика на Клана.

Животните офейкаха. Донякъде това се дължеше на нейната самоувереност и на това, че макар огънят да бе угаснал, миризмата му още се долавяше. Но имаше и друга причина. Нейната миризма не бе съвсем позната на зверовете, ала начеваше да става и последния път бе съпроводена от хвърлени със сила камъни.

Айла опипа в тъмната пещера за прашката си, ядосана на себе си, загдето не може да се сети, къде я е оставила. Това повече няма да се повтори, реши тя. Ще определя място за нея и ще я държа там.

Вместо прашката насъбра камъните си за готвене — тях добре ги знаеше къде са. Когато една смела хиена се приближи достатъчно, та силуетът ѝ да се открие на отвора на пещерата, откри, че дори без прашката мерникът ѝ е добър и камъните точни. След още няколко опита хиените решиха, че в края на краищата младият кон не е толкова лесна плячка.

Айла опипа в тъмата за още камъни и намери единия рабош, на който отбелязваше отминалите дни. Прекара остатъка от нощта край Уини. Готова бе, ако е необходимо, да защитава кончето дори и само с пръчка.

По-трудно се оказа да прогонва съня. Точно пред зазоряване дремна малко, но първият проблясък на утринната светлина я завари на площадката с прашката в ръка. Не се виждаха никакви хиени. Температурата беше спаднала силно. През нощта вятърът се бе извъртял. Духнеше ли от североизток, той набираше сила в дългата долина, разбиваше се в издадената скала и извивката на реката и се втурваше в нейната пещера на случайни пориви.

Побягна надолу по стръмната пътека с мяха за вода и разби тънката прозрачна коричка, която се бе образувала край бреговете на потока. Във въздуха се носеше загадъчният мирис на сняг. Като строши чистата коричка и извади ледената вода, се зачуди как може да

бъде толкова студено, след като предния ден е било тъй топло. Времето се бе променило бързо. Беше привикнала да ѝ е добре, но бе достатъчна и една промяна на времето, за да ѝ напомни, че не може да си позволи да бъде самодоволна.

Иза щеше да бъде много разочарована от мен, задето съм заспала, без да оградя огъня. Сега ще трябва да си направя нов огън. А и не мислех, че вятърът може да духа в пещерата, досега винаги духаше от север. Това може да е спомогнало огънят да изгасне. Би трябвало да го оградя, ала плавеят гори толкова силно, като е сух. Само че не става за поддържане на огън. Може би трябва да отсека няколко зелени дървета. Те се разгарят по-трудно, но пък горят по-бавно. Трябва да отсека и колове за ветробран и да донеса още дърва. Щом завали, ще се събират по-трудно. Ще взема брадвичката и ще отсека дърветата, преди да напаля огън. Не ща вятърът пак да го угаси, преди да съм направила ветробрана.

На връщане към пещерата събра още няколко довлечени от водата дървета. Уини стоеше на площадката и изцвили приветствено, а после я побутна леко, търсейки ласка. Айла се усмихна, но побърза да влезе в пещерата, следвана по петите от Уини, която се опитваше да тикне нос в дланта на жената.

Добре, Уини, помисли Айла, след като остави дървата и водата. Потупа и почеса малко кончето и му сложи зърно в кошницата. Тя хапна от останалия студен заек и ѝ се прищя да има малко горещ чай, но вместо чай пи студена вода. В пещерата беше студено. Подуха в шепи и пъхна длани под мишниците си, за да ги стопли, сетне извади една кошница с инструменти, която държеше близо до леглото си.

Беше си направила няколко инструмента малко след пристигането си и възнамеряваше да направи още, но нещо винаги се оказваше по-важно. Взе брадвичката, която винаги носеше и излезе навън, за да я огледа на по-светло. Ако с една брадвичка се работи умело, тя може да се подостря сама. При работа от ръба обикновено се отчупват малки парченца, така че винаги остава остър ръб. Но при къпава работа, може да се отчупи голяма люспа, може дори крехкият камък да се строши на парчета.

Айла не забелязваше потракването на копитата на Уини зад себе си. Беше твърде привикнала към звука. Младото животно се опита да пъхне носа си в ръката ѝ.

— О, Уини! — викна тя, защото крехката кремъчна брадвичка падна на каменната площадка и се пръсна на парчета. — Това беше единствената ми брадвичка. Трябваше ми да сека дърва.

Не знам какво не е наред, помисли. Огънят ми угасна точно когато стана студено. Хиените идват, сякаш не очакват да видят огън, и готови да те нападнат. А сега се счупи и единствената ми брадвичка. Почваше да се безпокои, поредицата от неприятности не бе добър знак. Сега, преди да започна каквото и да било друго, ще трябва да направя нова брадвичка.

Събра късчетата от брадвичката — можеше да се окаже възможно да ги оформи за някаква друга цел — и ги постави близо до изстиналото огнище. От нишата зад леглото си извади един пакет, увит в козината на гигантски хамстер и привързан с връв, и го свали на скалистия бряг.

Уини я последва, но когато тикането и бутането накараха жената да я бутне настрана, вместо да я погали, остави Айла с камъните ѝ и тръгна покрай стената към долината.

Айла внимателно и с почит разгъна пакета — отношение, усвоено отрано от Друуг, майстора на инструменти в Клана. Вътре имаше богат набор предмети. Първо подбра един овален камък. Първият път, когато бе обработвала кремък, беше потърсила камък за удряне, който да ляга добре в ръката ѝ и да има подходящата за кремъка якост. Всички инструменти за обработка на кремък бяха важни, но никой не бе толкова важен като камъка за удряне. Той беше първото сечиво, което докосваше кремъка.

Нейните имаха само няколко щръбки, за разлика от удрящия камък на Друуг, който бе очукан от честата употреба. Нищо обаче не можеше да го убеди да се откаже от него. Всеки можеше да издялка грубо някой кремъчен инструмент, но наистина фините бяха дело на майстори каменари, които се грижеха за сечивата си и знаеха как да правят духа на удрящия камък щастлив. Айла се тревожеше заради духа на своя камък за удряне, макар никога по-рано да не го бе правила. Сега това бе още по-важно, понеже тя трябваше да бъде свой собствен майстор на инструменти. Знаеше, че ако удрящият камък се счупи, се изискват специални ритуали за предотвратяване на лошия късмет, за спечелване на благоразположението на духа на камъка и за убеждаването му да влезе в нов камък, ала те не ѝ бяха известни.

Остави настрана камъка за удряне и огледа едно здраво парче от бедрена кост на преживно животно за признаци за разцепване от последния път, когато го бе използвала. След костения чук прегледа и чукалката — кучешки зъб на голямо животно от котешката порода, изваден от една челюст, която бе намерила в купчината в основата на стената. После провери и другите каменни и костени инструменти.

Беше се научила да дяла кремък, като гледаше Друуг и сетне практикуваше. Той нямаше нищо против да ѝ показва как да обработва камъка. Тя внимаваше и знаеше, че Друуг одобрява усилията ѝ, но не стана негова ученичка. Не си заслужаваше да си хаби усилията с една женска. На тях им бе разрешено да правят твърде ограничен кръг инструменти. Не можеха да правят инструменти за лов или за направа на други инструменти. Но Айла беше открила, че инструментите, използвани от жените, не са чак толкова различни. Ножът в края на краищата си беше нож, а една нацърбена люспа може да се използва еднакво добре за подостряне на върха на пръчка, за ровене или за копие.

Погледна сечивата си, взе една кремъчна конкреция, сетне я остави. Ако се канеше сериозно да дяла кремък, имаше нужда от наковалня, от нещо, което да поддържа камъка при обработката. Друуг не се нуждаеше от наковалня, за да направи брадвичка, тя му трябваше само при по-сложни инструменти, но Айла се чувстваше по-сигурна, когато имаше опора за тежкия кремък, макар да можеше да оформя грубо сечивата и без нея. Нуждаеше се от здрава плоска повърхност, която да не е много твърда, та кремъкът да не се троши при силен удар. Друуг използваше стъпална кост на мамут и тя реши да види дали ще успее да открие някоя в купчината кости.

Отиде до разбърканата камара кокали, дърва и камъни. Имаше бивни, трябваше да има и стъпални кости. Намери един дълъг клон, който да използва като лост, за да премества по-тежките парчета. Когато се опита да претърколи един голям речен камък, клонът се счупи. После намери малък бивник от млад мамут и той се оказа много по-здрав. Накрая видя това, което търсеше, в края на купчината откъм вътрешната стена и се изхитри да го измъкне от мешавицата.

Докато влачеше стъпалната кост към работната си площадка, мярна с крайчеца на окото някакъв сиво-жълт камък, чиито фасети

проблясваха на слънцето. Стори ѝ се познат, но не се сецаше защо, докато не спря и не вдигна парчето железен пирит.

Амулетът ми, помисли и докосна малката кожена торбичка на врата си. Моят Пещерен лъв ми даде такъв камък, за да ми каже, че синът ми ще живее. Изведнъж забеляза, че брегът е осеян с блестящи на слънцето медно сиви камъни. Споменът я накара да им обърне внимание, макар по-рано да не ги бе забелязвала. Осъзна и че облаците се разкъсват. Когато намерих моя, беше само той. Тук не са такава рядкост, има ги навсякъде.

Пусна камъка и помъкна мамутовото стъпало по брега, после седна и го придърпа между краката си. Зави скута си с хамстеровата кожа и пак вдигна кремъка. Обърна го насам-натам, за да реши къде да нанесе първия удар, но не можеше да се успокои и концентрира. Нещо я тревожеше. Помисли, че причината е може би в твърдите ръбести големи камъни, на които седеше. Изтича до пещерата за рогозка и донесе пръчката за добиване на огън, подложката и малко прахан. Ще съм доволна, когато запаля огън. Беше минала половината сутрин, а все още беше студено.

Настани се на рогозката, нареди сечивата си така, че да са ѝ подръка, придърпа стъпалната кост между бедрата си и подложи на скута си кожата. Пресегна се към варовиковия сив камък и го постави върху наковалнята. Вдигна удрящия камък, претегли го на ръка, за да определи къде точно да го хване, сетне го остави. Какво ми става? Защо съм толкова неспокойна? Преди да започне. Друг винаги молеше тотема си за помощ. Може би и аз трябва да направя така.

Стисна амулета си, затвори очи и направи няколко дълбоки вдишвания, за да се успокои. Не отправи специална молба, просто се опита да досегне с ума и сърцето си духа на Пещерния лъв. Духът, който я пази, е част от нея, вътре в нея, бе обяснил старият магьосник, а тя му вярваше.

Опитът да стигне духа на големия звяр, който я бе избрал, имаше успокояващ ефект. Почувства как се отпуска и щом отвори очи, протегна пръсти и пак посегна за удрящия камък.

Първият удар счупи варовиковото покритие и тя спря да огледа преценяващо кремъка. Имаше хубав цвят — матово тъмносив, но зърното не бе от най-фините. Въпреки това нямаше включвания, точно като за брадвичка. Много от дебелиите люспи, които се отцепиха, когато

започна да оформя кремъка като брадвичка, можеха да се използват. Те имаха надебеление като луковица на края на люспата, където бе попаднал ударът, ала изтъняваха до остър ръб. Повечето имаха разположени в полукръг набраздявания, които оставяха дълбок нащърбен белег върху ядрото. Такива люспи можеха да се използват като груби режещи сечива, например сатъри за расичане на козина и месо или сърпове за рязане на трева.

Когато постигна приблизително желаната форма, премина към костения чук. Костта бе по-мека, по-еластична и нямаше да потроши тънкия, остър, макар и малко вълнист ръб, както можеше да стори удрящият камък. Прицели се внимателно и удари много близо до вълнообразното острие.

С всеки удар отлитаха по-дълги и тънки люспи с по-пласка издутината от причукването и по-малко нагънати краища. За много по-кратко време, отколкото ѝ бе отнело приготвянето, инструментът беше завършен.

Беше дълъг около пет пръста и наподобяваше круша със заострен, но плосък връх. Профилът му бе солиден, леко приплескан, като косо от върха тръгваха здрави режещи ръбове. Закръглената му основа бе пригодена да се държи в ръка. Можеше да се използва като брадва за сечене на дърва или като тесла — например за изчегъртване на купа. С него едно парче мамутова кост би могло да се насече на помалки, а също можеше да троши и животински кости, когато се наложеше месото да се реже на парчета. Беше здраво и остро оръжие с много приложения.

Айла се почувства по-добре, по-отпусната и готова да опита по-напредничавата и сложна техника. Пресегна за втори покрит с варовик кремък и за удрящия камък и тресна външната обвивка. Камъкът се оказа чурук. Варовиковата, повърхност преминаваше в тъмносивата вътрешност и пресичаше цялото ядро. Включването правеше камъка неизползваем и наруши хода на работата и концентрацията ѝ. Пак се почувства нервна. Остави удрящия камък на скалистия бряг.

Отново лош късмет, отново лош знак. Не искаше да го повярва, не искаше да се предаде. Погледна пак кремъка, зачуди се дали може да получи няколко полезни люспи от него, и пак вдигна удрящия камък. Отчупи една люспа, но тя се нуждаеше от дооформяне, така че пак остави камъка за удряне и посегна към каменната чукалка. Само че

този път едва-едва погледна към другите си сечива. Очите ѝ мереха кремъка и тя хвана камъка от брега, като по този начин предизвика едно събитие, което щеше да промени живота ѝ.

Не всички изобретения са рожба на необходимостта. Понякога се проявява и способността да се откриват случайно интересни неща. Цялата работа е да оцениш видяното. Всички необходими съставки бяха налице, ала единствено случайността можеше да ги събере в правилната последователност. Никой и най-малко от всички младата жена, седнала на каменистия бряг в уединената долина, не би и помислил нарочно да направи такъв опит.

Когато посегна към каменната чукалка, вместо нея ръката на Айла напипа парчето железен пирит, което беше с приблизително същите размери. Щом удари прясно оголената кремъчна повърхност на нефелния камък, се случи тъй, че сухата прахан от пещерата беше в непосредствена близост и получената от удара на двата камъка искра попадна право в кльбцето сплетени влакна. Нещо по-важно, получи се тъй, че Айла гледаше точно в тази посока, когато искрата изскочи, попадна върху праханта, запуши за миг и преди да изгасне, предизвика струйка дим.

Тук си каза думата способността за случайни открития. Айла можеше да оцени видяното и необходимите за повторението елементи: тя разбираше процеса за разпалване на огън, имаше нужда от огън и не се боеше да пробва нещо ново. Въпреки това ѝ трябваше известно време, за да разбере и оцени какво бе видяла. Отначало димът я озадачи. Трябваше да си помисли за него, преди да успее да направи връзката между струйката дим и искрата, а искрата пък я озадачи още повече. Откъде се взе? И тогава погледна камъка в ръката си.

Камъкът беше друг? Не беше каменната чукалка, а един от тези блестящи камъни, които бяха пръснати по целия бряг. Но все пак си оставаше камък, а камъните не горяха. Ала нещо беше предизвикало искрата, която накара праханта да запуши. Нали праханта беше запушила?

Вдигна кльбцето от сплетени влакна суха кора, готова да повярва, че димът ѝ се е привидял, но малката черна дупчица остави сажда на пръстите ѝ. Вдигна пак железния пирит и внимателно го огледа. Как искрата излезе от камъка? Какво бе направила? Кремъчната люспа, беше ударила кремъка.

Чувствайки се малко глупаво, блъсна двата камъка един в друг. Нищо не се случи. Какво пък очаквам, помисли. После ги блъсна отново и с повече сила и видя как една искра излетя. Една идея, която неуловимо се оформяше в ума ѝ, разцъфна изведнъж. Странна, вълнуваща и малко плашеща идея.

Положи внимателно двата камъка върху стъпалната кост на мамута и събра материали за разпалване на огън. Когато се приготви, взе камъните, доближи ги до праханта и ги удари. Искрата хвъркна и угасна върху студената скала.

Промени посоката на удара и пак опита, но недостатъчно силно. Удари по-яко и видя как искрата попадна точно в средата на праханта. Тя само опърли няколко влакънца и угасна, ала малкото пушечче беше окуражаващо. При следващия удар подухна вятър и димящата прахан се разгоря, преди да угасне.

Разбира се! Трябва да я духам. Смени позата така, че да може да раздухва зараждащия се пламък и направи нова искра с камъните. Беше голяма, ярка, стабилна искра и попадна точно където трябваше. Бе достатъчно близо, та усещаше топлината, докато раздухваше димящата прахан в пламък. Подхрани го със стружки и тресчици и преди да се усети, вече разполагаше с огън.

Беше абсурдно лесно. Не можеше да повярва колко лесно. Трябваше още веднъж да го докаже сама на себе си. Събра повече прахан, повече тресчици, повече подпалки и направи втори, трети, четвърти огън. Почувства вълнение, което се състоеше донякъде от страх, донякъде от благоговение, донякъде от радост от откритието, а също и до голяма степен от чисто учудване. Стоеше и гледаше четирите отделни огъня, всеки от тях рожба на огнения камък.

Уини се върна в тръс покрай стената, привлечена от миризмата на пушек. Огънят, който нявга бе толкова плашещ, сега миришеше на безопасност.

— Уини! — викна Айла и се затича към малкия кон. Трябваше да каже на някого, да сподели откритието си, та ако ще и с кон.

— Виж! — махна с ръка. — Виж тези огънове! Направени са с камъни, Уини. Камъни!

Слънцето проби през облаците и изведнъж целият бряг сякаш заблестя.

Не бях права, когато си мислех, че в тези камъни няма нищо особено. Трябваше да се сетя, моят тотем ми ги даде. Погледни ги. Сега, когато знам, мога да съзря огъня, който живее вътре в тях. Сетне се умисли. Но защо мен? Защо ги показаха на мен? Моят Пещерен лъв веднъж ми даде един, за да ми каже, че Дърк ще живее. Какво ми казва сега?

Спомни си странното предчувствие след угасването на огъня и изправена между четирите огъня, потрепера, защото пак го изпита. После изведнъж усети, че я залива вълна на облекчение, макар дори да не знаеше, че е била разтревожена.

8

Хей! Хей! — крещеше Джондалар и махаше ръце, тичайки към брега.

Изпитваше всепоглъщащо чувство на облекчение. Почти се беше предал, но звука на човешкия глас го изпълни със свеж прилив на надежда. Не му хрумна, че новодошлите може да са недружелюбни. Нищо не би могло да бъде по-лошо от крайната безпомощност, която бе изпитал. А и те не изглеждаха недружелюбни.

Човекът, който му бе извикал, държеше намотано въже, прикрепено към единия край на странната огромна водна птица. Сега Джондалар виждаше, че това не е живо същество, а изкуствено творение. Човекът му подхвърли въжето. Джондалар го изтърва и цопна във водата, за да го хване. Двама души се прехвърлиха и загазиха към брега през бушуващата около бедрата им вода, като държаха друго въже. Единият се усмихна на изражението на Джондалар, което успяваше да съчетае надежда, облекчение и объркване какво да прави с влажното котвено въже в ръцете си, и го взе от него. Издърпа съда по-близо, завърза въжето за едно дърво и отиде да провери другото въже, което бе закрепено за стърчащия пречупен клон на едно голямо, полупотънало в реката дърво.

Трети човек от водния съд се прехвърли през борда му и скочи на ствола, за да провери устойчивостта му. Той изрече няколко думи на някакъв непознат език и едно прилично на стълба подвижно мостче бе вдигнато и прехвърлено към ствола. После се върна, за да помогне на една жена да преведе нова персона по подвижното мостче и по ствола до брега, макар да изглеждаше, че помощта е по-скоро допусната, отколкото необходима.

Тази личност, очевидно много почитана, се държеше уверено, почти по кралски, но в нея имаше нещо изплъзващо се, някаква неяснота, която Джондалар не може да определи и която го накара да се втренчи. Вятърът развяваше кичури дълга бяла коса, привързана на тила така, че откриваше гладко избръснато или безбрадо лице. То бе

набраздено от годините, но все още притежаваше мек чист тен. В очертанията на челюстта и в издадената брадичка се долавяше сила. Дали това не изразяваше и характер?

Джондалар усети, че стои в студената вода, чак когато му махнаха да излезе, ала загадката не се реши и при по-близък поглед. Той чувстваше, че му липсва някаква важна информация. После спря и се взря в едно лице със съчувстваща въпросителна усмивка и пронизващи очи, чийто цвят се колебаеше между сиво и лешниково. Джондалар изведнъж разбра усложненията от въвличането на тайнственото лице, което търпеливо стоеше пред него, и го огледа за някакъв белег за пол.

Височината не бе определяща — за жена бе малко в повече, за мъж пък не достигаше. Торбестото безформено облекло скриваше детайлите. Дори походката не разреши колебанията му. Колкото повече гледаше и не намираше отговор, толкова повече се успокояваше. Знаеше за такива хора — тялото им принадлежеше на единия пол, но имаха склонностите на другия. Не бяха нито мъже, нито жени или пък и двете едновременно и обикновено се присъединяваха към Тези, които служат на Майката. Способностите им бяха продукт както на женските, така и на мъжките елементи, скрити в тях, и се славеха с изключителни лечителски способности.

Джондалар бе далеч от дома и не познаваше обичаите на тези хора, ала не се съмняваше, че лицето, което е застанало пред него, е лечител. Може би Някой, който служи на Майката, може би не. Това нямаше значение. Тонолан се нуждаеше от лечител и лечителят бе дошъл.

Но откъде бяха разбрали, че е нужен лечител? Откъде изобщо бяха разбрали, че трябва да дойдат?

* * *

Джондалар хвърли друга цепеница в огъня и изгледа снопа искри, които последваха дима в нощното небе. Плъзна голия си гръб по-навътре в спалния чувал и се облегна на един загладен камък, за да проследи неугасващите искри, които отлитаха в небесата. В полезрението му се появи някакъв силует и засенчи част от

изпъстреното със звезди небе. Трябваше му малко време, за да акомодира очите си от безкрайните дълбини на главата на една млада жена, която му подаваше чаша вдигащ пара чай.

Седна бързо, като показва голото си бедро и сграбчи спалния чувал, за да го придърпа нагоре, като едновременно с това хвърли поглед на панталоните и обувките си, проснати да се сушат край огъня. Устните ѝ се разтеглиха встрани и лъчистата ѝ усмивка промени почти мрачната, стеснителна, приятна млада жена в красавица с блестящи очи. Той нивга не бе виждал подобно изумително преобразяване и ответната му усмивка отрази собствената му привлекателност. Но тя вече бе свела глава, за да потисне палавия си смях, тъй като не желаше да постави чужденеца в неудобно положение. Когато отново го погледна, в очите ѝ бе останало само едно огънче.

— Имаш прекрасна усмивка — каза той, когато тя му даде чашата чай.

Тя поклати глава и отговори с думи, за които той предположи, че означават, че не го разбира.

— Зная, че не можеш да ме разбереш, но въпреки това искам да ти кажа колко съм благодарен, че си тук.

Жената го погледна внимателно и Джондалар изпита усещането, че тя иска да могат да разговарят не по-малко от него.

Продължи да говори от боязън, че ако млъкне, тя ще си тръгне.

— Чудесно е дори само да ти говоря, само да знам, че си тук — той отпи от чая. — Хубав е. От какво е? — попита, като повдигна чашата и кимна одобрително. — Мисля, че долавям лайкучка.

Тя кимна утвърдително в отговор и седна близо до огъня, отговаряйки на думите му с думи, които той разбираше също тъй зле, както тя неговите, но гласът ѝ беше приятен и изглежда се досещаше, че той желае компанията ѝ.

— Ще ми се да можех да ти благодаря. Не знам какво щях да правя, ако не бяхте дошли — смръщи вежди с тревога и напрежение и тя се усмихна разбиращо. — Ще ми се да можех да попитам откъде знаехте, че сме тук и как вашият зеландони или както наричате учителя си разбра, че трябва да дойде.

Тя посочи вдигнатата наблизко палатка, която бе осветена от огъня вътре. Джондалар разочаровано завъртя глава. Изглеждаше, че тя почти го разбира, просто той не можеше да я разбере.

— Мисля, че няма значение — рече той. Само че бих желал вашият лечител да ми позволи да стоя при Тонолан. И без думи е ясно, че брат ми не можеше да получи помощ, докато не го оставех. Не се съмнявам в способностите на лечителя. Просто искам да стоя до него.

Той я погледна с такава откровеност, че тя положи ръка върху неговата, за да го успокои. Опита се да се усмихне, но усмивката му бе пълна с болка. Кожата на входа на палатката се отметна и отвътре излезе една по-възрастна жена.

— Джетамио! — извика тя и добави още няколко думи.

Младата жена бързо стана, но Джондалар я хвана за ръката и я задържа.

— Джетамио? — попита, сочейки я. Тя кимна. — Джондалар — каза той, като посочи гърдите си.

— Джондалар — повтори бавно тя. Погледна към палатката, посочи себе си, после него и накрая палатката.

— Тонолан — каза той. — Брат ми се казва Тонолан.

— Тонолан — повтори тя и се забърза към палатката. Джондалар забеляза, че леко накуцваше, макар че това изглежда не й пречеше.

* * *

Панталоните му все още бяха мокри, но въпреки това ги навлече и се втурна към горичката, без да си дава труд да ги завързва или да си слага обувките. Беше се сдържал, откакто бе станал, а дрехите му за смяна бяха в самара, който бе останал зад голямата палатка, където лечителят се грижеше за Тонолан. Снощната усмивка на Джетамио го накара да размисли два пъти дали просто да не тръгне спокойно към изолирания храсталак, облечен единствено с късата си долна риза. А и не желаше поради незнание да наруши някой обичай или табу на хората, които му помагаха — не и при наличието на две жени в лагера.

Отначало се бе опитал да стане и да върви със спалния си чувал, а и бе чакал толкова дълго, преди да му хрумне да навлече панталоните си — влажни или не, че вече бе склонен да забрави притесненията си и да хукне към гората. Щом се затича, смехът на Джетамио го сподире.

* * *

— Не му се смей, Тамио не е хубаво — каза по-възрастната жена, ала упрекът ѝ бе лишен от сила, защото тя самата се опитваше да потисне смеха си.

— О, Рош, не искам да му се смея, но просто не мога да се спра. Видя ли го как се опитваше да ходи със спалния си чувал? — тя пак започна да се кикоти, макар и да се насилваше да се сдържа. — Защо просто не стане и да тръгне?

— Може би обичаите на неговите хора са различни, Джетамио. Трябва много да са пропътували. Никога по-рано не съм виждала дрехи като техните и езикът им изобщо не прилича на нашия. Повечето пътешественици имат няколко думи, които си приличат. Мисля, че изобщо няма да мога да произнеса някои от техните думи.

— Сигурно си права. Може би има някаква забрана да си показват кожата. Да беше го видяла само как се изчерви снощи, само защото видях част от бедрото му. Никога обаче не съм виждала някого, който да е толкова щастлив, че ни вижда.

— Можеш ли да го упрекнеш за това?

— Как е другият? — младата жена отново стана сериозна. — Шамуд каза ли нещо, Рошарио?

— Мисля, че отокът е спаднал, а също и треската. Най-малкото сега спи по-тихо. Шамуд мисли, че е бил намушкан от носорог. Не зная как е оживял. Нямало е да издържи още дълго, ако високият не се е сетил да сигнализира по този начин за помощ. И дори тъй пак са имали късмет, че ги намерихме. Мудо трябва да им се е усмихнала. Майката винаги покровителства хубавите млади мъже.

— Но не достатъчно, за да предпази... Тонолан от нараняването. Както е намушкан... Мислиш ли, че пак ще може да ходи?

Рошарио нежно се усмихна на младата жена.

— Ако има половината от твоята решителност, Тамио, ще проходи.

Бузите на Джетамио порозовяха.

— Ще ида да видя дали Шамуд има нужда от нещо — рече и се приведе да влезе в палатката, като отчаяно се опитваше да не накуцва.

— Защо не донесеш самара на високия — викна след нея Рошарио, — та да не му се налага да носи мокри панталони?

— Не зная кой е неговият.

— Донеси и двата, хем ще освободиш повече място. И попитай Шамуд кога ще можем да пренесем... как му беше името? Тонолан?

Джетамио кимна.

— Ако се налага да поостанем тук, Доландо ще трябва да планира лов. Не сме донесли много храна. Не мисля, че Рамудои могат да ловят риба в такава река, въпреки че сигурно биха били много щастливи, ако никога не слизат на брега. Аз пък харесвам да чувствам, че съм на здрава земя.

— О, Рош, щеше да говориш точно обратното, ако вместо Доландо си бе взела някой Рамудои.

По-възрастната жена я изгледа остро.

— Някой от тия гребци да не ти е давал аванси? Може и да не съм истинската ти майка, Джетамио, но всеки знае, че си ми като дъщеря. Мъж, който не е достатъчно възпитан да помоли, не ти трябва. Не хващай вяра на тези речни хора...

— Не се безпокой, Рош. Не съм решила да избягам с някой речен мъж... засега — каза Джетамио с дяволита усмивка.

— Тамиио, сума ти добри Шамудои ще дойдат при нас... На какво се смееш?

Джетамио бе затулила с шепи устата си и се опитваше да преглътне смеха, който напираше с пръхтене и изкикотвания. Рошарио се обърна натам, накъдето гледаше младата жена и се пляска по устата, за да не избухне самата тя в смях.

— Най-добре ще е да донеса тези самари — успя накрая да изрече Джетамио. — Нашият висок приятел има нужда от сухи дрехи.

Тя пак започна да пръхти.

— Мяза на бебе, което е напълнило гащите! — и се втурна към палатката, ала Джондалар чу как проехтя смехът ѝ, докато влизаше.

— Веселим ли се, миличка? — попита учителят, като вдигна вежда в учудване.

— Съжالياвам, не исках да вляза така със смях. Просто...

— Или съм на другия свят, или ти си донни, която е дошла да ме отведе там. Никоя земна жена не може да бъде толкова красива. Само че не мога да разбера и една дума от това, което говорят.

Джетамио и Шамуд се обърнаха към ранения. Той гледаше Джетамио със слаба усмивка. Нейната усмивка изчезна от лицето ѝ, щом коленичи до него.

— Аз го обезпокоих! Как мога да съм тъй глупава?

— Не преставай да се усмихваш, моя прекрасна донии — каза Тонолан и хвана ръката ѝ.

— Да, скъпа, обезпокои го. Само не го оставяй той да те обезпокои. Подозирам, че ще бъде много по-обезпокоен, преди да се разделиш с него.

Джетамио завъртя глава и погледна озадачено Шамуд.

— Дойдох да попитам имаш ли нужда от нещо и дали бих могла да ти помогна.

— Ти току-що ми помогна.

Тя се обърка още повече. Понякога се чудеше дали изобщо схваща нещо от това, което казва лечителят.

Пронизващите очи я погледнаха по-меко и леко иронично.

— Аз направих, каквото можах. Останалото трябва да свърши той. Но всичко, което му дава повече воля за живот, на този етап може само да помогне. Ти току-що направи това с прекрасната си усмивка... скъпа моя.

Джетамио се изчерви и сведе глава. После изведнъж осъзна, че Тонолан още държи ръката ѝ. Погледна го и видя усмихнатите му сиви очи. Ответната ѝ усмивка беше лъчезарна.

Лечителят се прокашля и Джетамио дръпна ръката си, малко смутена, че тъй дълго е гледала непознатия.

— Има едно нещо, което можеш да направиш. Понеже е буден и в съзнание можем да се опитаме да му дадем малко храна. Ако има малко бульон, вярвам, че ще го изпие, ако ти му го дадеш.

— О, разбира се, ще донеса — каза тя и се забърза, за да скрие смущението си. Видя, че Рошарио се опитва да говори с Джондалар, който стоеше неловко, като се стараеше да изглежда приятен. Наведе се обратно, за да приключи с останалите заръки.

— Трябва да изнеса самарите им и Рошарио иска да знае кога ще можем да пренесем Тонолан.

— Как каза, че му е името?

— Тонолан. Така ми рече високият.

— Кажи на Рошарио още един-два дни. Не се е оправил достатъчно да пътува в бурни води.

— Откъде знаеш името ми, прекрасна донии, и как да те попитам за твоето?

Преди да изтича навън с двата самара, тя се обърна, за да се усмихне на Тонолан. Той се отпусна назад със самодоволна усмивка и се стресна, щом забеляза за пръв път белокосия лечител. На загадъчното лице играеше котешка усмивка — мъдра, разбираща и малко нещо хищна.

— Не е ли великолепна твоята любима? — бе коментарът на Шамуд. Тонолан не схвана значението на думите му, но долови киселия сарказъм. Това го накара да се вгледа по-внимателно.

Гласът на лечителя не бе нито нисък, нито висок и Тонолан потърси в дрехите и държанието някакъв белег, който да му подсказже дали това е нисък женски алт или висок мъжки тенор. Не успя да намери решение и, без да знае защо, се отпусна малко, чувствайки увереност, че е попаднал в добри ръце.

Когато Джетамио излезе със самарите от палатката, облекчението на Джондалар бе тъй явно, че тя се засрами, загдето не ги бе извадила по-рано. Знаеше какъв му е проблемът, ала той бе толкова смешен. Благодарни й прочувствено с непривични слова, които въпреки това успяха да предадат признателността му, и се отправи към високия шубрак. Като навлече сухите дрехи, се почувства тъй добре, че чак прости на Джетамио за смеха й.

Сигурно съм изглеждал доста смешно, помисли, но тия панталони бяха влажни и студени. Е, малко смях е ниска цена за помощта им. Не зная какво щях да правя... Чудя се откъде са разбрали. Може би лечителят притежава и други сили — това би обяснило нещата. Сега точно съм щастлив, че има лечебна сила. Той спря. Поне си мисля, че зеландони има лечебна сила. Не съм виждал Тонолан. Не знам дали е по-добре или не. Мисля, че е време да узная. В края на краищата той ми е брат.

Не могат да ми забранят да го видя.

Джондалар закрачи към лагера, остави самара до огъня, преднамерено бавно просна влажните си дрехи да се сушат и сетне се насочи към палатката.

Като се наведе да влезе, едва не се сблъска с лечителя. Шамуд бързо го прецени и преди Джондалар да се опита да рече нещо, се усмихна предразполагащо, отстъпи встрани и го покани да влезе с подчертано грациозен жест, без да възразява на високия мощен мъж.

Джондалар одобрително изгледа лечителя. Пронизващите очи го оцениха в отговор и в тях не пролича ни най-малък белег за оспорван авторитет, макар че по-нататъшното разкриване на намеренията бе също тъй неясно, както неопределеният им цвят. Усмивката, която на пръв поглед бе така предразполагаща, при втори изглеждаше по-скоро иронична. Джондалар усети, че този лечител, както и много други като него, може да бъде мощен приятел или страшен враг.

Той кимна, отлагайки преценката си, изрази благодарността си с краткотрайна усмивка и влезе. Изненада се, като видя, че Джетамио е пристигнала преди него. Тя подкрепяше главата на Тонолан и държеше една костена чаша до устните му.

— Трябваше да се сетя — каза той и в усмивката му пролича чиста радост при вида на будния и явно оправящ се негов брат. — Пак си го направил.

И двамата вдигнаха очи към Джондалар.

— Какво съм направил, Големи братко?

— За три сърцетупа от отварянето на очите си съумял да накараш най-хубавата жена в околността да ти прислужва.

Усмивката на Тонолан бе най-желаната гледка, която брат му можеше да си представи.

— Прав си за най-хубавата жена в околността — Тонолан погледна с любов към Джетамио. — Само че ти какво правиш в света на духовете? И понеже сега съм се сетил, просто помни, че тя е моя собствена лична донии. Можеш да запазиш големите си сини очи за себе си.

— Не се безпокой заради мен, Малки братко. Всеки път щом ме погледне, тя не може да направи нищо друго, освен да се смее.

— На мен може да ми се смее винаги щом поиска — рече Тонолан, като се усмихна на жената. Тя му отговори с усмивка.

— Можеш ли да си представиш да се върнеш от мъртвите при тази усмивка? — неговата влюбеност започваше да изглежда като обожание, колчем погледнеше очите ѝ.

Джондалар гледаше ту брат си, ту Джетамио. Какво ставаше тук? Тонолан едва се е свестил, те не могат да си кажат и една дума, а мога да се закълна, че той е влюбен. Погледна пак жената, този път по-обективно.

Косата ѝ имаше трудно описуем светлокафяв оттенък, а тя самата бе по-дребна и по-слаба от жените, които обикновено привличаха Тонолан. Човек почти би могъл да я помисли за момиче. Имаше триъгълно лице с правилни черти и изглеждаше по-скоро като обикновена млада жена — доста хубавичка, но не нещо изключително, докато не се усмихнеше.

Тогава чрез някаква неочаквана алхимия, някакво мистериозно преразпределение на светлината и сенките, някаква неуловима промяна в чертите, тя ставаше красива, съвършено красива. Промяната беше толкова цялостна, че самият Джондалар бе решил, че е прекрасна. За да създаде това впечатление, бе достатъчно да се усмихне веднъж, макар той да имаше усещането, че обикновено тя не се усмихва често. Спомни си, че отначало му се бе видяла мрачна и свита, въпреки че сега не му се вярваше. Беше лъчезарно, вибриращо жизнена и Тонолан я гледаше с идиотската усмивка на влюбен до ушите човек.

Е, Тонолан и друг път е бивал влюбен, помисли Джондалар. Надявам се тя да не преживява много, когато потеглим.

* * *

Един от шнуровите, които придържаха капака на отвора за дим в покрива на неговата палатка, беше обгорял. Джондалар го зяпаше, без да го вижда. Беше съвсем буден, лежеше в спалния си чувал и се чудеше какво го е измъкнало тъй бързо от дълбините на съня. Не мърдаше, а слушаше, душеше и се опитваше да открие нещо необичайно, което би могло да го е предупредило за някаква приближаваща опасност. След малко се измъкна от спалния си чувал и внимателно надзърна от отвора на палатката, ала не откри нищо лошо.

Няколко души се бяха събрали около лагерния огън. Той излезе, чувствайки се все още напрегнат и нервен. Нещо го тревожеше, но не знаеше какво. Тонолан? Не, брат му се оправяше под умението на

Шамуд и внимателните грижи на Джетамио. Не, със сигурност не Тонолан го тревожеше.

— Ехей — рече на Джетамио, щом тя вдигна очи и се усмихна.

Вече не го намираше толкова смешен. Общата им загриженост за Тонолан бе започнала да прераства в приятелство, въпреки че общуването им бе ограничено до няколко основни жеста и малкото думи, които бе научил.

Тя му даде чаша гореща течност. Благодарил я е с думите, за които бе разбрал, че за тях изразяват идеята за благодарност, и му се прииска да успее да намери начин да им се отплати за помощта. Отсърбна една глътка, намръщи се и пак отпи. Беше билков чай — не неприятен, ала изненадващ. Обикновено сутрин пиеха бульон с вкус на месо. Носът му му казваше, че в издълбаната дървена кутия за готвене до огъня къкрят корени и зърно, но няма месо. Трябваше му само един бърз поглед да си обясни промяната на сутрешното меню. Нямаше месо, никой не бе ходил на лов.

Изпи питието си на големи глътки, остави костената чаша и се забърза към палатката си. Докато чакаше, беше доизмайсторил яките елшови копия и даже им бе поставил кремъчни върхове. Вдигна двете тежки пики, които бяха опрени на гърба на палатката, после бръкна в самара си, взе няколко от по-леките метателни копия и се върна при огъня. Не знаеше много думи, но те не му и трябваха, за да предаде желанието си да иде на лов. Слънцето не се бе вдигнало много повисоко, когато се събра една възбудена група.

Джетамио се разкъсваше. Искаше й се да остане при ранения чужденец, чиито смеещи се очи я караха да се усмихва всеки път, щом я погледнеше, но й се искаше и да иде на лов. Откакто бе в състояние да ловува, щом можеше, никога не пропускаше лов. Рошарио я подтикна да иде.

— Нищо няма да му се случи. Шамуд ще се погрижи малко за него и без теб, а и аз съм тук.

Ловната група вече бе потеглила, когато Джетамио викна подир тях и се затича, докато остана без дъх, все още опитвайки се да си завърже качулката. Джондалар се бе чудил дали тя ходи на лов. Младите жени от Зеландонии често го правеха. За жените това бе въпрос на избор и на обичая на Пещерата. Щом започнеха да раждат деца, те обикновено оставаха по-близо до дома, освен когато имаше

хайка. Когато тръгнаха на бату, се нуждаеха от всички читави хора, за да подгонят някое стадо към капаните или към отвесните скали. Джондалар харесваше жените, които ловуваха — също като повечето мъже от неговата Пещера — макар да бе разбрал, че симпатиите му в никакъв случай не са общоприети. Говореха, че жените, които сами ловуват, оценяват трудностите и стават по-разбрани стопанки. Майка му беше особено известна с необикновеното си следотърсаческо умение и дори след като се бе сдобила с деца, често се присъединяваше към лова.

Изчакаха Джетамио да ги настигне и потеглиха с добра крачка. Джондалар помисли, че температурата спада, но се движеха тъй бързо, че не бе сигурен, докато не спряха край едно криволичещо ручейче, което се виеше из равната пуста, дирейки начин да се добере до Майката. Когато пълнеше мяха си с вода, забеляза, че край бреговете ледът е станал по-дебел. Бутна назад качулката си, защото кожата около лицето му ограничаваше периферното зрение, но не след дълго отново я нахлузи, заедно с мнозина други. Въздухът определено щипеше.

Някой забеляза следи, водещи нагоре по течението, и всички се събраха наоколо, докато Джондалар ги изучаваше. На същото място, и то наскоро, семейство носорози бе спряло на водопой. Джондалар очерта с пръчка плана на атаката във влажния пясък на брега и забеляза, че ледени кристали втвърдяват земята. Доландо зададе въпрос със собствената си пръчка и Джондалар разработи рисунката. Разбраха се и всички се изпълниха с нетърпение да потеглят отново.

Тръгнаха по следите тичешком. Бързият ход ги разгорещи и качулките пак бяха развързани. Дългата руса коса на Джондалар хрускаше и полепваше по козината на качулката му. Трябваше им повече време да ги догонят, отколкото той очакваше, но щом съзря червеникавокафявите космати носорози отпред, разбра причината. Животните се движеха по-бързо от обикновено и право на север.

Джондалар погледна неспокойно небето — тъмносиня купа, прихлупена връз тях и само няколко разпръснати облаци в далечината. Не личеше да се задава буря, ала той бе готов да се върне, да вземе Тонолан и да се махне. Никой друг изглежда нямаше и най-малкото намерение да се откаже, след като носорозите се показаха. Зачуди се

дали предсказването на снеговалеж по движението на носорозите на север влиза в техните знания и се усъмни.

Идеята да се иде на лов беше негова и не се бе оказало трудно да я съобщи на останалите. Сега искаше да се върне при Тонолан и да го закара на безопасно място. Само че сега щеше да трябва да обясни, че се задава снежна буря, а на небето почти нямаше облаци и той не можеше да говори езика им. Разтърси глава. Трябваше първо да убият носорог.

Щом ги доближиха, Джондалар се втурна напред, за да се опита да изпревари последния изоставащ — млад носорог, който не бе съвсем пораснал и на когото му бе малко трудно да тича заедно с другите. Високият мъж изфуча напред, развика се и размаха ръце, за да привлече вниманието на животното и да го накара да се отклони или забави. Но младокът се носеше на север със същата праволинейна решителност като останалите и не му обърна внимание. Изглеждаше, че мъчно ще отвлекат вниманието на някое животно, и това го разтревожи. Бурята се задаваше по-бързо, отколкото си мислеше.

С крайчеца на окоото си забеляза, че Джетамио го е настигнала, и се изненада. Сега накуцването ѝ бе по-забележимо, но тя се движеше бързо. Без да съзнава, Джондалар одобрително поклати глава. Останалите членове на ловната група бягаха и се опитваха да заобиколят едно животно и да подплашат другите. Но носорозите не бяха като стадните животни, които са общителни и лесно се водят или подплашват, и разчитат многобройността им да им осигури безопасност и оцеляване на рода. Косматите носорози бяха независими, своенравни създания, които рядко се събираха в групи, по-големи от едно семейство, и бяха опасно непредвидими. С тях ловците трябваше да се нащрек.

По мълчаливо съгласие ловците се скупчиха около младока, който се мъкнеше най-подир, но виковете на бързо заобикалящата го група нито го забавиха, нито го накараха да се разбърза. Накрая Джетамио привлече вниманието му, като свали качулката си и я размаха пред него. Той се забави, извърна глава към плющенето и явно се поколеба.

Това даде възможност на ловците да го обградят. Разпръснаха се около звяра, тези, които имаха тежки пики, го приближиха, а хората с леки копия образуваха външен кръг, готови, ако се наложи, да се

втурнат в защита на по-тежко въоръжените. Носорогът спря. Изглежда не съзнаваше, че останалите от групата му се движат бързо напред. Сетне пак тръгна в доста бавен бяг, като се отклони към веещата се на вятъра качулка. Джондалар се придвижи по-близо до Джетамио и забеляза, че Доландо направи същото.

После един младеж, същият, който стоеше на лодката, размаха качулката си и се втурна пред тях към животното. Обърканият носорог прекъсна стремителното си втурване към младата жена и сменяйки посоката, хукна след мъжа. По-голямата подвижна мишена беше полесна за следване дори при неговото лошо зрение. Присъствието на толкова много ловци объркваше силно развития му нюх. Точно се бе доближил и друга бягаща фигура се стрелна между него и младежа. Косматият носорог пак поспря, опитвайки се да определи коя от подвижните цели да преследва.

Смени посоката и се хвърли след втория, който бе тъй мъчително близо. Но тогава се намеси друг ловец, размахал голям кожен плащ, и щом младият носорог го догони, пред него пробяга още един, който мина тъй близо, че раздвижи дългата червеникава козина на муцуната му. Носорогът вече бе повече от объркан — той бе ядосан, убийствено ядосан. Изпръхтя, зарови с крак земята и като видя още една от дразнещите го бягащи фигури, се втурна с цялата си бързина към нея.

Младежът от речните хора с мъка поддържаше дистанцията и когато свърна, носорогът също свърна след него. Но животното вече се уморяваше. Беше преследвало един след друг досадните бегачи насамнатам, без да успее да стигне някого. Когато следващият размахващ качулка ловец се втурна пред косматия звяр, той се спря, наведе глава, докато големият му преден рог не докосна земята, и се съсредоточи върху накуцващата фигура, която се движеше точно извън обсега му.

Джондалар се хвърли към него с високо вдигната пика. Трябваше да го убие, преди запъхтеният носорог да си поеме дъх. Доландо се приближи от другата страна със същото намерение, а още няколко идваха към него. Джетамио размаха качулката си и внимателно се доближи, опитвайки се да задържи вниманието на животното. Джондалар се надяваше то да е толкова изморено, колкото изглеждаше.

Вниманието на всички бе насочено към Джетамио и носорога. Джондалар не знаеше какво го накара да погледне на север — може би някакво периферно движение.

— Внимавай! — викна той и се хвърли напред. — От север, носорог!

Но за останалите действията му изглеждаха необясними. Те не разбираха виковете му. Не виждаха разгневения женски носорог, който се носеше към тях с приведен доземи рог.

— Джетамио! Джетамио! На север! — развика се пак той, като размаха ръка и посочи с пиката.

Тя погледна на север в посоката, сочена от него, и изпищя предупредително към младежа, когото носорожката застрашаваше. Останалите се втурнаха да му помогнат и за миг забравиха младока. Дали си бе отпочинал или го ободри миризмата на нападащата женска, но изведнъж младият мъжкар се хвърли към тази, която тъй предизвикателно близо размахваше качулката си.

Джетамио имаше късмет, че бе толкова близо. Той нямаше време да набере скорост или инерция и изпръхтяването му, когато започна нападението си, привлече обратно вниманието ѝ, а също и вниманието на Джондалар. Тя се хвърли назад, избегна рога на носорога и побягна след него. Носорогът се забави и се заоглежда за мишената, която бе пропуснал, без да забелязва високия мъж, който скъсяваше разстоянието помежду им с големи скокове. После вече бе твърде късно. Малкото око загуби напълно способността си да забелязва. Джондалар втична тежката пика в уязвимия отвор и я заби в мозъка. В следващия миг носорогът загуби изцяло зрението си, защото младата жена хвърли копието си в другото му око. Животното изглеждаше изненадано, после се препъна, падна на колене и щом животът го напусна, се просна на земята.

Разнесе се вик. Двамата ловци се озърнаха и спринтираха с все сила в различни посоки. Към тях се носеше напълно порасналата женска носорожка. Но тя се забави, като наближи младока, пробяга още няколко крачки, преди да спре и се върна към младия мъжкар, който лежеше на земята със стърчащи от двете очи копия. Подбутна го с рога си, за да го накара да стане. После завъртя глава насам-натам и премести тежестта си от крак на крак в нерешителност.

Някои от ловците се опитаха да привлекат вниманието ѝ, като размахаха качулки и плащове, ала тя или не ги видя, или реши да ги пренебрегне. Побутна пак младия носорог и сетне в отговор на някакъв по-дълбок инстинкт отново тръгна на север.

* * *

— Да знаеш, Тонолан, малко остана. Но тази женска беше решила да върви на север, изобщо не смяташе да остане.

— Мислиш, че се задава сняг? — попита Тонолан и погледна лапата си, а после разтревожения си брат.

Джондалар кимна.

— Само че не знам как бих могъл да обясня на Доландо, че ще е по-добре да тръгнем, преди да дойде бурята, след като на небето почти няма облаци... дори и да можех да говоря езика им.

— От няколко дни ми мирише на сняг. Сигурно здравата ще натрупа.

Джондалар беше сигурен, че температурата продължава да пада, а на другата сутрин, когато му се наложи да строши тънкия слой лед в чашата чай, оставена близо до огъня, вече го знаеше. Опита се пак да обясни безпокойството си, наглед безуспешно, и нервно огледа небето за по-явни признаци за промяна на времето. Когато видя кълбестите облаци да преливат иззад планините и да изпълват синята купа на небето, щеше да се почувства по-спокоен, ако не беше неизбежната заплаха, която те представляваха.

При първия белег, че вдигат лагера, той събори собствената си палатка и подреди самарите — своя и на Тонолан. Доландо се усмихна и кимна на готовността му, после направи жест към реката, а в усмивката му прозираше нервност и дълбоко в очите му бе стаена тревога. Напрежението на Джондалар нарасна, когато видя бушуващата река и как дървеният съд се повдига и пропада, като опъва въжетата.

Физиономиите на мъжете, които взеха самарите му и ги оставиха близо до нарязаните и замръзнали парчета от носорога, бяха побезизразни, ала в тях Джондалар не видя и нищо окуражаващо. И колкото и да бързаше да се махнат, дважд по-силно се безпокоеше за начина им на придвижване. Чудеше се как смятат да качат Тонолан в лодката и се върна да види може ли да помогне с нещо.

Джондалар наблюдаваше как бързо и ефикасно разтурват лагера, знаейки, че понякога най-добрата помощ, която някой може да предложи, е просто да не се пречка. Беше започнал да забелязва някои

детайли в облеклото, които отличаваха хората, които се наричаха Шамудои и издигнаха палатки на земята, от Рамудои — тези, които останаха на лодката. Въпреки това те не му се виждаха като различни племена.

Те общуваха помежду си без напрежение и с много шеги, без да прибегват до изтънчената учтивост, обикновено прикриваща подмолните напрежения при среща на две различни племена. Изглежда говореха един и същ език, споделяха всичките си трапези и добре работеха заедно. Забеляза обаче, че на земята изглежда Доландо ръководи, докато хората на лодката се обръщаха към друг човек за указания.

От палатката се показва лечителят, следван от двама души, които носеха Тонолан на хитроумна носилка. Два колеца от елшовата горичка на хълмчето бяха овързани с много дълго въже от лодката, което образуваше между тях подложка, към която раненият мъж бе сигурно привързан. Джондалар се забърза към тях и забеляза, че Рошарио започва да разгражда високата кръгла палатка. Нервните погледи, които тя хвърляше към небето и реката, убедиха Джондалар, че тя не се радва на предстоящото пътешествие повече от него.

— Тези облаци изглеждат пълни със сняг — рече Тонолан, когато брат му се появи и закрачи край носилката. — Върховете на планините не се виждат, изглежда на север вече вали сняг. Да ти кажа, от това положение човек има друг поглед към света.

Джондалар погледна облациите, които изпълзяваха иззад планините, скриваха замръзналите върхове и се претъркулваха един през друг като се блъскаха и изместваха, бързайки да изпълнят ясното синьо пространство над главите им. Смръщеният Джондалар изглеждаше почти тъй застрашителен, колкото небето, и веждите му бяха свити тревожно, но той се опита да прикрие опасенията си.

— Това ли ти е извинението, задето се излежаваш? — рече и опита да се усмихне.

Щом стигнаха ствола, който се подаваше навътре в реката. Джондалар изостана и загледа как двамата речни мъже балансират заедно с товара си по нестабилното паднало дърво и насочват носилката по още по-несигурното подвижно мостче. Стана му ясно защо Тонолан е здраво привързан към носилката. Последва ги, като с мъка запази равновесие и загледа мъжете с още по-голямо уважение.

Няколко бели снежинки вече се бяха процедили от надвисналото сиво небе, когато Рошарио и Шамуд дадоха здраво овързаните денкове с кожи и пръти — голямата палатка — на двама Рамудои да ги занесат на борда и самите те тръгнаха по ствола. Реката отразяваше настроението на небето и яростно надигаше мътните си води. Увеличената влага в планините даваше да се знае за нея надолу по течението.

Стволът се клатушкаше с различен ритъм от лодката и Джондалар се приведе да подаде ръка на жената. Рошарио го погледна с благодарност и пое ръката му, за да бъде почти издърпана от последната стъпенка вътре в лодката. Шамуд също не се стесни да приеме помощта и благодарният поглед на лечителя бе не по-малко искрен от погледа на Рошарио.

Един човек все още беше на брега. Той освободи едно от акостиращите въжета, пробяга по ствола и се качи на борда. Подвижното мостче бе бързо издърпано. Натезалият съд, който се опитваше да се отскубне и да поеме по течението, сега се задържаше само от едно въже и от дългите весла в ръцете на гребците. Въжето се изплъзна с рязко придърпване и плавателният съд подскочи, усетил свободата. Джондалар яко сграбчи борда и съдът се заиздига и заклатушка по главното течение на Сестрата.

Бурята бързо се засилваше и въртящите се снежинки влошиха видимостта. Плаващи предмети и отломки се носеха край тях с различна скорост — тежки, подгизнали стволове, сплетени храсти, подути трупове и тук-там по някой малък айсберг, който караше Джондалар да се страхува от сблъскване. Той гледаше как брегът се плъзга покрай него и взорът му попадна на елшовата горичка на високото хълмче. Нещо привързано към едно от дърветата се развяваше на вятъра. Един внезапен порив го освободи и го понесе към реката. Когато цопна в нея, Джондалар изведнъж разбра, че твърдата кожа с тъмни петна е лятната му туника. Дали през цялото време се е ветреела на това дърво? Тя плава известно време, докато подгизна, и потъна.

Тонолан беше освободен от носилката и го облегнаха на борда на лодката. Беше блед, болеше го и се страхуваше, но се усмихваше бойко на Джетамио, която беше до него. Джондалар се настани до тях и се намръщи, като си припомни как се бе уплашил и паникьосал. После се

сети за невероятната си радост, когато за пръв път видя лодката да се приближава, и пак се зачуди откъде бяха разбрали, че е там. Една мисъл го порази: дали тази кървава, развяваща се на вятъра туника не им бе казала къде да търсят? Но откъде знаеха къде точно да пристигнат? И то с Шамуд?

Лодката се тресеше в бушуващата вода и като огледа добре конструкцията ѝ, Джондалар се заинтригува от здравия съд. Дъното изглеждаше направено от твърд материал — цял издълбан дървесен ствол, по-широк в средата. Лодката бе направена по-широка с редица дъски. Те се припокриваха, бяха привързани една за друга по дължината на бордовете и се съединяваха отпред на носа. През определено разстояние бордовете бяха укрепени и между тях бяха поставени талпи за седалки на гребците. Те тримата бяха пред първата седалка.

Очите на Джондалар проследиха структурата на плавателния съд и прескочиха на ствола, който стърчеше от носа. После погледна поназад и сърцето му издумка. Близо до носа за преплетените клони на ствола на дъното на лодката се бе закачила една кожена лятна туника, потъмняла от кръв.

9

Уини, не бъди такава лакомия — смъмри я Айла, като гледаше как сламеножълтият кон излочва последните капки вода от дъното на дървената купа. — Ако изпиеш всичко, ще трябва да топя още лед.

Кобилата изпръхтя, разтърси глава и пак пъхна нос в купата. Айла се разсмя.

— Щом си толкоз жадна, ще натроша още лед. Идваш ли с мен?

Постоянната насоченост на мисълта към младия кон ѝ бе станала навик. Понякога тя се свеждаше просто до умствени представи и често до изразителния език на жестовете, позите и израженията на лицето, с които бе най-привикнала, но тъй като младото животно реагираше преди всичко на звука на гласа ѝ, Айла започна да говори повече. За разлика от останалия Клан, множество звуци и модуляции ѝ се отдаваха с лекота. Единствено синът ѝ бе способен да съперничи на способностите ѝ. Двамата си играеха, като подражаваха на безсмислените срички на другия, а някои от тези срички бяха започнали да придобиват значение. В непрекъснатите ѝ разговори с коня тази тенденция се задълбочи към по-сложни думи. Тя имитираше звуците на животните, измисляше нови думи от вече познатите комбинации от звуци и дори включваше някои от безсмислените срички от игрите със сина си. Тъй като нямаше кой да я изгледа неодобрително, загдето прави ненужни звуци, нейният устен речник набъбна, макар че бе разбираем само за нея и, в по-особен смисъл, за коня ѝ.

Айла омота кожените навои и рошавия шнур от конски косми, нахлузи росомаховата качулка и завърза дланобраните си. Промуши ръка през дланния разрез, за да затъкне прашката в пояския ремък и привърза кошницата на гърба си.

После взе един пикел — дълга кост от преден конски крак със спирална пукнатина, останала от изваждането на костния мозък, и заострена чрез отцепване и търкане върху камък — и излезе.

— Хайде, Уини, идвай — прикани я. Отметна настрани тежката зуброва кожа, която по-рано ѝ служеше за навес, а сега бе прикрепена към забити в пръстения под на пещерата колове, за да служи като ветробран. Конят излезе в тръс и тръгна след нея по стръмната пътека. Зад завоя силният вятър я заблъска, докато тя вървеше по замръзалия поток. Намери едно място, където ронливият кристал на окования в лед поток изглежда можеше да бъде строшен, и започна да сече малки късчета и големи парчета.

— Много по-лесно е да загребеш една купа сняг, отколкото да сечеш лед за вода, Уини — рече тя, пълнейки кошницата с лед. Спря, за да добави малко плавей от купчината в основата на стената и си помисли какъв късмет има с дървата — както за топенето на леда, така и заради отоплението.

— Тук зимите са сухи, пък и по-студени. Липсва ми снегът, Уини. Това, дето тук се носи из въздуха, изобщо не го чувстваш като сняг, само усещаш, че е студено.

Натрупа дървета близо до огнището и изтърси леда в една купа. Премести я по-близо до огъня, за да разтопи леда, преди да го сложи в коженото гърне, в което трябваше да има малко течност, за да не обгори, когато го сложи на огъня. После огледа уютната си пещера, из която бяха пръснати няколко предмета в различен стадий на готовност и се зачуди над кой от тях да се труди през деня. Беше неспокойна. Нищо не я привличаше, докато не забеляза няколкото нови копия, които бе привършила наскоро.

Май ще ида на лов, помисли. Отдавна не съм била в степта. Тия обаче не мога да ги взема, намръщи се. Няма да ми свършат никаква работа. Никога няма да стигна толкова близо, че да ги използвам. Просто ще си взема прашката и ще се поразходя. Напълни една гънка на връхната си дреха с обли камъни от купчината, която бе натрупала в пещерата за в случай че хиените се върнат. Добави дърва в огъня и излезе от пещерата.

Когато Айла се закатери по стръмния склон от пещерата към степите, Уини се опита да я последва, после нервно изцвили подире ѝ.

— Не се тревожи, Уини. Няма да се бавя. Нищо ти няма.

Щом стигна върха, вятърът дръпна качулката ѝ и се опита да я отмъкне. Тя я нахлузи отново и затегна връвта, сетне се дръпна от ръба и се огледа. Изсъхналият и прегорял летен пейзаж изглеждаше

преливащ от живот в сравнение със съсухрената замръзнала пустош на зимните степи. Острият вятър пееше погребална песен, като извиваше тънък пронизителен хленч, който ту прерастваше в плачлив писък, ту спадаше до куха приглушена въздишка. Той помиташе жълтеникавата земя до голо, вдигаше вихрушки от сухия зърнист сняг, от побелелите падини и захвърляше вледенените снежинки — пленници на надгробното му ридание, отново във въздуха.

Носещият се сняг стържеше като пясък и изгаряше до кръв лицето ѝ с абсолютната си студенина. Айла придърпа качулката ниско над очите си, приведе глава и тръгна срещу острия североизточен вятър през превитата до Земята суха остра трева. Ноздрите ѝ се слепнаха, а гърлото я заболя, защото студеният въздух изсмука влагата. Един свиреп порив я свари неподготвена. Тя се задави, разкашля се, захриптя и устата ѝ се напълни с храчки. Плюна и видя, как плюнката замръзна във въздуха, удари се в твърдата като скала земя и отскочи.

Какво правя тука, помисли си. Не знаех, че може да бъде толкова студено. Връщам се.

Обърна се и замръзна на място, като за миг забрави страхотния студ. Оттатък долината вървеше малко стадо космати мамути — огромни подвижни могилки с тъмна червеникавокафява козина и дълги извити бивници. Голата, безплодна на вид земя бе техният дом. Грубата трева, прегоряла до хрупкаво от студа, за тях бе животворна храна. Но пригодили се да живеят в такава околна среда, те бяха загубили способността си да живеят, в каквата и да е друга. Дните им бяха преброени. Щяха да оцелеят само докато съществуваше ледникът.

Айла ги гледаше омагьосана, докато неясните очертания се разтвориха в снежната вихрушка. Сетне се разбърза и щом слезе под ръба и остана на завет от вятъра, се почувства щастлива. Спомни си, че бе изпитала същото усещане, когато откри своето обиталище. Какво щях да правя, ако не бях намерила тази долина? Като стигна площадката пред пещерата, прегърна кобилката, а сетне отиде до ръба и огледа долината. Там снегът бе малко по-дълбок, особено на местата, където имаше навети преспи, но бе също тъй сух и студен.

Ала долината предлагаше защита от вятъра и пещера. Без тях, без кожата и огъня тя нямаше да оцелее — не беше някое рунтаво същество. Както стоеше на площадката, вятърът донесе до ушите ѝ вълчи вой и джавкане на диво куче. В ниското една полярна лисица

прекоси по леда замръзналия поток и застина на място, а бялата ѝ козина почти я скри от погледа. Айла забеляза някакво движение в долината и разпозна очертанията на пещерен лъв. Светлокафявата му козина — дебела и плътна — бе изсветляла почти до бяло. Четириногите хищници се пригаждаха към средата на своите жертви. Айла и подобните ней пригаждаха средата към себе си.

Айла се стресна от бухукация кикот, който се раздаде наблизко, и видя над себе си застанала на ръба на клисурата хиена. Потръпна и посегна за прашката си, но любителят на мърша тръгна по ръба на клисурата с характерните си провлечени големи крачки, а сетне свърна към откритата степ. Уини доближи, меко изцвили и нежно я побутна. Айла придърпа по-плътно към себе си кафеникавото наметало от конска кожа, прегърна Уини през врата и се върна в пещерата.

* * *

Айла лежеше в коженото си легло, гледаше познатите очертания на скалата над себе си и се чудеше защо се е разбудила изведнъж. Повдигна глава и погледна към Уини. Нейните очи също бяха отворени и тя гледаше към жената, но без признаци за тревога. Въпреки това Айла бе сигурна, че нещо се е променило.

Уви се в кожите си — не ѝ се искаше да напусне топлината им — и на струящата през отвора над входа на пещерата светлина огледа дома, който си бе изградила. Наоколо бяха разпръснати различните ѝ начинания, ала покрай стената от другата страна на стойката за сушене имаше непрестанно растяща купчина завършени предмети. Бе гладна и погледът ѝ се върна на стойката. Беше наляла извлечената от коня мазнина в чисти черва, като от време на време ги бе удряла и извивала, и сега малките бели кренвирши се кандилкаха в непосредствена близост до сушените билки и подправки, окачени за корените.

Това я накара да помисли за закуската. Бульон от сушено месо, малко мазнина за разкош, подправки, може би малко зърно, сушени боровинки. Бе твърде будна, за да остане в леглото и отметна завивките настрани. Бързо завърза наметалото и нозебраните, после пресегна да издърпа от леглото още топлата от тялото ѝ рисова кожа и

се забърза да излезе, за да се изпикае от по-далечния ъгъл на площадката. Дръпна встрани ветробрана и дъхът ѝ секна.

През нощта острите ъглести контури на скалната площадка бяха смекчени от дебело бяло одеяло. То искреше с равномерен блясък и издутата му мека козина отразяваше прозрачното синьо небе. Трябваше ѝ още един миг, за да разбере по-изумителната промяна. Въздухът беше спокоен. Нямаше вятър.

Тъй като долината се бе сгушила в район, където по-влажните континентални степи отстъпваха пред сухите льосови степи, тя носеше белезите и на двата климата, като за момента бе надделял южният. Дълбокият сняг напомняше за зимните условия, които бяха обичайни за местността около пещерата на Клана, и това напомни на Айла за дома.

— Уини! — извика. — Излез! Валяло е! За разнообразие наистина е валяло!

Изведнъж си спомни защо бе излязла от пещерата и, като се втурна към отдалечения край на площадката, направи девствени дири в чистата белота. На връщане видя как младият кон предпазливо стъпи в безплътната материя, наведе глава да я подуши и изпръхтя над странната студена повърхност. Погледна Айла и леко изцвили.

— Хайде, Уини. Нищо няма да ти направи.

Никога по-рано кобилата не бе виждала такова изобилие от дълбок сняг. Беше привикнала вятърът да го издухва или да се натрупва в преспи. Когато направи втора предпазлива стъпка, копитото ѝ потъна и тя пак изцвили към жената, сякаш я молеше да я успокои повторно. Айла поведе младото животно, докато то се почувства по-спокойно, и после започна да се смее на лудориите му — естественото любопитство на кобилката и усещането за забавление взеха връх. Скоро Айла проумя, че не е облечена подходящо за дълъг престой извън пещерата. Беше студено.

— Влизам да си направя малко горещ чан и нещо за ядене. Само че водата е малко, ще трябва да донеса малко лед... — и се разсмя. — Няма защо да дялкам лед от реката. Мога просто да загреба една купа сняг! Уини, какво ще кажеш за топла ярма тази сутрин?

След като се нахраниха, Айла се облече топло и излезе. Без вятър навън бе почти меко, а най-приятното от всичко беше добре познатият сняг по земята. Тя напълни с него купи и кошници, внесе ги в

пещерата и ги постави близо до огъня, за да се разтопят. Беше толкова по-лесно от трошенето на лед, че реши да използва малко, за да се измие. Имаше навика зиме да се мие редовно с разтопен сняг, ала сега бе достатъчно трудно да се натроши необходимият за питейна вода и готвене лед. Миенето беше позабравен лукс.

Подсили огъня с дърва от купчината в дъното на пещерата, почисти снега от натрупаните отвън резервни подпалки и донесе още дърва.

Да можех да натрупвам водата както дървата, помисли си, като гледаше съдовете с топящ се сняг. Не знам колко ще продължи, преди вятърът да задуха отново. Излезе за нов наръч дърва, като взе една купа, за да разчисти снега. Загреба с купата, обърна я до дървата и забеляза, че когато я махна, снегът запази формата си. Чудя се... Защо пък да не мога да натрупам сняг по този начин? Като купчина дърва?

Идеята разпали ентузиазма ѝ и скоро по-голямата част от неутъпкания сняг от площадката бе натрупан до стената близо до входа на пещерата. После тя пое по пътеката към брега. Уини се възползва от почистената следа, за да слезе до ливадата. Очите на Айла блестяха, а бузите ѝ розовееха, когато спря и се усмихна със задоволство при вида на снежната могила току до пещерата ѝ. Видя, че един малък участък на края на площадката не е напълно почистен и решително се отправи натам. Огледа отвисоко долината и се разсмя на Уини, която си проправяше път през непривичните преспи с високи изящни стъпки.

Като погледна назад към снежната купчина, се спря и чудата усмивка повдигна крайчеца на устните ѝ. Хрумна ѝ странна идея. Голямата купчина сняг беше направена от много издутини с формата на купа и от мястото, където стоеше, се очертаваше едно лице. Загреба още малко сняг, върна се до купчината, изтупа я на нужното място и се дръпна назад да оцени ефекта.

Ако носът беше малко по-голям, щеше да изглежда досущ като Брун, помисли тя и загреба още сняг. Постави го на място, изгреба един улей, заравни една издупина и пак отстъпи назад, за да оцени творението си.

В очите ѝ заблестяха палави пламъчета.

— Здравей, Брун — махна тя и усети леко огорчение. Истинският Брун не би одобрил тя да нарича с неговото име една

купчина сняг. Имената бяха твърде важно нещо, за да се дават така, без да се мисли. Е, ама пък наистина му прилича. При тази мисъл тя се разкикоти. Макар че може би трябва да бъде по-учтива. Не подобава една жена да поздравява водача като че ли ѝ е брат. Трябваше да поискам разрешение, помисли си и, като започна да усъвършенства играта си, седна пред снежната купчина и се загледа в земята — правилната поза, в която една жена от Клана трябваше да застане, когато моли за разговор с някой мъж.

Усмивайки се вътрешно на ролята, която играеше, Айла седеше тихо с наведена глава, сякаш наистина очакваше да усети потупване по рамото — сигналът, че ѝ е позволено да говори. Мълчанието ставаше трудно поносимо, а каменната площадка беше студена и твърда. Тя започна да мисли колко странно е да седи тук. Снежният образ на Брун не би я потупал по рамото, тъй както и самият Брун не го бе сторил последния път, когато тя седна пред него. Тя току-що беше прокълнатата, колкото и несправедливо да бе това, и искаше да помоли стария водач да пази нейния син от яростта на Брод. Ала Брун се бе извърнал от нея, беше твърде късно — тя вече бе мъртва. Изведнъж игрилото ѝ настроение се изпари. Стана и се втренчи в снежната скулптура, която бе направила.

— Ти не си Брун! — яростно размаха ръце, като разруши тази част, която тъй внимателно бе оформила. Яростта напираше в нея. — Ти не си Брун! Ти не си Брун!

Заудря с ръце и крака снежната купчина, премахвайки и най-малката прилика с човешко лице.

— Никога няма да видя Брун отново. Никога няма да видя Дърк. Никога вече няма да видя никого, никога! Аз съм сам-самичка — от устните ѝ се изтръгна пронизителен стон и отчаян хлип. — О, защо съм съвсем сама?

Тя рухна на колене, легна в снега и усети как горещите сълзи се изстудяват на лицето ѝ. Привлече студената влага към себе си, изтъркаля се в нея, отдаде се на вкочаняващото ѝ докосване. Искаше замрази болката, гнева и самотата. Когато започна да трепери, затвори очи и се опита да игнорира студа, който започваше да се просмуква в костите ѝ.

После усети нещо топло и влажно на лицето си и чу мекото конско изцвилване. Опита се да игнорира и Уини. Младото животно я

побутна повторно. Айла отвори очи и видя големите тъмни очи и дългата муцуна на степния кон. Пресегна се, обви с ръце врата на кобилката и зарови лице в рунтавата ѝ козина. Щом я пусна, кобилката изцвили меко.

— Искаш да стана, така ли, Уини?

Конят поклати глава надолу-нагоре, сякаш разбираше. Поне на Айла ѝ се искаше да вярва в това. Инстинктът ѝ за оцеляване винаги бе бил силен. Трябваше нещо повече от самотата, за да се предаде. Израснала в Клана на Брун, макар и обичана, тя цял живот бе била самотна по най-различни начини. Винаги се бе отличавала. Водещата сила беше любовта ѝ към другите. Тяхната нужда от нея — на Иза, когато се разболя, на Креб, когато остаря, на малкия ѝ син — даваше смисъл и цел на живота ѝ.

— Права си, по-добре да ставам. Не мога да те оставя сама, Уини, а тук съвсем се намокрих и измръзнах. Ще си сложа нещо сухо. После ще ти направя топла ярма. Нали я обичаш?

* * *

Айла гледаше как двата полярни лисугера се зъбят и хапят един друг в битка за женската лисица и надушваше силната миризма на разгонените мъжкар чак от височината на скалната си площадка. През зимата са по-красиви, лете са просто убито кафяви. Ако искам да имам бяла кожа, сега му е времето, помисли тя, но не се помръдна да вземе прашката си. Единият мъжкар надделя и поиска наградата си. Щом ѝ се качи, лисицата оповести акта му с дрезгав вик.

Тя издава такъв звук, само когато се чифтосват. Чудя се дали това ѝ харесва или не. Аз никога не съм го харесвала, даже и след като престана да ме боли. Само че другите жени го харесват. Защо съм толкова различна? Само защото не харесвах Брод? Защо пък това трябва да значи нещо? Тази женска лисица харесва ли тоя мъжкар? Харесва ли ѝ това, което той прави? Не бяга.

Не за пръв път Айла се въздържаше да ловува, за да наблюдава лисици и други месоядни животни. Често прекарваше цели дни, като наблюдаваше плячката, която нейният тотем ѝ бе разрешил да преследва, изучаваше навиците и обиталищата ѝ и бе открила, че това

са много интересни създания. Мъжете от Клана изучаваха лова, като практикуваха главно с тревопасни животни, животни за ядене и макар да можеха да проследят и да убият и месоядни животни, когато имаха нужда от топла кожа, те не бяха любимата им плячка. Те не притежаваха тази специална връзка с животните, която притежаваше Айла.

Макар да ги познаваше добре, те все още я впечатляваха, но бързо пърцащият лисугер и пищящата лисица я накараха да се замисли за нещо повече от ловуването. Всяка година късно зиме те се събираха по този начин. Напролет, когато кожухът ѝ стане кафяв, тази лисица щеше да се окоти. Чудя се дали ще остане тук под костите и плавея или ще си изрови дупка някъде другаде. Надявам се да остане. Тя ще ги откърми, после ще им дава бебешка храна, полусдъвкана от самата нея. След туй ще носи мъртви животни — мишки, къртици, птици. Понякога и заек. Когато бебетата пораснат, ще им носи все още живи животни и ще ги научи да ловуват. До есента ще бъдат почти израсли и следващата зима лисиците ще пищят по същия начин, когато лисугерите им се качват.

Защо го правят? Защо се чифтосват така? Мисля, че той започва нейните бебета. Ако за да ги роди, ѝ трябва само да погълне един дух, както винаги ми разправяше Креб, защо се чифтосват така? Никой не мислеше, че ще имам бебе. Казваха, че духът на моя тотем е много силен. Но аз родих. Ако Дърк е бил започнат, когато Брод направи това с мен, не е имало никакво значение дали тотемът ми е силен.

Хората обаче не са като лисиците. Те не раждат бебета само през пролетта, жените могат да ги имат по всяко време.

И жените и мъжете не се чифтосват само през зимата, те го правят през цялото време. Жената обаче няма бебе всеки път. Може би Креб също е прав. Може би духът на мъжкия тотем трябва да влезе в жената, но тя може да не го погълне. Мисля, че той го слага вътре, когато се чифтосват, със своя орган. Понякога тотемът ѝ го отхвърля, а понякога той зачева нов живот.

Мисля, че не ща бяла лисича кожа. Ако убия една, другите ще се махнат, а аз искам да видя колко малки ще има тя. Ще убия тази белка, която видях надолу по рекичката, преди да стане кафява. Кожата ѝ е бяла и по-мека и черният крайчец на опашката ѝ ми харесва.

Само че тази малка белка е тъй дребна, че от кожата ѝ едва ли ще стане и един дланобран, а напролет и тя ще има бебета. Следващата зима белките сигурно ще са повече. Май днес няма да ловувам. Мисля вместо това да довърша тази купа.

На Айла не ѝ хрумна да се зачуди защо си мисли за създанията, които могат да бъдат в нейната долина следващата зима, когато тя се канеше да отпътува през пролетта. Все повече свикваше със самотата си, освен вечер, когато добавяше нова рязка на гладката пръчка и я поставяше върху нарастващия куп рабоши.

* * *

С опакото на ръката Айла се опита да отмахне сплъстения мазен кичур коса от лицето си. В момента разцепваше един дървесен корен, за да прави голяма мрежеста кошница, и не можеше да прекъсне работа. Изпробваше нови техники на плетене, като използваше разнообразни материали и комбинации, та да получи различни фактури и бримки. Процесът на плетене, съединяване и връзване и направата на ленти, върви и въжа до такава степен бе обсебил вниманието ѝ, че бе престанала да се интересува от каквото и да било друго. Макар понякога готовите предмети да бяха неизползваеми и чат-пат смешни, тя бе направила някои изненадващи нововъведения, които я бяха окуражили да продължава експериментите. Хвана се, че плете и заплита почти всичко, което и паднеше в ръцете.

От ранно утро разработваше една особено сложна техника на сплитане и разбра, че е станало вечер, чак когато Уини влезе и проверя муцуна иззад кожения ветробран.

— Кога стана толкова късно, Уини? Даже нямаш вода в купата — рече тя, като стана и се разкърши, защото се бе вдървила от много седене на едно място. — Трябва да приготвя нещо да ядем, пък се и канех да сменя подложката за спане.

Младата жена се засуети наоколо, измъкна свежо сено за коня и за плитката канавка под леглото си, като изгърси старата трева от площадката. Разтроши ледената коричка, за да извади сняг от натрупаната до входа на пещерата купчина, и пак се зарадва, че разполага с нея. Забеляза, че не е останало много и се зачуди колко още

ще изкара, без да ѝ се налага да взима вода отдолу. Поспори сама със себе си дали да донесе достатъчно вода за пране и като си помисли, че друг случай може да не се появи чак до пролетта, донесе достатъчно и да си измие косата.

Докато готвеше яденето, ледът се топеше в сложените край огъня купи. Работеше, а мислите ѝ все се връщаха към техниките на работа с влакна, които толкова я бяха обсебили. След като се нахрани и изми съдовете, започна да разчесва влажната си коса с една клонка и с пръсти, докато не забеляза изсушената лугачка, с която разплиташе и разчесваше влакнестите кори, използвани за плетене. Редовното разчесване на Уини ѝ бе дало идеята да използва лугачката при подготвянето на влакнестия материал и следващата естествена стъпка бе да я опита на собствената си коса.

Резултатът я задоволи. Гъстите златисти кичури станаха меки и гладки. По-рано не бе обръщала особено внимание на косата си, като се изключи миенето от време на време, и обикновено я носеше отметната зад ушите и вчесана на път горе-долу по средата. Вчеса я напред, за да я огледа на светлината на огъня и си спомни, колко често Иза ѝ казваше, че косата е най-красивото у нея. Цветът е наистина хубав, помисли, но още по-привлекателна беше структурата ѝ, гладките дълги нишки. Без да усети, започна да сплита част от нея в дълга плитка.

Завърза на края парче сухожилие и започна да сплита друга част. Хрумна ѝ колко странно ще се види някому, че прави върви от собствената си коса, но не се замисли за дълго и скоро цялата ѝ глава беше покрита с множество дълги плитки. Разклати глава насам-натам и се усмихна на непривичното усещане. Плитките ѝ харесаха, ала не можеше да ги затква зад ушите си и постоянно падаха на лицето ѝ. След няколко опита намери начин да сплете и върже на главата си тези, които падаха отпред, но понеже ѝ харесваше да ги клатушка, остави страничните и задните плитки да падат свободно.

Отначало я привлече непривичното, но след туй удобството я убеди да остави косата си на плитки. Така тя си стоеше на място. Не се налагаше да отмята свободните кичурчета от лицето си. И какво значение имаше, че някой може да я помисли за странна? Щом ѝ харесваше, можеше да прави шнулове от косата си — трябваше да се харесва единствено на себе си.

Не след дълго снегът на площадката се свърши, но вече не ѝ се налагаше да троши лед, за да стигне до водата. Достатъчно сняг се бе задържал в преспите. Първия път, когато слезе за сняг, забеляза, че под пещерата той е покрит със сажди и пепел от огъня. Тръгна нагоре по замръзналия поток, за да намери по-чист участък, но когато влезе в тясното ждрело, любопитството я подтикна да продължи.

Никога не бе плувала нагоре по реката, колкото можеше. Течението беше силно, пък и нямаше нужда. Но ходенето не изискваше усилия, като се изключи това, че трябваше да внимава къде стъпва. В ждрелото, където ниските температури бяха застягали водните пръски, а големите налягания бяха оформили скалите, ледените фантазии бяха създали една приказна страна. Тя се усмихваше от удоволствие при вида на чудесните образувания, но се оказа неподготвена за гледката, която я очакваше.

Беше вървяла доста и вече мислеше да се връща обратно. На дъното на сенчестото ждрело бе студено и ледът допринасяше за това усещане. Тя реши да иде само до следващия завой на реката. Когато го стигна, спря и зяпна, поразена. Зад завоя стените на ждрелото се събираха и образуваха каменна стена, която стигаше високо горе чак до степените и по която се спускаха блестящите ледени сталактити на замръзналия водопад. Твърд като скала, но бял и студен, той изглеждаше като зрелищно отражение, като пещера, обърната с вътрешността навън.

Величието на масивната ледена скулптура спираше дъха. Цялата мощ на водата, скована от примката на зимата сякаш бе готова да се хвърли върху ѝ. Ефектът бе зашеметяващ, но тя стоеше като прикована, пленена от неговото великолепие. Потрепера при мисълта за възпряната сила. Преди да си тръгне, ѝ се стори, че вижда блестяща капчица вода на върха на една дълга ледена шушулка и потрепера от по-пронизваща хладина.

* * *

Айла се събуди от хладните появявания на вятъра. Погледна и видя отсрещната стена извън входа на пещерата и плющияция около

единия колец ветробран. Оправи го и подложи за малко лицето си на вятъра.

— Става по-топло, Уини. Вятърът не е тъй студен, сигурна съм.

Конят наостри уши и погледна очаквателно жената, но това се оказа просто разговор. Нямаше нито сигнали, нито звуци, които да изискват отговор от младата кобила: нямаше привикващи или отпъждащи жестове, нямаше знак, че приближава време за хранене, нямаше потупване или почесване, или някаква друга проява на привързаност. Айла не тренираше съзнателно коня. Тя мислеше за Уини като за компаньон и приятел. Но интелигентното животно бе започнало да долавя, че някои сигнали и звуци се свързват с определени дейности и се бе научило да отговаря подобаващо на много от тях.

Айла на свой ред също започваше да разбира езика на Уини. Конят не се нуждаеше от слова. Жената бе свикнала да разчита най-фини смислови отсенки по нюансите в изражението или позата. В Клана звуците винаги бяха били само вторично средство за общуване. През дългата зима, която бе усилила близостта им, жената и конят се бяха привързали силно един към друг и бяха стигнали твърде високо равнище на комуникация и разбирателство. Обикновено Айла знаеше кога Уини е щастлива, спокойна, нервна или разстроена и отговаряше на нейните сигнали, които изискваха внимание — за храна, вода и ласка. Но жената инстинктивно бе поела водещата роля. Точно тя бе започнала да дава целенасочени заповеди и сигнали, на които конят реагираше.

Айла стоеше точно на входа на пещерата и изследваше свършената работа и състоянието на кожата. Беше ѝ се наложило да пробие нови отвори по горния край, по-ниско от прокъсалите се стари отвори, и да прекара през тях нов каиш, та пак да привърже ветробрана към хоризонталния напречник. Изведнъж усети нещо влажно отзад на врата си.

— Уини, недей — обърна се тя назад, ала конят не бе помръднал. В този миг падна втора капка. Погледна наоколо и после нагоре към дългата ледена висулка, която висеше от отвора за пушека. Влагата от дишането и от парата при готвене, отнасяна от топлината на огъня, попадеше в студения въздух, който влизаше през дупката и се превръщаше в лед. Сухият вятър извличаше точно толкова влага,

колкото висулката да не стане много дълга. През по-голямата част от зимата горната част на отвора бе украсена само с тънък леден пръстен. Айла се изненада, като видя дълга мръсна висулка, цялата в сажди и пепел.

Една капка се откъсна от върха и я плесна по челото, преди тя да превъзмogne учудването си дотолкова, че да се дръпне встрани. Изтри влагата и изкрещя:

— Уини! Уини! Пролетта идва! Ледът е почнал да се топи! — изтича до младата кобила и прегърна рошавия ѝ врат, за да успокои стреснатия кон. — О, Уини, скоро дърветата ще напъпят и ще се покаже първата зеленина. Нищо не е тъй хубаво, колкото първата пролетна зеленина! Само почакай да вкусиш пролетна трева, да видиш как ще ти хареса!

Айла изтърча на широката площадка, сякаш очакваше да види света зелен, а не бял. Студеният вятър бързо-бързо я върна обратно и възбудата ѝ от първите разтопени капки се обърна в разочарование, когато пролетта взе обратно обещанието си и след няколко дни по речната клисура мина най-свирената през тази зима виелица. Но въпреки ледниковата мантия, пролетта неумолимо преследваше зимата по петите и топлещият дъх на слънцето топеше замръзналата земна обвивка. Капките вода наистина бяха възвестили за промяната от лед към вода в долината и то повече, отколкото Айла можеше да си представи.

Към ранните стопени капки се присъединиха пролетни дъждове, които спомогнаха за стопяването и отмиването на натрупания сняг и лед и донесоха сезонната влага в сухите степи. Обаче това не бяха единствено местни натрупвания. Първоизточник на реката в долината беше стопената вода от самия гигантски ледник и по време на пролетното топене по цялото ѝ протежение в нея се вливаха притоци, много от които не съществуваха при пристигането на Айла.

Светкавични наводнения в бившите сухи корита застигаха внезапно неподозиращите животни и ги отнасяха по течението. В страшните водовъртежи цели тела биваха разкъсвани, смазвани, спитвани и оголени до кокал. Понякога наводнението пренебрегваше предишните русла на потоците. Разтопената вода проравяше нови канали, изскубваше из корен храстите и дърветата, които с години се бяха борили да пораснат във враждебната среда, и ги отнасяше. Водата

правеше плаваеми чакъла, камъните, даже огромните морени и ги носеше заедно с профучаващите отломки.

Тесните стени на ждрелото над Айлината пещера възпираше бушуващата вода, която се лееше от високия водопад. Съпротивата придаваше сила на течението и при увеличения дебит нивото на реката се вдигна. Лисиците си бяха направили бърлога под купчината от предишната година много преди скалистия бряг под пещерата да бъде пометен.

Айла не можеше да стои в пещерата и гледаше от терасата как всеки ден лудуващата, пенлива, кипяща река се вдига. Прииждайки по тясната клисура — тя видя как отначало водата падаше сама върху себе си — реката се разбиваше в издадената стена, като оставяше част от товара си в нейната основа. Сега Айла разбра как се бе натрупала купчината от кости, плавей и камъни, която се бе оказала тъй полезна, и си даде сметка какъв късмет е имала да намери толкова високо разположена пещера.

Площадката под краката ѝ потрепера от удара на голям камък или дърво. Това я изплаши, но тя бе развила фаталистично схващане за живота. Ако ѝ беше писано да умре, щеше да умре. И без друго беше прокълнатата и се предполагаше, че е мъртва. Съдбата ѝ сигурно беше в ръцете на по-мощни от самата нея сили и ако на стената бе писано да поддаде, когато тя е на върха ѝ, не можеше да направи нищо, за да го предотврати. А освен това безумната ярост на природата я хипнотизираше.

Всеки ден идваше нещо ново. Едно от високите дървета, които растяха близо до отсрещната стена, отстъпи пред наводнението. То рухна към нейната площадка, но скоро бе отнесено от придошлия поток. Тя видя как течението го понесе край извивката. Зад нея то се изливаше в дълго тясно езеро по долната част от ливадата, като наводняваше или изцяло заливаше растителността, която по-рано, при по-спокойни води обрамчваше брега. Клоните на дърветата и сплетеният храсталак, който се бе долепил до земята пред бушуващата вода, закачиха и задържаха падналия гигант. Но съпротивата беше напразна. Дървото бе отскубнато от хватката на някои от растенията, а други бяха изскубнати от корен.

В деня, когато зимата престана да удържа ледения водопад, Айла научи веднага. Силен трясък отекна по каньона, оповестявайки за

появата на смалени от водата ледени блокове, които подскачаха и се въртяха по течението. Те се скупчиха пред стената, сетне се килнаха по нея, като при движението си губеха форма и определеност.

Когато най-подир водата спадна достатъчно, та Айла да може да слезе отново по стръмната пътека до реката, познатият бряг изглеждаше различен. Калната купчина в основата на стената бе придобила нови измерения, а между костите и плавея имаше скелети и дървета. Формата на скалистия къс земя бе променена, а познати дървета бяха отнесени. Но не всички. Корените, особено на отдалечените от потока растения, се вмъкваха дълбоко в общо взето сухата земя. Храстите и дърветата бяха привикнали на ежегодните наводнения и повечето от преживялите няколко сезона бяха все още здраво окопани. Когато по малините се показаха първите зелени бучици, Айла започна да предвкусва зрелите червени плодове, а това беше изненадващ проблем.

Беше глупаво да се мисли за малините, които нямаше да узреят преди лятото. Ако смяташе да продължи да търси Другите, тя нямаше да бъде в долината. Първите прояви на пролетта я изправиха пред необходимостта да вземе решение кога да напусне долината. Оказа се по-трудно, отколкото си мислеше.

Беше седнала на любимото си място в по-далечния край на терасата. Откъм ливадата имаше удобно за сядане място и точно на нужното разстояние под него друго, където можеше да си постави краката. Водата не се виждаше, защото тя следваше извивката на скалистия бряг, но имаше прекрасен поглед към долината и като обърнеше глава, можеше да види ждрелото на реката. Беше наблюдавала Уини на ливадата и бе видяла как тя си тръгна. Когато заобиколи издадения нос на стената, кобилата изчезна от очите ѝ, но Айла я чуваше как се изкачва по пътеката и я очакваше да се появи.

При вида на голямата глава на степния кон с неговите тъмни очи и твърда кафява грива жената се усмихна. Когато той се изкатери по високо, Айла забеляза рунтавата линееща жълта козина и тъмнокафявата ивица по гърба, която продължаваше по цялата дължина на опашката. На предните крака над тъмнокафявата долна част имаше слабо очертани ивици. Младият кон погледна жената и меко изцвили в очакване да види дали Айла иска нещо, после

продължи към пещерата. Макар и да не бе съзрял напълно, годинакът бе достигнал окончателната си големина.

Айла загърби ливадата и мислите, които я преследваха от дни, а нощем я държаха будна. Не мога да напусна сега — трябва първо малко да полозувам и може би да изчакам някои от плодовете да узреят. И какво ще правя с Уини! Това беше същината на проблема. Не искаше да живее сама, ала не знаеше нищо за хората, които Кланът наричаше Другите, освен че тя самата бе от тях. Ами ако намеря хора, които не ми разрешат да я оставя? Брод никога не би ми разрешил да държа съвсем пораснал кон, особено ако е тъй млад и нежен. Ами ако поискат да я убият? Тя дори няма да побегне, просто ще си стои и ще се остави да я убият. Ако им кажа да не го правят, ще ми обърнат ли внимание? Брод би я убил каквото и да приказвам. Ами ако Другите са като Брод? Или по-лоши? В края на краищата те са убили бебето на Ода, ако и да не е било нарочно.

Някога все трябва да намеря някого, но мога да поостана още. Поне докато полозувам и може би докато станат някои от корените. Точно така. Ще остана, докато корените не пораснат достатъчно.

След решението да отложи заминаването си тя почувства облекчение и готовност да върши нещо. Стана и отиде до другия край на площадката. От новата купчина в основата на стената се носеше вонята на разлагаща се плът. Забеляза долу някакво движение и видя как една хиена строши с мощните си челюсти предния крак на едно животно, което вероятно е било елен. Никое друго животно — нито хищник, нито лешоядно — нямаше толкова мощни челюсти и предна част, но това придаваше на хиената грозен непропорционален вид.

Първия път, когато видя задницата на една хиена с нейните къси и леко криви задни крака, която ровеше в купчината, тя едва се сдържа. Но като я видя да отмъква парче гниещ труп, я остави на мира, за пръв път благодарна за работата, която хиените вършеха. Бе ги изучавала така, както бе наблюдавала другите месоядни животни. За разлика от котките или вълците те нямаха нужда от мощни пружиниращи задни мускули, за да атакуват. Когато ловуваха, атакуваха стомаха, меките слабини или млечните жлези. Обичайната им храна обаче беше мършата — независимо в какво състояние.

За тях разложението означаваше пир. Беше ги виждала да тършуват в купчините хорски боклуци, да изравят небрежно заровени

тела, ядяха даже изпражнения и миришеха също тъй лошо като храната си. Ако ухапването им не донесеше незабавно смърт, често пъти по-късно я причиняваше поради инфекция. И те преследваха малките.

Айла сбърчи лице и потръпна от погнуса. Ненавиждаше ги и трябваше да потиска желанието си да прогони с прашката хиените отдолу. Желанието ѝ беше ирационално, ала тя не можеше да преодолее отвращението си от петнисто кафявите любители на мършата. За нея те нямаха положителни черти. Другите животни, които се хранеха с мърша, съвсем не я отблъскваха толкова, макар често да миришеха също тъй лошо.

От височината на площадката тя видя една росомаха да идва за своя дял от отпадъците. Лакомникът напомняше малко мече с дълга опашка, но тя знаеше, че росомахите са по-близки до невестулките и че мускусните им жлези са също тъй непоносими като скунксовите. Росомахите бяха коварни мършояди. Без видима причина можеха да разграбят пещера или открит лагер, но бяха интелигентни и абсолютно безстрашни хищници, които можеха да атакуват всичко, дори и гигантски елен, макар че можеха да се задоволят и с мишки, птици, жаби, риба или ягоди. Айла ги бе виждала да отпъждат по-едри животни от собствената им плячка. Те заслужаваха респект, а уникалната им незадържаша скреж козина беше много ценна.

Тя се загледа в двойка червени кани, които излетяха от високото си гнездо на едно дърво отгатак потока и бързо се вдигнаха в небето. Те разпериха дълги червеникави криле и силно раздвоени опашки и се зареяха към скалистия бряг. Каните се хранеха с мърша, но за разлика от други грабливи птици ловяха и малки бозайници и влечуги. Младата жена не познаваше много добре хищните птици, но знаеше, че женските обикновено са по-големи от мъжките и че са приятни за окото.

Айла понасяше лешояда, въпреки грозната му плешива глава и отвратителната като външния му вид миризма. Гърбавият клон беше остър и здрав, предназначен да разкъсва и разчленява мъртви животни, ала в движенията му имаше величие. На човек дъхът му спираше, когато видеше някой лешояд без усилие да планира и се рее, яхнал с големите си криле въздушните потоци, и после, при вида на храната да

падне рязко надолу до земята и да се затича към трупа с протегнат врат и полуразтворени криле.

Долу любителите на мърша си бяха устроили угощение, като дори враните получаваха своя дял, и Айла бе доволна. При вонята от разлагащите се тъй близо до пещерата ѝ трупове тя би могла да изтърпи дори ненавистната хиена. Колкото по-бързо почистеха, толкова по-щастлива щеше да бъде. Изведнъж почувства, че се задушаваше от противната смрад. Прииска ѝ се глътка въздух, който да не е замърсен с миризливи изпарения.

— Уини — повика. При звука на името си конят подаде глава от пещерата. — Отивам да се разходя. Искаш ли да дойдеш с мен?

Кобилата видя приканващия сигнал и тръгна към жената, отмятайки глава.

Тръгнаха надолу по тясната пътека, заобиколиха отдалеч скалистия бряг и шумните му обитатели и тръгнаха край каменната стена. Щом тръгнаха покрай ивицата храсти, обточваща малката река, която тихо се беше прибрала отново в нормалните си брегове, кобилата като че ли се отпусна. Миризмата на смъртта я изнервяше, а неосъзнатият страх от хиените се коренеше в ранния ѝ опит. Двете се наслаждаваха на свободата на слънчевия пролетен ден след дългата зима, при все че въздухът още беше влажен и хладен. В добавка на откритата ливада миришеше по-свежо и летящите хищници, не бяха единствените птици, които пируваха, макар че по-важни изглеждаха някои други неща.

Айла поспря да погледа два петнисто зелени кълвача: мъжкия — с ален гребен, женския — с бял, които се захласваха във въздушни акробатики, барабанене по стари пънове и гонитба между дърветата. Айла познаваше кълвачите. Те щяха да издълбаят сърцевината на някое старо дърво и да оградят гнездото с тресчици. Но щом снесеше и измътеше напръсканите с кафяво яйца — някъде около шест на брой — и измътеше и отгледаше малките, двойката щеше пак да се раздели, за да изследва стволите на дърветата за насекоми и да кара гората да отеква от острия им, приличен на смях крясък.

Чучулигите не бяха такива. Ятата им се разделяха по двойки само през размножителния период и мъжките се държаха като сприхави бойни петли с бившите си приятели.

Айла чу прекрасната им песен — една двойка се бе извисила в небето. Пееха с такава сила, че ги чуваше, макар да изглеждаха като точици. Изведнъж пропаднаха надолу като два камъка и в следващия момент отново се издигнаха, пеейки.

Айла стигна до мястото, където някога бе изровила яма, за да улови сиво-кафявата кобила, или поне си мислеше, че е стигнала до него. Не бе останала никаква следа. Пролетното наводнение бе отнесло насечените храсти и бе загладило падината. По-нататък спря да пие и се усмихна на една стърчиопашка, която бягаше по ръба на водата. Напомняше чучулига, но беше по-тънка и с жълто коремче и държеше тялото си хоризонтално, за да не си намокри опашката, поради което тя се клатушкаше нагоре-надолу.

Поток от плавни трели привлече вниманието ѝ към друга двойка птици, които изобщо не се бояха, че ще се намокрят. Водни косове подскачаха един срещу друг в любовна игра, а тя винаги се бе чудила как могат да ходят под водата, без перата им да подгизнат. Когато се върна на откритата морава, Уини пасеше зелените стръкове. Усмихна се пак на чифт кафяви мушитрънчета, които ѝ се скараха с тяхното чик-чик, защото бе минала твърде близо до храста им. После преминаха във висока ясна плавна песен, като първо пееше единият, а другият му отговаряше.

Спря и седна на един ствол, като слушаше песните на няколко различни птички, и се изненада, когато едно коприварче изимитира целия хор в къс мелодичен взрив. Виртуозността на малкото създание я накара да поеме дъх през полуотворените си устни и сама се изненада от свистящия звук, който издаде. Една жълта овесарка я последва с характерния си свиркащ звук, а имитиращото всички коприварче го потрети.

Айла беше възхитена. Стори ѝ се, че е станала част от крилатия хор и пак опита. Сви устни и засмука въздух, но се получи само слабо колебливо свиркане. Следващия път свирна по-силно, но така напълни дробовете си с въздух, че го издиша бързо със силно изсвирване. То вече приличаше повече на птичите песни. При следващото усилие само издуха въздуха през устните си, а поредните няколко опита не бяха по-успешни. Върна се към свиркането с вдишване и успя да свирне, макар и слабо.

Тя продължи, като ту вдишваше, ту издишваше и случайно издаде остър звук. Бе така погълната от усилията си, че не забеляза как Уини наостря уши при всяко изсвирване. Конят не знаеше как да отговори, но изпитваше любопитство и направи няколко крачки към жената.

Айла видя, че младата кобила се доближава с въпросително приведени напред уши.

— Изненадана ли си, че мога да правя птичи звуци, Уини? И аз съм изненадана. Не знаех, че мога да пея като птичка. Е, може би не съвсем като птичка, но ако продължа да опитвам, мисля, че ще започне да прилича. Чакай да видя дали мога пак да го направя.

Пое въздух, сви устни и като се концентрира, изсвири дълго и силно. Уини отметна глава, изцвили и затанцува към нея. Айла стана и прегърна кобилата през врата, като изведнъж осъзна колко много е пораснала.

— Толкова си голяма, Уини. Конете растат така бързо, ти вече си почти пораснал женски кон. Колко бързо можеш да тичаш сега? — и Айла я плясна здраво по задницата. — Хайде, Уини, побягай с мен — махна тя и хукна през полето колкото ѝ държат краката.

С няколко крачки кобилата я надмина и, разгъвайки тяло, побягна напред. Айла я последва, като бягаше просто защото ѝ беше приятно. Насили се да бяга, докато вече не можеше да продължи и спря запъхтяна. Загледа се как конят галопира из дългата долина, после описва широк кръг и се връща в лек галон. Да можех да бягам като теб, помисли. Двете щяхме да можем да бягаме заедно, където си щем. Чудя се дали нямаше да съм по-щастлива, ако бях кон, а не човек? Тогава нямаше да съм самотна.

Не съм самотна. Уини е добра компания, нищо че не е човек. Тя е всичко, което имам, и аз съм всичко, което тя има. Само че нямаше ли да е прекрасно, ако можех да бягам като нея?

Кобилката се върна запенена и накара Айла да избухне в смях, защото се изгъркала в ливадата, ритайки с крака във въздуха и издавайки слаби звуци на задоволство. Стана, разгърси се и започна да пасе. Айла продължи да я гледа, мислейки колко вълнуващо би било да тича като кон, сетне пак започна да се упражнява да свирка. Щом успя да издаде остър пронизващ звук, Уини погледна и пак побягна към нея.

Айла я прегърна през врата, доволна, че се е отзовала на свиркането, но мисълта да бяга заедно с кобилата още се мотаеше в главата и.

Озари я една идея.

Тя не би й хрумнала, ако не бе живяла цяла зима с животното и не мислеше за него като за приятел и компаньон. И със сигурност нямаше да направи нищо при подобна мисъл, ако все още живееше с Клана. Но Айла се бе научила да следва хрумванията си.

Ще има ли нещо против, помисли Айла. Дали ще ми позволи? Заведе коня до ствола, покатери се на него, обви ръце около конската шия и вдигна крак. Бягай с мен, Уини. Бягай и ме вземи с теб, помисли тя и яхна коня.

За младата кобила товарът на гърба беше непривичен. Тя прилепи уши назад и нервно затанцува. Но макар товарът да бе непознат, жената не беше и ръцете на Айла около врата й действаха успокояващо. Уини почти се вдигна на задните си крака, за да отхвърли товара, но вместо това се опита да избяга от него. Тя препусна в галон по полето с Айла на гърба.

Младата кобила обаче вече беше добре побягала, а животът й в пещерата бе по-заседнал от обичайното. Макар тя да пасеше в долината, нямаше стадо, с което да се движи, нито хищници, от които да бяга. В добавка беше и още твърде млада. Не след дълго тя забави ход и спря с надигащи се хълбоци и наведена глава.

Жената се плъзна от гърба на коня.

— Уини, беше чудесно — зажестиккулира Айла със святкаци от възбуда очи. Повдигна клюмналата муцуна с двете си ръце и долепи буза до носа на животното. После прихвана главата на кобилата под мишница в знак на обич, какъвто не бе правила откакто кончето беше малко. Това беше специална прегръдка, използвана само за специални случаи.

Ездата беше такова вълнение, че трудно можеше да го овладее. Самата идея да е заедно с галопирация кон изпълваше Айла с изумление. Никога не бе и сънувала, че това е възможно. Нито тя, нито някой друг.

Айла с нежелание слизаше от коня. Да язди в пълен галоп младата кобила бе неопишимо удоволствие. То я възбуждаше повече от всичко. Уини изглежда също се забавляваше и бързо привикна да я носи на гърба си. Скоро долината стана твърде тясна за жената и галопиращия кон и те често препускаха из стените на изток от реката, до които се стигаше лесно.

Тя знаеше, че скоро ще трябва да започне да събира и ловува, да обработва и складира храната, която природата ѝ предоставя, за да се подготви за следващия сезонен цикъл. Но през ранната пролет, когато земята все още се разбуждаше от дългата зима, даровете ѝ бяха оскъдни. Няколкото свежи зеленчуци разнообразиха сушената зимна диета, но нито корените, нито пъпките, нито жилавите стъбла бяха набъбнали. Айла използва принудителната си почивка да язди от ранна сутрин до късна вечер толкова често, колкото можеше.

Отначало тя просто седеше пасивно и отиваше там, където я отнасяше конят. Не мислеше да управлява кобилката, сигналите, които Уини се бе научила да разбира, бяха зрителни — Айла не се бе опитвала да общува единствено с думи — и кобилата не можеше да ги види, тъй като жената седеше на гърба ѝ. Ала за жената езикът на тялото бе също такава част от говора, каквато бяха специфичните жестове, а ездата позволяваше непосредствен допир.

След първоначалния период на подбиване на задните ѝ части Айла започна да забелязва как играят мускулите на кобилата, а пък като попривикна, Уини започна да усеща кога Айла се напруга и кога се отпуска. Двете вече бяха развили усет за нуждите и чувствата на другата и желание да се пригаждат към тях. Когато искаше да иде в точно определена посока, Айла несъзнателно се накланяше натам и нейните мускули предаваха промяната на напрежението на кобилата. Тя започна да реагира на напругането и отпускането на седящата на гърба ѝ жена с промяна на посоката и скоростта. Животинската реакция на едва доловимите движения караше Айла да

се напруга или движи по същия начин, когато искаше Уини отново да реагира така.

Това бе период на взаимни тренировки, като всяка се учеше от другата, а същевременно взаимната им връзка се задълбочаваше. Без да го съзнава, Айла пое управлението. Сигналите между коня и жената бяха тъй фини и преходът от пасивно приемане към активно управление тъй естествен, че отначало Айла не го забеляза, освен може би на подпрагово ниво. Почти непрекъснатата езда се превърна в съсредоточена и интензивна тренировка. Щом връзката стана почувствителна, реакциите на Уини се настроиха тъй фино, че Айла трябваше само да помисли къде и с каква скорост желае да отиде и конят реагираше като продължение на собственото ѝ тяло. Младата жена не осъзнаваше, че предава сигнали чрез нервите и мускулите си на чувствителната кожа на коня.

Айла не бе възнамерявала да тренира Уини. Това бе резултат от любовта и вниманието, с които тя обсипваше животното, и на вродените различия между коня и човека. Уини бе любопитна и интелигентна, можеше да се учи и имаше добра памет, ала мозъкът ѝ не бе тъй развит и бе организиран другояче. Конете бяха обществени животни, обикновено живееха на стада и се нуждаеха от близостта и топлотата на сродни създания. Чувството за допир бе особено развито и важно за установяването на близко разбирателство. Но инстинктите караха младата кобила да следва указанията, да върви натам, накъдето я водят. Паникьосаха ли се, дори водачите на стадата побягваха с останалите.

Действията на жената имаха цел, те се определяха от мозък, в който предвиждането и анализът непрестанно взаимодействаха със знанието и опита. Нейната уязвимост поддържаше рефлексите ѝ за оцеляване остри и я принуждаваше непрекъснато да осъзнава заобикалящата я среда, а тези две неща подтикваха и ускоряваха тренировъчния процес. При вида на заек или гигантски хамстер, дори и да яздеше за удоволствие, Айла посягаше към прашката и искаше да ги преследва. Уини бързо разгада нейното желание и първата ѝ стъпка в тази насока доведе в края на краищата до здравия, макар и несъзнателен, контрол на жената над коня. Айла го осъзна чак когато уби един гигантски хамстер.

Беше още ранна пролет. Бяха подплашили животното по недоглеждане, но в мига, в който го видя да бяга, Айла се наклони към него и посегна към прашката си, а Уини препусна подире му. Щом го приближиха, промяната в позата на Айла, която дойде заедно с мисълта да скочи долу, накара коня да спре навреме, за да може тя да се плъзне и да метне камък.

Ще бъде много приятно да имам свежо месо за вечеря, мислеше си тя, докато се връщаше към очакващия я кон.

Трябва да ловувам повече, но да яздя Уини е толкова удоволствие...

Аз яздох Уини! Тя препусна след тоя хамстер. И спря, когато поисках да спре! Мислите на Айла се върнаха към онзи първи ден, когато се бе качила на гърба на коня и бе обвила с ръце шията му. Уини приведе глава, за да пощипне от нежната млада трева.

— Уини! — извика Айла. Конят вдигна глава и очаквателно наостри уши. Младата жена се втрещи. Тя не можеше да си го обясни. Самата идея да язди кон бе достатъчно изумителна, но да накара коня да иде, където тя желае, се оказа по-трудно за разбиране, отколкото за тях двете да се научат.

Конят я доближи.

— О, Уини! — повтори тя с приплакване, макар и да не знаеше защо, и прегърна рунтавия врат. Уини духна през ноздри и изви врат така, че главата ѝ се повеси зад рамото на жената.

Когато се накани да яхне коня, Айла се почувства несигурна. Хамстерът като че ли ѝ пречеше. Тя отиде до един голям камък, въпреки че отдавна бе престанала да използва стъпенки, и, като спря, за да поразмишлява над това, се сети, че по-рано го беше яхвала лесно, затова просто подскочи и прехвърли крак през него. След първоначалното си объркване Уини тръгна обратно към пещерата. Когато Айла се опита съзнателно да управлява кобилата, несъзнателните ѝ сигнали, а също и ответната реакция на Уини, загубиха от своята определеност. Тя не знаеше как е управлявала коня.

Айла се научи отново да се уповава на рефлексите си, когато откри, че Уини реагира по-добре, ако тя се отпусне, макар че междувременно бе развила някои целенасочени начини за сигнализиране. С напредването на сезона започна да ловува повече. Отпървом спираше коня и слизаше, за да използва прашката си, но не

след дълго пробва да мята от гърба му. Това, че не уцели, само ѝ даде основание да се упражнява, предостави ѝ ново предизвикателство. На времето сама се бе научила как да използва оръжието. Тогава това бе игра и тя нямаше към кого да се обърне да я обучи. Смяташе се, че жените не трябва да ловуват. И след като един рис я спина невъоръжена, когато не уцели с първия камък, изобрети техниката на бързото последователно хвърляне на два камъка, като го упражнява, докато постигна съвършенство.

Отдавна не ѝ се бе налагало да се упражнява с прашката и сега това пак се превърна в игра, която не ставаше по-малко сериозна от факта, че беше и забавление. Бе обаче вече толкова изкусна, че не след дълго стана също тъй точна от гърба на коня, както когато стоеше на краката си. Но дори препускайки с коня в преследване на бързоног заек, младата жена все още не схващаше, не можеше да си представи размера на възможните изгоди, на предимствата, които бе придобила.

В началото Айла носеше пляката си вкъщи по обичайния начин — в кошница, привързана на гърба. Бе лесно да започне да просва жертвата пред себе си на гърба на Уини. Следващата логична стъпка бе да направи специален панер — товарен кош, който младата кобила да носи на гърба си. Трябваше още малко мислене, за да стигне до чифт кошове от всяка страна на коня, прикрепени към широк ремък, който се завързваше в средата на конското тяло. С прибавянето на втория кош тя започна да схваща някои от предимствата на впрягането на силата на четириногата си приятелка в работа. За пръв път беше в състояние да донесе в пещерата товар, който е по-голям, отколкото тя самата би могла да носи.

Веднъж разбрала какво може да постигне с помощта на коня, тя промени методите си. Изцяло се промени начинът ѝ на живот. Тя престояваше по-дълго в степта, отиваше по-надалеч и се връщаше с повече продукти, растителни материали или малки животни едновременно. После прекарваше следващите няколко дни в обработка на резултатите от своите набези.

Веднъж забеляза, че дивите ягоди са започнали да зреят и преброди голям участък, за да намери колкото може повече. Толкова рано през сезона зрелите ягоди бяха малко и нарядко. Беше почти тъмно, когато потегли обратно. Тя имаше набито око за характерните ориентири, които ѝ помагаша да не се загуби, но преди да стигне

долината, стана твърде тъмно, за да може да ги вижда. Когато доближи пещерата, се остави на инстинкта на Уини и при следващите пътувания често пускаше коня да намери пътя обратно.

По-късно обаче за всеки случай взе кожата за спане. После една вечер реши да спи на открито в степта, защото бе твърде късно и си помисли, че може пак да се наслади на една нощ под звездите. Запаля огън, макар че увита до Уини в кожата си, едва ли имаше нужда от него, за да се сгрее. Огънят по-скоро служеше да отпъжда нощните животни. Всички степни създания избягваха миризмата на пушек. Бушуващите тревни пожари понякога горяха безпрепятствено дни наред, като прогонваха или изпичаха всичко по пътя си.

След първия път бе по-лесно да прекара нощ или две навън от пещерата и Айла започна да изследва района на изток от долината по-нашироко.

Тя не си признаваше напълно, но всъщност търсеше Другите, надяваше се и се боеше, че може да ги намери. В известен смисъл това бе начин да отложи решението да напусне долината. Знаеше, че ако възнамерява да поднови търсенията си, скоро ще трябва да започне да се приготвя, но долината бе станала нейн дом. Не искаше да я напусне и още се тревожеше за Уини. Не знаеше какво биха могли да й направят някои непознати Други. Ако в района на нейните обиколки с коня живееха хора, тя вероятно би могла първо да ги наблюдава и да научи нещо за тях, преди да ги извести за присъствието си.

Другите бяха нейните хора, ала тя не можеше да си спомни нищо от своя живот отпреди попадането си в Клана. Знаеше, че е била намерена в безсъзнание край една река, изгладняла и в треска от инфектираните драскотини от пещерния лъв. Че е била на умиране, когато Иза я намерила и я взела със себе си, докато търсели нова пещера. Опиташе ли се обаче да си припомни нещо от по-раншния си живот, я обземаше обръщач червата ѝ страх и неприятното усещане за трясещата се под нозете ѝ земя.

Земетресението, което бе захвърлило петгодишното момиче само в гората, го бе оставило на милостта на съдбата и на съчувствието на твърде различни от него хора и се бе оказало твърде разрушително за младия му разум. Тя бе загубила всякакъв спомен за земетръса и за хората, сред които бе родена. За нея, както и за останалите от Клана, те бяха просто Другите.

Подобно на нерешителната пролет с нейните бързи смени от ледени дъждове към топло слънце и обратно, настроението на Айла се менеше от едната крайност до другата. Дните не бяха лоши. Докато растеше, често прекарваше дните си в бродене из околността край пещерата, за да събира билки за Иза или, по-късно, да ловува, така че още оттогава бе привикнала със самотата. Затова през сутрините и следобедите, когато беше заета и потънала в работа, тя не искаше нищо повече от това да стои в закътаната долина заедно с Уини. Нощем в малката си пещера само с огъня и коня за другари тя жадуваше за друго човешко същество, което да облекчи самотата ѝ. Оказа се, че е по-трудно да бъде самотна през затоплящата се пролет, отколкото през дългата студена зима. Мислите ѝ се връщаха към Клана и към хората, които бе обичала, а ръцете я сърбяха да прегърне сина си. Всяка нощ решаваше, че на другия ден ще започне да се приготвя за заминаване, и всяка сутрин отлагаше. Вместо това яздеше Уини по източните равнини.

Продължителните и внимателни наблюдения я запознаха не само с територията, но и с живота сред огромната прерия. Стадата тревопасни бяха започнали да мигрират и я накараха да се замисли отново да улови някое голямо животно. Идеята зае мислите ѝ и изтика настрани прекалената ѝ обсебеност със самотното и съществуване.

Видя коне, но нито един не се върна в долината. Това нямаше значение. Не възнамеряваше да лови коне. Трябваше да убие някое друго животно. Въпреки че не знаеше за какво би могла да ги използва, тя започна да взима при пътуванията си своите копия. Носенето на дългите прътове бе твърде затруднително, докато не измисли сигурни държачи за тях — по един във всеки кош от двете страни на коня.

Идеята ѝ започна да се оформя едва когато забеляза едно стадо самки на северни елени. Когато беше момиче и крадешком се учеше да ловува, често си намираще оправдание да работи близо до мъжете, щом те обсъждаха лова — любимата си тема за разговор. Тогава бе по-заинтересована от ловджийските умения, свързани с прашката — нейното оръжие — но бе заинтригувана независимо какъв вид лов обсъждаха. При пръв поглед помисли, че стадото северни елени с малки рога е от самци. После забеляза малките и си спомни, че от всички разновидности на елените единствено самките на северните

елени имат рога. Това задейства цяла редица свързани един с друг спомени — включително и за вкуса на месото им.

Нещо по-важно, тя си спомни, че мъжете говореха, че когато пролетно време мигрират на север, северните елени пътуват по един и същ маршрут, сякаш следват пътечка, която единствени те могат да видят, и че мигрират на отделни групи. Първи вървят женските и малките, следвани от стадо млади мъжкарци. По-късно на малки групи след тях се точат старите елени.

* * *

Айла яздеше бавно след стадото рогати самки и техните младенци. Летните ята комари и мухи, които обичаха да гнездят в козината на северните елени, особено около очите и ушите, като ги принуждаваха да търсят по-хладен климат, защото тогава насекомите не бяха чак толкова многобройни, тепърва се появяваха. Айла несъзнателно отпъди няколкото насекоми, които бръмчаха около главата ѝ. Когато бе излязла, сутрешната мъгла все още тегнеше над ниско разположените дерета и падини. Изгряващото слънце я изпаряваше от дълбоките места, като придаваше на степите непривична влажност. Елените бяха привикнали към други копитни животни и не обръщаха внимание на Уини и нейната пасажерка, ако не ги доближаваха много.

Айла ги наблюдаваше и си мислеше за лова. Ако мъжкарите последват самките, то скоро трябва да минат оттук. Може би мога да убия някой млад елен, ще знам кой път ще хванат. Само че това, че знам пътя, няма да ми помогне много, ако не успея да се доближа достатъчно, за да използвам моите пики. Може би пак ще трябва да изкопая яма. Те просто ще я заобиколят и ще я избегнат, а тук няма достатъчно храсти, за да издигна ограда, която да не могат да прескочат. Може би ако ги подгоня, някой ще падне в ямата.

Ако падне, как ще го извадя? Не искам пак да кълцам някое животно на дъното на кална яма. При това ще трябва да суша тук месото, освен ако съумея да го пренеса до пещерата.

Цял ден жената и конят следваха стадото, като от време на време спираха да ядат и почиват, докато облаците във все по-тъмносиньото

небе не порозовяха. Тя бе в непозната местност — по на север, отколкото когато и да било. Видя отдалеч ивицата растителност и на гаснещата светлина на аленото небе съзря как цветът му се отразява зад гъстия храсталак. Северните елени се източиха в нишки, за да преминат през тесните проходи и да стигнат до един широк поток. Преди да го преминат, те се подредиха край плиткото, за да пият.

Сивият здрач изсмука свежата зеленина на земята, а небето засия, сякаш откраднатият от нощта цвят се бе върнал в по-ярка окраска. Айла се чудеше дали това е същият поток, който вече няколко пъти бяха пресекли. Вместо да пресекат различни ручей, потоци и барички — притоци на по-пълноводен източник, често минаваха отново и отново през една и съща река, тъй като тя криволичеше из равнинната степ, връщаше се почти на старото място или се разделяше на канали. Ако пресмятанията ѝ бяха верни, от другата страна на реката можеше да стигне до своята долина, без да ѝ се наложи да пресече нито една по-голяма река.

На другия бряг елените пощипваха лишеи и изглежда се канеха да пренощуват. Айла реши да стори същото. До дома имаше много път и все някъде трябваше да пресече реката. Тя не искаше да рискува да се намокри и да замръзне, точно когато идва нощта. Плъзна се от коня, махна товарните кошове и остави Уини да побяга на свобода, докато стъпки бивака. Скоро с помощта на огнения камък и на един кремък сухите храсти и плавеят се разгоряха. Като се нахрани с увити в листа и изпечени фъстъци и шпикован с най-различни зеленчуци гигантски хамстер, тя разпъна ниския си навес. Айла свирна на коня да дойде, понеже искаше да бъде наблизно, и се намъкна в спалната си кожа, като подаде глава през отвора на навеса.

На хоризонта се събираха облаци. Звездите над нея бяха тъй нагъсто, сякаш някаква невероятно ярка светлина се опитваше да си пробие път през напуканата и надупчена черна стена на нощното небе. Креб казваше, че на небето има огънове, размишляваше тя, от огницата на света на духовете, а също и от огницата на духовете-тотеми. Очите ѝ заизследваха небесата, докато не намериха фигурата, която търсеше. Ето къщата на Урсуз и над нея моя тотем, Пещерния лъв. Беше странно как така се движат по небето, но фигурите не се променяха. Чудя се дали ходят на лов и дали после се връщат в пещерите си.

Трябва да убия северен елен. И ще е хубаво по-бързо да измисля начин, скоро ще дойдат мъжкарите. Та значи те ще пресекат тук. Уини подуши присъствието на четирикрак хищник, изпръхтя и се приближи към огъня и жената.

— Има ли там нещо, Уини? — попита Айла, като използваше звуци и сигнали — думи, които не приличаха на никоя от тези, които Клана използваше. Тя можеше да издаде меко цвилене, което не се различаваше от звука, издаван от Уини. Можеше да джавка като лисица, да вие като вълк и бързо се научаваше да свири като почти всяка птичка. Много от звуците вече бяха влезли в личния ѝ говор. Почти не мислеше за възбраната на Клана против ненужните звуци. Обичайната мекота при произнасянето на звуци, характерна за нейния род, предявяваше своите права.

Конят се намести между огъня и Айла, като лиши от сигурност и двете едновременно.

— Махни се, Уини. Спираш ми топлината.

Айла стана и добави ново дръвче в огъня. Прегърна с ръка шията на животното и усети нервността му. Май ще стоя да поддържам огъня, помисли. Каквото и да има от другата страна, то ще бъде много по-заинтересовано от тези елени, отколкото от теб, приятелко, стига да стоиш близо до огъня. Но може би ще е разумно за известно време да имаме хубав голям огън.

Клекна долу с очи, приковани в пламъците, и загледа как щом добавя друго дърво, искрите литват нагоре, за да се стопят в мрака. Звуците, идващи отвъд реката, ѝ казаха кога един или два елена паднаха жертва на нещо, вероятно на някоя голяма котка. Мислите ѝ се върнаха към това тя самата да убие един елен. В един момент избута коня настрана, за да вземе още дърва, и изведнъж ѝ дойде една идея. По-късно, щом Уини се поуспокои, Айла се върна в спалната си кожа, ала мислите ѝ се вихреха, тъй като идеята се разрастваше и включваше други вълнуващи възможности. Преди да заспи, в общи линии планът бе разработен. Той съдържаше тъй невероятна идея, че тя се усмихна на смелостта ѝ.

Когато на сутринта пресече реката, стадото северни елени, намалено с една-две бройки, бе заминало, ала тя се бе отказала да ги следва. Върна се с Уини в галон в долината. Трябваше да направи големи приготовления, за да може да стигне навреме.

* * *

— Ето, Уини. Виж, не е толкова тежко — окуражи я Айла. Търпеливо напътстваният от нея кон бе препасан с кожени ремъци и въжета през гърдите и задницата, а те бяха прикрепени към тежкия ствол, който той мъкнеше. Отпървом Айла бе препасала челото на Уини с тегличен ремък по подобие на ремъка, който самата тя използваше понякога, когато имаше да носи нещо тежко. Бързо разбра, че конят се нуждае да движи глава по-свободно и че дърпа по-добре с гърдите и раменете си. Все пак младият степен кон не бе привикнал да влачи тежест и подпръгът пречеше на движенията му. Ала Айла беше изпълнена с решимост. Само така нейният план можеше да успее.

Идеята ѝ бе хрумнала, когато поддържаше огъня, за да отпъжда хищниците. Беше бутнала Уини настрани, за да стигне до дървата, мислейки с обич за големия кон, който въпреки цялата си сила бе дошъл за закрила при нея. Беглата мисъл, че би било добре тя също да е тъй силна, в следващия миг се бе превърнала във възможно решение на проблема, който се въртеше в главата ѝ. Може би конят ще успее да изтегли един елен от ямата-капан.

Сетне помисли за обработването на месото и новата идея се разшири. Ако разпарчалоса животното наред степта, миризмата на кръв ще привлече неизбежните и неизвестни месоядни. Може би това, което чу през нощта да напада северните елени, не беше пещерен лъв, но със сигурност беше някаква котка. Макар тигрите, пантерите и леопардите да бяха наполовина на пещерните лъвове, прашката не можеше да ѝ бъде защита срещу тях. Можеше да убие рис, но големите котки бяха друго нещо, особено на открито. Близо до пещерата, със стена зад гърба си можеше и да успее да ги отпъди. Хвърленият със сила камък нямаше да е фатален, но те щяха да го усетят. Ако Уини може да извлече елена от капана, защо пък да не го влачи чак до долината?

Само че първо трябваше да превърне Уини във впрегатен кон. Айла си мислеше, че единственото, което трябва да направи, е да измисли начин да прикрепи с въжета или ремъци мъртвия северен елен към коня. Изобщо не ѝ дойде на ум, че младата кобила може да се дърпа. Обяздването беше толкова неосъзнат процес, че тя не знаеше, че

ще трябва да приучи Уини да тегли товар. Откри го, когато нагласи сбруята. След още няколко опита, които включваха пълно преразглеждане на концепцията и няколко донаждания, конят започна да възприема идеята и Айла реши, че може би ще успее.

Както гледаше как кобилката дърпа ствола, младата жена си помисли за Клана и поклати глава. Те щяха да ме помислят за странна дори само заедно живея с един кон. Чудя се какво ли биха си помислили мъжете сега? Само че те бяха много и имаше много жени, които да изсушат месото и да го занесат в пещерата. Никой от тях никога не се е опитвал да се справи сам.

Тя импулсивно прегърна коня и притисна чело към шията на Уини.

— Толкова ми помагаш. Никога не съм мислила, че ще се окажеш такъв помагач. Не знам какво щях да правя без теб, Уини. Ами ако Другите са като Брод? Не мога да позволя на никого да те нарани. Ще ми се да знаех какво да правя.

Като прегръщаше коня, очите ѝ се напълниха със сълзи, после ги изтри и развърза подпръга.

— Точно сега знам какво да правя. Ще трябва да държа под око това стадо млади мъжкар.

* * *

Северните елени не изоставаха много дни след самките. Те мигрираха бавно. След като веднъж ги забеляза, за Айла не бе трудно да наблюдава движенията им и да се увери, че следват същия път, нито пък да събере оборудването си и да препусне пред тях. Тя изгради бивака си по-долу от мястото, където самките бяха пресекли реката. После взе пръчката за разравяне, заострената тазова кост за изгребване на калта и кожения навес, за да я пренася, и тръгна към брода, където бе пресякло женското стадо.

Две главни и две допълнителни пътеки прорязваха храсталака. За капан тя избра една от главните пътеки, достатъчно близо до реката, та елените да вървят един след друг, и достатъчно далеч, за да може да изкопае дълбока яма, преди водата да се просмуче. Докато привърши копането, късното следобедно слънце приближи хоризонта. Подсвирна

на коня и препусна да види колко далеч е стадото. Пресметна, че по някое време следващия ден то ще стигне реката.

Когато се върна към реката, светлината отслабваше, но голямата зееща дупка се виждаше подозрително ясно. Никой от тези северни елени няма да падне в тази яма. Ще я видят и ще пробягат край нея, помисли тя и се почувства обезверена. Е, вече е твърде късно да се направи каквото и да е таз вечер. Може би ще измисля нещо сутринта.

Но утрото не ѝ донесе ни просветление на духа, ни прекрасни идеи. През нощта се бе заоблачило. Събуди я огромна капка вода, която падна на лицето ѝ и Айла видя разпръснатата светлина на безрадостното зазоряване. Предната вечер не бе вдигнала старата кожа като навес, защото когато си легна, небето бе ясно, а кожата — влажна и кална. Беше я проснала наблизко да се суши, но сега тя бе станала по-влажна. Капката на лицето ѝ бе първата от много други. Тя се уви с кожата за спане и след като претърси товарните кошове и откри, че е забравила да си вземе росомаховата качулка, издърпа единия край над главата си и се преви над почернелите влажни останки от огъня.

Ярка светлина блесна над източните равнини — разсеяна светкавица, която освети земята чак до хоризонта. След малко далечният грохот изръмжа предупредително. Сякаш по сигнал от облаците ливна нов порой. Айла вдигна влажния кожен навес и се уви с него.

Полека-лека дневната светлина извади на по-добър фокус местността и прогони сенките от падините. Напъналите степи потънаха в сива бледнота, сякаш сипещият вода дъждовен облак бе измил цветовете. Дори небето имаше неописуемия оттенък на нищото — нито синьо, нито сиво, нито бяло.

Щом тънкият слой пропусклива почва над нивото на вечната замръзналост се напои, водата започна да образува локви. Все още близо до повърхността замръзналата земя под горния слой почва бе също тъй твърда, както замръзналата стена на север. Когато затоплящото се време разтопеше почвата по-надълбоко, нивото на замръзването се понижаваше, но вечно замръзналата почва бе непроницаема. Нямахше никакъв оток. При известни условия подгизналата почва се превръщаше в коварно тресавище, което можеше да глътне и възрастен мамут. И ако това се случеше близо до челния край на ледника, който се местеше непредвидимо, някое

внезапно застудяване можеше да запази мамута в продължение на хилядолетия.

Натежалото небе пускаше големи течни топчета в черната локва, която доскоро беше огнище. Айла ги гледаше как се превръщат в кратери, а после в разширяващи се пръстени, и си мечтаеше да бъде в своята суха уютна пещера в долината. Проникващият до мозъка на костите студ се просмукваше през тежките ѝ кожени нозебрани, въпреки мазнината, с която ги бе намазала, и натъпканата вътре острица. Размекнатият мочур попари ловния ѝ ентузиазъм.

Когато от препълнените локви към реката потекоха канали кална вода, носеща клонки, пръчки, трева и ланшна шума, тя се премести на една малко по-висока могилка. Защо ли просто не се върна обратно, помисли си, като влачеше товарните кошове по нагорнището. Надзърна под капациите. Дъждът се стичаше по преплетените хвоцови листа и съдържанието им беше сухо. Няма смисъл. Трябва да ги натоваря на Уини и да си тръгвам. Никога няма да улова северен елен. Нито един няма да скочи в тая голяма яма, само защото така ми се ще. Може би по-късно ще мога да убия някой от старите бродяги. Да, ама месото им е жилаво, а кожата им са целите на белези.

Айла въздъхна тежко и придърпа кожената завивка и стария навес по-плътно към себе си. От толкова време правя планове и работя, няма да оставя малко дъжд да ме спре. Може би не ще убия елен, няма да е за пръв път някой ловец да се върне с празни ръце. Само едно е сигурно — ако не опитам, никога няма да убия елен.

Един поток заплаши да подрови могилката и тя се покатери на една скала. Присви очи и се опита да се вгледа в дъжда, за да види дали не отслабва. Сред откритата прерия нямаше никакво укритие — нито големи дървета, нито надвиснали скали. Също като рошавия мокър кон до нея, Айла стоеше наред пороя и търпеливо чакаше дъжда да спре. Надяваше се, че елените също чакат. Не бе готова за тяхното идване. Към средата на сутринта решимостта ѝ намаля отново, ала по това време тя вече нямаше никакъв мерак да си ходи.

По обичайните случайни прищевки на пролетта облаците се разкъсаха около пладне и свежият вятър ги подгони. До следобед не можеше да се види и следа от тях и свежите млади цветове на сезона заискриха със свежо измития си блясък на греещото с все сила слънце. Земята вдигаше пара в ентузиазма си да върне влагата на атмосферата.

Сухият вятър, който бе прогонил облаците, я засмука лакомо, сякаш знаеше, че ще отдаде един дял на ледника.

Ако не увереността, поне решимостта на Айла се върна. Тя изтърси тежката, подгизнала от вода зуброва кожа и я просна връз един висок храст, надявайки се този път да поизсъхне малко. Краката ѝ бяха влажни, но не и студени, така че не им обърна внимание — всичко беше влажно — и отиде до брода, където бяха пресекли елените. Не можа да види ямата и сърцето ѝ се сви. Погледна по-внимателно и на мястото ѝ видя една препълнена кална локва, задръстена с листа, пръчки и отломъци.

Стисна здраво челюсти и се върна за кошницата за вода, за да изгребе с нея локвата. На връщане трябваше внимателно да се вгледа, за да различи отдалеч ямата. Изведнъж се усмихна. Ако аз трябва да се вглеждам, за да я видя както е покрита с листа и клони, може би и един северен елен, който бяга бързо, няма да я види. Само че не мога да оставя водата вътре — чудя се дали няма друг начин...

Върбовите клонки ще са достатъчно дълги, за да я пресекат. Защо да не направя капак за ямата от върбови клонки и да поставя листа отгоре. Няма да е толкова здрав, че да издържи елен, но ще стане за листа и вейки. Изведнъж се изсмя високо. Конят изцвили в отговор и я доближи.

— О, Уини! Може би този дъжд не беше чак толкова лош.

Айла заизгребва водата от ямата, без да се интересува, че това е кална и мръсна работа. Ямата не бе толкова дълбока, но когато се опита да я доизкопае, откри, че нивото на водата се е вдигнало. Ямата просто се пълнеше с нова вода. Погледна към мътния кален поток и забеляза, че е набъбнал. И, макар че тя не го знаеше, топлият дъжд бе смекчил част от замръзналата земя под повърхността, която образуваше твърдата като скала основа под почвата.

Прикриването на ямата не бе тъй лесно, както си бе мислила. Трябваше да иде доста надолу по реката, за да събере наръч дълги клонки от закърнелите върбови храсталаци и да ги допълни с тръстики. Когато я положи върху ямата, широко преплетената рогозка провисна в средата, така че трябваше да опъне краищата ѝ с колчета. Нахвърля отгоре ѝ листа и пръчки, ала все още ѝ се струваше твърде очевидна. Не беше много доволна, но се надяваше, че ще свърши работа. Повлече се, покрита с кал, обратно надолу по реката, като

погледна с мерак към нея, и свирна на Уини. Елените не бяха тъй близо, колкото си бе мислила, че ще бъдат. Ако равнината беше суха, те щяха да бързат да стигнат до реката, но при толкова много локви и временни ручейчета се бяха забавили. Айла почувства увереност, че стадото млади мъжкарци няма да стигне до обичайното си място за пресичане преди сутринта.

Върна се в бивака, с голямо облекчение свали дрехите и нозебраните и нагази в реката. Беше студена, но тя бе навикнала на студена вода. Изми калта, после просна дрехите си на една оголена скала. Краката ѝ бяха бели и набръчкани от стоенето във влажната кожа — дори твърдите ѝ мазолести пети бяха омекнали — и тя бе доволна, че разполага с напечената от слънцето скала. В добавка скалата ѝ предлагаше суха основа за огън.

Мъртвите долни клони на боровете обикновено оставаха сухи и в най-проливния дъжд и макар че се бяха смалили до големината на храсти, боровете край реката не правеха изключение. Тя носеше суха прахан и, като използва огнения камък и кремъка, скоро запали малък огън. Продължи да го подхранва с клонки и малки парчета дърво, докато не изсъхнаха по-големите и бавно горящи дърва, подпрени над огъня едно на друго като ескимоска колиба. Тя можеше да запали и да поддържа огън дори и в дъжд, стига да не е истински порой. Номерът беше да запали малък огън и да го поддържа, докато не се разгорят дървата, които са достатъчно големи, за да изсъхват, докато горят.

Похапна питки за из път и с облекчение въздъхна при първата глътка горещ чай. Питките бяха хранителни и засищаха, и можеха да се ядат в движение, но горещата течност доставяше повече удоволствие. Макар да бе все още влажно, тя опъна кожения навес близо до огъня, където можеше да съхне, докато тя спи. Погледна облаците, които затулваха звездите на запад, с надежда, че няма да завали отново. После потупа Уини в знак на привързаност, пропълзя в кожата и я уви около себе си.

* * *

Беше тъмно. Айла лежеше абсолютно неподвижно, наострила уши. Уини се помести и леко изпръхтя. Айла се надигна и се огледа.

На източното небе се виждаше слаба светлинка. После се чу звук, от който космите на тила ѝ настръхнаха, и тя разбра от какво се е събудила. Не го бе чувала често, но знаеше, че ръмжащият рев от другия бряг на реката бе на пещерен лъв. Конят нервно изцвили и Айла стана.

— Всичко е наред, Уини. Този лъв е далеч — и тя прибави дърва в огъня. — Трябва да е пещерният лъв, който чух предишния път. Сигурно живеят от другата страна на реката. И те ще убият някой елен. Радвам се, че ще минем денем през тяхната територия, и се надявам добре да са се натъпкали с еленско месо, преди да стигнем дотам. Май мога да направя чай — тъкмо ще стане време за ставане.

Светлината на източното небе порозовяваше, когато младата жена привърши опаковането на всичко в товарните кошове и затегна подпръга около Уини. Постави по една пика в държача на всеки от кошовете и здраво ги привърза, после яхна коня пред кошовете, между двата островърхи пръта, които стърчаха във въздуха. Потеглиха назад към стадото, като описаха широк полукръг, за да останат зад приближаващите северни елени. Пришпори коня, докато не съзря младите мъжкари, после забави ход и ги последва с подходяща бързина. Уини с лекота възприе темпото им на мигриране. Като наблюдаваше стадото от гърба на коня, тя видя как водачът се забави и подуши мешавицата от кал и листа по пътеката към капана. През него премина тръпка на нервно изостряне на вниманието, която дори жената долови.

Първият елен си запробива път към водата през крайбрежните храсти по другата пътека и Айла реши, че е време да действа. Пое си дълбоко дъх, приведе се напред в очакване скоростта да се увеличи, като по този начин извести за намерението си, и щом конят препусна в галоп към стадото, нададе силен вик.

Елените отзад подскочиха към предните и ги разбутаха встрани. Конят заедно с пиццата на гърба му жена се носеше към тях и всички елени уплашено се хвърлиха напред. Само че като че ли до един избягваха пътеката с ямата-капан. Сърцето на Айла се сви, щом видя как животните минават отстрани, прескачат или все някак си се изхитряват да заобиколят дупката.

Сетне сред бързо бягащото стадо се забеляза бъркотия и ѝ се стори, че видя чифт рога да пропадат надолу, докато другите подскочат

и се въртят като вихрушка около това място. Айла издърпа пиките от държачите и се плъзна от коня, като тичаше тъй, че краката ѝ едва докосваха земята. Един елен с подивели очи бе потънал в просмукалата се на дъното на ямата тиня и се опитваше да изскочи оттам. Тоя път мерникът ѝ бе точен. Тя заби тежката пика във врата на елена и преряза една артерия. Великолепният самец се сгромоляса на дъното на ямата, стигнал до края на странстванията си.

Край. Готово. Тъй бързо и много по-лесно, отколкото си мислеше. Дишаше тежко, но не от изтощение. Толкова мисли, тревоги и нервна енергия бяха отишли за планиране, че лесният завършек на лова не ги бе изчерпал. Тя все още беше под пара, а нямаше как да изразходва излишъка ѝ, нито пък имаше с кого да сподели успеха си.

— Уини! Успяхме! Успяхме! — Нейните крясъци и жестове стреснаха младия кон. Тя скочи на гърба му и се понесе в луд галоп през равнината.

Плитките се мятаха около главата ѝ, очите ѝ святкаха трескаво от възбуда, на лицето ѝ грееше маниакална усмивка — тя бе една подивяла жена. И което бе още по-плашещо — ако наблизко имаше кой да се изплаши — тя яздеше едно диво животно, чиито безумни очи и полегнали назад уши издаваха една полуда от по-различен характер.

Описаха широк кръг и на връщане тя спря коня, плъзна се от него на земята и завърши обиколката, като спринтира на собствените си два крака. Когато този път погледна мъртвия северен елен в калната яма, имаше сериозна причина да диша тежко.

Като си пое дъх, издърпа копието от врата на елена и подсвирна на коня. Уини беше плашлива и Айла се опита да я успокои с окуражаване и обич, преди да ѝ сложи сбруята. Заведе коня до ямата. Без да разполага с юзда или оглавник, за да я контролира, Айла трябваше да прилъгва и подтиква нервния кон. Когато накрая Уини се успокои, жената завърза висящите въжета от сбруята за рогата на елена.

Хайде, Уини, дърпай — окуражи я тя, като дърпаше ствола.

Конят тръгна напред, усети отпора и отстъпи. После в резултат на новото подканяне тръгна отново напред и щом въжетата се опънаха, се напъна. Бавно, с помощта на Айла, Уини извлече северния елен от ямата.

Айла се изпълни с гордост. Ако не друго, поне нямаше да ѝ се наложи да реже месото на дъното на окаляната яма. Не беше много сигурна колко още ще иска да свърши Уини. Надяваше се, че конят ще ѝ услужи със силата си, за да закара елена до долината, но трябваше да прави нещата едно по едно. Айла заведе младата кобила до водата, като разплете рогата на северния елен от храсталака. После пренареди кошовете така, че положи единия в другия и ги привърза на гърба си. Беше труден за носене товар, особено с двете стърчащи нагоре пики, но като използва една голяма скала, яхна коня. Краката ѝ бяха боси. Тя вдигна коженото си наметало, за да го запази сухо, и пришпори Уини към реката.

Обикновено на това място тя беше плитка, широка и удобна за пресичане — една от причините, поради които северните елени инстинктивно бяха избрали този брод — но поради дъжда нивото на водата се бе повишило. Уини съумяваше да стъпва стабилно в бързия поток, а веднъж паднал във водата, еленът заплува без усилие. Прекарването на животното през реката имаше едно предимство, за което Айла не се бе сетила. Водата отми тинята и кръвта и докато стигнат другия бряг, северният елен беше чист.

Уини малко се задърпа, когато пак усети товара си, но Айла вече бе слязла на земята и помогна да изтегли елена на късо разстояние по брега. После развърза въжетата. Еленът беше с една стъпка по-близо до долината, но преди да продължат нататък, Айла трябваше да свърши още няколко неща. Тя преряза гърлото на елена с острия си кремъчен нож, а после направи прав разрез от ануса през корема, гърдите и врата до гърлото. Подпираше тъпата страна на ножа с показалец, а острия му край държеше нагоре, подпъхнат непосредствено под кожата. Ако направеше първия разрез чисто, без да прорязва месото, дрането после щеше да бъде много по-лесно.

Следващият разрез бе по-дълбок, за да махне вътрешностите. Почисти частите, които можеха да се използват — стомаха, червата, пикочния мехур — и ги пъхна обратно в коремната кухина, заедно с тези, които ставаха за ядене.

В един от кошовете имаше навита голяма рогозка от трева. Тя я разстла на земята и с бутане и грухтене премести елена върху нея. Уви я около тялото и здраво я привърза с въжета, после го завърза за въжетата от сбруята на Уини. Пренареди кошовете, пъхна във всеки по

една пика и здраво притегна дългите пръти на местата им. Доволна от себе си, се качи на гърба на коня.

Когато за трети път слезе да освободи товара от различните препятствия — туфи трева, камъни, храсти — вече не се чувстваше толкова доволна. Накрая тръгна до коня, като го караше да върви, докато привързаният елен не се закачеше за нещо. Сетне се връщаше, за да отстрани пречката. Чак когато спря, за да си сложи нозебраните, забеляза глутницата хиени, които я следваха. Първите камъни от прашката само показаха на хитрите лешояди докъде може да мята и ги накараха да стоят на съответното разстояние.

Вонящи грозни животни, помисли тя, сбърчи нос и потръпна от погнуса. Знаеше, че те могат и да ловуват — беше го изпитала на гърба си. Айла бе убила една хиена с прашката и бе издала тайната си. Кланът научи, че ловува и тя трябваше да бъде наказана за това. Брун нямаше избор, такъв бе обичаят на Клана.

Хиените безпокояха и Уини. Това бе нещо повече от инстинктивния ѝ страх от хищници. Тя не беше забравила глутницата хиени, които я бяха нападнали, когато Айла бе убила майка ѝ. А Уини и без това бе достатъчно наежена. Закарването на елена до пещерата се оказваше по-сериозен проблем, отколкото Айла бе предвиждала. Тя се надяваше, че ще успеят да го сторят преди падането на нощта.

Спряха да починат там, където реката извиваше и почти се връщаше обратно. Всички спирания и тръгвания бяха уморителни. Айла напълни мяха и една голяма непропусклива кошница с вода, после занесе кошницата на Уини, която все още бе привързана за прашния елен. Извади питка и седна на една скала, за да я изяде. Гледаше в земята, без да я вижда, и се опитваше да измисли по-лесен начин да закара плячката си до долината. Трябваше известно време преди гледката на безредно разхвърляния прах да стигне до съзнанието ѝ, но след това любопитството ѝ моментално се събуди. Земята беше утъпкана, тревата превита, а следите бяха свежи. Наскоро тук бе имало голяма бъркотия. Стана, за да огледа следите по-отблизо и постепенно разгада цялата случка.

От животинската следа в изсъхналата тиня близо до реката определи, че се намират в отдавна установената територия на пещерни лъвове. Помисли си, че сигурно наблизко има малка долина със стръмни каменни стени и уютна пещера, където по-рано същата

година лъвицата е родила две здрави малки. Тук е било любимото им място за почивка. Лъвчетата са се боричкали за някое кърваво парче месо и са късали малки късчета с млечните си зъби, докато нахранените мъжкарци са се изтягали на утринното слънце, а стройните женски снизходително са гледали как бебетата си играят.

Огромните хищници бяха господари на своето владение. Нямахше от какво да се боят, нямаше никаква причина да очакват нападение от своите жертви. При нормални обстоятелства северните елени никога не биха се отклонили толкова близо до своите естествени врагове, но виковете и крясъците на ездачката ги паникьосаха. Бързата река не спря панически бягащото стадо. Елените се втурнаха напред и преди да разберат, се озоваха сред стадо лъвове. И едните, и другите бяха изненадани. Бягащите елени, които твърде късно осъзнаха, че от една опасност са налетели на друга, далеч по-страшна, се пръснаха във всички посоки.

Айла тръгна по следите и стигна до развръзката на историята. Твърде закъсняло, за да избегне летящите копита, едно лъвче беше прегазено от подплашените елени.

Жената коленичи до пещерното бебе и с опитната ръка на лечителка провери за признаци на живот. Лъвчето бе топло и вероятно имаше счупени ребра. Беше на умиране, но все още дишаше. От следите в прахта Айла разбра, че лъвицата е намерила бебето си и го е побутнала да стане, но безуспешно. После е постъпила като всички животни — с изключение на двукраките — които трябва да оставят слабите да умрат, за да оцелеят останалите. Насочила е вниманието си към другата си рожба и си е тръгнала.

Само оцеляването на животното, наречено човек, не зависеше единствено от силата и доброто здравословно състояние. За хилавия в сравнение с месоядните си съперници човек оцеляването зависеше от сътрудничеството и съчувствието.

Бедното бебче, помисли Айла. Майка ти не можа да ти помогне, нали? Не за пръв път сърцето ѝ бе затрогнато от ранено и безпомощно създание. За момент тя си помисли да вземе със себе си лъвчето в пещерата, но бързо се отказа от идеята. Когато изучаваше целителното изкуство, Брун и Креб ѝ позволяваха да носи малки животни в пещерата на Клана, за да ги лекува, макар че първия път бе предизвикала доста голямо объркване. Но Брун не ѝ позволи да вземе

едно вълче. А лъвчето сега бе голямо почти колкото вълк. Някой ден щеше да стане почти колкото Уини. Айла стана, погледна умиращото лъвче, поклати глава и пак отиде да води Уини, като се надяваше, че товарът няма да се запъне някъде съвсем скоро. Щом тръгнаха, тя видя, че хиените ги последваха. Посегна за камък и забеляза, че глутницата е пренасочила вниманието си. Съвсем разумно. Това беше нишата, която природата им бе определила. Бяха намерили малкото лъвче. Само че когато ставаше дума за хиени, Айла не беше разумна.

— Махайте се, вонящи животни! Оставете малкото на мира!

Айла хукна назад, като мятеше камъни. Силно изквичаване я извести, че един от камъните е улучил целта. Щом жената, изпълнена със справедлив гняв, тръгна към тях, хиените пак се отдръпнаха на един хвърлей разстояние.

На! Това ще ги държи настрана, помисли, като застана разкрячена над лъвчето, за да го защити. После крива недоверчива усмивка мина по лицето ѝ. Какви ги върша? Защо ги гоня от едно лъвче, което и без друго ще умре? Ако го оставя на хиените, те няма да ме безпокоят повече.

Не мога да го взема с мен. Аз даже не мога да го нося. Поне не през цялото време. По-добре да измисля как да закарам северния елен. Смешно е да мисля за това.

Смешно ли? Ами ако Иза ме беше оставила? Креб казваше, че съм била оставена на пътя ѝ от Урсуз или може би от духа на Пещерния лъв, защото никой друг не би спрял заради мен. Тя не можеше да понася да гледа, че някой е болен или ранен и да не се опита да му помогне. Точно затова беше толкова добра лечителка.

Аз съм лечителка. Тя ме научи. Може би това лъвче е било оставено на пътя ми, за да го намеря. Първия път, когато занесох онова зайче в пещерата, понеже беше ранено, тя ми каза, че това означава, че ми е писано да бъда лечителка. Е, ето едно бебе, което е ранено. Не мога просто така да го оставя на тези грозни хиени.

Само че как ще пренесе това бебе до пещерата? Ако не внимавам, някое счупено ребро може да пробие белия му дроб. Ще трябва да го превържа, преди да го пренесе. Тоя широк ремък, който използвах да дърпам Уини, ще свърши работа.

Тук имам от него.

Айла свирна на коня. Колкото и да бе странно, товарът, който Уини влачеше, не се закачи никъде, но младата кобила беше напрегната. Не ѝ харесваше да стои в територията на пещерните лъвове, нейните родственици също спадаха към техните естествени жертви. От лова насам беше нервна, а честото спиране, за да се освобождава тежкия товар, който спъваше движенията ѝ, не способстваше тя да се успокои.

Айла обаче се бе концентрирала върху пещерното лъвче и не обърна внимание на нуждите на коня. След като превърза ребрата на младия хищник, единственото, което успя да измисли, за да го пренесе до пещерата, бе да го сложи на гърба на Уини.

Това беше повече, отколкото кобилката можеше да понесе. Щом жената вдигна огромната млада котка и се опита да я сложи на гърба ѝ, кобилата се вдигна на задните си крака. В паниката си тя започна да подскача нагоре и да се мята, опитвайки се да се отърве от тежестите и приспособленията, с които бе овързана, сетне препусна през степта. Увитият в тревната рогозка елен заподскача и се затътрузи подир коня, докато не се удари в един камък. Рязкото дръпване засили паниката на Уини и доведе до ново бясно подскачане.

Изведнъж кожените ремъци изплющяха и от тласъка товарните кошове, неустойчиви заради дългите тежки дръжки на пиките, се килнаха. Зяпнала от изненада, Айла гледаше как възбуденият кон се носи бясно напред. Съдържанието на товарните кошове се изсипа на земята, с изключение на здраво завързаните копия. Все още прикрепени към завързаните за кобилата кошове, двата дълги пръта се повлякоха след нея, без изобщо да ограничават скоростта ѝ.

Айла незабавно съзря новите възможности — тя си блъскаше главата да измисли начин как да закара трупа на елена и малкото лъвче до пещерата. Този път трябваше повече време, докато Уини се поуспокои. Разтревожена, че кобилата може да се нарани, Айла свирна и я повика. Тя би желала да тръгне подир нея, но се боеше да остави както елена, така и лъвчето на нежните грижи на хиените. Подсвирването има ефект. Това беше звук, който за Уини се свързваше с привързаност, сигурност и отзивчивост. Тя описа широк кръг и се върна обратно към жената.

Когато най-подир изтощената и запенена млада кобила се приближи, Айла я прегърна с облекчение. Развърза сбруята и ремъците

и внимателно я огледа да се увери, че не е ранена. Уини се наклони към жената, като леко и тревожно процвилваше. Краката ѝ бяха широко разтворени, дишаше тежко и трепереше.

— Ти си почивай, Уини — рече Айла, щом конят спря да трепери и като че ли се успокои. — И без това ще трябва да поработя.

Изобщо не ѝ хрумна да се ядоса, понеже конят бе подскачал, побягнал и изтърсил нещата ѝ. Тя не мислеше, че животното ѝ принадлежи, нито че може да го командва. Уини по-скоро беше приятел, компаньон. Щом се е паникьосал, значи е имал сериозна причина. Искала е твърде много от него. Айла усети, че ще трябва да научи какви са възможностите на коня, а не да се опитва да го научи да се държи по-добре. Според Айла Уини помагаше по свое собствено желание, а тя се грижеше за коня от любов.

Младата жена насъбра каквото можа да намери от съдържанието на кошовите и преработи конструкцията ремъци-кошове-сбруя, като привърза двете пикита така, както бяха паднали — с върховете надолу. Прикрепи рогозката от трева, която бе увита около елена, към двата пръта, като по този начин направи между тях платформа за товар — зад коня, но над земята. Привърза елена към нея, сетне внимателно завърза и изпадналото в безсъзнание пещерно лъвче. След като си отпочина, Уини сякаш по-лесно прие ремъците и сбруята и стоя спокойно, докато Айла ги нагласи.

Айла постави кошовите на местата им, провери отново лъвчето и се качи на гърба на Уини. С приближаването на долината остана изумена от ефикасността на новото транспортно средство. Понеже по земята се влачеха само краищата на пиките, а не тежък товар, който да се закача във всяко препятствие, конят теглеше с много по-голяма лекота, макар че Айла си отдъхна, чак когато стигнаха долината и нейната пещера.

Спря, за да даде на Уини да почине и пийне и провери пещерното лъвче. То все още дишаше, ала тя не бе сигурна, че ще оживее. Защо беше поставено на моя път, дивеше се тя. В мига, в който го бе видяла, бе помислила за своя тотем — дали духът на Пещерния лъв не искаше тя да се погрижи за лъвчето?

После ѝ хрумна друга мисъл. Ако не бе решила да вземе със себе си малкото, никога нямаше да се сети за това подобие на шейна. Дали тотемът ѝ не беше избрал този начин, за да я научи? Това подарък ли

беше? Каквото и да беше, Айла бе сигурна, че лъвчето е поставено на пътя ѝ с някаква цел и че ще направи всичко, което е по силите ѝ, за да спаси живота му.

11

Джондалар, не си длъжен да стоиш тук само заради мен.

— Защо мислиш, че стоя само заради теб? — рече по-големият брат с повече раздразнение, отколкото възнамеряваше да демонстрира. Не желаше да изглежда твърде чувствителен на тая тема, ала забележката на Тонолан бе по-вярна, отколкото му се искаше да си признае.

Осъзна, че го е очаквал. Той просто се съпротивляваше да повярва, че брат му наистина ще остане и ще се ожени за Джетамио. И все пак сам се изненада от незабавното си решение също да остане с Шарамудои. Не искаше да се връща самичък. Без Тонолан пътешествието щеше да е дълго, а имаше и нещо, което се коренеше по-дълбоко. То бе предизвикало незабавна реакция и по-рано, когато за пръв път бе решил да направи Пътешествие с брат си.

— Не трябваше да идваш с мен.

За миг Джондалар се зачуди откъде брат му знае какво мисли.

— Аз имах усещането, че никога няма да се върна вкъщи. Не че съм очаквал да намеря единствената жена, която бих могъл да обичам, но имах усещането, че ще продължа да вървя, докато не намеря причина да спра. Шарамудои са добри хора — предполагам, че като ги опознаеш, повечето хора се оказват добри. Нямам нищо против да се установя тук и да стана един от тях. Ти си Зеландонии, Джондалар. Където и да си, винаги ще бъдеш Зеландонии. На никое друго място няма да се чувстваш като у дома си. Върни се, Братко. Направи щастлива някоя от тези жени, дето търчат подир тебе. Установи се, направи голямо семейство и разправяй на децата на твоето сърце всичко за дългото си Пътешествие и за брат си, който е останал. Кой знае? Може би някое от тях или някое от моите някой ден ще реши да направи дълго Пътешествие, за да намери роднините си.

— Защо да съм повече Зеландонии от теб? Защо си мислиш, че аз тука не мога да бъда също тъй щастлив като теб?

— Ами дори, понеже не си влюбен. А ако беше, щеше да кроиш планове да я вземеш обратно със себе си, не да останеш с нея тук.

— Защо не доведеш Джетамио с нас у дома? Тя е способна, разумна, знае как да се погрижи за себе си. От нея ще стане добра Зеландонии. Тя даже ловува с най-добрите им ловци, прекрасно ще се справи.

— Не искам да си губя времето, да прахосам цяла година в път. Намерих жената, с която искам да живея. Искам да уседна, да се установя, да ѝ дам шанс да започне да изгражда семейство.

— Какво е станало с моя брат, който искаше да пропътува чак до края на Голямата майка река?

— Някой ден ще стигна дотам. Няма защо да бързам. Знаеш, че не е много далеч. Може би следващия път, когато Доландо тръгне да търгува сол, ще ида с него. Може да взема и Джетамио. Мисля, че ще ѝ хареса, макар че няма да е щастлива, ако се отдели за дълго от къщи. За нея домът означава повече. Никога не е познавала майка си, тя самата насмалко не е умряла от парализа. За нея нейните хора са важни. Напълно я разбирам, Джондалар. Имам един брат, който е досущ като нея.

— Защо си толкова сигурен за това? — Джондалар погледна надолу, за да избегне очите на брат си. — Или за това, че не съм влюбен? Серенио е красива жена, а Дарво — високият рус мъж се усмихна и тревожните бръчки на челото му се разгладиха — има нужда от мъж до себе си. Някой ден от него може да стане добър майстор на кремъка.

— Големи братко, аз те познавам отдавна. Да живееш с една жена не значи, че я обичаш. Знаем, че харесваш момчето, но това не е достатъчна причина да останеш тук и да се свържеш с майка му. Не е толкова лоша причина да я вземеш, но не и да останеш. Върни се у дома и, ако щеш, си намери някоя по-възрастна жена с няколко деца — тогава ще бъдеш сигурен, че сърцето ти ще е пълно с малчугани, които ще можеш да направиш майстори на кремъка. Само че се върни у дома.

Преди Джондалар да успее да отговори, при тях влетя едно запъхтяно момче, което още нямаше десет години. За възрастта си бе високо, но слабо, с източено лице и твърде фини и деликатни за момче

черти. Светлокестенявата му коса бе права и увиснала, но в очите му искреше жива интелигентност.

— Джондалар! — изпъхтя то. — Навсякъде те търся! Доландо е готов и речните хора чакат.

— Кажи им, че идваме, Дарво — каза високият рус мъж на езика на Шарамудои. Хлапето хукна. Двамата мъже се обърнаха да го последват, после Джондалар спря.

— Пожеланията ти са наред, Малки братко — рече той и усмивката на лицето му показва, че е искрен. — Не мога да кажа, че не съм очаквал да го направиш съвсем официално. И престани да мислиш да се отървеш от мен. Не се случва всеки ден брат ти да намери жената на мечтите си. Няма да пропусна твоето обвързване за любовта на една донии.

Ухилването на Тонолан озари цялото му лице.

— Знаеш ли, Джондалар, точно това си помислих, когато я видях за пръв път — че е прекрасният млад дух на Майката, който е дошъл, за да превърне в удоволствие Пътешествието ми до онзи свят. Щях да тръгна с нея, без да се боря... и още съм готов да го направя.

Джондалар тръгна след Тонолан и смръщи вежди. Не му харесваше мисълта, че брат му може да следва една жена до смъртта ѝ.

Пътеката се виеше през гъста сенчеста гора надолу по стръмния склон на къси серпантини, които правеха наклона по-лек. Като доближиха една каменна стена, която ги изведе до ръба на стръмна скала, пътеката се разшири. Тя бе внимателно изсечена околоръст на каменната стена и бе достатъчно широка, та двама човека да могат да вървят един до друг, макар и без да им е много удобно. Джондалар вървеше след брат си, докато траверсираха стената. При все че бяха презимували с Шарамудои от Доландовата Пещера, той все още усещаше присвиване в слабините си, колчем погледнеше от ръба към дълбоката, широка Велика майка река под тях. Въпреки това пътеката беше за предпочитане пред другата възможност.

Не всички Пещери живееха в пещери. Много често имаше укрития, построени на открито. Естествените скални укрития обаче бяха по-търсени и ценени, особено през свирепите зимни студове. Една пещера или скален навес би могла да направи по-желано някое място, което в противен случай би било отминато с презрение. Заради такива постоянни прикрития биваха преодолявани непреодолими

наглед трудности. Джондалар беше живял в пещери, в стръмни скали с почти отвесни площадки, ала ни една от тях не наподобяваше дома на тази Пещера Шарамудои.

В много по-ранна епоха земната кора, изградена от утаечни пясъчници, варовици и глинести шисти, се бе издигнала като покрити с лед върхове. Но по-твърдата кристали — нова скала, бълвана от изригващите вулкани, предизвикани от същите надигания, се бе смесила с по-меките скали. Цялата равнина, през която предишното лято бяха минали и която някога бе била дъно на огромно вътрешно море, бе обградена от планини. Векове наред оттокът от морето си прояждаше път през планинските вериги, които нявга бяха свързвали големия северен масив с неговото южно продължение, и изпразваше басейна.

Планините с неохота бяха отстъпили там, където материалът беше по-мек и бяха позволили на водата да образува само тясна цепнатина, ограничена от упоритата скала. Великата майка река, поела в себе си Сестрата и всичките нейни ръкави и притоци в огромен воден масив, минаваше през същата цепнатина. На разстояние от почти сто и осемдесет километра поредица от четири големи клисури служеше като преддверие към долното ѝ течение и, в последна сметка, към крайната ѝ цел. На някои места тя се разливаше на повече от километър и половина, на други по-малко от двеста метра разделяха голите скални стени.

В бавния процес на прорязване на двестата километра планински вериги, водите на оттичащото се море бяха образували потоци, водопади, по-големи и по-малки езера, много от които щяха да оставят своя отпечатък. Високо на лявата стена близо до началото на първия тесен проход имаше просторна площадка с учудващо равно дъно. Някога това бе било малък залив, закътано езеро, издълбано от непоколебимите зъби на водата и времето. Езерото бе изчезнало отдавна, оставяйки след себе си вдълбана П-образна тераса високо над сегашното водно равнище — тъй високо, че дори пролетните води, които можеха да се покачат невероятно, не стигаха близо до площадката.

Чак до стръмния ръб на площадката се простираше покрито с трева поле, макар че почвеният слой, както се виждаше от двете плитки ями за готвене, които стигаха до скалата, не бе дълбок. На

половината път обратно започваха да се появяват храсти и малки дървчета, които се притискаха и катереха по нащърбените стени. В близост до задната стена дърветата израстваха до внушителни размери, а храсталакът се сгъстяваше и плъзваше по стръмнината отзад. Близо до дъното на страничната стена се намираше бисерът на високата тераса: навес от пясъчник с дълбоко подровена основа. Под него се намираха няколко дървени укрития, разделящи мястото на отделни обиталища, и приблизително кръгло открито пространство с едно главно и няколко второстепенни огнища, което служеше едновременно за вход и за място за събиране.

В противоположния ъгъл имаше друга ценност — от високата скала се спускаше дълъг тесен водопад. Той играеше известно време между назъбените канари, преди да се излее върху един по-малък навес от пясъчник и да образува весело езерце. Водопадът течеше по по-далечната стена в края на терасата, където Доландо и още няколко мъже чакаха Тонолан и Джондалар.

Щом се появиха иззад издадената скала, Доландо ги приветства и всички започнаха да слизат. Джондалар се затича след брат си и стигна стената, точно когато Тонолан тръгна надолу по стръмната пътека край малкия поток, който се спускаше по серия корнизи до реката. На някои места пътеката би била непроходима, ако не бяха тесните стъпала, изсечени на равни разстояния в скалата, и яките въжени парапети. Падащата вода и постоянните пръски я правеха опасно плъзгава, дори и през лятото. През зимата пътеката представляваше непреодолим масив от замръзнали ледени шушулки.

Пролетес, макар да трябваше да се справят с увеличения отток и заледените и затрудняващи стъпването места, Шамудои — и ловците на диви антилопи Шамудои, и живеещите на реката Рамудои, които образуваха втората половина от племето — подскачаха нагоре и надолу като пъргавите козеподобни антилопи, обитаващи стръмния терен. Джондалар видя как брат му се спусна с безгрижната небрежност на привикнал от раждането си човек и помисли, че за едно Тонолан несъмнено е прав. Ако ще цял живот да живееше тук, той самият никога нямаше да привикне с това изкачване до стръмната площадка. Погледна въртящите се далеко под него води на огромната река и усети познатото свиване в слабините, сетне си пое дълбоко въздух, стисна зъби и прекрачи през ръба.

На няколко пъти, когато усети как краката му се плъзват по невидимия лед, изпита благодарност заради въжето, а щом стигна реката, въздъхна дълбоко. Плаващият док от свързани един с друг трупи, който се полюшваше на бързото течение, изглеждаше приятно стабилен в сравнение с пътеката. Върху един повдигнат подиум, покриващ повече от половината док, имаше редица дървени конструкции, подобни на издигнатите под утаечния надвес на високата площадка.

Джондалар размени поздрави с неколцина от обитателите на лодките-къщи и закрачи по завързаните трупи към края на дока, където Тонолан тъкмо влизаше в една от привързаните лодки. Щом и той се качи, отблъснаха лодката и загребаха срещу течението с дългите си весла. Разговорите бяха сведени до минимум. Дълбокото силно течение се ускоряваше от пролетното топене и, докато речните хора гребяха, хората на Доландо държаха под око плаващите отломки. Джондалар приседна и започна да размишлява за уникалните връзки на Шарамудои.

Хората, които бе виждал, се бяха специализирали по различен начин и той често се бе чудил какво именно ги е повело по техния път. На някои места всички мъже обикновено изпълняваха едни функции, а всички жени — други, докато накрая всяка функция така се свързваше със съответния пол, че никоя жена нямаше да се заеме с това, което смята за мъжка работа, а никой мъж — да се захване с женско задължение. Другаде всекидневните грижи и задължения зависеха по-скоро от възрастта — младите хора изпълняваха по-напрегнатата работа, а по-възрастните се заемаха със седящата работа. В някои групи жените можеха изцяло да поемат грижата за децата, в други голяма част от отговорността за грижите и обучението на малките деца падаше върху възрастните — били те мъже или жени.

При Шарамудои специализацията бе тръгнала по особен път и се бяха образували две различни, но взаимно свързани групи. Шамудои ловяха диви антилопи и други животни по високите чукари и скалистите върхове на планините и скалите, докато Рамудои се бяха специализирали в лова — защото процесът бе по-скоро лов, отколкото риболов — на огромните, до тридесет стъпки дълги есетри, които се въдеха в реката. Ловяха също костури, щуки и големи шарани.

Разделението на труда би ги довело до разцепването на две отделни племена, ако взаимната им нужда един от друг не ги крепеше заедно.

Шамудои бяха разработили процес за изработване на прекрасна, мека като кадифе кожа от дива антилопа. Техниката бе толкова уникална, че дори племената от по-отдалечени райони бяха готови да търгуват за тези кожи. Тайната бе зорко пазена, но Джондалар все пак научи, че при обработката се използва мазнина от някаква риба. Това бе достатъчно основание Шамудои да поддържат близки връзки с Рамудои. От друга страна лодките се правеха от дъбова дървесина, като свързващи елементи се използваше бук и чам, а дългите талпи отстрани се прикрепваха с тисови и върбови дибли. За да се снабдят с необходимата дървесина, речните хора се нуждаеха от познанията, които обитателите на планината имаха за гората.

Вътре в племето на Шарамудои всяко семейство Шамудои имаше противостоящо семейство Рамудои, като двете бяха свързани чрез сложни родствени връзки, които можеха да имат, а можеха и да нямат нещо общо с кръвните връзки. Джондалар все още не бе разучил всички връзки, но щом брат му се свържеше с Джетамио, щеше изведнъж да получи в зестра двайсетина „братовчеди“ и от двете групи, свързани чрез стопанката на Тонолан, макар тя да нямаше живи кръвни роднини. Очакваше се тая връзка да породи известни взаимни задължения, макар че за Джондалар това едва ли щеше да включва нещо повече от използването на определени изразяващи уважение названия, когато се обръщаше към познатите сред новите си роднини.

Като необвързан мъж той все още бе свободен, ако иска, да си тръгне, при все че бе по-желателно да остане. Връзките между двете групи бяха тъй здрави, че ако жилищата се пренаселеха и едно или две семейства Шамудои решаха да се отделят и да започнат нова Пещера, съответстващите семейства Рамудои трябваше да се преместят заедно с тях.

Ако съответното семейство не желаше да се премести, трябваше да се изпълнят специални обряди за смяна на връзките, след което се преместваше друго семейство. По принцип обаче Шамудои можеха да настоят и тогава Рамудои щяха да бъдат задължени да ги последват, защото що се отнасяше до земята, правото за решение принадлежеше на Шамудои. Рамудои обаче имаха известни компенсации. Те можеха да откажат да транспортират родствените си Шамудои или да им

помогнат да потърсят ново място, тъй като решенията, които се отнасяха до водата, бяха тяхно дело. На практика всяко важно решение от рода на отделянето обикновено се обсъждаше заедно.

Освен това се бяха развили допълнителни връзки — и практически, и ритуални — за да се заздрави роднинството, като много от тях се основаваха на лодките. Макар решенията за плаващите лодки да бяха прерогативът на Рамудои, самите лодки също принадлежаха на Шамудои, които като следствие получаваха изгода от продуктите, които използваха в съответствие с изгодите, получавани в замяна. И тук принципът, който бе развит, за да се решават споровете, бе по-усложнен от практиката. Взаимното споделяне заедно с безмълвното разбирателство и уважението към чуждите нрави, територии и опит правеха споровете твърде редки.

Направата на лодките беше съвместна дейност по чисто практическата причина, че изискваше както продуктите на земята, така и познаването на водата, а това даваше на Шамудои основателни претенции върху използвания от Рамудои плавателен съд. Ритуалите заздравяваха връзката, тъй като нито една жена, от която и да е половина на племето не можеше да се свърже с мъж без подобни претенции. Преди да може да се свърже с жената, която обичаше, Тонолан трябваше да помогне при строежа или пренареждането на някоя лодка.

Джондалар също очакваше с нетърпение строежа на лодката. Беше заинтригуван от необичайния занаят. Чудеше се как лодките се правят и как се задвижват и управляват. Наистина би предпочел друга причина да открие това, вместо решението на брат му да остане и да се свърже с жена от Шамудои, но тия хора го бяха заинтригували от самото начало. Лекотата, с която пътуваха по голямата река и с която ловяха огромните есетри, надминаваше способностите на всички, за които бе чувал.

Те познаваха реката и всичките ѝ настроения. Той трудно можеше да осъзнае нейната големина, докато не видя всичките ѝ води заедно, а това все още не бе всичко. Но от нийде другаде големината ѝ не бе тъй очевидна, както от лодката. През зимата, когато пътеката край водопада се заледеше и станеше неизползваема, но преди Рамудои да се преместят горе при своите родственици Шамудои, търговията между двете групи се въртеше с въжета и големи плетени

платформи, бяха провесени от ръба на терасата на Шамудои към дока на Рамудои.

Когато той и Тонолан пристигнаха, водопадът все още не бе напълно замръзнал, ала брат му не беше в състояние да се справи със стръмното изкачване. Двамата бяха вдигнати в една кошница.

Когато за пръв път я видя от такава перспектива. Джондалар започна да разбира истинската големина на Великата майка река. Кръвта се отдръпна от лицето му. Когато погледна надолу към водата и към заоблените планини отатък реката, сърцето му заби от потреса на осъзнаването. Беше впечатлен и се изпълни с дълбоко страхопочитание към Майката, чиито рождени води бяха оформили реката в този чудесен акт на съзидание.

После научи, че има по-дълъг, по-лесен, макар и по-малко красив път към високата площадка. Той бе част от пътя, който вървеше от запад на изток през планинските превали и се спускаше до широките речни равнини на източния край на прохода. Западната част от пътя, която минаваше по височините и в подножията на хълмовете чак до началото на редицата клисури, беше по-насечена, но на някои места се спускаше до брега на реката. Сега те се бяха насочили към едно такова място.

Лодката вече се измъкваше от средния ръкав към група развълнувано ръкомахащи хора, застанали по сивата пясъчна ивица на брега, когато едно изхълцване накара големия брат да се огледа.

— Джондалар, виж! — сочеше Тонолан срещу течението.

Към тях по дълбокия среден ръкав се носеше в зловецото си величие един голям, нащърбен, святкащ айсберг. Отразяващите кристални стени на прозрачните му краища окръжаваха монолита с нематериално сияние, а в синьо-зелените сенчести дълбини се криеше неразтопеното му сърце. С практикувана сръчност гребците смениха ритъма и посоката и, като загребаха с плоската страна на веслата, спряха, за да погледат как стената от блестяща студенина се плъзна край тях със смъртоносно безразличие.

— Никога не обръщай гръб на Майката — чу Джондалар да казва мъжът пред него.

— Бих казал, че Сестрата го е докарала, Маркено — коментира човекът до него.

— Как... голям лед... идва тук. Карлоно? — попита Джондалар.

— Айсберг — рече Карлоно, за да му съобщи първо правилната дума.

— Трябва да е дошъл от подвижен ледник в някоя от тия планини — продължи той, като посочи към белите върхове с брадичка през рамото си, понеже бе подновил гребането. — А може би е дошъл от по-далечния север, може би по Сестрата. Тя е по-дълбока, няма толкова ръкави, особено по това време на годината. Този айсберг е по-голям, отколкото изглежда. Повечето остава под водата.

— Трудно вярва... айсберг... тъй голям идва тъй далеко — каза Джондалар.

— Всяка пролет плават ледове. Невинаги са толкова големи. Тоя обаче няма да изтрае още дълго — ледът е прояден. Един по-як удар и ще се потроши, а по-надолу по средния ръкав има скала точно под повърхността. Не мисля, че този айсберг ще успее да мине през портите — добави Карлоно.

— Един по-як удар от него и ние щяхме да сме потрошени — каза Маркено. — Затова никога не трябва да обръщаш гръб на Майката.

— Маркено е прав — рече Карлоно. — Не си мисли, че е безобидна. Тази река винаги намира някой неприятен начин да ти напомни да ѝ обръщаш внимание.

— Аз познавам някои жени, които са също като нея, а ти, Джондалар?

Джондалар изведнъж се сети за Марона. Многозначителната усмивка на братовото му лице го накара да осъзнае, че Тонолан бе имал предвид точно нея. Доста време не се бе сецал за жената, която очакваше той да се свърже с нея на Лятното събиране. В пристъп на тъга той се зачуди дали някога ще я види отново. Тя беше прекрасна жена. Но Серенио също е прекрасна, помисли си, може би би трябвало да я попитам. В някои отношения тя е по-добра от Марона. Серенио бе по-възрастна от него, ала него често го привличаха по-възрастните жени. Защо да не се свърже след Тонолан и просто да остане?

Откога сме заминали? Повече от година, напуснахме Пещерата на Даланар миналата пролет. И Тонолан няма да се върне. Всички се вълнуват за него и Джетамио, може би ще трябва да изчакаш, Джондалар, си каза той. Не трябва да отвличаш вниманието от техния

ден... а Серенио може да помисли, че това му е хрумнало по-късно... По-късно...

— Защо се забавихте толкоз? — извика един глас от брега. — Хем дойдохме по обиколния маршрут, по пътя, а пък ви чакахме.

— Трябваше да открием тези двамата. Мисля, че се опитваха дв се скрият — отвърна със смях Маркено.

— Сега вече е много късно да се криеш, Тонолан. Нанизала те е на куката! — каза един мъж от брега, като нагази иззад Джетамио да хване лодката и да помогне да акостира. Той направи жест, сякаш мята харпун и го издърпва обратно, за да освободи куката.

Джетамио се изчерви, после се усмихна.

— Е, Бароно, трябва да признаеш, че той е добър улов.

— Ти добър рибар — отвърна Джондалар. — По-рано винаги се измъкваше.

Всички се разсмяха. Макар че не владееше добре езика, бяха доволни, че се е присъединил към закачките. Пък и той разбираше повече, отколкото можеше да говори.

— А какво трябва, за да се хване такава голяма риба като теб, Джондалар? — попита Бароно.

— Добра стръв! — саркастично забеляза Тонолан и се усмихна на Джетамио.

Лодката бе издърпана на едрия пясък на тесния бряг и, след като хората излязоха от нея, бе вдигната и отнесена нагоре по склона до едно обширно разчистено място наред гъстата гора от зимен дъб. Очевидно мястото бе обитавано от години. Трупни, парчета и стружки от дърво покриваха земята — огнището пред широкия навес от едната страна не изпитваше недоимък от гориво — и все пак някои от трупите бяха тук от толкова отдавна, че загниваха.

Лодката, с която дойдоха, бе оставена на земята и новопристигналите се забързаха към примамващата топлина на огъня. Неколцина други оставиха работата, за да се присъединят към тях. От едно корито, изчегъртано от дървесен ствол, вдигаше пара ароматичен билков чай. Щом чашите започнаха да се потапят в него, то бързо се изпразни. Заоблени камъни за подгриване от речния бряг бяха накамарени наблизо, а наред мътната канавка зад ствола имаше влажна купчина листа, омесени в неразличима маса.

Коритото бе основателно изгребано и готово да бъде пак напълнено. Двама души търкулнаха широкия ствол, за да изтърсят утайката от предишната запарка, а трети постави камъните за нагриване в огъня. Чаят стоеше в коритото на разположение на всеки, който поискаше чаша, а в огъня се нагриваха камъни за готвене, които трябваше да затоплят водата, щом поизстинеше. След нови любезности и подмятания към бъдещата двойка, хората оставиха направените от дърво или стегнато изплетени от влакна чаши и се разотидоха да си вършат работата. Отведоха Тонолан да започне своето посвещение в изграждането на лодки с тежка работа, която изискваше по-малко сръчност: да отсече дърво.

Джондалар разговаряше с Карлоно на любимата за водача на Рамудои тема — лодките и го окуражаваше с въпросите си.

— Какво дърво прави добри лодки? — питаше Джондалар.

Карлоно, който доставяше удоволствие на себе си и удовлетворяваше интереса на очевидно интелигентния млад мъж, се впусна в оживено обяснение.

— Най-добър е зеленият дъб. Той е твърд, но се поддава на обработка. Здрав е, но не е твърде тежък. Губи гъвкавостта си, ако изсъхне, но можеш да го отсечеш през зимата и да запазиш стволовете в някое езерце или блато за година, дори две. Ако го държиш повече, подгизва и става труден за обработване, а лодката трудно намира правилния баланс във водата. Но по-важно е да се избере нужното дърво — Карлоно говореше и вървеше през гората.

— Голямо? — попита Джондалар.

— Не само заради размера. За основата и за дъските ти трябва високи дървета с прави стъбла — Карлоно заведе високия Зеландонии до горичка от нагъсто пораснали дървета. — В гъста гора дърветата растат нагоре, за да хванат слънцето...

— Джондалар! — по-големият брат погледна изненадано, като чу гласа на Тонолан. Той стоеше с още няколко души около един огромен дъб, заобиколен от други високи прави дървета, чиито клони начеваха високо нагоре по ствола.

— Щастлив съм да те видя! Твоят малък брат би могъл да използва помощта ти. Знаеш ли, че не мога да се свържа, докато не бъде построена нова лодка, и това — той кимна изразително към високото дърво — трябва да бъде отсечено за „стрингери“, каквото и

да означава тази дума. Виж само какъв мамут! Не мислех, че дърветата могат да станат толкова големи — ще ми трябва цяла вечност да го отсека. Големи братко, докато се свързва, ще бъде един стар човек.

Джондалар се усмихна и поклати глава.

— Стрингерите са дъските, от които се правят бордовете на големите лодки. Ако си решил да станеш Шарамудои, трябва да знаеш това.

— Решил съм да стана Шамудои. Ще оставя лодките на Рамудои. Поне от лов на антилопи разбирам. Ловил съм ибекси и муфлони по високите ливади. Смяташ ли да ми помогнеш? Имаме нужда от всички сили, които можем да съберем.

— Ако не искам бедната Джетамио да чака, докато остарееш, предполагам, че ще се наложи. И освен това, ще ми бъде интересно да видя как се прави — рече Джондалар, обърна се към Карлоно и добави на езика на Шарамудои:

— Помага Джондалар дялка дърво. Говори по-късно?

Карлоно се усмихна в знак на съгласие и се отдръпна да види как ще бъдат отсечени първите парчета дървесина. Не остана задълго. Преди горският гигант да падне, по-голямата част от деня щеше да мине, а за падането всички щяха да се съберат наоколо.

Засичаха отвисоко и работеха надолу под голям наклон, като правеха хоризонтални засечки по-долу така, че откъртваха трески. Каменните брадви не влизаха надълбоко. За да бъде здраво, острието трябваше да има известна дебелина и затова не можеше да проникне много навътре в дървесината.

Докато напредваха към центъра на огромното дърво, изглеждаше, че по-скоро го гложат, отколкото секат, но с всяка паднала треска задълбаваха по-навътре в сърцето на древния гигант.

Денят привършваше, когато дадоха една брадва на Тонолан. Всички работещи се насъбраха около него. Той направи няколко последни маха, сетне, щом чу изпукването и видя масивното стъбло да се люшва, отскочи назад. Високият дъб отпървом се наклони бавно, но при падането си набра инерция. Като трошеше клоните на съседните гиганти и събаряше по-малките дървета, мамутското старо дърво с пукане и пращане се отказа от съпротивата и се сгромоляса на земята. Отскочи, потръпна и затихна.

В гората се възцари тишина, сякаш от дълбоко уважение дори птиците замлъкнаха. Величественият стар дъб бе повален, изтръгнат от живите си корени. Пънят му стоеше като пресен белег сред безмълвните землисти горски сенки. После с тиха тържественост Доландо коленичи до нащърбения пън, изгреба с ръка малка дупка в земята и пусна вътре един жълъд.

— Нека Благословената Мудо приеме нашия дар и даде живот на друго дърво — каза той, затрупа семето и изля отгоре чаша вода.

Слънцето залязваше на замъгления хоризонт и източваше златисти нишки в облаците, когато потеглиха по дългия път към високата площадка. Преди да стигнат древния залив, цветовете преминаха през палитрата от жълто до бронзово и от червено до тъмноораво. Щом заобиколиха издадената скала, Джондалар спря пред недокоснатата хубост на простиращата се пред него панорама. Направи няколко крачки към ръба, за пръв път твърде погълнат от гледката, за да обърне внимание на стръмната урва. Великата майка река, спокойна и пълноводна, отразяваше трептящото небе и тъмнеещите сенки на заоблените планини отсреща, а мазната ѝ гладка повърхност се оживяваше от движението на дълбокото ѝ течение.

— Красиво е, нали?

Джондалар се обърна към гласа и се усмихна на жената, която бе застанала до него.

— Да. Красиво, Серенио.

— Довечера ще празнуваме голямо тържество. За Джетамио и Тонолан. Чакай те, ще трябва да дойдеш.

Обърна се да си тръгне, но той хвана ръката ѝ, задържа я и загледа как последните отблясъци на залеза се отразяват в очите ѝ.

Тя излъчваше призоваваща кротост, едно приемане, което нямаше нищо общо с възрастта — беше само няколко години по-възрастна от него, а и не ѝ личеше. Смъртта на първия ѝ стопанин, на втората ѝ любов, точно когато дошло време да се свържат, и неизносването на второто ѝ дете, което щяло да благослови връзката, бе придало тъга на нрава ѝ. Учейки се да живее с болката си, тя бе развила способност да поглъща болката на другите. Независимо дали тъгуваха или бяха разочаровани, хората се обръщаха към нея и винаги си тръгуваха облекчени, защото тя не искаше да ѝ бъдат задължени за съчувствието.

Поради успокояващия ефект от нейното присъствие върху обърканите влюбени или боязливи пациенти, тя често помагаше на Шамуд и покрай тази връзка бе придобила някои лечебни умения. Джондалар се бе запознал с нея точно по този начин, когато тя помагаше на целителя да изправи Тонолан на крака. Когато брат му се надигна и оздравя достатъчно, за да се премести в огнището на Доландо и Рошарио и най-вече Джетамио, Джондалар се премести при Серенио и нейния син Дарво. Не попита. Тя и не очакваше той да го направи.

Очите ѝ сякаш винаги отразяват нещо, помисли той, като се наведе да я целуне за поздрав, преди да тръгнат към мержелеещия се огън. Никога не бе прониквал в дълбините им. Отхвърли неканената мисъл, че ѝ е благодарен за това. Като че ли тя го познаваше по-добре, отколкото той сам се познаваше. Знаеше, че не може да се отдаде изцяло, да се влюби като Тонолан. Като че ли знаеше дори, че той компенсира липсата си на емоционална дълбочина, като се люби с нея с такова съвършено умение, което я оставяше задъхана. Тя бе приела това, както бе приела спохождащото го сегиз-тогиз лошо настроение, без да го обременява с чувство за вина.

Тя не беше точно резервирана, с лекота се усмихваше и влизаше в разговор, просто бе съдържана и малко недосегаема. Единствено когато погледнеше сина ѝ, Джондалар долавяше отблясък от нещо повече.

— Защо се забавихте толкова? — рече момчето с облекчение, щом ги видя да идват. — Готови сме да ядем, но всички вас чакат.

Дарво бе видял Джондалар и майка си заедно отдалече, но не бе пожелал да ги обезпокои. Отначало в дъното на душата си той отхвърли идеята да споделя с някого вниманието на майка си, но после откри, че вместо да споделя времето на майка си, сега имаше още някой, който му обръщаше внимание. Джондалар говореше с него, разправяше му за приключенията си при Пътешествието, обсъждаше с него лова и обичаите на своите хора и го слушаше с неподправен интерес. Още по-вълнуващо бе, че Джондалар започна да му показва някои от техниките за правене на инструменти, които момчето усвояваше с изненадваща и за двамата бързина.

Хлапакът бе възхитен, когато братът на Джондалар реши да вземе Джетамио и да остане, защото силно се надяваше, че това може

да означава Джондалар също да остане и да се свърже с майка му. Когато двамата бяха заедно, той много внимаваше да не им се пречка, опитвайки се по свой собствен начин да не възпрепятства техните отношения, без да разбира, че по-скоро ги укрепва.

Всъщност Джондалар цял ден обмисляше тази идея. Намираще, че одобрява Серенио. Косата ѝ бе по-светла от косата на сина ѝ, по-скоро тъмноруса, отколкото кестенява. Без да е слаба, бе толкова висока, че оставяше такова впечатление. Беше една от малкото жени, които стигаха до брадичката му и височината ѝ му се виждаше подходяща. Майката и синът силно си приличаха, дори по лешниковите очи, макар неговите да не притежаваха нейното спокойствие. На нейното лице фините черти изглеждаха прекрасни.

Бих могъл да съм щастлив с нея, помисли. Защо просто не я попитам? В тоя момент той наистина я желаше и искаше да живее с нея.

— Серенио?

Тя го погледна и попадна под чара на невероятните му сини очи. Неговата нужда, неговото желание се съсредоточиха върху ѝ. Силата на обаянието му — неосъзнавано и затова още по-силно — я застигна неочаквано и разруши преградите, които тя бе издигала тъй грижливо, за да избегне болката.

Беше открита, уязвима, привлечена против волята си.

— Джондалар... — нейното съгласие бе втъкано в гласа ѝ.

— Аз... мисля много днес — той се боричкаше с езика. Можеше да изразява повечето си идеи, но с мъка успяваше да формулира мислите си. — Тонолан... брат ми... Пътува далеч заедно. Сега той обича Джетамио, иска стои. Ако ти... Аз искам...

— Хайде, вие двамата. Всички са гладни, а храната е... — Тонолан млъкна, като ги видя да стоят близо един до друг, потънали в дълбините на очите на другия. — А-а... извинявай, Братко. Мисля, че прекъснах нещо.

Двамата се дръпнаха назад, мигът бе отминал.

— Няма нищо, Тонолан. Не трябваше да караме всички да ни чакат. Можем да поговорим по-късно — рече Джондалар.

Погледна към Серенио. Тя изглеждаше изненадана и обърквана, сякаш не знаеше какво я бе връхлетяло и сега се бореше да си възвърне предпазната броня на спокойствието.

Влезнаха в пространството под надвисналия пясъчник и почувстваха топлината от големия огън в централното огнище. При тяхната поява всички се наместиха около Тонолан и Джетамио, които стояха в центъра на празното пространство зад огъня. Празникът на Обещанието бележеше празничното начало на ритуалния период, който щеше да намери връх в Сватбеното тържество. През тоя интервал общуването и връзката между младата двойка щеше да бъде силно ограничена.

Топлият кръг, образуван от хората и просмукан с чувството за общност, обгради двойката. Те вплетоха ръце и виждайки в очите на другия само свършенство, искаха да възвестят на света своята радост и да потвърдят взаимната си обвързаност. Шамуд пристъпи напред. Джетамио и Тонолан коленичиха, за да дадат възможност на лечителя и духовен водач да постави на главите им по един венец от току-що напъпили глогини. Бяха поведени, все още ръка в ръка, да обиколят три пъти огъня и събралата се група и после обратно към местата им, затваряйки с любовта си кръга, който обгръщаше Пещерата на Шарамудои.

Шамуд се обърна с лице към тях и проговори с вдигнати нагоре ръце:

— Кръгът започва и свършва на едно и също място. Животът е като кръг, който започва и свършва с Великата майка, Първата майка, която в Своята самота е сътворила целия живот — вибриращият глас се разнасяше с лекота над смълчаното мнозинство и припукващите пламъци. — Благословената Мудо е нашето начало и нашият край. От Нея идваме, при Нея се връщаме. По всякакъв начин Тя се грижи за нас. Ние сме Нейни деца, целият живот разцъфтява от Нея. Тя ни дава на воля от Нейното изобилие. От Нейното тяло намираме средства за съществуване: храна, вода и укритие. От Нейния дух идват даровете на мъдростта и топлотата: талантите и уменията, огънят и приятелството. Но най-големите Дарове идват от Нейната всеобземаща любов.

Великата земя майка се радва на щастието на Нейните деца. Тя намира наслада в нашите забавления и затова Тя ни е дала Нейния чудесен Дар на Удоволствието. Ние Я тачим, показваме ѝ своята почит, когато споделяме Нейния Дар. А на Благословените сред нас Тя дава Своя най-голям Дар, отстъпва им Своята собствена чудотворна сила да създават Живот — Шамуд погледна младата жена.

— Джетамио, ти си измежду Благословените. Ако почиташ Мудо по всички начини, ти можеш да бъдеш дарена с Майчиния Дар на Живота и да родиш. И все пак духът на Живота, който можеш да донесеш, идва единствено от Великата майка.

— Тонолан, когато обещавах да се грижиш за друг човек, ти ставаш като Тази, която се грижи за всички нас. Като Я почиташ по този начин. Тя може да те дари със съзидателна сила, тъй че детето, родено от жената, за която се грижиш, или от някоя друга от Благословените от Мудо, да бъде от твоя дух — Шамуд погледна към групата.

— Всеки от нас, когато се грижи и обезпечавя някого, почита Майката и бива благословен с нейната плодовитост.

Тонолан и Джетамио се усмихнаха един на друг и, щом Шамуд отстъпи назад, седнаха на плетените рогозки. Това бе сигнал за започване на празника. На младата двойка донесоха като за начало слабо алкохолно питие от цветове на глухарчета и мед, което бе ферментирало през последната нова луна. После наляха на всички от напитката.

Дразнещите миризми накараха всички да осъзнаят колко много са работили през деня. Щом бе донесено първото ароматно блюдо, се разбра, че даже тия, които през деня бяха останали на високата площадка, са били много заети. Риба върху дъска, уловена в примките тази сутрин и опечена близо до открит огън, бе поднесена на Тонолан и Джетамио от Маркено и Толи — съответстващото им семейство Рамудои. Сосът беше от сварен и смачкан на каша пикантен горски киселец.

За Джондалар вкусът бе непривичен, но той веднага го оцени и реши, че сосът е превъзходна добавка към рибата. Кошници с разни дребни лакомства тръгнаха по трапезата като прибавка към ястието. Щом Толи седна, Джондалар я попита какво представляват.

— Букови жълъди, събрани миналата есен — рече тя и започна подробно да обяснява как обелват външната кожата обвивка с малки кремъчни острия, как после ги пекат внимателно, като ги смесват с горещи въглени и, за да не изгорят, ги друсат в плоски като подноси кошници и как накрая ги овалват в морска сол.

— Толи донесе солта — каза Джетамио, — като част от нейния сватбен подарък.

— Много Мамутои живее близо до морето, Толи? — попита Джондалар.

— Не, но нашият лагер беше един от най-близките до Берановото море. Повечето Мамутои живеят по на север. Мамутои са ловци на мамути — каза гордо тя. — Ние пътуваме всяка година на север за ловитбите.

— Как се събра с жена Мамутои? — попита високият Зеландонии Маркено.

— Отвлякох я — отвърна той и намигна на пълничката млада жена.

Толи се усмихна.

— Вярно е — рече. — Разбира се, всичко беше уговорено.

— Срецнахме се, когато бях на търговско пътуване на изток. Пропътувахме чак до делтата на Майката. Беше първото ми пътуване. Не ме интересуваше дали е Шарамудои или Мамутои, без нея нямаше да се върна.

Маркено и Толи разправиха за трудностите, породени от тяхното желание да се свържат. Водили се дълги преговори, за да се уговорят условията, а пък за да се заобиколят някои обичаи, той трябвало да я „открадне“. Естествено тя го искала, без нейното съгласие никакво съчетание не би могло да има. Все пак имало такива прецеденти. Макар нарядко, но подобни връзки се били осъществявали и по-рано.

Човешките популации бяха малко и така пръснати, че рядко се случваше някой да навлезе в чужда територия, което превръщаше редките контакти със случайните пътници в истинска новост. Макар отначало хората да се държаха предпазливо, обикновено не бяха враждебно настроени, а твърде често чужденците бяха добре дошли. Повечето ловуващи племена бяха навикнали да изминават големи разстояния, като често следваха мигриращите стада със сезонна регулярност, а пък и сред голяма част от племената имаше стари традиции за индивидуални Пътешествия.

Търканията се появяваха по-често между познатите. Враждебността обикновено се простираше вътре в границите на населеното място и вътре в съобществото, ако такива изобщо имаше. Кавгите се ограничаваха от правилата за поведение и най-често се уреждаха от ритуализираните обичаи — въпреки че тези обичаи не бяха строго установени. Шарамудои и Мамутои бяха в добри

търговски отношения и обичаите и езиците им си приличаха. За Шарамудои Великата земя майка беше Мудо, за Мамутои Тя беше Мут, а освен това Тя беше още и Върховното божество, Първия прародител и Първата майка.

Мамутои бяха хора с твърдо установено мнение за себе си, което външно се проявяваше като откритост и дружелюбие. Като група те не се бояха от никого — в края на краищата те бяха ловци на мамути. Бяха стремителни, уверени, донякъде изобретателни и убедени, че всеки вижда у тях това, което те самите виждаха. Въпреки че на Маркено споровете се бяха видели безкрайни, уговарянето на подобно обвързване не бе чак толкова непреодолим проблем.

Самата Толи бе типичен представител на своите хора: открита, приятелски настроена, уверена, че всеки я харесва. И наистина малцина можеха да устоят на нейния откровен ентузиазъм. Никой не се засягаше, когато тя задаваше съвсем интимни въпроси, понеже очевидно в тях нямаше злонамереност. Тя просто се интересуваше и не виждаше причини да ограничава любопитството си.

Към тях с бебе в ръцете се приближи едно момиче.

— Шамио се събуди, Толи. Мисля, че е гладна.

Майката ѝ благодари с кимване и постави бебето на гърдта си, почти без да прекъсне разговора и празнуването. Донесоха други дребни лакомства: туршия от семена на ясен, накиснати в саламура, и пресни малки грудки, напомнящи сладките фъстъци, които Джондалар познаваше. Обаче, макар първоначалният вкус да бе на фъстък, накрая в устата изненадващо оставаше вкус на репичка. Пикантният им букет ги бе направил любимо лакомство на Пещерата, ала Джондалар така и не разбра дали му харесват или не. Доландо и Рошарио донесоха ново ястие пред младата двойка — гъста яхния от дива антилопа и тъмночервено боровинково вино.

— Мисля, че рибата беше много вкусна — рече Джондалар на брат си, — ала тази яхния е направо превъзходна!

— Джетамио казва, че е традиционно ястие. Подправена е със сушени листа от блатна мирта. Кората се използва за дъбене на антилопски кожи и точно тя им придава тоя жълт цвят. Расте в блатата, особено там, където Сестрата се събира с Майката. Имах късмет, че миналата есен са били излезли да събират мирта, иначе никога нямаше да ни намерят.

Джондалар си спомни за тогава и челото му се набръчка.

— Прав си, имахме късмет. Все още ми се иска да мога да се отплатя на тези хора по някакъв начин — и съвсем се намръщи, като се сети, че брат му ще стане един от тях.

— Това вино е сватбеният подарък на Джетамио — каза Серенио.

Джондалар посегна за чашата си, отпи глътка и кимна:

— Е добро. Е всичко добро.

— Добро е — поправи го Толи. — Много е добро — тя не изпитваше неудобство да го поправа. Самата тя още имаше известни проблеми с езика и смяташе, че е по-добре той да го говори правилно.

— Много добро — повтори той и се усмихна на ниската, набита млада жена и на бебето на огромната ѝ гърда. Харесваше нейната откровена и без заобикалки реч и отзивчивата ѝ натура, която тъй лесно преодоляваше свенливостта и задръжките на другите. После се обърна към брат си.

— Тя е права, Тонолан. Това вино е много хубаво. Даже мама би се съгласила, а никой не прави по-добро вино от Мартона. Мисля, че тя би одобрила Джетамио — изведнъж Джондалар пожела да не бе казал това. Тонолан никога нямаше да заведе стопанката си да я види майка му, най-вероятно той никога повече нямаше да види Мартона.

— Джондалар, ти трябва да говориш Шарамудои. Никой друг не разбира, като говориш Зеландонии, а и ти ще се научиш много по-бързо, ако го говориш през цялото време — каза Толи загрижено, привеждайки се напред. Тя чувстваше, че говори от личен опит.

Джондалар се смути, но не можа да се разсърди. Толи беше тъй искрена, а и от негова страна беше неучтиво да говори на език, който никой друг не можеше да разбере. Той се изчерви, но се усмихна.

Толи забеляза смущението на Джондалар, а въпреки че говореше без заобикалки, тя не бе нечувствителна.

— Защо не се учим един друг на нашите езици? Може да ги забравим, ако няма с кого да приказваме от време на време. Зеландонии звучи толкова музикално, аз бих искала да го науча — и тя се усмихна на Джондалар и Тонолан. — Ще приказваме по малко всеки ден — заяви, сякаш всички други бяха явно съгласни.

— Толи, ти може да искаш да научиш Зеландонии, но те може да не искат да учат Мамотои — каза Маркено. — Помисли ли за това?

Беше неин ред да се изчерви.

— Не, не се сетих — каза едновременно с изненада и огорчение, като разбра самонадеяността си.

— Е, аз искам да науча Мамутои и Зеландонии. Мисля, че е добра идея — твърдо каза Джетамио.

— Аз също мисля добра идея, Толи — рече Джондалар.

— Ама че смесица ще направим тук. Половината на Рамудои е частично Мамутои, а половината на Шарамудои е частично Зеландонии — каза Маркено, усмихвайки се нежно на стопанката си.

Личеше си, че двамата се обичат. Добре си пасват, помисли Джондалар, макар да не можа да сдържи усмивката си. Маркено беше висок колкото него, въпреки че не бе тъй мускулист, и когато бяха заедно, силният контраст подчертаваше характерните им физически черти: Толи изглеждаше по-ниска и закръглена, а Маркено — по-висок и слаб.

— Може ли още някой да се присъедини към вас? — попита Серенио. — За мен би било интересно да науча Зеландонии, а пък за Дарво Мамутои може да се окаже полезен, ако някой ден поиска да тръгне на търговско пътуване.

— Защо не? — разсмя се Тонолан. — Дали на запад или на изток, щом правиш Пътешествие, езиците са ти от полза — той погледна брат си.

— Но ако не знаеш, незнанието не може да ти попречи да разбереш една хубава жена, нали, Джондалар? Особено ако имаш големи сини очи — каза той на Зеландонии и се ухили.

Джондалар се усмихна на братовата си закачка.

— Трябва говори Шарамудои, Тонолан — рече той и намигна на Толи. Понеже все още не му се струваше много естествено да бърка в яденето с лявата си ръка, какъвто беше обичаят на Шарамудои, набоде с ножа си за хранене един зеленчук от дървената купа. — Какво се казва това? — попита я. — На Зеландонии се нарича „гъба“.

Толи му каза думата за гъба с разпарцаливена качулка на нейния език и на Шарамудои. Той набоде едно зелено стебло и го извади с въпросително изражение.

— Това е стрък млад репей — каза Джетамио, но после се усети, че думата сама по себе си нищо няма да му каже. Стана, отиде до купа отпадъци близо до мястото за готвене и донесе няколко спаружени, но все още разпознаваеми листа. — Голям репей — рече тя и му показа

широките мъхести сиво-зелени листа, откъснати от стъблото. Той кимна разбиращо. Сетне тя му подаде дълъг, широк зелен лист с невъзможна да се сбърка миризма.

— Ха така! Знаех си, че ми мирише на нещо познато — каза той на брат си. — Не знаех, че чесънът може да изкара такива листа — и се обърна към Джетамио. — Какво е името?

— Ренсом — каза тя. Толи не знаеше названието на растението на Мамутои, но при следващото парче сух лист, което ѝ подаде Джетамио, не се запъна.

— Водорасло — рече. — Донесох ги с мен. Расте в морето и сгъстява яхнията — опита се да обясни, но не бе много сигурна, че е била разбрана. Водораслите бяха прибавени към традиционното ястие заради близките ѝ връзки с новата двойка и защото придаваха интересен вкус и гъстота.

— Не е останало много. Беше част от моя сватбен подарък. Толи вдигна бебето на рамото си и го потупа отзад.

— Даде ли вече своя дар на Благословеното дърво, Тамио?

Джетамио наведе глава и въздържано се усмихна. Въпросът обикновено не се задаваше така направо, макар да не бе много нетактичен.

— Надявам се, че Майката ще благослови моята връзка с едно бебе, което е здраво и щастливо като твоето, Толи. Шамио готова ли е за отбиване?

— На нея просто ѝ е приятно да суче. Ако я оставя, ще виси така цял ден. Искаш ли да я подържиш? Трябва да излезна по навън.

Когато Толи се върна, темата на разговора се бе сменила. Храната бе вдигната, сервираха още вино, а някой започна да опитва различни ритми на барабан с една кожа и да импровизира думи за песен. Когато тя взе бебето си, Тонолан и Джетамио станаха и се опитаха да се измъкнат. Изведнъж ги обградиха няколко души, ухилени до ушите.

Обикновено двойката, която щеше да се обвърже, напускаше рано празненството, за да прекара още няколко последни минути насаме, преди да започни предсватбената им раздяла. Но тъй като те бяха почетните гости, не можеха да си тръгнат благовъзпитано, ако някой разговаряше с тях. Те трябваше да се опитат да се изнижат в момент, когато никой нямаше да ги забележи, само че, разбира се,

всички бяха нащрек. Това се превръщаше в игра и от тях се очакваше да играят ролите си — да се опитват да изчезнат, докато всички други се преструват, че гледат встрани, а после, като ги хванат, да се извиняват учтиво. След малко дразнене и закачки щяха да ги оставят да си отидат.

— Нали не бързаш да си отидеш? — попитаха Тонолан.

— Късно става — измъкна се той и се ухили.

— Още е рано. Хапни си още, Тамио.

— Хапка не мога да глътна повече.

— Тогава чаша вино. Тонолан, нали няма да откажеш една чаша от това чудесно боровинково вино?

— Ами... може малко.

— Малко вино за теб, Тамио?

Тя се приближи до Тонолан и заговорнически погледна над рамото му.

— Само глътка, но някой ще трябва да ни донесе чашите. Ей ги там.

— Разбира се. Нали ще ни изчакате тук?

Един човек тръгна за чашите, а другите се престориха, че го гледат. Тонолан и Джетамио се втурнаха към тъмнината.

— Тонолан, Джетамио. Мислех, че ще пийнете вино с нас.

— О, разбира се. Просто трябва да излезем за малко. Нали знаеш как е след голямо ядене — обясни Джетамио.

Застанал близо до Серенио, Джондалар усети силно желание да продължи по-раншния им разговор. Те се забавляваха с надлъгването. Той се наведе към нея, за да я помоли и тя да си тръгне веднага, щом забавлението дотегне на другите и оставят младата двойка да си тръгне. Ако възнамеряваше да ѝ предложи връзка, трябваше да го направи сега, преди нежеланието, което вече го обземаше, да го накара пак да отложи.

Всички бяха на градус — предната есен боровинките бяха особено сладки и виното бе по-силно от обикновено. Хората кръжаха около Тонолан и Джетамио и ги дразнеха със смях. Някои започнаха да пеят песен-гатанка. Някой поиска да претоплят яхнията, друг постави вода за чай, след като изля последния чай в една чаша. Децата все още не се бяха уморили достатъчно, за да заспят, и се гонеха едно друго. В бъркотията всеки си измисли ново занимание.

После едно пиццачо дете се бухна в един мъж, който не се държеше много солидно на краката си. Той се препъна и бутна една жена, носеща чаша горещ чай, точно когато взрив от възгласи придружи бягството на двойката.

Никой не чу първия писък, но високият, настойчив бебешки плач от болка бързо преустанови всичко.

— Бебето ми! Бебето ми! Изгориха го! — викна Толи.

— Велика Дони! — ахна Джондалар и се втурна заедно със Серенио към хълцащата майка и пиццачото бебе.

Всички искаха да помогнат едновременно. Суматохата се усили.

— Оставете Шамуд да мине. Дръпнете се встрани — присъствието на Серенио оказа успокоителното си въздействие. Шамуд бързо отстрани завивките на бебето.

— Студена вода. Серенио, бързо! Не! Чакай. Дарво, ти иди за вода. Серенио, липовата кора — знаеш ли къде е?

— Да — рече тя и се забърза.

— Рошарио, има ли гореща вода? Ако няма, стопли. Трябва ми запарка от липова кора и по-разреден чай като успокоително. И двете са изпарени.

Дарво дотича обратно с вода от езерцето, преливаща от съда, в който я носеше.

— Браво, синко. Това се казва бързо — рече Шамуд с одобрителна усмивка и плисна студена вода на яркочервените изгаряния. Бяха започнали да се надигат мехури. — Имам нужда от дреха, нещо меко, докато не стане запарката.

Лечителят видя на земята листа от репей и се сети за яхнията.

— Джетамио, какво е това?

— Голям репей — рече тя, — от яхнията.

— Има ли останал? От листата?

— Ние използвахме само стъблото. Там има цяла купчина.

— Донеси!

Джетамио изтича до купчината боклук и се върна с две шепи откъснати листа. Шамуд ги потопи във вода и ги положи върху изгарянията на майката и детето. Щом успокояващият ефект на листата започна да се усеща, пищенето на бебето затихна до хълцащ плач, който от време на време избухваше наново.

— Помага — каза Толи. Тя не бе усетила, че е опарена, докато Шамуд не го спомена. Седеше и говореше, като люшкеше бебето, за да не плаче и да се успокои. Когато парещият горещ чай се изля върху тях, единственото, което тя усети, беше болката на бебето. — Ще се оправи ли Шамио?

— Ще се появят мехури, но не мисля, че ще останат белези.

— О, Толи. Толкова лошо се чувствам — рече Джетамио.

— Това е ужасно за бедната Шамио, а и за теб.

Толи се опита пак да дундурка малкото, но асоциацията с болката го накара да се противи. Накрая споменът за уютните прегръдки натежа над страха и виковете на Шамио спряха, щом тя засука, което успокои Толи.

— Защо ти и Тонолан сте още тук, Тамио? — попита тя. — Това е последната нощ, когато можете да сте заедно.

— Не можех да ви оставя ранени с Шамио. Искях да помогна.

Бебето пак се разплака. Репеят помогна, но изгарянето все още беше болезнено.

— Серенио, готова ли е запарката? — запита лечителят, сменяйки старите листове с нови, наkisнати в студената вода.

— Липовата кора кисна достатъчно, но ще трябва да поизстине. Ако я извадя навън, може би ще изстине по-бързо.

— Ще изстине! Ще изстине! — извика Тонолан и изведнъж хукна извън навеса.

— Къде отива? — полита Джетамио Джондалар.

Високият мъж сви рамене и поклати глава. Отговорът се изясни, когато Тонолан се втурна обратно, запъхтян, но с две стиски капещи мокри ледени висулки от стръмната каменна стълба, която водеше към реката.

— Това ще помогне ли? — попита той, като ги протегна напред.

Шамуд погледна Джондалар.

— Умно е момчето!

В заявлението имаше иронична нотка, сякаш не бе очаквал подобна гениалност.

* * *

Същите свойства на липовата кора, които приглушаваха болката, я правеха и ефективно сънотворно. Толи и бебето заспаха. Успяха да убедят Тонолан и Джетамио да се усамотят за малко, но цялото еуфорично веселие на празника на Обещанието се бе изпарило. Никой не искаше да го каже, но злополуката бе хвърлила сянката на лошия късмет върху тяхната връзка.

Джондалар, Серенио, Маркено и Шамуд седяха близо до големия огън, поемайки последната топлинка от гаснещата жаравя, и тихо приказваха, пиейки вино. Всички други бяха заспали, а Серенио настояваше Маркено също да иде да си легне.

— Маркено, повече с нищо не можеш да помогнеш, така че няма защо да стоиш буден. Аз ще остана с тях, ти иди да спиш.

— Права е, Маркено — каза Шамуд, те ще се оправят. Ти също трябва да почиваш, Серенио.

Тя стана да си ходи, за да окуражи както Маркено, така и себе си. Другите също се изправиха. Серенио остави чашата си, леко притисна буза си до бузата на Джондалар и тръгна с Маркено към постройките.

— Ако има нужда от нещо, ще те събудя — му каза тя на тръгване.

Щом те си отидоха, Джондалар изгреба последната утайка от ферментирания боровинков сок в две чаши и даде едната на загадъчната фигура, която чакаше в тихия мрак. Шамуд пое чашата, безмълвно разбирайки, че двамата има какво още да си кажат. Младият мъж нарина последните въгленчета към края на почернелия кръг и добави дърва, за да запали малък огън. Седяха така известно време и тихо пиеха вино, превити над проблясващата топлинка.

Когато Джондалар погледна пред себе си, видя, че двете очи, чийто неопределен цвят на огъня изглеждаше просто тъмен, го изучават внимателно. Той усещаше сила и интелигентност в тях и одобряваше еднакво и двете. Припукващите и съскащи пламъчета хвърляха подвижни сенки на старото лице, размивайки чертите, от които даже и на дневна светлина Джондалар не успяваше да извлече каквито и да е специфични характеристики, освен възрастта. А дори възрастта бе загадка.

В набръчканото лице имаше сила, която му придаваше младежки вид, макар дългата като грива коса да бе учудващо бяла. И въпреки че фигурата под широките одеяния да беше суха и крехка, походката му

бе пружинираща. Сами за себе си ръцете говореха несъмнено за преклонна възраст, ала въпреки артрозните стави и прорязаната от сини вени пергаментова кожа вдигнатата към устата чаша не помръдваше от паралитично треперене.

Жестът му прекъсна взаимното изучаване. Джондалар се зачуди дали Шамуд го бе направил нарочно, за да облекчи нарастващото напрежение. Отпи глътка и каза:

— Шамуд добър лечител, има умение.

— Това е дар от Мудо.

Джондалар се напегна да долови нещо в тона или тембъра на гласа, което да определи хермафродитния лечител в една или друга посока, просто за да задоволи терзаещото го любопитство. Не бе определил дали Шамуд е жена или мъж, но имаше чувството, че независимо от неопределеността на пола, лечителят не бе водил безбрачен живот. Сатиричните му забележки твърде често се съпровождаха от знаещи погледи. Искаше да попита, ала не можеше да измисли как да формулира въпроса си тактично.

— Шамуд живее не лесно, отказва се от много — опита Джондалар. — Лечителят някога иска да се свърже?

За миг пронизващите очи се разшириха, после Шамуд избухна в сардоничен смях. Джондалар усети горещ прилив на объркване.

— С кого би ме свързал, Джондалар? Е, ако ти се беше появил в по-младите ми години, може би щях да се изкуша.

Да, ама ти щеше ли да се поддадеш на моите чарове? Ако бях дал на Благословеното дърво една огърлица, дали щеше да поискаш да влезеш в моето легло? — рече Шамуд и скромно наведе глава. За миг Джондалар беше убеден, че пред него говори млада жена.

— Или може би щеше да се наложи да действам по-предпазливо? Твоите апетити са доста големи, дали щях да разбудя любопитството ти за нови удоволствия?

Джондалар се изчерви, сигурен, че е сбъркал и все пак странно привлечен към излъчването на чувствен разврат и гъвкава котешка грация, което дойде от телодвижението на Шамуд. Разбира се, лечителят беше мъж, но с женски вкус за своите удоволствия. Много лечители черпеха и от женския, и от мъжкия принцип. Това им даваше по-голяма сила. Пак чу сардоничния смях.

— Само че ако животът на лечителя е труден, още по-тежко е на човека, който се е свързал с него. Мъжът първо трябва да мисли за стопанката си. Би било трудно да напуснеш посред нощ някоя като Серенио, например, за да се грижиш за някой болен, а освен това се изискват дълги периоди на въздържание...

Шамуд се наклони напред, говорейки като мъж с мъж и с блясък в окото при мисълта за жена, хубава като Серенио. Джондалар разтърси глава от объркване. После с едно помръдване на раменете мъжествеността придоби различен характер. Характер, който изключваше нея самата.

— ... и не зная дали би ми било приятно да я оставя сама, когато наоколо има толкова много ненаситни мъже.

Шамуд беше жена, но жена, която никога не би била привлечена към него или той към нея, освен като приятел. Наистина силата на лечителя идваше от принципа на двата пола, но това беше принципът на жена с мъжки вкусове.

Шамуд се разсмя отново и в гласа нямаше и намек за пола му. Със спокойното изражение на човек, който търси разбиране от друг човек, старият лечител продължи:

— Кажи ми, Джондалар, какъв съм? С кого ще се обвържеш? Някои се опитаха по един или друг начин да установят някаква връзка, но това рядко продължаваше дълго. Даровете имат и обратна страна. Лециелят няма собствен облик, освен в по-широк смисъл. Собственото име се връща обратно, а Шамуд се самозаличава, за да приеме общата същност. Предимства има, ала обикновено женитбата не е между тях.

Когато си млад, невинаги желаеш да бъдеш роден със съдбата си. Не е лесно да бъдеш различен. Може да не искаш да загубиш самоличността си. Но това няма значение — съдбата си е твоя. Няма друго място за човек, който носи същността и на мъжа, и на жената в едно тяло.

В умиращата светлина на огъня, гледайки въглените с нефокусирани очи, сякаш виждайки друго време и място, Шамуд изглеждаше дъвен като самата Земя. Джондалар стана да вземе още няколко трески и пак разпали огъня. Щом пламъците се вдигнаха, лециелят се изправи и ироничният му поглед се върна.

— Това беше много отдавна и имаше известни... компенсации. Като например да откриеш таланта си и да натрупаш знания. Щом Майката призове някого да ѝ служи, не всичко е саможертва.

— При Зеландонии не всички, които служат на Майката, знаят, когато млади, не всички като Шамуд. Аз някога мислех да служа на Дони. Не всички са призвани — каза Джондалар и Шамуд се удиви как той сви устни и смръщи вежди, издавайки горчивината, която още го мъчеше. Във високия рус мъж, който изглеждаше толкова надарен, имаше дълбоко скрити рани.

— Вярно, не всички, които могат да поискат, са призвани и не всички призвани имат еднакви таланти или склонности. Ако човек не е уверен, има начини да се открие, да се изпита неговата вяра и воля. Преди да бъде посветен, човек трябва да прекара известно време в самота. Това може да донесе просветление, но може и да научиш за себе си повече, отколкото би желал. Аз често съветвам хората, които мислят да постъпят на служба при Майката, да поживеят малко сами. Ако не можеш да го направиш, никога няма да успееш да издържиш по-суровите изпитания.

— Какви изпитания? — никога по-рано Шамуд не бе бил толкова искрен с него и Джондалар беше като хипнотизиран.

— Периоди на въздържание, когато трябва да се откажем от всички Удоволствия, периоди на мълчание, когато не трябва да говорим на никого. Периоди на пост, периоди, когато отпъждаме съня толкова дълго, колкото можем. Има и други. Научаваме се да използваме тези методи, за да търсим отговори, откровения от Майката, особено когато се упражняваме. След време човек се научава да предизвиква необходимото състояние по желание, макар че от време на време има смисъл да продължи да използва изпитанията.

Възцари се дълга тишина. Шамуд бе съумял да насочи разговора към истинския въпрос, към отговорите, които Джондалар желаше. Трябваше само да попита.

— Ти знаеш какво е нужда. Шамуд ще каже ли какво значи... всичко това? — Джондалар махна с ръка в неясен всеобхващащ жест.

— Да. Зная какво искаш. Ти се тревожиш за брат си след това, което се случи тази вечер, и в по-широк смисъл за него и Джетамио, и за себе си — Джондалар кимна. — Нищо не е сигурно... нали знаеш? — Джондалар пак кимна. Шамуд го изучаваше, опитвайки се да

определи колко да му разкрие. Сетне старото лице се обърна към пламъците и в очите му пак се появи оня нефокусиран поглед. Младият мъж се усети отдалечен, сякаш между двамата се бе появило огромно пространство, въпреки че никой не бе помръднал.

— Твоята любов към брат ти е много силна — в гласа имаше някакво призрачно, празно ехо, резонанс не от този свят. — Ти се тревожиш, че тя е много силна и се боиш, че водиш неговия живот, а не своя собствен. Бъркаш. Той те води там, където ти трябва да отидеш, но сам не би отишъл. Ти следваш собствената си съдба, не неговата. Вие вървите заедно само за малко.

Твоята сила е от различен характер. Имаш голяма мощ, когато нуждата ти е голяма. Почувствах, че имаш нужда от мен заради брат си, още преди да намерим кървавата му риза на ствола, който бе изпратен за мен.

— Аз не съм изпращал ствола. Това беше случайност, късмет.

— Това, че почувствах нуждата ти, не беше случайност. И други са я почувствали. На теб не може да ти се откаже. Дори Майката не би ти отказала. Това е твой дар. Но внимавай с даровете на Майката. С тях ти й ставаш длъжник. При толкова силен дар като твоя Тя трябва да е предназначила нещо за теб. Нищо не се дава без ответни задължения. Дори Нейният дар на Удоволствието не е просто щедрост. В него има цел, независимо дали я знаем или не...

Запомни: ти следваш целта на Майката. Няма нужда тя да те призовава, ти си роден с тази съдба. Но ти ще бъдеш изпитван. Ще причиняваш болка и ще страдаш за това...

Очите на младия мъж се отвориха широко от изненада.

— ... Ти ще бъдеш наранен. Ще търсиш изява и ще намираш осуетяване, ще търсиш сигурност и ще намираш само нерешителност. Но има компенсации. Ти си силно надарен в тялото и ума, имаш специални умения, уникални таланти и ти е дадена повече от обичайната чувствителност. Твоята досада е резултат от твоите възможности. На теб е дадено твърде много. Трябва да се учиш от своите изпитания.

Запомни добре и това: да служиш на Майката не е саможертва. Ти ще намериш това, което търсиш. Това е твоята съдба.

— Ами... Тонолан?

— Усещам раздяла, твоята съдба тръгва по друг път. Той трябва да следва своята собствена пътека. Той е любимец на Мудо.

Джондалар се намръщи. Зеландонии имаха подобна поговорка, но тя не означаваше непременно добър късмет. Говореше се, че Великата земя майка е ревнива към своите любимци и рано ги привиква при себе си. Той изчака, ала Шамуд не каза нищо повече. Не разбираше напълно всички тези „нужда“, „сила“ и „целта на Майката“. Тези, които служеха на Майката, често говореха със сянка на езика си, но звученето им не му харесваше.

Щом огънят съвсем загасна, Джондалар стана да си ходи. Той тръгна към укритията под надвеса, но Шамуд не бе съвсем свършил.

— Не! Само не майката и детето... — изплака в тъмното молещият глас.

Изненадан, Джондалар усети, че мравки плъзват по гърба му. Зачуди се дали Толи и бебето ѝ са опарени по-лошо, отколкото си мисли, и защо трепери, когато не му е студено.

12

Джондалар! — поздрави Маркено. Високият рус мъж го изчака да го застигне.

— Намери начин довечера да не се качиш веднага — рече Маркено с приглушен глас. — Тонолан изтърпя достатъчно ограничения и ритуали от Обещанието насам. Време е за малко отпускане — той махна запушалката на мяха и с хитровата усмивка даде на Джондалар да подуши боровинковото вино.

Зеландонии кимна и в отговор също се усмихна. Между неговите хора и Шарамудои имаше разлики, ала някои обичаи очевидно бяха широко разпространени. Зачуди се дали младите хора не замислят някой собствен „ритуал“. Двамата мъже изравниха крачката и продължиха надолу по пътя.

— Как са Толи и Шамио?

— Толи се безпокои, че на Шамио ще остане белег на бузата, но и двете оздравяват. Серенио казва, че не мисли, че от изгарянето ще остане следа, ама дори Шамуд не е сигурен за това.

Следващите няколко крачки загриженото изражение на Джондалар бе досущ като Маркеновото. Зад завоя налетяха на Карлоно, който изучаваше едно дърво и щом ги видя, широко се усмихна. Когато се усмихваше, приликата му с Маркено бе по-очевидна. Той не бе тъй висок като сина на сърцето си, но слабото жилаво телосложение бе същото. Погледна още веднъж дървото и поклати глава.

— Не, не става.

— Не става? — попита Джондалар.

— За подпорки. Не виждам лодката в това дърво. Нито един клон няма да легне по вътрешната извивка, дори и след одялкване.

— Откъде знаеш? Лодката не е завършена — каза Джондалар.

— Знае — намеси се Маркено. — Карлоно винаги намира клони, които лягат точно. Ако искате, вие си стойте и си говорете за дърветата. Аз ще слизам.

Джондалар го изгледа как се отдалечава и попита Карлоно:

— Как виждаш в дърво какво ляга на лодка?

— Трябва да добиеш чувство за това, иска се доста практика. Този път не търсиш високи и прави дървета. Трябват дървета с кривини и извити клони. После си мислиш как ще легнат на дъното и как ще се извият по бордовете. Ще търсиш дървета, които растат сами и имат достатъчно място да се развиват по свой собствен начин. Дърветата са като хората — някои растат най-добре в компания, като се опитват да надминат останалите. Други имат нужда да растат по собствен начин, макар че може и да са самотни. И едните, и другите са ценни.

Карлоно сви по една не тъй утъпкана пътечка.

— Понякога намираме две дървета да растат заедно — продължи водачът на Рамудои, — като се извиват и се нагаждат едно към друго, като тези двете — той посочи две преплетени дървета. — Наричаме ги влюбена двойка. Случва се като отсечеш едното, другото също да умре — рече Карлоно. Челото на Джондалар се набръчка.

Стигнаха просеката и Карлоно поведе високия мъж нагоре по слънчевия склон към един гигантски изкривен и възлест дъб. Като приближиха, на Джондалар му се стори, че вижда на дървото някакви странни плодове. След още няколко крачки с изненада разбра, че дървото е украсено с необичайна група предмети — фини кошнички, надиплени и оцветени, малки кожени торбички, бродирани с дребни раковини и усукани и завързани в определен ред върви. Една дълга огърлица бе стояла толкова време увита около огромния ствол, че се беше впила в него. Разгледа я по-внимателно и видя, че е направена от мъниста от миди — грижливо оформени и с пробити в центъра дупки — които се редуваха с отделни рибни прешлени с естествен отвор в средата. Забеляза, че от клоните висят миниатюрни издялкани лодчици, окачени на кожени ремъци, кучешки зъби, пера от птици, катеричи опашки. Никога не бе виждал нещо подобно.

Карлоно го забеляза как се ококори и се изхили.

— Това е Благословеното дърво. Предполагам, че Джетамио му е направила подарък. Обикновено когато жените искат Мудо да ги благослови с дете, правят подаръци. Жените си мислят за дървото като че ли им принадлежи, но и мъжете, които са му поднасяли дарове, не са малко. Те молят за добър късмет при първия лов, за сполука с новата

лодка, за щастие с новата стопанка. Не се моли често, а само при специални случаи.

— Толкова е голямо!

— Да. Това е дървото на Майката, но не съм те довел тук заради нея. Виждаш ли колко извити и криви са клоните му? И да не беше Благословеното дърво, пак щеше да е прекалено голямо, но когато гледаш за подпорки, търсиш такива дървета. После изучаваш клоните, за да откриеш кои ще паснат във вътрешността на лодката ти.

Потеглиха по друга пътечка надолу към лодкостроителницата и приближиха Маркено и Тонолан, които обработваха един дебел и дълъг ствол, като дълбаеха с теслите си жлеб в него. В сегашния си вид стволът напомняше повече грубото корито, в което правеха чая, отколкото някоя от грациозно оформените лодки, но формата в общи линии вече се очертаваше. По-късно щяха да бъдат издялани масивни нос и кърма, само че първо трябваше да се довърши вътрешността.

— Джондалар много се интересува от правенето на лодки — рече Маркено.

— Може би трябва да му намерим една речна жена, та да стане Рамудои. След като брат му ще става Шамудои, така ще е по-честно — пошегува се Маркено. — Знам двечки, които отдавна са му хвърлили око. Може да уговорим едната.

— Не мисля, че нещо ще постигнат, ако Серенио е наблизо — намигна Карлоно на Джондалар. — Но някои от най-добрите майстори на лодки са Шамудои. Не лодката на сушата, а лодката във водата прави речния мъж.

— Щом толкоз искаш да се научиш да правиш лодки, защо не вземеш една тесла и не помогнеш? — каза Тонолан. — Мисля, че моят голям брат по-скоро може да приказва, отколкото да работи — ръцете му бяха черни, както и бузата му. — Даже ще ти услужа с моята — добави той и подхвърли инструмента към Джондалар, който инстинктивно го улови. Теслата — яко каменно острие, монтирано под прав ъгъл към дръжката, остави чернилка на дланта му.

Тонолан скочи от ствола и отиде до близкия огън. От него бе останала само светеща жарава, от която от време на време се издигаха оранжеви пламъци. Взе една счупена дъска, чийто край бе изпъстрен с прегорели дупки и нарина върху нея горещи въглени с една клонка. Занесе ги до ствола и сред дъжд от искри и пушек ги изсипа върху

коритоподобната дупка, която дълбаеха. Маркено хвърли още дърва в огъня и донесе съд с вода. Искаха въглените да прегорят донякъде дънера, а не да го подпалят.

Тонолан размести въглените с пръчка и лисна една шепа вода на стратегическите места. Припукващото съскане на парата и острата миризма на горящо дърво свидетелстваха за битката между огъня и водата. В крайна сметка водата надделя. Тонолан изгреба останалите парчета влажни дървени въглища, прехвърли се в издълбания улей и започна да изчегъртва обгорилото дърво, като разширяваше и задълбочаваше отвора.

— Дай да опитам — каза Джондалар, като позяпа известно време.

— Точно се чудех дали смяташ да се мотаеш тука цял ден — забеляза Тонолан и се ухили. Когато приказваха помежду си, двамата братя незабелязано минаваха на родния си език. Приятна им беше лекотата и сигурността, с която го говореха. И двамата вече привикваха с новия език, но Тонолан го владееше по-добре.

След първите няколко удара Джондалар спря да огледа каменното острие на теслата, опита пак под различен ъгъл, провери отново режещото острие и намери правилния размах. Тримата младежи заработиха заедно без много приказки, докато не спряха да починат.

— Не съм виждал по-рано използва огън да прави корито — каза Джондалар, щом наближиха навеса. — Винаги изчегъртва с тесла.

— Можеш да използваш и само тесла, но с огън става по-бързо. Дъбът е твърдо дърво — забеляза Маркено. — Понякога използваме борове от високото. Борът е по-мек и е по-лесен за дълбане. Все пак огънят помага.

— Дълго време се прави лодка? — интересува се Джондалар.

— Зависи колко работиш и колко души работят. Тази лодка няма да отнеме много време. Тонолан ще има права над нея и, нали знаеш, тя трябва да бъде готова, преди да се свърже със Серенио — Маркено се усмихна. — Никога не съм виждал някой да работи толкова много, а освен това кандърдисва всички да му помагат. Щом започнеш, не е зле да продължаваш, докато не я свършиш. Така не може да пресъхне. Днес следобед се каним да цепим дъски за стрингерите. Искаш ли да помогнеш?

— По-добре да не отказва! — рече Тонолан.

* * *

Огромният дъб, който Джондалар бе помогнал да отсекал, бе занесен, без разклонения му връх, до другия край на площадката. За да го придвижат, бе нужна помощта на почти всички здрави мъже, а и почти толкова се събраха, за да го разцепят. Джондалар нямаше нужда от „кандърмите“ на брат си. Той не би пропуснал разцепването.

Първо забиха ред рогови клинове в права линия, ориентирана по жилите, по цялата дължина на ствола. Набиха ги с тежки каменни чукове. Клиновете разпукаха масивния дънер, но отпървом той се разтвори неохотно. Оставащите на някои места свързващи трески бяха прекъснати, щом дебелият край на триъгълните рогови парчета бе набит по-дълбоко в сърцевината на дървото, и накрая стволът се разцепи с пукот на две части.

Джондалар изумено поклати глава, ала това бе само началото. Клиновете отново бяха поставени по оста на всяка половина и процесът бе повторен, докато те също не се разцепиха на две. После всеки сектор отново бе разполовен. В края на деня огромният ствол бе превърнат в купчина радиално нацепени дъски, като всяка една се заостряше към центъра така, че единият дълъг ръб бе по-тънък от другия. Заради чворовете някои дъски станаха по-къси, но също щяха да намерят приложение. Дъските бяха много повече, отколкото бе нужно за изграждането на бордовете на лодките. Излишните щяха да послужат да се издигне подслон за младата двойка под надвисналия над високата тераса пясъчник. Подслонът щеше да бъде свързан с жилището на Рошарио и Доландо и щеше да бъде достатъчно голям да побере Маркено, Толи и Шамио през най-студената част от годината. Смяташе се, че ако къщата и лодката се направят от едно и също дърво, това ще придаде на роднинската връзка здравината на дъб.

Когато слънцето залезе, Джондалар забеляза няколко от помладите мъже да се мушват в гората, но Маркено и Тонолан го убедиха да продължи да дълбае дъното на лодката, докато почти всички се разотидоха. Накрая Тонолан реши, че е станало твърде тъмно и не се вижда.

— Ами, много е светло — каза един глас зад тях. — Ти не знаеш какво значи тъмно!

Преди Тонолан да успее да се обърне да види кой говори, го хванаха за ръцете и му завързаха очите.

— Какво става? — извика той, борейки се да се откопчи.

Единственият отговор беше сподавен смях. Вдигнаха го и го носиха известно време, а когато го оставиха на земята, усети, че му свалят дрехите.

— Стига! Какво правите? Студено е!

— Няма да ти е студено за дълго — каза Маркено, когато махнаха превръзката от очите му. Тонолан видя половин дузина усмихнати млади мъже, всичките голи. Местността му бе непозната, особено в дълбокия сумрак, но той знаеше, че са близо до вода.

Гората околоръст беше плътна черна маса, но от едната страна оредяваше дотолкова, че на фона на тънмоморавото небе се виждаха силуетите на отделни дървета. Под тях една широка пътека откриваше на окото отразените лъкатушещи проблясъци от гладката мазна повърхност на Великата майка река. През цепнатините в една малка ниска правоъгълна дървена конструкция, разположена наблизко, проникваше светлина. Младите мъже се покатериха на покрива и се спуснаха вътре в барачката през отвора в покрива, като използваша един наклонен ствол с изрязани в него стъпенки.

В една ямичка в центъра на постройката гореше огън, а връз него бяха поставени да се нагриват камъни. Стените бяха издигнати така, че почвата образуваше нещо като пейка, покрита с гладко изшлайфани с пясъчник дъски. Щом влязоха всички, покриха входния отвор. Димът щеше да излиза през цепнатините. Изпод горещите камъни светеха въглени и скоро Тонолан реши, че Маркено е имал право. Вече не му беше студено. Някой лисна вода върху камъните и се вдигна облак пара, така че стана още по-трудно да се види каквото и да било на оскъдната светлина.

— Донесе ли го, Маркено? — попита мъжът, който седеше насреща му.

— Ето го. Чалоно — той протегна мяха е вино.

— Е, да пийнем. Ти си щастлив човек, Тонолан. Да се свържеш с жена, която прави толкова хубаво боровинково вино.

Разнесоха се дружни одобрения и смях. Чалоно подаде мяха с вино и, като показва едно квадратно парче кожа, завързано като торбичка, рече с лукава усмивка:

— Намерих още нещо.

— Чудех се защо не те виждам днес — отбеляза един мъж.

— Сигурен ли си, че са такива, каквито трябва?

— Не се безпокой, Рондо. Познавам гъбите. Поне тези гъби ги познавам — заяви Чалоно.

— Сигурно. Само да ти паднат, не пропускаш да ги опиташ — при тази подигравка смехът избухна отново.

— Може би той иска да стане Шамуд, Тарлуно — добави насмешливо Рондо.

— Това нали не са гъбите на Шамуд? — попита Маркено. — Тия червените с белите петънца могат да те убият, ако не ги приготвиш както трябва.

— Не, това са хубави, безопасни малки гъбки, които само те карат да се чувстваш добре. Не ми се ще да си играя с гъбите на Шамуд. Не искам в мен да има жена... — рече Чалоно и добави многозначително:

— По-скоро искам аз да съм в някоя жена.

— Кой взе виното? — попита Тарлуно.

— Дадох го на Джондалар.

— Взemi му го. Той е достатъчно едър да го изпие всичкото!

— Дадох го на Чалоно — каза Джондалар.

— Нещо не виждам тези гъби, да не смятате да държите и виното, и гъбите? — попита Рондо.

— Не ме притеснявай. Опитвам се да развържа тази торбичка. Ей, Тонолан, ти си почетният гост. На теб се пада пръв да опиташ.

— Маркено, вярно ли е, че Мамутои нравят питие от някакво растение, което става по-добро от виното или гъбите? — попита Тарлуно.

— За по-добро не знам, само веднъж съм го опитвал.

— Какво ще кажете за още пара? — каза Рондо и плисна една чаша вода връз камъните, като реши, че всички са съгласни.

— Някои хора на запад слагат нещо в парата — отбеляза Джондалар.

— А една Пещера диша пушек от растение. Дават ти да опиташ, но не ти казват какво е — добави Тонолан.

— Вие двамата трябва да сте опитали почти всичко... при толкова много пътуване — каза Чалоно. — Ей това ми се иска да правя, да опитам всичко, каквото има.

— Чувал съм, че плоскоглавците пият нещо... — подхвърли Тарлуно.

— Те са животни, могат всичко да пият — каза Чалоно.

— Че не беше ли това, дето ти каза, че искаш да правиш? — присмя се Рондо. Последва взрив от смях.

Чалоно забеляза, че забележките на Рондо често предизвикват смях и то понякога за негова сметка. За да не се даде, започна да разправя една история, на която по-рано много се бяха смели. — Знаете ли онази за стареца, който бил толкова сляп, че хванал един женски плоскоглавец и помислил, че е жена...

— Аха, пишката му паднала. Това е гадно, Чалоно — каза Рондо. — Пък и кой мъж може да сбърка плоскоглавец с жена?

— Някои не бъркат. Правят го нарочно — рече Тонолан. — Мъже от Пещерите далеч на запад са получавали Удоволствието с женски плоскоглавци и са създали доста грижи за пещерите.

— Ти се шегуваш!

— Не шегя. Цяла глутница плоскоглавци ни заобикаля — потвърди Джондалар. — Те ядосани. После ние чуваме някои мъже взимат плоскоглавци жени, причиняват неприятности.

— Как се измъкнахте?

— Те пускат — каза Джондалар. — Водачът на глутницата умен. Плоскоглавците по-умни, колкото мислят хората.

— Аз чух за един мъж, който като го предизвикали, взел женски плоскоглавец — каза Чалоно.

— Кой? Ти ли? — озъби се Рондо. — Ти каза, че искаш да опиташ всичко.

Чалоно опита да се защити, но смехът заглуши думите му. Когато млъкнаха, направи нов опит.

— Нямах предвид това. Когато казах, че искам да опитам всичко, говорех за гъбите и виното и разни такива неща — той усещаше някои ефекти и езикът му бе леко надебелял. — Но много момчета говорят за

женски плоскоглавци, преди да са научили какво е жена. Чух за един, когото предизвикали и взел една или поне така разправяше.

— Момчетата дрънкат какво ли не — каза Маркено.

— А за какво си мислите, че говорят момичетата? — запита Тарлуно.

— Може би говорят за мъжки плоскоглавци — рече Чалоно.

— Не искам вече да слушам такива работи, — каза Рондо.

— Ти достатъчно ги приказваше, когато бяхме по-млади, Рондо — заяде се Чалоно.

— Добре де, само че съм вече пораснал. Искан ми се и ти да беше пораснал. Омръзна ми от отвратителните ти забележки.

Чалоно бе оскърбен, а и леко пиян. Ако ще го обвиняват, че говори гадости, ще им каже нещо наистина гадно.

— Така ли, Рондо? Е, аз пък чух за една жена, която получила Удоволствието с плоскоглавец и Майката я дарила с дете със смесен дух...

— Уууф! — Рондо сбърчи горната си устна и потрепера от отвращение. — Чалоно, това не е нещо, с което да се шегуваме. Кой го покани на това събиране? Изведете го оттук. Чувствам се като че ли някой е хвърлил мръсотия в лицето ми. Нямам нищо против малко закачки, но той прекали!

— Рондо е прав — каза Тарлуно. — Защо не си идеш, Чалоно?

— Не — рече Джондалар. — Навън студено, тъмно. Не кара отива. Наистина бебета със смесен дух не за шега, но защо всеки знае за тях?

— Полуживотински, получовешки изроди! — измърмори Рондо. — Не искам да говоря за тях. Тук е много горещо. Ще излезна, преди да ми е прилошало!

— Това събиране беше предвидено, за да се отпусне Тонолан — каза Маркено. — Защо не излезем всички да поплуваме, после ще се върнем и ще започнем отначало. Има още много от виното на Джетамио. Не съм ви казал, но донесох два мяха.

* * *

— Мисля, че камъните не са достатъчно горещи, Карлоно — каза Маркено. В гласа му се усещаше напрежение.

— Не е хубаво водата да се оставя да стои много в лодката. Не искаме дървото да набъбне, а само да се омекоти достатъчно, за да поддава. Тонолан, наблизо ли са паянтите, за да са ни подръка, когато потрябват? — попита Карлоно, намръщен тревожно.

— Тук са — отговори той и посочи отрязаните по мярка прътове от елшови стъбла, които лежах на земята близо до пълната с вода еднодръвка.

По-добре да почваме, Маркено. Надявам се, че камъните са горещи.

Джондалар все още бе изумен от трансформацията, макар да я бе наблюдавал. Дънерът вече не приличаше на дъбов труп. Вътрешността му бе изчегъртана и изгладена, а отвън бе придобил плавните линии на дълго кану. Черупката бе не по-дебела от дължината на мъжка става, като се изключат масивните нос и кърма. Беше наблюдавал как Карлоно бели кората на дървото, която не бе по-дебела от клонка, с остра като длето каменна тесла, за да докара плавателния съд до окончателните му очертания. Опита сам и остана още по-изненадан от уменията и сръчността му. Лодката изтъняваше в остър вълнорез на носа, който стърчеше напред. Имаше почти плоско дъно, по-слабо издадена кърма и дължината ѝ бе значително по-голяма от ширината.

Четиримата бързо прехвърлиха камъните, които се нагряха в голямото огнище, в пълната с вода лодка. От водата се вдигна нара и тя завря. Процесът не се различаваше от нагриването на камъни за приготвяне на чай, просто мащабите бяха по-големи. Целта също бе различна. Горещината и парата не служеха да се сготви нещо, а за промяна на формата на съда.

Застанали един срещу друг в средата на лодката, Маркено и Карлоно вече опитваха податливостта на корпуса, като внимателно дърпаха, за да разширят съда, без да спукат дървесината. Целият труд по издялкването и оформянето на лодката би отишъл нахалост, ако тя се спукаше при разширяването. Докато двамата дърпаха средата встрани, Тонолан и Джондалар изчакваха с най-дългата паянта и щом стана възможно, я нагласиха и затаиха дъх. Тя удържа.

Веднъж поставена централната паянта, пропорционално скъсените разпънки бяха поставени на местата им по дължината на

лодката. Заизгребваха водата, докато успеят да се справят с товара, извадиха камъните и наклониха кануто, за да излеят останалата вода. Сетне оставиха лодката да съхне между блоковете.

Мъжете се отдръпнаха назад да погледнат и одобрят и с облекчение си поеха дъх. Лодката бе почти петдесет стъпки дълга и повече от осем стъпки широка в средата, но разпъването бе променило очертанията ѝ и по друг важен начин. С разширяването на средата предната и задната част се бяха повдигнали, придавайки на краищата на съда елегантна извивка нагоре. Разширяването бе довело не само до по-голямо напречно сечение и оттам до увеличена стабилност и товароподемност, а и до повдигане на кърмата и носа, така че вълните или бушуващата вода щяха да се преодоляват по-лесно.

— Сега това е лодка на мързеливец — рече Карлоно, когато тръгнаха към другата страна на площадката.

— Мързеливец! — възкликна Тонолан, мислейки си за тежката работа.

Карлоно се усмихна на очакваната реакция.

— Има една дълга история за един мързеливец, чиято жена го тормозела и той зарязал цяла зима лодката си навън. Когато отишъл да я види, тя била пълна с вода, а ледът и снегът я били разширили. Всички си мислели, че е съсипана, но това била единствената лодка, която имал. Щом изсъхнала, я пуснал във водата и открил, че се управлява много по-лесно. Според историята след това всеки правел лодките по този начин.

— Историята е много смешна, когато се разправя както трябва — каза Маркено.

— И може би в нея има частица истина — добави Карлоно. — Ако правехме малка лодка, щяхме вече да сме готови, като се изключат сглобките — рече той, щом доближиха група мъже, които пробиваха отвори в краищата на дъските със свредла от кост. Работата беше досадна и тежка, но многото ръце я ускоряваха, а общуването намаляваше скуката.

— А аз щях да бъде съвсем близко до обвързването — каза Тонолан, забелязвайки Джетамио сред работещите.

— Усмихвате се, значи се е разпънала добре — рече младата жена на Карлоно, макар очите ѝ да се стрелкаха към Тонолан.

— Ще бъдем по-сигурни, когато изсъхне — каза Карлоно, за да не предизвиква съдбата. — Как вървят стрингерите?

— Готови са. Сега обработваме дъските за къщата — отвърна една по-възрастна жена. Посвоему тя напомняше Карлоно, а също и Маркено, особено щом се усмихнеше. — Една млада двойка има нужда не само от лодка. За живота са нужни повече неща, скъпи Братко.

— Брат ти не по-малко от теб е нетърпелив да ги види свързани, Каролио — рече Бароно, усмихвайки се на двамата млади, които се гледаха с печални усмивки, без да изричат и дума. — Само че какво струва една лодка без къща?

Каролио го изгледа оскърбено. Това беше стар Рамудои афоризъм, който някога бе минавал за остроумен, но от много повтаряне се бе изтъркал.

— Их! — възкликна Бароно. — Пак се счупи!

— Днес е много къпоав — рече Каролио. — Чупи вече трето свредло. Мисля, че се опитва да се измъкне от досадните дупки.

— Не бъди толкова сурова към стопанина си — каза Карлоно. — Всеки чупи свредла. Нищо не може да се направи.

— Тя има право за едно нещо. Досадни дупки. Не мога да се сетя за нищо по-досадно — каза Бароно и широко се ухили, когато всички простенаха.

— Мисли си, че е забавен. Може ли да има нещо по-лошо от мъж, който си мисли, че е забавен? — обърна се Каролио към цялата компания. Всички се усмигнаха. Знаеха, че двамата прикриват голямата си взаимна привързаност с дърляне.

— Ако имаш свободни свредла, аз опитвам да правя дупки — каза Джондалар.

— Да не му има нещо на този млад човек? Никой не ще да пробива дупки — каза Бароно, но бързо стана.

— Джондалар е много заинтересуван от правенето на лодки — рече Карлоно. — Пробва си ръката с почти всички операции.

— Не е късно да го направим Рамудои! — каза Бароно. — Винаги съм го мислел за интелигентен младеж. Виж, за другия не съм толкова сигурен — добави с усмивка към Тонолан, който не забелязваше нищо, освен Джетамио. — Мисля, че дърво да падне

отгоре му, няма да разбере. Нямаме ли нещо, дето и той да може да свърши?

— Може да събира дърва за парната къщичка или да бели кората на върбови шибучици за свързване на дъските — каза Карлоно. — Щом еднодръвката изсъхне и пробием дупки и корпуса, ще започнем да огъваме дъските, за да паснат. Колко време мислиш, че ще трябва, за да я завършим, Бароно? Трябва да кажем на Шамуд, та да определи ден за съчетанието.

Доландо ще трябва да изпрати вестители до другите Пещери.

— Какво друго още трябва да бъде направено? — попита Бароно, щом тръгнаха към един ъгъл, където в земята бяха побити яки колове.

— Носът и кърмата трябва да се скосят и... идваш ли, Тонолан? — рече Маркено.

— Как... О... да, идвам.

Когато се отдалечиха, Джондалар избра едно костено свредло, монтирано в дръжка от рог и започна да наблюдава как работи Каролио.

— Защо дупки? — попита той, след като тя направи няколко.

Карлоновата близначка бе също тъй отдадена на лодките като брат си — въпреки всички закачки — и също такъв експерт в завързването и сглобките, какъвто беше той в издълбаването и оформянето. Тя започна да обяснява, после стана и заведе Джондалар на друга работна площадка, където имаше една частично разглобена лодка.

За разлика от саловете, които зависеха от плаваемостта на съставните си материали, принципът на лодките на Шарамудои беше да се оформи въздушен джоб в дървена обвивка. Това бе забележително изобретение, което позволяваше по-добра маневреност и пренасянето на много по-тежки товари. Дъските, които се използваха за превръщането на служещата за основа на конструкцията еднодръвка в по-голяма лодка, се огъваха с топлина и пара, за да прилегнат добре към извития корпус, а после буквално се пришиваха към него, обикновено с върбови клонки, прекарани през предварително пробити отвори. Към кърмата и носа се прикрепваха с дибли. По-после за усиляне на конструкцията и за монтиране на седалките по двата борда се поставяха подпори.

При добро изпълнение се получаваше водонепроницаема черупка, която можеше да издържи на усилията и ударите при усиленото ползване в продължение на няколко години. Понякога обаче износването и изгниването на върбовите влакна налагаха лодката да бъде напълно разглобена и построена отново. Отслабените дъски също се подменяха и продължителността на ефективното използване на лодките се увеличаваше значително.

— Ви... където стрингерите са махнати — рече Каролио и посочи на Джондалар разглобената лодка, — по горния край на еднодръвката има дупки.

Тя му тикна в ръцете една огъната дъска, която лягаше добре върху черупката.

— Това е бил първият стрингер. Дупките по гънката му страна съвпадат с дупките в корпуса. Виждаш ли, той е прихлупвал корпуса ей така и е бил пришит към горната му страна. После към този стрингер е бил пришит по-горният.

Двамата отидоха откъм още неразглобения борд на лодката. Каролио посочи разръфаните и прокъсани влакна в някои от отворите.

— Тая лодка отдавна плаче за пренареждане, но поне видя как се застъпват стрингерите. За малките лодки — за един или двама души — нямаш нужда от бордове, еднодръвката е достатъчна. Обаче са потрудни за управление в бурни води. Може да излезнат от контрол, преди да си разбрал.

— Някой ден аз искам да науча — каза Джондалар. После забеляза извития стрингер и попита:

— Как огъвате дъски?

— С пара и напъване, също като еднодръвката, която сте разширили. Онези колове, при които са Карлоно и брат ти, са за обтяжките, които придържат стрингерите на място, докато ги зашият. Щом се пробият дупките, не отнема много време, стига всички да работят заедно. По-големият проблем е пробиването на дупките. Заостряме костените острия, но те се чупят много лесно.

Вечерта, когато всички тръгнаха към високата тераса, Тонолан забеляза, че брат му се е смълчал необичайно.

— За какво мислиш, Джондалар?

— За правенето на лодки. В него има повече неща, отколкото съм си мислел. Никога по-рано не съм чувал за такива лодки, нито пък съм

виждал толкова изкусни гребци като Рамудои. Струва ми се, че хлапетата им се чувстват по-уверено в малките си лодки, отколкото като ходят. И са толкова изкусни със своите сечива...

Тонолан видя, че очите на брат му се озариха от ентузиазъм.

— Аз ги разгледах. Мисля, че ако успея да откъртя едно голямо парче от работния край на теслата на Карлоно, ще се получи гладка вдлъбната повърхност от вътрешната страна и с нея ще може да се работи много по-лесно. И съм сигурен, че мога да направя кремъчен резец, с който тези дупки ще се правят по-бързо.

— Значи това било! За малко си помислих, че наистина се интересуваш от правенето на лодки. Големи братко. Трябваше да се сетя. Работата не е в лодките, а в инструментите, които използват, за да ги правят. Джондалар, ти винаги в дън душата си ще бъдеш майстор на сечива.

Джондалар осъзна, че Тонолан е прав, и се усмихна. Направата на лодките беше интересен процес, ала точно сечивата бяха завладели въображението му. В групата имаше добри майстори на кремъка, но нито един от тях не го бе избрал за своя специалност. Нямахше никой, който да може да види как с няколко изменения сечивата могат да станат по-ефикасни. Той пък винаги бе изпитвал истинско удоволствие да прави инструменти, съответстващи на предназначението си и неговият съзидателен технически ум вече обмисляше възможностите за подобряване на използваните от Шарамудои сечива. Може би неговите уникални умения и знания бяха средството да се отплати на тези хора, на които бе толкова задължен.

* * *

— Мамо! Джондалар! Ей сега дойдоха още хора! Има вече толкова палатки, че не знам къде ще ги слагат — извика Дарво, като се втурна в къщурката. Сетне веднага изскочи, беше дошъл само да съобщи новините. Вътре просто не го сдържаше, отвън ставаха вълнуващи неща.

— Дошли са повече посетители, отколкото на свързането на Маркено и Толи, а тогава си мислех, че е голямо събиране — рече

Серенио. — Само че тогава повечето хора, ако и да не бяха виждали Мамутои, бяха чували за тях. А за Зеландонии никой не е и чувал.

— Те не мислят, че имаме две очи, две ръце и два крака като тях ли? — каза Джондалар.

Той се чувстваше малко притеснен от многобройния народ. На Лятното събиране на Зеландонии обикновено виждаше повече хора, но тези тук бяха все чужденци, като се изключат обитателите на Доландовата Пещера и Пристана на Карлоно. Слухът се бе разпространил тъй бързо, че освен Шарамудон бяха дошли и други. Някои от роднините, близките, приятелите и познатите на Толи заедно с неколцина достатъчно любопитни, за да ги придружат, бяха пристигнали отрано. Освен това имаше хора от горното течение на реката или, по-скоро, реките — и от Сестрата, и от Майката.

Много от церемониите на Съчетанието му бяха непознати. За Обвързването на Зеландонии всички Пещери се събираха на предварително определено място, където няколко двойки едновременно се свързваха официално. Джондалар не бе привикнал толкова много хора да посещават пещерата на една-единствена двойка, за да присъстват на нейното свързване. Като единствен роднина на Тонолан той щеше да играе някаква неясна роля в церемониите и се чувстваше нервен.

— Джондалар, знаеш ли, че много хора биха се изненадали, ако разберат, че невинаги си толкова уверен, колкото изглеждаш? Не се притеснявай, ще се справиш — каза Серенио, притисна се към него и обви с ръце врата му. — Винаги си се справял.

Бе направила нужното. Близостта ѝ бе приятно отвличане на вниманието — тя привлече мислите му върху себе си, без да се натрапва, а думите ѝ бяха окуражаващи. Той я притегли към себе си, притисна топлатата си уста към нейната и я задържа там, позволявайки си моментен чувствен отдих, преди напрежението му да се върне.

— Мислиш ли, че изглеждам добре? Това дрехи за пътуване, не специално облекло — попита той, внезапно осъзнал, че е с одеянията си на Зеландонии.

— Тук никой не знае това. Те се уникални, много специални. Мисля, че са точно като за случая. Би изглеждало прекалено обикновено, ако носиш нещо познато, Джондалар. Хората ще искат да видят не само Тонолан, но и теб. За това са дошли. Ако могат да те

видят отдалеч, може би не всички ще пожелаят да се блъскат в навалищата, за да дойдат по-наблизо. Пък и ти се чувстваш добре в тези дрехи. Те също изглеждат добре на теб. Отиват ти.

Той я пусна и през една цепнатина погледна множеството отвън, доволен, че все още не му се налага да се изправи срещу него. Тръгна към дъното на жилището, докато наклоненият покрив му се изпречи, после се върна към предната част и пак надзърна.

— Джондалар, да ти направя малко чай? Това е специална смес, която научих от Шамуд. Тя ще те отпусне.

— Нервен ли изглеждам?

— Не, но имаш основание. Ще стане за един миг.

Тя наля вода в правоъгълната кутия за готвене и добави горещи камъни. Той придърпа дървената табуретка — тази, дето беше много ниска — и седна. Мислите му скачаха като зайци и той гледаше с празен поглед геометричните мотиви, гравирани върху кутията: серия коси успоредни линии над друга, наклонена в противоположната посока редица, така че се създаваше ефект на рибена кост.

Страниците на гравиранияте кутии бяха направени от единични дъски, в които донякъде бяха направени канали или жлеbove. Дъските се нагряха на пара, за да стане дървото пластично, и се огъваха рязко там, където бяха каналите, така че да се образуват ъглите, като последният ъгъл се захващаше с дибли. Близко до долния ръб се изрязваше нут, в който влизаше дъното на кутията. Кутиите бяха непроницаеми, особено след като ги напълнеха и дървото набъбнеше. Покриваха ги с отделни капаци и ги използваша за много работи — от готвене до съхраняване.

Кутията го накара да се размисли за брат си и да съжали, че не е с него в този момент преди обвързването. Тонолан бързо бе разбрал техниката на Шарамудои за огъване и оформяне на дървото. Неговият занаят на правене на копия също използваше топлината и парата за изправяне на прътовете или пък за огъването им, когато ставаше дума за снегоходки. Мисълта за снегоходките напомни на Джондалар за началото на тяхното Пътешествие и той с носталгична болка се зачуди дали някога ще види отново дома си. Откакто бе облякъл старите си дрехи, се бореше с пристъпите на носталгия, които го обземаха, когато най-малко очакваше, заради някой ярък или горчив спомен. Този път поводът бе гравираният кухненски съд на Серенио.

— Джондалар, изпий си чая. Сигурна съм, че ще ти помогне.

Видя, че е забравил чашата в ръката си, усмихна се и отпи глътка. Вкусът беше приятен — стори му се, че между другите съставки разпознава лайка — а топлината му успокояваше. След малко почувства, че част от напрегнатостта му изтече нанякъде.

— Права си, Серенио. Чувствам по-добре. Не знам какво не наред.

— Не се случва всеки ден брат ти да се обвързва. Съвсем разбираемо е да си малко нервен.

Той пак я прегърна и я целуна със страст, която го накара да съжали, че ще трябва да тръгне толкова скоро.

— Видим довечера, Серенио — прошепна в ухото ѝ.

— Джондалар, довечера ще има празник в чест на Майката — напомни му тя. — Не мисля, че при толкова много посетители някой от нас трябва да се обвързва предварително. Защо не оставим вечерта да се развие по естествения си начин. Можем да се имаме един друг по всяко време.

— Забравих — каза той и кимна в съгласие, макар по някаква причина да се чувстваше отблъснат. Странно, никога по-рано не бе изпитвал такова чувство. Напротив, досега винаги той самият искаше да бъде сигурен, че ще бъде свободен по време на празниците. Защо се усети наскърбен, когато Серенио го улесни? Импулсивно реши, че ще прекара вечерта с нея, независимо от празника на Майката.

— Джондалар! — влетя пак Дарво. — Изпратиха ме да те извикам. Чакат те — от вълнение, че са му възложили такава важна задача, бе останал без дъх и танцуваше от нетърпение.

— Бързай, Джондалар. Искат да дойдеш.

— Спокойно, Дарво — усмихна се мъжът на хлапето. — Идвам. Няма пропусне Свързането на брат ми.

Дарво се усмихна малко стеснително, защото осъзна, че никой не би започнал без Джондалар, ала това не намали нетърпението му. Той изтърча навън. Джондалар си пое дъх и го последва.

При появяването му сред тълпата се надигна глъчка и той се зарадва, като видя двете жени, които го очакваха. Рошарио и Толи го заведоха до малко хълмче близо до страничната стена, където го чакаха останалите. На върха на хълмчето с подаваща се над тълпата глава и

рамене стоеше една белокоса фигура, чието лице бе частично скрито зад дървена полумаска със стилизирани птичи черти.

Щом доближи, Тонолан му се усмихна нервно. Джондалар се опита с усмивка да му изрази разбирането си. Ако той бе напрегнат, можеше да си представи как ли се чувства Тонолан и съжаляваше, че обичаите на Шарамудои не им позволяваха да бъдат заедно. Забеляза колко добре стоят дрехите на брат му и изпита остро, пронизващо съжаление. Никой двама души не бяха по-близки от братята по време на тяхното Пътешествие, но сега започваха да следват различни пътеки и Джондалар усети как се отдалечават. За миг го облада неочаквана горест.

Затвори очи и стисна юмруци, за да се овладее. Чуваше гласове от тълпата и му се струваше, че различава отделни думи — „висок“ и „дрехи“. Щом отвори очи, го порази мисълта, че една от причините Тонолан да изглежда толкова добре, е, че дрехите му са изцяло Шамудои.

Нищо чудно, че говорят за моите дрехи, помисли и за момент съжали, че е решил да носи толкова открояващи се одеяния. В края на краищата това, че Тонолан е един от тях, трябваше да улесни свързването. Джондалар все още бе Зеландонии.

Високият мъж се присъедини към групата на новите роднини на брат си. Въпреки че формално той не бе Шарамудои, това бяха и негови роднини, макар и далечни. Те и роднините на Джетамио бяха осигурили храната и подаръците, които щяха да бъдат разпределени между гостите. Колкото повече хора дойдеха, толкова повече подаръци щяха да бъдат изнесени. Причината за многото гости беше голямото уважение към младата двойка и нейното обществено положение, но ако хората си тръгнаха незадоволени, позорът щеше да е огромен.

Внезапно изшъткване накара всички да обърнат глави към една приближаваща група.

— Виждаш ли я? — попита Тонолан, застанал на пръсти.

— Не, но нали знаеш, че ще дойде? — каза Джондалар.

Когато стигна до Тонолан и роднините му, защитната фаланга се отвори като клин, за да покаже своето скрито съкровище. Гърлото на Тонолан пресъхна при вида на окичената с цветя красавица, която му отправи най-лъчезарната си усмивка. Щастие то му бе тъй очевидно, че и Джондалар се усмихна с леко учудване. Както цветето привлича

пчелата, така и Тонолан бе привлечен към обичната жена. Той поведе своята свита към средата на нейната група, докато роднините на Джетамио заобиколиха Тонолан и неговите роднини.

Двете групи се сляха, после се разделиха и Шамуд започна да свири на флажолет повтарящи се трели. Ритъмът се подчертаваше от друга фигура с птича полумаска, която удряше голям, обтегнат на обръч едностранен барабан. Друг Шамуд, предположи Джондалар. Досега небе виждал жената, но в нея имаше нещо познато. Може би просто между Тези, които служат на Майката съществуваше сходство, и тя го накара да се сети за дома.

Докато членовете на двата рода се събираха и прегрупираха във фигури, които изглеждаха доста сложни, но всъщност бяха вариации на проста серия от стъпки, белокосият Шамуд свиреше на малката флейта. Флейтата бе направена от дълга права пръчка, райберована с горещ въглен, имаше отделен мундщук, разположени по дължината отвори и изрязана на края птича глава с разтворена човка. Някои от издаваните от инструмента звуци имитираха съвършено звуците на птиците.

Двете групи приключиха с това, че застанаха в две редици една срещу, друга с хванати и вдигнати високо ръце, така че образуваха дълга арка. Щом двойката тръгна през арката, отминатите вече хора я последваха и сдвоената върволица бе поведена от Шамуд към края на терасата и покрай каменната стена. Джетамио и Тонолан бяха току зад флейтиста, следвани от Маркено и Толи. Джондалар и Рошарио и най-близките роднини на младата двойка. Останалите роднини вървяха подире им, а най-отзад идваше цялата тълпа от членове на Пещерата и гости. Гостуващият Шамуд, който биеше барабана, се настани близо до хората от своята Пещера.

Белокосият Шамуд ги поведе по пътеката към лодкостроителницата, после свърна по една странична пътека и ги заведе до Благословеното дърво. Докато хората прииждаха и се настаняваха край огромния стар дъб, Шамуд тихо даваше на младата двойка препоръки и съвети как да си осигурят щастливо съдружие и да получат благословията на Майката. Само най-близките родственници и неколцина други, които можеха да го чуят участваха в тази част от церемонията. Останалите приказваха помежду си, докато не забелязаха, че Шамуд ги изчаква мълчешком.

Хората си зашъткаха един на друг, но мълчанието им се нажежаваше от очакването. Сред пълната тишина кресливият глас на сойката прозвуча като призоваващ вик, а стакатото на петнисто зеления кълвач отекна в гората. Сетне излетя една горска чучулига и сладкозвучните ѝ трели изпълниха въздуха.

Сякаш очаквала този знак, маскираната като птица фигура призова двамата млади да пристъпят напред. Шамуд извади дълга връв и направи примка на прост възел. Гледайки се с очи, в които нямаше място за никой друг, Тонолан и Джетамио хванаха ръцете си и ги мушнаха в примката.

— Джетамио за Тонолан, Тонолан за Джетамио, аз ви свързвам един за друг — каза Шамуд и здраво пристегна възела, като привърза китките им една за друга. — Както е вързан този възел, така и вие сте обвързани и обречени един на друг и един чрез друг с връзките на роднинството и Пещерата.

С вашето съчетание вие завършвате квадрата, започнат от Маркено и Толи.

При споменаването на имената им другата млада двойка пристъпи напред и четиримата събраха ръцете си.

— Както Шамудои споделят даровете на земята и както Рамудои споделят даровете на водата, така сега вие сте Шарамудои, за да си помагате винаги едни на други.

Толи и Маркено отстъпиха назад, а Шамуд засвири пронизителна мелодия. Тонолан и Джетамио бавно тръгнаха да обикалят древния дъб. При втората обиколка зрителите закрепяха благопожеланията си, а двамата започнаха да хвърлят върху тях птичи пух, цветни листенца и борови иглички.

На третата обиколка около Благословеното дърво със смях и викове се присъединиха и зрителите. Някой запя традиционна песен и още няколко флейти започнаха да акомпанират на певците. Други биеха барабани и кухи стъбла. После една от гостенките Мамутои извади раменна кост на мамут. Тя я удари с дървено чукче и всички за момент спряха. Звънтящият резониращ звук изненада човечето присъстващи, но изненадата нарасна, когато тя продължи да удря по костта. Тонът и тембърът на звука се променяха с мястото на ударите и тя се нагоди към мелодията на певица и флейтата. В края на третата

обиколка Шамуд отново застана отпред и поведе групата към лодкостроителницата край реката.

Джондалар бе пропуснал довършителните работи по лодката. Макар да бе участвал в почти всички фази от изграждането ѝ, завършената лодка го накара да затаи дъх. Тя изглеждаше много поширока, отколкото я помнеше, а пък дори от самото начало лодката не бе малка. Сега обаче нейната петдесет стъпкова дължина бе балансирана с подобаващо високи бордове от плавно извити дъски и високо издадена кърмова греда. Обаче не кърмата, а предната секция предизвика удивени възклицания. Извитият нос грациозно преминаваше в дълговрата водна птица, изрязана от дърво, която бе челно съединена с дибли.

Носовата част бе боядисана с тъмночервена и жълто-кафява охра, манганово черно и бял изпечен варовик. Ниско на корпуса имаше нарисувани очи, които да виждат под водата и да избягват скритите опасности, а носът и кърмата бяха изрисувани с геометрични мотиви. Седалките за гребците бяха разположени по цялата ширина на лодката, а дългите плоски гребла стояха в очакване. Над средната част за защита от дъжд и сняг бе опънато чергило от жълта издъбена кожа от дива антилопа и целият съд бе украсен с цветя и пера от птици.

Беше великолепен, та чак дъхът ти спираше. При мисълта, че е допринесъл за създаването на лодката Джондалар усети, че се издува от гордост, а в гърлото му засяда буца.

Лодката — независимо дали нова или ремонтирана — беше задължителна част от церемонията при всички съчетания, но твърде рядко се случваше да бъде толкова голяма и величествена. Беше въпрос на късмет, че Пещерата бе решила да изгради нова голяма лодка горе-долу по същото време, когато младата двойка бе обявила за намерението си. Сега обаче това изглеждаше особено подходящо, още повече че бяха дошли толкова много посетители. И Пещерата, и младата двойка спечелиха уважение за постижението.

Новосъчетаната двойка се качи в плавателния съд — малко несръчно, защото китките им бяха завързани — и се настани под чергилото на средната седалка. Мнозина от близките роднини ги последваха, а някои дори вдигнаха веслата. За да не се клати, лодката бе поставена между трупи на дървета, които стигаха чак до водата.

Членовете на Пещерата и гостите се насъбраха да я бутнат в реката и с пъшкане и смях новата лодка бе пусната на вода.

Държача се близо до брега, докато новият съд не бе обявен за годен — нямаше крен, нито пропускаше много вода — и после потеглиха надолу по течението на сватбено пътешествие до пристана на Рамудои. От пристана няколко души се изкачиха по стръмната пътека край водопада и се приготвиха да пуснат голямата плоска кошница, с която някога Тонолан и Джондалар бяха вдигнати до терасата. Този път обаче с кошницата качиха Тонолан и Джетамио, чиито ръце все още бяха завързани. Те се бяха съгласили да се свържат един с друг и поне този ден не можеха да се разделят.

Бяха сервирани огромни количества храна, обилно полята с вино от глухарчета, и на всички посетители бяха дадени дарове, които съответно повишиха престижа на двойката. С идването на вечерта новото обиталище, построено за младата двойка, започна да посреща посетители, като гостите се вмъкваха вътре и оставяха „нещо дребно“ за късмет на новобрачните. Подаръците се даваха анонимно, та да не отклоняват вниманието от сватбеното богатство, демонстрирано от Пещерата домакин. Всъщност стойността на подаръците можеше да се съпостави със стойността на раздадените дарове и всички отмятаха наум разликата, защото подаръците само наглед бяха анонимни.

Формата, конструкцията, изрисуваните или изрязани орнаменти оповестяваха кой е дарителят също тъй явно, както ако бяха дадени публично, не отделният майстор, който не бе от такова значение, а семейството, групата или Пещерата. По една общоизвестна и общоразбираема система за оценяване дадените и получените подаръци влияеха сериозно на относителния престиж, уважение и статус на различните групи. Без да бъде силова, борбата за общото уважение бе не по-малко оспорвана.

* * *

— Тонолан, явно много го ухажват — каза Джетамио, като забеляза групичката млади жени, които се навъртаха край небрежно подпрелия се на едно дърво близо до навеса висок рус мъж.

— Винаги е така. Тия негови големи сини очи карат жените да се събират около него като... пеперуди край огън — рече Тонолан и ѝ помогна да подаде една дъбова кутия с боровинково вино на празнуващите гости. — Не си ли забелязала? Никога ли не те е привличал?

— Ти пръв ми се усмихна — каза тя и доволното му ухилване предизвика у нея чудесна реакция. — Но ми се струва, че ги разбирам. Не са само очите. Той се откроява, особено в тези дрехи. Те му стоят добре. Но не е само това. Мисля, че жените чувстват, че той... търси. Оглежда се за някого. И е тъй отзивчив... чувствителен... висок и така добре сложен. Той наистина е красив. А и в очите му има нещо. Забелязал ли си, че на огъня стават виолетови? — попита тя.

— Мисля, че каза, че не те привлича — рече Тонолан смутен, а тя намигна дяволито.

— Завиждаш ли му? — попита го меко.

Тонолан помълча.

— Не. Никога. Не знам защо, тъй като много мъже му завиждат. Погледни го — струва ти се, че всичко му е дадено.

Както казваш, е добре сложен, красив, погледни всички тия хубави жени край него. Нещо повече. Има сръчни ръце: той е най-добрият майстор на кремъка, който съм виждал. Главата му работи, макар да не вири нос. Хората го харесват — и мъжете, и жените. Би трябвало да е щастлив, а не е. Трябва да намери някоя като теб, Тамио.

— Не, не като мен, но трябва да намери някоя. Харесвам брат ти, Тонолан. Надявам се, че ще намери това, което търси. Може би някоя от тези жени?

— Едва ли. Виждал съм тази гледка и по-рано. Може би ще се позабавлява с някоя или с няколко, но няма да намери каквото търси — двамата отсипаха малко вино в мяховете, оставиха другото за веселбарите и тръгнаха към Джондалар.

— Ами Серенио? Изглежда, че той се грижи за нея, а знам, че тя изпитва към него повече, отколкото смее да си признае.

— Грижи се за нея, грижи се и за Дарво. Но... може би за него няма подходящ човек. Може би търси някакъв блян, някоя донии — Тонолан влюбено се усмихна. — Първия път, когато ми се усмихна, те помислих за донии.

— Ние казваме, че духът на Майката става птица. Тя събужда слънцето със Своите песни и докарва пролетта със Себе си от юг. През есента някои птици остават, за да ни напомнят за Нея. Хищните птици, щъркелите, всички птици притежават някои от чертите на Мудо — една върволица бягащи деца пресече пред тях и ги спря. — Малките деца не обичат птиците, особено ако са непослушни. Мислят си, че Майката ги наблюдава и знае всичко. Някои майки им говорят така. Чувала съм за възрастни хора, които са си признавали разни лоши деяния при вида на някои птици. Други пък разправят, че Тя ще те заведе вкъщи, ако се изгубиш.

— Ние казваме, че духът на Майката става донии, лети с вятъра. Може би Тя изглежда като птица. Никога не съм мислила за това по-рано — рече той и ѝ стисна ръката. После я погледна и изпълнен с любов ѝ прошепна с дрезгав от вълнение глас:

— Никога не съм мислил, че ще те намеря — опита се да прегърне раменете ѝ, но усети, че китката му е вързана за нейната и се намръщи. — Радвам се, че завързахме възела, но кога ще го разрежем? Искам да те прегърна, Тамио.

— Може би идеята е да разберем, че можем да бъдем обвързани прекалено здраво — се засмя тя. — Скоро ще можем да напуснем празненството. Хайде да занесем на брат ти малко вино, докато още има.

— Може би няма да иска. Пиенето го забавлява, но не пие много. Не обича да губи контрола си, да прави глупости.

Щом излезнаха от сянката на навеса, изведнъж ги забелязаха.

— Ето ви и вас! Искан да ти пожелаем щастие, Джетамио — каза една млада жена. Тя беше Рамудои от друга Пещера, млада и жизнена. — Ти си такава късметлийка, при нас никога не идват да презимуват хубави чужденци — тя насочи това, което мислеше, че е неотразима усмивка към високия мъж, ала изумителните му очи гледаха друга млада жена.

— Права си. Късметлийка съм — каза Джетамио и се усмихна размекващо на другаря си.

Младата жена погледна Тонолан и сподави една въздишка.

— И двамата са толкова хубави. Струва ми се, че не бих могла да избира!

— Няма и да избираш, Черунио — рече другата жена. — Ако искаш да се обвържеш, ще трябва да се спреш на един мъж.

Разнесе се взрив от смях и младата жена се изпъчи от вниманието, което привлече към себе си.

— Просто още не съм намерила мъж, на когото да се спра — и се усмихна на Джондалар.

Черунио беше най-ниската от групата и Джондалар наистина не я бе видял досега. Сега обаче я забеляза. Макар и ниска, тя беше жена на място и притежаваше такъв жив ентузиазъм, който подканяше. Беше почти пълна противоположност на Серенио. В очите му пролича интерес и Черунио почти потръпна от задоволство, че е привлякла вниманието му. Внезапно тя обърна глава, дочула някакъв звук.

— Чувам ритъм, канят се да правят танц за двойки — каза.

— Ела, Джондалар.

— Не зная стъпки.

— Аз ще ти ги покажа, не е трудно — каза Черунио, като усърдно го теглеше към музиката. Той се подчини на подканването.

— Чакайте, и ние идваме — рече Джетамио.

Другата жена не бе особено доволна, че Черунио тъй бързо е привлякла вниманието на Джондалар и той чу Радонио да казва: „Не е трудно... засега!“, след което се раздаде силен смях. Но тъй като четиримата тръгнаха да танцуват, той не успя да долови конспиративния шепот.

Това е последният мях вино. Джондалар — рече Тонолан. Джетамио казва, че се очаква да започнем танца, макар да няма нужда да оставаме. Смятаме да се измъкнем, щом можем.

— Не искате ли да го вземете с вас? За да отпразнувате насаме?

Тонолан се усмихна на стопанката си.

— Е, не е съвсем последният — скътахме още един. Но не мисля, че ще имаме нужда от него. Само да остана заедно с Джетамио ще е достатъчно празненство.

— Техният език звучи толкова приятно, нали, Джетамио? — каза Черунио. Разбираш ли нещо от него?

Малко, но смятам да науча повече. А също и Мамутои. Толи измисли всички да научим езиците на другите.

— Толи казва най-добър начин да научиш Шарамудои е да говориш през цялото време. Тя права. Съжалявам. Черунио. Не учтиво

да говоря Зеландонии — извини се Джондалар.

— О, нямам нищо против — каза Черунио, въпреки че имаше. Не обичаше да я отстраняват от разговора. Извинението обаче напълно я задоволи, а включването и в групата на новосъчетаната двойка и високия хубав Зеландонии си имаше своите компенсации. Тя добре съзнаваше завистливите погледи, които ѝ хвърляха няколко млади жени.

В дъното на площадката, извън навеса гореше голям огън. Те влезнаха в сенките, виненият мях направи един кръг и щом се оформи групичка танцьори, двете млади жени показаха на мъжете основните стъпки на танца. Флейти, барабани и клонки започнаха жива мелодия, която бе подета от свирачката на мамутска кост и тоновете ѝ, които наподобяваха тоновете на ксилофон, допринесоха за уникалния звук.

Щом танцът започна, Джондалар забеляза, че основните стъпки могат да бъдат усложнени с вариации, ограничени само от въображението и умението на танцьора и че понякога някои човек или двойка показват такъв изключителен ентузиазъм, че всички други спират, за да ги окуражават с викове и да тропат с крака в такт. Около танцьорите се насъбраха хора, които се люлееха и пееха, и без нарочно прекъсване музиката мина в друго темпо. Нещата продължаваха по този начин. Музиката и танците никога не спираха, а хората се присъединяваха — музиканти, танцьори, певци — и се отказваха, когато искаха, като създаваха безкрайни вариации на тоналност, темпо, ритъм и мелодия, които щяха да продължат, докато има желаещи.

Черунио беше пъргав партньор и Джондалар, пийнал повече вино от обикновено, влезе в общото настроение. Някой започна да пее песен с отговори, като изпя първия познат стих. Не след дълго Джондалар откри, че думите в песента се променят според случая, с цел да предизвикат смях, често пъти с намеци за Дарове и Удоволствия. Скоро тя се превърна в състезание между тези, които се опитваха да бъдат забавни и тези, които се опитваха да не се разсмеят. Някои от участниците даже правеха гримаси, опитвайки се да предизвикат желаната реакция. После в центъра на люлеещия се в такт с песента кръг излезе един мъж.

— Ей го Джондалар, едър като звяр. Която поиска, може да притиска. Ч'рунио е сладка, ала дребна хапка. За нея щом се наведе, ще се скърши той на две.

Куплетите на мъжа имаха желаниа резултат: хората виеха от смях.

— Как ще го направиш, Джондалар? — изрева някой. — Ако поискаш да я целунеш, ще си скършиш гръбнака!

Джондалар се усмихна на младата жена.

— Няма скърша — рече той, после буквално вдигна Черунио във въздуха и сред общото тропане с крака и одобрителния смях я целуна. Тя го прегърна през врата и с жар отговори на целувката му. Той бе забелязал, че няколко двойки се бяха измъкнали от групата към палатките или рогозките в по-скришните местенца и бе започнал да мисли в тази посока. Забележителният ентусиазъм, с който го целуна, го накара да мисли, че тя може би ще се съгласи.

Не можеха да напуснат незабавно — щяха само да предизвикат още смях — но можеха да започнат да се измъкват по-настрани. Няколко новодошли се присъединиха към певците и зяпачите и ритъмът се смени. Беше подходящ момент да се гмурнат в сенките. Както насочваше Черунио към периферията на тълпата, внезапно се появи Радонио.

— Цяла вечер беше твой, Черунио. Не мислиш ли, че е време да го споделиш? В края на краищата това е празник в чест на Маркено и от нас се очаква да споделяме Нейния Дар.

Радонио се промъкна между тях и целуна Джондалар.

После го прегърна друга жена, сетне още няколко. Бе заобиколен от млади жени, като първоначално нещата се ограничаваха до целувки и галене. Но след време няколко чифта ръце започнаха да го опипват съвсем интимно, а той не бе много сигурен дали това му харесва. Смяташе се, че Удоволствията са въпрос на избор. Дочу приглушени звуци от боричкане, но изведнъж му се отвори много работа да парира ръцете, които се опитваха да развържат панталоните му и да бръкнат вътре. Това вече бе прекалено.

Той се отърси от тях доста грубичко. Когато накрая разбраха, че на никоя няма да позволи да го докосне, се дръпнаха назад, подсмърчайки. Изведнъж забеляза, че някой липсва.

— Къде Черунио? — попита.

Жените се спогледаха и запищяха от смях.

— Къде Черунио? — настоя той и когато получи в отговор само нови хихикания, бързо пристъпи напред и сграбчи Радонио. Стисна

ръката ѝ до болка, но тя не искаше да си признае.

— Помислихме, че тя би трябвало да те сподели — каза Радонио с насилена усмивка. — Всеки иска големия хубав Зеландонии.

— Зеландонии не иска всекиго. Къде Черунио?

Радонио изви глава настрани и отказа да отговори.

— Ти казваш искаш голям Зеландонии? — беше ядосан и това пролича в гласа му. — Ето ти голям Зеландонии! — и я накара да падне на колене.

— Причиняваш ми болка! Защо не ми помогнете?

Но другите млади жени не бяха твърде уверени, че биха желали да се окажат по-наблизо. Като я държеше за раменете, Джондалар събори Радонио на земята пред огъня. Музиката спря, хората се стълпиха наоколо, неуверени дали трябва да се намесят. Тя се бореше да се изправи, но той я притискаше с тялото си.

— Искаш голям Зеландонии, имаш голям Зеландонии. Сега къде Черунио?

— Тук съм, Джондалар. Държаха ме ей там и ми напъхаха нещо в устата. Казаха, че само се шегуват.

— Лоша шега — рече той, като стана и помогна на Радонио да се изправи. В очите ѝ имаше сълзи и тя разтриваше ръката си.

— Ти ме нарани — изплака.

Внезапно той осъзна, че всичко е било замислено като шега и че той я е развалил. Не му бяха причинили болка, нито пък на Черунио. Не трябваше да поваля Радонио. Яростта му се изпари, заместена от раздразнение.

— Аз... аз не смята да те нараня... аз...

— Не си я наранил, Джондалар. Не чак толкова — каза един от мъжете, който бе видял всичко. — А и тя си го търсеше. Тя винаги започва разни работи и предизвиква разправии.

— Ти просто искаш тя да започне нещо с тебе — скочи в защита на Радонио една от младите жени, след като видя, че всичко влезе в нормалните си граници.

— Вие можете да си въобразявате, че на един мъж ще му хареса всички да го наградите така, само че няма да му хареса.

— Не е вярно — каза Радонио. — Мислиш, че не сме те чували какви шеги си нравиш, когато смяташ, че си сам, за тази или онази жена? Чувала съм те да говориш, че искаш всички жени едновременно.

Даже съм те чувала да говориш, че искаш момичета преди Първия обряд, а знаеш, че те не могат да бъдат докосвани, даже ако Майката ги е подготвила.

Младият мъж се изчерви и Радонио реши да укрепи позициите си.

— Някои от вас даже приказват как биха взели женски плоскоглавци!

Внезапно от сенките в края на огъня се извиси огромният силует на една жена. Тя бе не толкова висока, колкото дебела, невероятно дебела. Монголоидната гънка над очите, както и татуираното лице говореха за чуждестранния ѝ произход, въпреки че носеше кожена туника на Шамудои.

— Радонио! — рече тя. — Няма защо да говориш мръсотии на празника в чест на Майката.

Сега Джондалар разпозна жената.

— Съжалявам, Шамуд — каза Радонио и сведе глава. Лицето ѝ се зачерви от смущение и тя изглеждаше наистина разкаяна. Джондалар осъзна, че е още съвсем млада. Всички те бяха почти момичета. Беше се държал отвратително.

— Мила моя — меко каза жената на Радонио, — един мъж обича да го поканят, а не да го нападнат.

Джондалар я погледна по-внимателно. И той мислеше така.

— Но ние не искахме да го нараним. Мислехме, че ще му хареса... след известно време.

— Може би щеше да му хареса, ако бяхте по-ловки. Никой не обича да бъде насилван. Нали не ти се понрави, когато си помисли, че той може да те насили?

— Той ми причини болка!

— Наистина ли? Или те накара да направиш нещо, което не искаше? Мисля, че от това те е заболяло много повече. Ами Черунио? Никоя от вас ли не помисли, че можете да ѝ причините болка? Насила не можете да накарате никого да се наслаждава на Удоволствието. Това не показва почит към Майката. Това осквернява Нейния Дар.

— Шамуд, ти се обзалагаше...

— Спряла съм играта. Хайде, Радонио, празник е. Мудо иска Нейните деца да бъдат щастливи. Това беше дребна неприятност, не я

оставяй да ти провали забавлението, миличка. Танците пак започнаха, иди и потанцувай.

Щом жената се върна към хазарта, Джондалар хвана ръцете на Радонио.

— Аз... съжалявам. Аз не мисля. Не мисля да те заболи. Моля те, аз чувствам срам... извиняваш?

Първият импулс на Радонио — да се нацупи и да се оттегли ядосана — се изпари, щом погледна честното му лице и тъмновиолетовите му очи.

— Беше глупава... детинска шега — рече тя и почти пометена от цялостното му излъчване, се люшпа към него. Той я хвана, наведе се към нея и я целуна дълго и изкусно.

— Благодаря ти, Радонио — каза и се обърна да си ходи.

— Джондалар! — викна подире му Черунио. — Къде отиваш?

С чувство за вина той разбра, че я е забравил. Върна се при нисичката, хубава, жива млада жена, без съмнение много привлекателна, вдигна я и я целуна страстно и със съжаление.

— Черунио, аз давам обещание. Всичко туй не се случва, ако не съм тъй готов да наруша обещание, но ти направи лесно да го забравя. Надявам се... някой друг път. Моля те, не се сърди — и Джондалар бързо закрачи към къщурките под пясъчниковия надвес.

— Защо ли трябваше да идваш и да развалиш вечерта на всички, Радонио? — каза Черунио, гледайки как той си отива.

Кожената завеса на вратата на жилището, което споделяше със Серенио, бе пусната, но пред нея нямаше кръстосани дъски. Въздъхна с облекчение. Ако не друго, тя поне не бе вътре с друг. Отметна завесата настрани, вътре бе тъмно. Може би я нямаше. Може би все пак е с някой друг. Като си помисли, се сети, че не я е виждал от церемонията насам. А и точно тя поиска да не се уговарят. Той само си бе обещал да прекара нощта с нея. Може би тя си имаше други планове или пък го бе видяла с Черунио.

Опипом стигна до задната част на жилището, където бяха натъпканите с пера възглавнички и покритият с кожи одър. Леглото на Дарво до страничната стена бе празно. Това се очакваше. Посетителите бяха нещо рядко, особено на неговата възраст. Вероятно се беше запознал с няколко момчета и щяха да прекарат нощта заедно, опитвайки се да останат будни.

Наближи дъното и наостри уши. Дали не чу дишане? Пресегна се през одъра и напипа една ръка, а на лицето му изгря радостна усмивка.

Върна се обратно, взе един горещ въглен от централния огън и бързо го понесе върху парче дърво. Запали фитилчето от мъх на малката каменна лампа и кръстоса пред вратата две дъски — знак, че не искат да бъдат безпокоени. Вдигна лампата, отиде тихо до леглото и загледа спящата жена. Дали да я събужда. Да, реши той, но бавно и нежно.

Идеята затопли слабините му. Съблече дрехите си и се плъзна до нея, свивайки се около топлинката ѝ. Тя промълви нещо и се обърна към стената. Започна да я гали с дълги нежни движения, чувствайки сънената ѝ топлина под дланта си и вдишвайки мириса ѝ на жена. Изследва всичките ѝ очертания — ръката чак до края на пръстите, острите лопатки и изпъкналия гръбначен стълб, който водеше до чувствителния кръст, надигащата се издатина на хълбоците, бедрата и задната страна на колената, прасците и глезените. Тя дръпна стъпала, когато допря ходилата ѝ. Протегна ръка да хване гърдата ѝ и усети как зърното се свива и втвърдява в дланта му. Прииска му се да го засмуче, но вместо това притисна тяло към гърба ѝ и започна да целува раменете и врата ѝ.

Обичаше да докосва тялото ѝ, да го изследва и открива наново. Не само нейното, знаеше това. Той обичаше всички женски тела заради тях самите и заради чувствата, които предизвикваха у него. Мъжествеността му вече пулсирайте и напираше, зажадняла, но все още под контрол. Винаги бе по-добре да не се отпуска твърде бързо.

— Джондалар? — издума един сънен глас.

— Да.

Тя се обърна по гръб и отвори очи.

— Сутрин ли е?

— Не.

Той се подпря на една ръка и я погледна отвисоко, докато галеше гърдата ѝ, сетне се приведе да засмуче зърното, което преди това бе пожелал да усети в устата си. Погали стомаха ѝ, пресегна се за топлинката между бедрата ѝ и положи ръка върху космите на нейния хълм. Тя имаше най-мекото и нежно срамно окосмяване от всички жени, които познаваше.

— Искам те, Серенио. Искам да почета Майката с теб, тази нощ.

— Трябва да ми дадеш малко време да се събудя — каза тя, но в ъглите на устата ѝ играеше усмивка. — Има ли малко студен чай? Искам да си изплакна устата, виното винаги оставя такъв ужасен вкус.

— Ще погледна — стана той.

Серенио се усмихна отпуснато, когато Джондалар се върна с една чаша. Понякога обичаше просто да го гледа — беше така възхитително мъжествен: мускулите, играещи по гърба му, могъщият, покрит с руси косми гръден кош, твърдият стомах, бедрата — целите сила и жилавост. Лицето му беше едва ли не прекалено съвършено: здрава квадратна челюст, прав нос, чувствена уста — тя добре знаеше колко чувствена може да бъде. Чертите му бяха тъй фино изваяни и така пропорционални, че щяха да го смятат за прекрасен, ако не бе толкова мъжествен, или ако прекрасен бе дума, която се използва за мъже. Даже ръцете му бяха здрави и чувствителни, а очите му — изразителни. Принуждаващите невероятни сини очи, които с един поглед можеха да разтуптят женското сърце, я караха да възжелае тази твърда, горда великолепна мъжественост, щръкнала отпреде му, преди още да я е видяла.

Първия път, когато я бе видяла, се бе изплашила малко, докато не бе разбрала колко добре си служи с нея. Той никога не я насилваше в нея и я вкарваше само колкото тя можеше да поеме. Тя сама се насилваше, искаше я цялата, желаше да може да я поеме цялата. Бе щастлива, че я е събудил. Стана, когато ѝ подаде чашата, но преди да отпие, се приведе и налага пулсиращата глава. Джондалар притвори очи и остави насладата да се разлее по тялото му.

Тя седна, отпи и стана.

— Трябва да излезна — каза. — Има ли още много будни? Не ми се иска да се обличам.

— Хора още танцуват, още е рано. Може би трябва да използваш кутия.

Щом тя тръгна назад към леглото, той я загледа. О, Майко! Прекрасна жена с тъй хубави черти и тъй мека коса. Краката ѝ бяха дълги и грациозни, хълбоците — малки, но добре оформени. Гърдите ѝ бяха малки, стегнати, добре оформени, с високо щръкнали зърна — момичешки гърди. Единственият белег за майчинството ѝ бяха

няколкото стрии по стомаха ѝ, а единственият белег за годините ѝ — няколкото врязани линии в краищата на очите.

— Мислех, че ще се върнеш късно, празник е — рече тя.

— Ти защо тука? Ти не каза ли: „не се уговаряме“?

— Не срещнах нищо интересно и бях уморена.

— Ти интересно... аз неуморен — усмихна се той. Прегърна я и целуна топлата ѝ уста, езикът му я заизследва и той я притисна към себе си. Тя усети твърдото топло потръпване на стомаха си и я заля гореща вълна.

Той възнамеряваше да удължи акта и да се контролира, докато тя стане съвсем готова, но скоро се намери зажаднял за устата и врата ѝ, смучейки и придърпвайки зърната ѝ, докато тя придържаше главата му към гърдите си. Ръката му посегна към пухкавия ѝ хълм и я намери гореща и влажна. Лек вик се изтръгна от устните ѝ, щом той докосна малкия твърд орган в топлите ѝ гънки. Тя се повдига и притисна към него, а той галеше мястото, за което знаеше, че ѝ доставя удоволствие.

Усети какво желае тя този път. Разместиха се — той се обърна настрани, тя — по гръб. Тя вдигна едното си бедро над ханша му, премести другото между бедрата му и, докато той галеше и търкаше центъра на удоволствието, пресегна да насочи зажаднялата му мъжественост в дълбоката си цепка. Извика от страст при влизането му и почувства изключителната възбуда от двете едновременни усещания.

Джондалар усети как топлината ѝ го обгръща и навлезе в нея, а тя се смъкна надолу, опитвайки се да го поеме целия. Той се дръпна назад и пак влезе в нея, докато не можеше да проникне по-навътре. Тя се повдигна към ръката му и той започнала я масажира по-силно, като пак се гмурна в нея. Той бе така набъбнал, така готов, че тя изплака от нарастващото у нея напрежение. Натисна се върху него, той усети как слабините му се напрягат. Потърка я силно и влезе вътре, после още веднъж, а после мощни вълни ги притиснаха един към друг, стигнаха неударимия си връх и ги заляха с великолепно облекчение. Последните няколко погалвания предизвикаха потръпване и пълно задоволство.

Лежаха неподвижно и дишаха тежко с преплетени крака. Тя пак се натисна върху него. Едва сега, преди той да се отпусне, но без да е напълно набъбнал, успя да го побере целия в себе си. Като че ли той

винаги ѝ даваше повече, отколкото можеше да му даде тя. Не му се мърдаше — би могъл почти да заспи, но и да заспи не му се искаше. Накрая извади спадналия си член и се сви към нея. Тя лежеше неподвижно, но Джондалар знаеше, че не спи.

Мислите му заблуждаха и изведнъж се усети, че мисли за Черунио, за Радонио и за останалите млади жени. Как ли ще изглежда да бъде с всички тях? Да усеща край себе си всички тези топли, узрели женски тела, топлите им бедра, заоблените им задници и влажните им кладенци? Да поеме в устата си нечия гръд, а ръцете му да изследват други две женски тела? Почувства как искрата на възбудата се подновява. Защо ги бе отблъснал? Много е глупав понякога.

Погледна жената до себе си и се зачуди колко време ще му отнеме да я подготви още веднъж, после дъхна в ухото ѝ. Тя му се усмихна. Целуна врата ѝ, после устата. Този път щеше да бъде побавен, нямаше да бърза. Тя е красива, прекрасна жена... защо не мога да се влюбя?

Айла изпадна в затруднение, когато стигна долината. Тя бе планирала да нареже и изсуши месото на брега и да спи навън, както бе правила по-рано. Но за раненото пещерно лъвче тя можеше да се погрижи добре само в пещерата. То бе по-голямо от лисица и далеч по-масивно, но тя би могла да го пренесе. Напълно порасналият елен обаче беше друга работа. Върховете на влачещите се след Уини две копия, които поддържаха носилката, бяха твърде далеч едно от друго, за да се вместят в тясната пътечка. Тя не знаеше как да закара тъй трудно добития елен до пещерата, а не се осмеляваше да го остави без наглеждане на брега, защото хиените я следваха отблизо.

Оказа се, че има основание да се тревожи. За този къс отрязък от време, който и бе нужен, за да занесе бебето лъв в пещерата, хиените вече ръмжаха над покрития с тревна рогозка елен на носилката, въпреки че Уини нервно се отдръпваше. Преди да слезе и на половината път, Айла развъртя прашката и един хвърлен със сила камък се оказа фатален. Тя повлече хиената за задната лапа край каменната стена и през ливадата, макар да се отвращаваше да докосва животното. То миришеше на мършата, с която се бе хранило напоследък, и тя изми ръцете си в потока, преди да насочи вниманието си към коня.

Уини се потеше, трепереше и размахваше нервно опашка. Да търпи миризмата на пещерен лъв толкова наблизо бе повече, отколкото можеше да понесе. А мирисът на хиена по петите ѝ бе още по-лош. Тя се опита да направи кръг, когато животните приближиха убития от Айла елен, ала единият крак на носилката бе попаднал в скална цепнатина. Малко ѝ оставаше да се паникьоса.

— Тежък ден, нали, Уини? — размаха ръце Айла, после прегърна кобилата през врата и просто я подържа, както би подържала изплашено дете. Уини се прислони към нея и потрепери, дишайки тежко през носа, но близостта на младата жена най-накрая я успокои.

Айла винаги се бе отнасяла към коня с любов и внимание и той ѝ отвърщаше с доверие и съзнателно усилие.

Айла начена да развързва импровизираната носилка, без да е наясно как ще закара елена до пещерата, но когато единият прът се освободи, той се извъртя близо до другия така, че върховете на двете копия застанаха съвсем наблизко. Проблемът ѝ се беше решил от само себе си. Тя пак привърза пръта тъй, че да се задържи, и поведе Уини към пътеката. Товарът не бе закрепен много стабилно, но разстоянието беше малко.

За Уини това бе голямо изпитание. Северният елен и конят тежаха приблизително еднакво, а пътеката беше стръмна. Така Айла видя силата на коня в нова светлина и си даде сметка за изгодите, които бе получила от използването му. Когато стигнаха входа в скалата. Айла махна цялата сбруя и с благодарност притисна младата кобила. Влезе в пещерата, очаквайки Уини да я последва, и се извърна при тревожното конско цвилене.

— Какво не е наред? — зажестичулира тя.

Малкият пещерен лъв лежеше точно където го беше оставила. Лъвчето, помисли. Уини подушва лъвчето. Тя излезе навън.

— Всичко е наред, Уини. Това бебе нищо няма да ти направи — тя потри мекия нос на Уини и като обгърна с ръка якия врат, внимателно поведе коня в пещерата. Доверието в жената отново преодоля страха. Айла заведе коня до малкия лъв. Уини с подозрение го подуши, дръпна се назад и изцвили, сетне сведе муцуна, за да подуши отново неподвижния малчуган. Макар да миришеше на хищник, младият лъв явно не я заплашваше. Уини пак подуши лъвчето и го побутна с муцуна, като по този начин изглежда се насили да възприеме новата придобивка в пещерата. Отиде до своето място и захрупа сено.

Айла насочи вниманието си към раненото бебе. То беше малко рошаво създание с леки кафеникави петна, на като цяло посветлобежовата кожа. Изглеждаше съвсем малко, но Айла не бе сигурна. Пещерните лъвове бяха степни хищници, а тя бе изучавала само месоядните животни, които живееха в гористите местности край пещерата на Клана. По онова време тя никога не бе ловувала в откритата равнина.

Опита се да си спомни всичко, което ловците от Клана говореха за пещерните лъвове. Този изглеждаше по-светъл от другите, които бе виждала, и тя се сети, че мъжете често предупреждаваха жените, че е трудно да забележиш пещерен лъв. Те се сливаха с цвета на сухата трева и прашната земя тъй добре, че човек можеше да се спъне в тях. Едно лъвско стадо, спящо в сенките на храстите или между скалите и камънаците близо до неговото леговище, изглеждаше като група огромни камъни — дори и съвсем отблизо.

Като си помисли за това, си припомни, че степите в тази област като цяло бяха по-светлобежови и околните лъвове се сливаха добре с общия фон. По-рано не бе размишлявала за това, но изглеждаше логично, че ще бъдат с по-светла козина от лъвовете на юг. Може би все пак трябваше да отдели малко време да изучава пещерните лъвове.

С ловко уверено докосване младата лечителка се опита да открие колко големи са нараняванията на животинчето. Имаше едно счупено ребро, но то не заплашваше да причини други наранявания. Спазматичните контракции на мускулите и слабите мяукащи звуци показваха къде е ранено, можеше да има и вътрешни увреждания. Най-лошият проблем беше една отворена рана на главата, без съмнение от твърдо копито.

Огънят ѝ отдавна бе угаснал, но това не я тревожеше. Беше свикнала да разчита на огнените си камъни и ако имаше добра прахан, можеше много бързо да запали огън. Изчака водата да заври и плътно и здраво уви една кожена лента около ребрата на пещерното лъвче. Обели тъмнокафявата кожа на корените от зарасличе, които бе събрала на връщане, и от тях се процеди лепкава течност. Хвърли в кипящата вода цветове от невен и, щом течността стана златиста, потопа в нея мека абсорбираща кожа, за да промие раната на главата. Като изтри засъхналата кръв, кръвотечението започна отново и тя видя, че черепът е пукнат, но не е строшен. Наряза белия корен на зарасличето и наложи меката субстанция направо върху раната — тя спираше кървенето и щеше да помогне за зарастването на костта. После я уви с още мека кожа. Когато обработваше кожата на почти всички убити от нея животни, нямаше идея за какво би могла да ги използва, но и в най-развихреното си въображение не би могла да предвиди, че ще употреби някои от тях точно по този начин.

Ама как би се изненадал Брун, ако можеше да ме види, помисли тя с усмивка. Той никога не позволяваше да взимам животни, които ловуват, дори не ми разреши да донеса в пещерата онова малко вълче. А виж ме сега с пещерно лъвче! Май ще трябва да побързам да науча доста за пещерните лъвовe, ако то оживее.

Сложи да заври още вода за листата от зарасличе и лайков чай, макар да не знаеше как ще накара лъвчето да поеме оздравителното лекарство. Тя го остави и отиде да одере северния елен. Когато първите тънки, изрязани като езици ивици месо бяха готови за окачване, изведнъж установи, че нещо ѝ липсва. Върху каменната площадка нямаше никаква почва, нищо, в което би могла да забодe пръчките за опъване на вървите. Както се бе разтревожила как да закара елена до пещерата изобщо не бе помислила за това. Защо като че ли всички дреболии се опитваха да ѝ пречат? На нищо не можеше да разчита със сигурност.

В объркването си не можеше да намери решение. Беше уморена, напрегната и развълнувана от това, че бе донесла у дома пещерен лъв. Не бе уверена, че е трябвало да го направи, но какво можеше да стори с него? Захвърли пръчката и стана. Отиде до оттатъшния край на входа и погледна към долината, а вятърът духна в лицето ѝ. За какво ли си мислеше — да докара лъвче бебе, което има нужда от грижи, точно когато трябва да се подготвя да замине и да продължи да търси Другите? Може би сега просто трябва да го занесе обратно в степта и да го остави да умре като всички отслабнали диви животни. Дали самотният живот не я бе отучил да мисли правилно? И без друго не знаеше как да се грижи за него. Как щеше да го храни? А какво щеше да стане, ако оздравееше? Нямаше да може да го върне в степта. Майка му никога не би го взела обратно и то щеше да умре. Ако възнамеряваше да задържи малчугана, тя трябваше да остане в долината. За да продължи търсенията си, пък трябваше да го отнесе обратно в степта.

Върна се в пещерата и застава до младия пещерен лъв. Той не бе и помръднал. Докосна гръдния му кош. Беше топъл и дишаше, а пухкавата му козина ѝ напомни за козината на Уини, когато тя беше бебе. Беше сладък и изглеждаше толкова смешен с превързана глава, че тя се усмихна. Но, напомни си тя, това сладко бебе ще стане много голям лъв. Изправи се и отново го погледна отвисоко. Нямаше

значение. Тя не би могла да отнесе това бебе и да го остави да умре в степта.

Излезе навън и се загледа в месото. Ако смяташе да остане в долината, трябваше да започне да мисли как да събира храна. Особено след като трябваше да храни още една уста. Вдигна пръчката и се опита да измисли някакъв начин да я накара да стои изправена. Забеляза една купчина трошляк до стената в далечния край на площадката и се опита да забучи пръчката в нея. Тя остана изправена, но нямаше да издържи тежестта на вървите с месо. Това обаче ѝ даде идея. Влезе в пещерата, докопа една кошница и хукна надолу към брега.

След няколко опита откри, че една пирамидна от речни камъни може да поддържа и по-дълга пръчка. Направи няколко разходки, за да събере камъни и да нареже подходящи парчета дърво, преди да може да опъне няколко върви през цялата площадка, на които да суши месото и да се заеме с нарязването му. Близко до мястото, където работеше, запали малък огън и набучи един бут на шиш, за да го изпече за вечеря, докато пак се замисли с какво ще храни малкото животно и как да го накара да погълне лекарството. Имаше нужда от храна за бебе лъв. Бебетата могат да ядат същата храна като възрастните, припомни си тя, но по-мека и по-лесна за сдъвкване и поглъщане. Може би месен бульон с много фино нарязано месо. Беше го направила за Дърк, защо да не го направи и за лъвчето? Всъщност защо да не сготви бульона в чая, който бе приготвила като лекарство?

Хвана се веднага за работа и нарязва следващото парче еленово месо. Занесе го, за да го сложи вдървения съд за готвене и реши да добави малко от останалия корен от зарасличе. Лъвчето не се бе помръднало, но ѝ се стори, че спи по-леко.

След известно време чу някакво шумолене и се върна пак да го погледне. Беше будно и нежно мяукаше, но не можеше да се извърти и да стане. Въпреки това, когато доближи възголямото котенце, то се озъби, изсъска и се опита да се дръпне назад. Айла се усмихна и клекна до него.

Беден уплашен малчуган, помисли си тя. Не те упреквам. Да се събудиш ранен в странно леговище и да видиш някой, дете изобщо не прилича на майка ти и братята ти. Тя протегна ръка. Виж, няма да ти сторя нищо лошо. Оу! Зъбките ти са много остри! Хайде, малкия.

Вкуси ръката ми, помириши ме. Така по-лесно ще свикнеш с мен. Сега аз ще трябва да ти бъда майка. Даже и да знаех къде е твоето леговище, майка ти не би знаела как да се грижи за теб — ако изобщо си те вземе обратно. Не знам много за пещерните лъвове, но и за конете не знаех много. В края на краищата бебето си е бебе. Гладен ли си? Не мога да ти дам мляко. Надявам се, че ще ти хареса бульон с фино нарязано месо. А пък от лекарството ще се почувстваш по-добре.

Тя стана да провери съда за готвене. Здравата се изненада, като видя колко се е сгъстил изстуденият бульон, а когато го разбърка с една рибя кост, откри, че месото е станало на буца на дъното на съда. Най-накрая тя го набоде с един заострен шиш и го извади от втвърдилата се маса, от която се проточиха дебели полутечни нишки. Изведнъж проумя какво е станало и избухна в смях. Смахът ѝ така изплаши лъвчето, че то почти събра сили да се изправи.

Нищо чудно, че коренът на зарасличето е толкова добър за раните. Ако той задържа разкъсаната плът също тъй добре, както бе слепил това месо, няма начин да не помогне за оздравяването!

— Бебчо, мислиш ли, че можеш да пийнеш малко от това — зажестичулира тя над пещерния лъв. Наля малко от изстудената желирана течност в по-малка чиния от брезови кори. Лъвчето се бе изтърколило от тревмати рогозка и се опитваше да стане. Тя тикна чинията под носа му. То изсъска и се дръпна назад.

Айла чу тропота от копита нагоре по пътеката и миг по-късно влезе и Уини. Тя забеляза лъвчето, което сега бе съвсем будно и се движеше, и реши да го проучи. Наведе глава да подуши пухкавото създание. Младият пещерен лъв, който като възрастен би вселявал ужас у всеки от роднините на Уини, вместо това сега бе ужасен от новото непознато голямо животно, което се бе извисило наблизко. Той изфуча, озъби се и се задърпа назад, докато почти не се настани в скута на Айла. Почувства топлината на бедрото ѝ, припомни си малко по-познатата миризма и се сви на топка. На това място имаше прекалено много странни нови неща.

Айла вдигна бебето лъв в скута си, прегърна го и започна да мърка по начина, по който би успокоявала всяко бебе, както бе успокоявала и своето собствено.

Всичко е наред. Ще свикнеш нас. Уини разтърси глава и процвили. Пещерният лъв в ръцете на Айла не изглеждаше

застрашителен, макар инстинктите ѝ да ѝ казваха, че миризмата му е точно такава. Тя вече бе променяла начина си на държане заради жената, просто защото живееше с нея. Може би точно този пещерен лъв би могъл да се толерира.

Младото животно реагира на погалването и гушването като зарови муцуна, за да потърси откъде да бозае. Май си гладно, а, бебе? Тя се протегна за чинията с гъстия бульон и я постави под носа на малкото. То я подуши, но не знаеше какво да я нрави. Тя топна два пръста в купата и ги сложи в устата му. Сега то вече разбра какво да прави. Като всяко друго бебе то засмука.

Седейки в малката си пещера с малкия пещерен лъв в скута си, Айла се люшкеше напред-назад, докато той смучеше двата ѝ пръста, и бе така обзета от мисълта за своя син, че не забеляза сълзите, които се стичаха по лицето ѝ и падаха върху пухкавата козина.

* * *

През тези първи дни и нощи, когато тя взимаше бебето лъвче в леглото си да се гушне и да засмуче пръстите ѝ, между самотната млада жена и малкия пещерен лъв се образува връзка. Подобна връзка никога не би могла да се получи между лъвчето и неговата родна майка. Природата беше жестока, особено към малките на най-могъщите хищници. Макар лъвицата да кърмеше своите малки през първите им седмици и дори от време на време им позволяваше да бозаят до шест месеца, лъвчетата започваха да ядат месо още щом си отвореха очите. Но йерархията на храненето в едно лъвско стадо не позволяваше никакви сантименталности.

Лъвицата беше ловецът и, за разлика от другите членове на котешкия род, ловуваше в група. Три или четири лъвици заедно образуваха забележителен ловен отбор. Те можеха да повалят и здрав гигантски елен или мъжки зубър в разцвета на силите. Единствено възрастните мамути бяха неуязвими за атаките им, макар че младите и старите често падаха жертва. Но лъвицата не убиваше заради малкото си, тя убиваше заради мъжкаря. Водачът винаги получаваше лъвския най. Щом се появеше, лъвиците се отдръпваха и получаваха своя дял, едва след като той се нахранеше. След това идваше ред на по-старите

възрастни лъвове и едва тогава, ако нещо бе останало, малките получаваха шанс да се дърлят за огризките. Ако някое малко лъвче, доведено до отчаяние от глад, опиташе да се втурне, за да откъдне някой залък, преди да му е дошъл редът, бе твърде възможно да получи фатален удар. Майката често отвеждаше малките си далеч от плячката, въпреки че те можеха да гладуват, за да избегне тази опасност. Три четвърти от малчуганите никога не достигаха зряла възраст. Повечето от тях биваха прогонвани от стадото, за да станат номади, а един номад никъде не беше добре дошъл, особено ако беше мъжкар. Женските имаха известно предимство. Можеха да им позволят да стоят в периферията на стадото, ако ловците в него не стигаха.

Единственият начин, по който един мъжкар би могъл да извоюва приемането си, беше да се бие за него, често пъти до смърт. Ако водещият мъжкар в стадото беше остарял или ранен, някой по-млад член на същото стадо или, по-вероятно, скитник можеше да го прогони и да вземе властта. Задачата на мъжкаря бе да защитава територията на стадото — маркирана от неговите ароматни жлези или урината на водещата женска — и да осигури продължението на стадото като размножаваща се група.

Понякога двама скитници — мъжкар и женска — се събираха, за да оформят ядрото на ново стадо, но те трябваше да си извоюват своя собствена ниша от съседните територии. Това бе едно несигурно съществуване.

Но Айла не беше лъвска, а човешка майка. Родителите човеци не само защитаваха своите малки, те се грижеха за храната им. Към Бебчо, както тя продължаваше да го нарича се отнасяха така, както не се бяха отнасяли с никой пещерен лъв. Той не бе принуден да се бие за огризки с братята си, нито пък да избягва тежките удари на по-възрастните. Айла му осигуряваше храна. Тя ловуваше за него. Но макар че му даваше неговия дял, тя не се отказваше и от своя собствен. Когато той се нуждаеше, го оставяше да смуче пръстите ѝ и обикновено го взимаше в леглото със себе си.

Той бе по природа научен да ходи по нужда на определено място и винаги излизаше извън пещерата, освен в началото, когато не му стигаха силите. Даже и тогава, когато изцапаше, той правеше такава отвратена гримаса, че караше Айла да се усмихва. И това не бе единствената причина тя да се усмихва. Щуротиите на Бебчо често

предизвикваха у нея истински смях. Той обичаше да я преследва, а още повече обичаше тя да се прави, че не забелязва намерението му, и да се преструва на изненадана, щом скочеше на гърба ѝ, макар понякога тя да го изненадваше, като се извърещаше в последния момент и го улавяше.

В Клана децата винаги биваха глезени. Наказанието рядко включваше нещо повече от съзнателно пренебрегване, предназначено да привлече вниманието. Щом пораснеха и започнеха да осъзнават по-добре своето положение спрямо по-големите деца и възрастните, децата започваха да се съпротивляват на глезенето като на нещо бебешко и да се държат, както се държат възрастните. Тъй като това неизбежно предизвикваше одобрение, обикновено те продължаваха да се държат по същия начин. В началото Айла глезотеше пещерния лъв, но щом той порасна, понякога неговите игри несъзнателно ѝ причиняваха болка. Ако в необузданата си игривост той я одраскаше и я събореше на земята в лъжлива атака, обичайната ѝ реакция беше да спре да играе и често се приближаваше до жеста на Клана „Спри!“. Бебчо бе чувствителен към нейните настроения. Отказът ѝ да играе на дърпане на въже с някоя пръчка или стара кожа често го караше да я умилюва така, че тя се усмихваше или да се опита да лапне пръстите ѝ, за да ги посмуче.

Той започна да отговаря на нейния жест „Спри!“ със същите действия. С обичайната за Айла чувствителност за действията и позите тя забеляза държанието му и започна да използва сигнала, колчем поискаше той да прекрати това, което правеше. Не толкова, че тя го тренираше, колкото воден от взаимно чувство за отговорност, той се научи. Можеше да спре по средата на крачката си или при неин сигнал да се опита да прекъсне един игрив скок на сред въздуха. Когато стоп сигналът бе предаден със заповедна категоричност, той обикновено изпитваше нужда да посмуче пръстите ѝ, сякаш знаеше, че е направил нещо, което не ѝ е приятно.

От друга страна тя бе чувствителна към неговите настроения и не му поставяше физически ограничения. Той бе също тъй свободен да влиза или да излиза, както беше тя или конят. Никога не ѝ дойде наум да затвори или да върже някой от своите животински компаньони. Те бяха нейното семейство, нейният Клан, живи създания, които

споделяха пещерата и живота ѝ. В нейния самотен свят те бяха единствените ѝ приятели.

Айла скоро разбра колко странно би се видяло на Клана, че с нея живеят животни, но не престана да се удивлява на връзката, която се развиваше между коня и лъва. Те бяха инстинктивни врагове, жертва и нападател. Ако се бе сетила за това, когато намери раненото лъвче, може би не би го донесла в пещерата, която споделяше с един кон. Не би си помислила, че могат да живеят заедно, камо ли нещо повече.

В началото Уини просто понасяше лъвчето, но след като то се вдигна на крака и зашари наоколо, вече бе трудно да го игнорира. Когато видя как Айла дърпа единия край на парче кожа, а бебето лъв държи другия в зъбите си, тресе глава и ръмжи, вроденото любопитство на коня се показа от добрата си страна. Уини дойде да открие какво става. След като подуши кожата, тя я захапа и дърпането стана тристранно. Когато Айла пусна кожата, играта се превърна в дърпане на въже между кон и лъв. С времето Бебчо придоби навика да влачи кожата под себе си между предните си крака — така, както някой ден щеше да влачи плячката си — на пътя на коня, опитвайки се да го прилъже да захапе единия край и да си поиграят на дърпане на въже. Уини често отстъпваше. Тъй като нямаше други лъвчета, с които да играе лъвските си игри, Бебчо трябваше да се задоволява със създаванията, които му бяха подръка.

Друга игра — която Уини не обичаше чак толкова, но на която Бебчо не можеше да устои — беше хвани опашка. По-специално опашката на Уини. Бебчо я дебнеше. Присвит, той я наблюдаваше как се размахва и движи тъй подканящо, докато той безшумно се прокрадваше, треперейки от възбуда. После с едно предвкусащо пошавване той се хвърляше и побягваше щастливо с пълна с косми уста. Понякога Айла бе сигурна, че Уини си играе с малчугана и напълно съзнава, че нейната опашка е обект на толкова силно желание, но се преструва, че не забелязва. Младата кобила също бе игрива. Порано тя не бе имала с кого да играе. Айла не си падаше много по измислянето на игри. Никога не се бе учила на това.

Но на Уини бързо ѝ омръзваше, тя се обръщаше към нападателя на опашката си и захапваше Бебчо за задницата. Макар тя също да бе снизходителна, никога не отстъпваше водещата си роля. Бебчо можеше да бъде пещерен лъв, ала си беше само едно бебе. И ако Айла беше

майка му, Уини стана неговата гувернантка. Докато с времето игрите на двамата се усложняваха, промяната от толерантност към активна грижа беше в резултат на една особена черта: Бебчо обичаше фъшкии.

Изпращанията на месоядните животни не го интересуваха, той обичаше единствено фъшкиите на тревопасните и листопадните и, когато излезнеха в степта, се търкаляше в тях, където ги намереше. Както повечето му игри и тази беше подготовка за бъдещото му ловуване. Собствените изпращания на животното можеха да скрият миризмата на лъва, но от това Айла не се смееше по-малко, когато го видеше да открие нова купчина фъшкии. Особено хубави бяха мамутските. Той прегръщаше големите гонки, разтрошаваше ги и лягаше върху тях.

Но най-прекрасните фъшкии бяха на Уини. Когато за пръв път откри купчината сухи изпращания, които Айла използваше като гориво, той не можеше да се насити. Влачеше ги из пещерата, търкаляше се в тях, играеше си с тях и цял се зарови вътре. Когато Уини влезе в пещерата, тя надуши върху него собствената си миризма. Това сякаш я накара да го усеща като част от себе си. От този момент нататък у нея изчезна всяка следа на нервност, свързана с младото лъвче, и тя го прие като своя собствена грижа. Насочваше го, пазеше го и ако и той понякога да реагираше по озадачаващ начин, това не намаляваше нейното внимание и грижа.

* * *

През това лято Айла беше по-щастлива, отколкото когато и да било от напускането на Клана. Уини ѝ беше добра компания и повече от приятел. Айла не знаеше какво би правила без нея през дългата самотна зима. Но пристигането на лъвчето в нейната кошара донесе ново измерение. Лъвчето донесе смеха. Между игривия малчуган и пазещия го кон винаги се случваше нещо забавно.

Един топъл слънчев ден в средата на лятото тя беше на ливадата и наблюдаваше как малчуганът и конят играят нова игра. Те се преследваха един друг в широк кръг. Отначало младият лъв се забавяше точно толкова, колкото Уини да го настигне, сетне се втурваше напред, а тя се забавяше, докато той не изминеше целия кръг

и не я настигнеше. На свой ред Уини спринтираше напред, а той намаляваше скоростта си, докато тя не го настигнеше. Айла реши, че никога не е виждала по-забавно нещо. Смя се, докато не се срути към едно дърво, държейки се за стомаха.

Щом смехът ѝ затихна, по някаква причина тя се замисли за самата себе си. Какъв беше този звук, който издаваше, когато нещо ѝ се видеше забавно? Защо го правеше? Беше толкова лесно да го издава, когато наоколо нямаше кой да ѝ напомня, че не е прилично. Защо не беше прилично? Не можеше да си спомни да е видяла, когото и да е от Клана да се усмихва или смее, с изключение на сина си. Въпреки това те разбираха хумора, забавните истории предизвикваха утвърдителни кимания и израз на задоволство, който проличаваше най-вече в очите. Сети се, че хората от Клана всъщност правеха една гримаса, която донякъде напомняше нейната усмивка. Но тя изразяваше нервен страх или заплаха, а не изпитването от нея удоволствие.

Но ако смехът я караше да се чувства толкова добре и излизаше толкова лесно, как би могъл да бъде нещо лошо? Дали другите като нея се смееха? Другите. Топлото ѝ щастливо усещане се изпари. Не обичаше да мисли за Другите. Това ѝ напомняше, че е престанала да ги търси и я изпълваше със смесени чувства. Иза ѝ бе казала да ги намери и че животът в самота може да бъде опасен. Ако се разболееше или нещо ѝ се случеше, кой щеше да ѝ помогне?

А тя бе тъй щастлива в долината със своето животинско семейство. Уини и Бебчо не я поглеждаха неодобрително, когато тя се забравяше и се затичаше. Никога не ѝ казваха да не се усмихва или да не плаче, или какво може да ловува, или кога, или с какво оръжие. Тя можеше да избира сама, а това я караше да се чувства свободна. Не взимаше предвид, че времето, което ѝ бе нужно, за да обезпечи физическите си нужди от храна, топлина и укритие, ограничава свободата ѝ и че това отнема повечето от усилията ѝ. Точно обратното. Това ѝ даваше увереност, че може и сама да се справи.

С времето, особено откакто бе дошъл Бебчо, мъката, която изпитваше за обичните хора, я напусна. Празнотата, нуждата ѝ от човешки контакти представляваше такава постоянна болка, че изглеждаше нормална. Всичко, което я отслабваше, бе радостно събитие, а двете животни изминаха дълъг път, за да запълнят празнотата. Тя обичаше да си мисли, че се е устроила както някога,

когато беше малко момиче, с Иза и Креб, като се изключи, че те с Уини се грижеха за Бебчо. И колчем лъвчето увиеше лапите си с прибрани нокти около нея, когато тя го гушнеше нощем, тя почти можеше да си въобрази, че това е Дърк.

Нямаше желание да напусне и да търси непознатите Други. Другите с техните непознати обичаи и ограничения, Другите, който можеха да ѝ отнемат смеха. Няма да могат, рече си тя. Няма да живея отново с никого, който няма да ми разрешава да се смея.

Животните се бяха уморили от играта. Уини пасеше, а Бебчо, задъхан, си почиваше наблизко с провесен език. Айла свирна и Уини и лъвът тръгнаха след нея.

— Трябва да ида на лов, Уини — махна тя. — Този лъв яде толкова много и расте такъв голям.

След като малкият пещерен лъв оздравя, той винаги следваше Айла или Уини. Стадото никога не оставяше малките сами, нито пък Клана оставяше бебетата, така че неговото поведение изглеждаше съвсем нормално. Но пък изникваше един проблем. Как да отиде на лов с един пещерен лъв по петите? Когато обаче защитните инстинкти на Уини проговореха, проблемът се реши от само себе си. За една лъвица майка бе нещо обичайно да образува подгрупа със своите малки и по-младите женски, докато те още не бяха пораснали. По-младите женски се грижеха за малките, когато лъвицата тръгнеше на лов, и Бебчо прие Уини в тази роля. Айла знаеше, че никоя хиена или друго подобно животно няма да се осмели да опита тежките копита на кобилата, когато тя реши да защитава своя подопечен, ала това означаваше, че ще трябва отново да ловува пеша. Броденето из степта в близост до пещерата в търсене на подходящи за прашката животни ѝ предостави една неочаквана възможност.

Досега винаги бе избягвала стадото пещерни лъвове, които обитаваха територията на изток от долината. Но първия път, когато забеляза няколко лъва да си почиват в сянката на закърнелите борчета, тя реши, че е крайно време да научи нещо повече за създанията, които олицетворяваха тотема ѝ.

Заниманието бе опасно. Макар да бе ловец, лесно можеше да стане плячка. Тя обаче бе наблюдавала хищниците и по-рано и се бе научила как да не им изглежда подозрителна. Лъвовете знаеха, че тя ги наблюдава, но след първите няколко пъти решиха да не ѝ обръщат

внимание. Това не отстраняваше опасността. По всяко време някои лъв можеше да се нахвърли върху нея без друга причина, освен раздразнителното си настроение, но колкото по-дълго ги наблюдаваше, толкова по-очарована оставаше.

Те прекарваха повечето време в почивка или сън, ала когато ловуваха бяха целите бързина и ярост. Глутница вълци бе в състояние да убие голям елен, една-едничка пещерна лъвица можеше да го направи по-бързо. Ловуваха само когато бяха гладни и можеха да ядат само веднъж на няколко дни. Не се нуждаеха да складираат храна като нея, защото ловуваха през цялата година.

Забеляза, че през лятото, когато дните бяха горещи, бяха по-склонни да излизат на лов през нощта. Зимно време, когато природата сгъстяваше козината им и я избелваше до слонова кост, за да се слоят с по-светлия пейзаж, ги бе виждала да ловуват през деня. Свирепият студ пречеше на ужасната енергия, която изгаряха по време на лова, да ги прегрее. Нощем, щом температурите паднеха, те се скупчваха и заспиваха един до друг в някоя пещера или под надвиснала скала, която ги пазеше от вятъра, или сред разпръснатите камъни на някой каньон, които през деня поемаха малко топлина от далечното слънце и я излъчваха в тъмнината.

След един прекаран в наблюдение ден, който я накара да зауважава още повече животното от нейния тотемен дух, младата жена се връщаше в долината си. Беше наблюдавала как лъвиците повалиха един стар мамут, чийто бивници бяха тъй дълги, че се извиваха назад и се кръстосваха. Цялото стадо бе пирувало с плячката. Как изобщо бе успяла да избяга от пещерния лъв, когато е била само петгодишна и се е отървала само с няколко белега, мислеше си тя, разбирайки по-добре удивлението на Клана. Защо ме е избрал Пещерният лъв? За миг изпита странно предчувствие. Нищо определено, но я накара да си мисли за Дърк. Щом наближи долината, един бързо хвърлен камък осигури заек за Бебчо, а тя изведнъж се усъмни в разумността на решението си да донесе малкия лъв в пещерата, защото си го представи какъв ще стане, когато порасне напълно. Съмненията й траяха само докато младият лъв изтича към нея, игрив и доволен, че се е върнала, и се опита да засмуче пръстите ѝ и да я лизне с грапавия си език.

Вечерта, след като одра заека и ги нарязва на парчета за Бебчо, след като почисти на Уини и ѝ донесе малко прясно сено, и след като приготви вечеря за себе си, тя се заседя, пиейки горещ чай и зяпайки огъня, като си мислеше за събитията през деня. В дъното на пещерата, далеч от пряката топлина на огъня спеше младият лъв. Мислите ѝ се върнаха към обстоятелствата, при които тя бе осиновила малкото, и единственото ѝ заключение беше, че такова е било желанието на нейния тотем. Тя не знаеше защо, но духът на Великия пещерен лъв ѝ беше изпратил да отгледа едно от неговите малки. Пресегна се за амулета, повесен на връвта около врата ѝ, и напипа предметите вътре, а после на безмълвния официален език на Клана се обърна към тотема си:

— Тази жена не разбираше колко могъщ е Пещерният лъв. Тази жена е благодарна, че ѝ бе показано. Тази жена може никога да не разбере защо е била избрана, но тази жена е благодарна за бебето и за коня — тя замлъкна, сетне добави:

— Някой ден, Велики пещерни лъве, тази жена ще разбере защо ѝ бе изпратен малкият лъв... ако нейният тотем реши да ѝ каже.

* * *

Обичайното лятно работно натоварване на Айла в подготовката за студения сезон бе допълнено с пристигането на пещерния лъв. Той си беше чисто месоядно животно и имаше нужда от големи количества месо, за да задоволи нуждите на бързия си растеж. Ловът на малки животни с прашка ѝ отнемаше твърде много време — тя трябваше да улови нещо по-голямо както за себе си, така и за лъва. Но за това имаше нужда от Уини.

Бебчо разбра, че Айла е намислила нещо специално, когато тя извади сбруята и свирна на коня, за да може да я нагоди така, че той да е в състояние да влачи двата яки дървени пръта. Импровизираната шейна бе доказала качествата си, но Айла искаше да разработи подобър начин за прикрепянето ѝ, тъй че да може да използва и товарните кошове. Искаше и да направи единия прът подвижен, та конят да може да закарва товара чак до пещерата. Беше се оказало, че на площадката месото също се суши добре.

Не бе сигурна какво ще направи Бебчо, нито пък как ще ловува заедно с него, но се налагаше да опита. Щом всичко бе готово, тя се качи на гърба на Уини и потегли. Бебчо я последва, както би последвал майка си. Бе се оказало толкова по-удобно да стигне до местността на изток от реката, че с изключение на няколко разузнавателни излизания никога не отиваше на запад. Стръмната западна стена се простираше на много километри, преди да премине в камениста урва и да открие път към равнините в тази посока. Откакто можеше да обикаля много по-далеч на конския гръб, бе опознала добре източната страна, а това улесняваше и лъва.

Бе научила много за стадата в тези степи: времето на миграцията им, обичайните пътища и местата, където пресичаха реката. Но тя все още трябваше да копае ями-капани на познатите животински пътеки, а това не беше работа, която печелеше от намесата на едно игриво лъвче, мислещо си, че младата жена току-що е измислила прекрасна нова игра само за негово забавление.

То се промъкна до ямата, срути ръба с лапи, прехвърли се през него, скочи вътре и също тъй лесно се измъкна навън. Изтъркаля се в калната купчина, натрупана връз стария кожен навес, който тя все още използваше да отнася настрани пръстта. Щом помъкна кожата, Бебчо също реши да я влачи. Получи се дърпане на въже и всичката пръст се изсипа на земята.

— Бебчо! Как ще изкопая тази яма? — рече тя, насилвайки се да бъде сериозна, но се разсмя, а това го окуражи. — На, ето ти нещо за влачене. Тя почна да рови товарните кошове, които бе свалила от Уини, за да може да пасе на спокойствие, и намери еленовата кожа, която й служеше като покривало в случай на дъжд.

— Влачи това, Бебчо — заръкомаха тя и придърпа кожата по земята пред него. Той нямаше нужда от повече. Не можеше да устои на една кожа, влачена по земята. Бе тъй доволен от себе си, като мъкнеше кожата между предните си крака, че тя се усмихна.

Въпреки помощта на лъвчето, Айла успя да изкопае ямата и да я покрие с донесената с тази цел кожа и с един слой пръст. Кожата едва се крепеше на място с четири колчета и когато бе нагласена за първи път, Бебчо реши да я проучи. Той падна в капана, сетне изскочи навън, шокиран от възмущение, след което вече стоеше настрани.

Като приготви капана, Айла свирна на Уини и направи широк кръг, за да заобиколи едно стадо онагри. Тя не можеше да се насили отново да лови коне и дори онагрите я караха да се чувства неловко. Тези полумагарета приличаха твърде много на коне, но стадото бе в толкова удобна позиция да бъде подгонено към капана, че тя не можеше да го пропусне.

След лудориите на Бебчо около ямата тя започна още повече да се опасява, че той ще бъде пречка при лова, но щом се озоваха зад стадото, държанието му се промени. Той започна да се прокрадва към онагрите така, както дебнеше опашката на Уини, сякаш наистина можеше да повали някоя, макар да бе твърде млад за това. Айла със закъснение осъзна, че игрите му са хлапашки варианти на ловните умения на възрастните лъвове, от които той щеше да се нуждае. Беше ловец по рождение и инстинктивно разбираше нуждата от незабелязаното промъкване.

За своя изненада Айла откри, че лъвчето наистина ѝ помага. Щом стадото доближи ямата достатъчно, така че миризмата на човека и лъва го накара да свърне, тя отпусна Уини напред, ревейки и пицейки, за да причини паника. Лъвчето почувства, че това беше сигналят и също се втурна след животните. Миризмата на пещерния лъв увеличи паниката на онагрите. Те се насочиха право към клопката.

Айла се плъзна от гърба на Уини с копие в ръка и с все сили хукна към пицящата онагра, която се опитваше да се изкатери от ямата. Бебчо обаче я изпревари. Той скочи на гърба на животното — без още да е научил фаталната лъвска задущаваща хватка за гърлото на жертвата — и въпреки че млечните му зъби бяха твърде малки, за да имат кой знае какъв ефект, захапа отзад врата на онаграта. Това обаче за него бе малко преждевременен опит.

Ако той все още живееше със стадото, никой възрастен не би позволил да му се пречка между него и жертвата.

Всеки подобен опит незабавно би бил спрял с убийствен замах. При цялата си бързина лъвовете бяха само спринтьори, докато техните жертви бяха бегачи на дълго разстояние. Ако лъвовете не успеяха да убият плячката в началото на нападението си, имаше голям шанс да я изпуснат изобщо. Не можеха да позволят на едно лъвче да развива ловните си умения другояче, освен на игра, докато то почти не пораснеше.

Но Айла беше човек. Тя не притежаваше скоростта нито на жертвата, нито на хищника, нямаше големи нокти и зъби. Нейното оръжие беше мозъкът ѝ. С него тя изобретяваше начини да преодолее липсата на естествени ловни дадености. Капанът, който позволяваше на по-бавния и по-слаб човек да ловува, даде и на лъвчето възможност да опита. Когато Айла пристигна задъхана, онаграта се беше ококорила от страх, заловена в една яма с малко пещерно лъвче, което гризеше врата ѝ, опитвайки се да я ухапе смъртоносно с бебешките си зъби. Жената приключи борбата на животното със сигурен удар с копието си. С увисналото на нея лъвче — острите му малки зъби бяха продупчили кожата ѝ — онаграта се свлече на земята. Бебчо я пусна едва когато тя престана да шава. Усмивката на Айла беше майчина усмивка на гордост и одобрение и застанал върху едно много по-голямо от самия него животно, изпълнен с гордост и убеден, че той го е убил, пещерният лъв се опита да изреве. Сетне Айла скочи в ямата при него и го избута настрани.

— Махай се, Бебчо. Трябва да завържа това въже около врата му, та Уини да може да го издърпа навън.

Когато конят напъна ремъците и задърпа онаграта от ямата, лъвчето се превърна във вързоп от нервна енергия. Бебчо скачаше и изскачаше от дупката и когато най-накрая онаграта беше напълно извлечена, скочи връз нея и пак отскочи. Сам не знаеше какво да прави със себе си. Обикновено лъвът, който убиеше жертвата, първи получаваше дял, само че не лъвчетата бяха тези, които убиваха. По обичайния ред на старшинство те бяха последни.

Айла натисна онаграта, за да направи коремна разрез. Разрезът започваше от ануса и свършваше до гърлото. Един лъв би разкъсал животното по същия начин, начевайки с меката коремна област. Под лакомия поглед на Бебчо Айла разреза долната част, а сетне се обърна и обкрачи животното, за да довърши разреза.

Бебчо не можеше да чака повече. Той се гмурна в зейналата коремна кухня и докопа кървавите вътрешности, които напиреха да излезнат. Острите му като игли зъби продупчиха меките вътрешни тъкани и успяха да захванат нещо. Той го стисна по-здраво и го дръпна назад, сякаш това бе дърпане на въже.

Айла довърши разреза, обърна се и усети как смехът ѝ напират отвътре. Тя се тресеше от веселие, докато по бузите ѝ не потекоха

сълзи. Бебчо бе докопал едно черво, но за негова изненада, като се задърпа назад, то не му оказа съпротива, а продължи да излиза. Той продължила дърпа разтревожен, докато опъна дълго въже от разгънатите черва, а видът му бе тъй забавен, че Айла не можа да се сдържи. Тя падна на земята и се хвана за корема в напразен опит да възвърне достойнството си.

Понеже не разбираше какво прави жената на земята, лъвчето дойде да проучи. Като я доближи, тя му се ухили, хвана главата му и потри буза в козината му. После го потърка зад ушите и край леко окървавените челюсти, докато той лижеше ръцете ѝ и се извиваше в скута ѝ. Намери двата ѝ пръста и като натискаше бедрото ѝ ту с единия, ту с другия преден крак, ги засмука, издавайки дълбоко гърлено ръмжене.

Не знам какво те доведе, Бебчо, помисли Айла, но така се радвам, че си тук.

Към есента пещерният лъв стана по-голям от възрастен вълк и тантурестият му вид бе заменен с мускулести дългнести крака. Но въпреки големината му, той все още беше бебе и Айла често си спечелваше някоя драскотина или синявица от неговата игривост. Тя никога не го удари — той беше бебе, обаче го смъмряше с жеста за „Престани, Бебчо!“, отблъскваше го настрани и, докато си тръгваше, добавяше: „Стига толкова, ти си много груб!“

Това се оказваше достатъчно, за да накара разкаялия се малчуган да тръгне след нея, правейки жестове на подчинение, каквито членовете на стадото правеха към тези, които ги превъзхождаха по сила. Тя не можеше да устои и щастливата веселба, която следваше нейната прошка, бе винаги по-сдържана. Преди да подскочи и да постави лапите си на раменете ѝ, за да я катурне и да я събори на земята, той прибираше ноктите си, така че да може да я обхване с предните си лапи. Тя го прегръщаше на свой ред и въпреки че той оголваше зъби, когато налапваше рамото или ръката ѝ, както някой ден щеше да хапе женската, с която се съешава, бе внимателен и нито веднъж не нарани кожата ѝ.

Тя приемаше закачките и жестовете му на привързаност и отвръщаше със същото, но в Клана, докато не убиеше първото си животно и не достигнеше зрелост, синът се подчиняваше на майка си. Айла не би могла да постъпи по друг начин. Малчуганът я приемаше като майка. Затова за нея бе естествено тя да е доминиращата фигура.

Жената и конят бяха неговото стадо, те бяха всичко, което той притежаваше. На няколко пъти докато беше с Айла в степта, той видя други лъвове, но опитите му за сближение бяха решително отблъснати, което си личеше от белега на носа му. След сборичкването, от което Бебчо се върна с кървящ нос, жената избягваше другите лъвове, когато малчуганът беше с нея, но ако беше сама, използваше случая да ги наблюдава.

Тя се улови, че сравнява малчуганите от дивите стада с Бебчо. Едно от първите неща, които забеляза, беше, че той е твърде голям за възрастта си. За разлика от малките в едно лъвско стадо при него нямаше периоди на глад, когато ребрата щръкват като пясъчни вълнички, а козината увисва на фъндъци. Още по-малко беше заплашен с гладна смърт. Понеже Айла непрекъснато се грижеше за него и му осигуряваше прехраната, той можеше да достигне максимума на своя физически потенциал. Подобно на жена от Клана, която има здраво и добре гледано бебе, Айла с гордост виждаше как нейният малчуган израства здрав и огромен в сравнение с дивите лъвчета.

Тя забеляза, че в развитието на младия лъв има и друга област, в която той е далеч по-напред от своите връстници. Бебчо беше предварително развит ловец. След първия съвместен лов, когато изпита такова удоволствие от преследването на онагрите, той винаги придружаваше жената. Вместо да си играе на промъкване и лов с други лъвчета, той се упражняваше на истинска плячка. Всяка лъвица би спряла неговото участие, но Айла го окуражаваше и приемаше помощта му като добре дошла. Неговите инстинктивни ловни методи толкова съответстваха на нейните, че те ловуваха като отбор.

Един-единствен път той се втурна в гонитбата преждевременно и разпръсна едно стадо, преди да е стигнал до ямата. Тогава Айла бе толкова недоволна от него, че Бебчо разбра, че е направил ужасяваща грешка.

Следващият път той я наблюдаваше и се сдържа, докато тя не тръгна. Макар засега той да не бе успял да убие някое от уловените животни преди нейното пристигане, тя беше сигурна, че не след дълго и това ще стане.

Той откри, че ловът на по-дребни животни с Айла и прашката ѝ също е голямо забавление. Ако Айла събираше храна, от която той не се интересува, можеше да преследва всичко, което се движи, ако, разбира се, не спеше. Но когато тя ловуваше, той се научи да замръзва неподвижен заедно с нея при вида на пляката. Изчакваше и наблюдаваше, докато тя изважда прашката си и някой камък и щом хвърлеше, той се втурваше напред. Айла често го срещаше да влачи пляката назад, но понякога го намираще със зъби, склучени около гърлото на животното. Чудеше се дали нейният камък го е убил или

Бebчo e дoвършил работата, като e счупил дихателната тръба по начина, по който лъвовете задушават едно животно, за да го убият. С времето тя се научи да се оглежда, когато той застинеше, надушвайки плячката, преди тя да я e видяла. И за пръв път той откри сам едно по-малко животно.

Бebчo се бе заиграл с едно парче месо, което тя му бе дала, без особено да се заинтересова от него, а после бе легнал да спи. Събуди се изгладнял и чу Айла да се катери по стръмния склон към стените над пещерата. Уини не беше наблизо. Оставените без надзор малки бяха лесна плячка за хиените и другите хищници. Този урок той бе научил отрано и твърде добре. Скочи след Айла, стигна пръв върха и тръгна редом до нея. Тя го видя, че спира, преди да забележи гигантския хамстер, но той ги бе съзрял преди това и се бе втурнал да бяга, преди тя да хвърли камъка. Айла не бе сигурна дали се e прицелила добре.

В следващия миг Бebчo се втурна. Когато тя го настигна, челюстите му бяха заровени в кървавите вътрешности и тя поиска да види кой всъщност e убил животното. Отблъсна го настрани, за да се опита да открие белег от камъка. Съпротивата му трая само един миг — достатъчно бе да го погледне по-строго — и после й отстъпи, без да спори.

Бе изял достатъчно храна от ръката й, за да знае, че тя винаги ще се погрижи за него. Даже след като изследва хамстера, тя не бе сигурна как e умрял той, но за награда тя пак го даде на лъва. Това, че сам бе разкъсал кожата, беше вече истинско постижение.

Първото животно, за което бе сигурна, че e убито от него, беше заек. Беше едни от малкото случаи, когато тя изтърва камъка. Знаеше, че го e метнала зле — камъкът падна само на няколко стъпки от нея — но за младия лъв метателното движение бе сигнал за преследване. Тя го откри да разкъсва животното.

— Бebчo, прекрасен си! — тя го обсипа с изобилни похвали на нейната уникална смесица от звуци и жестове на ръцете, както хвалеха всички момчета от Клана, когато убиеха първото си малко животно. Лъвът не разбра какво каза тя, но разбра одобрението й. Усмивката, настроението, позата — всичко говореше за чувствата й. Въпреки че бе съвсем млад, той бе задоволил инстинктивната си нужда да ловува и бе

получил одобрение от доминиращия член на своето стадо. Бе се справил добре и го знаеше.

Първите студени зимни ветрове предизвикаха падане на температурите, чуплив лед по краищата на потока и чувство за загриженост у младата жена. Бе натрупала големи запаси растителна храна и месо за себе си и допълнително количество сушено месо за Бебчо, но знаеше, че то няма да му стигне за цялата зима. Имаше зърно и слама за Уини, но за коня фуражът беше лукс, а не необходимост. Конете пасяха през цялата зима, въпреки че щом паднеше дълбок сняг, гладуваха, докато сухите ветрове не го отнесяха, така че не всички преживяваха студения сезон.

Хищниците също се хранеха през цялата зима, като провираха слабите и оставяха повече храна за здравите. Популациите на хищниците и жертвите нарастваха и спадаха циклично, но като цяло поддържаха баланс едни спрямо други. През годините, когато имаше по-малко тревопасни и листоядни животни, повечето от месоядните гладуваха. За всички най-трудният сезон бе зимата.

С идването на зимата тревогите на Айла нараснаха. Тя не можеше да улови големи животни, когато земята бе станала като камък от студа. Нейният метод изискваше да бъдат копани дупки. Повечето малки животни заспиваха зимен сън или живееха в дупки върху храната, която бяха натрупали, а това затрудняваше откриването им, още повече че тя не можеше да ги подуши. Съмняваше се дали ще може да лови достатъчно малки животни, за да изхрани растящия пещерен лъв.

В началото на сезона, след като времето стана достатъчно студено, та месото да остава свежо, а по-късно да замръзва, тя се опита да убие толкова големи животни, колкото можеше, като ги съхраняваше в скривалища от натрупани камъни. Но Айла не бе толкова запозната с движенията на стадата през зимата и усилията ѝ не донасяха такъв успех, какъвто очакваше. Въпреки че грижите понякога ѝ костваха някоя безсънна нощ, тя никога не съжали, че е взела лъвчето и го е отнесла у дома си. Между коня и пещерния лъв младата жена рядко усещаше интроспективната самота, която дългата зима обикновено ѝ носеше. Вместо това нейният смях често изпълваше пещерата.

Когато излезеше навън и започнеше да разрива поредния склад за храна, Бебчо се опитваше да стигне до замръзналото тяло, преди да е отместила и един камък.

— Бебчо! Махай се оттук! — тя се усмихна на младия лъв, който се опитваше да пропълзи под камънаците. Той повлече замръзналото животно нагоре по пътеката към пещерата. Сякаш знаейки, че по-рано е била използвана от пещерни лъвове, той бе направил малката ниша в дъното на пещерата своя собствена и замъкваше складираните животни да се размразяват там. Обичаше да ръфа замръзналото тяло и с апетит го дъвчеше. Айла изчакваше, докато месото се размрази, за да отреже парче за себе си.

Щом запасът от месо в хранилищата намаля, тя започна да следи времето. Едно ясно хрущящо студено утро, тя реши, че е време да полоува или поне да се опита. Нямаше наум никакъв определен план, но не защото не бе поискала да измисли. Надяваше се, когато излезе, да ѝ хрумне някоя идея или поне, че като огледа терена и условията, ще се открият някои нови възможности, които да бъдат обмислени. Трябваше да направи нещо и не желаше да чака, докато изчезне всичкото запасено месо.

Щом тя извади товарните кошове на Уини, Бебчо разбра, че се канят да ловуват и започна да влиза и излиза от пещерата развълнувано, тичайки и ръмжейки в предчувствие. Уини също бе доволна от перспективата. Тя отметна глава и изцвили. Докато стигнат студените слънчеви степи, напрежението и тревогата на Айла отстъпиха място на надеждата и удоволствието от движението.

Тънкият слой пресен сняг, който почти не бе помръднат от лекия вятър, бе направил степите бели. Въздухът почти пращеше от силния студ и ако не беше светлината, човек би могъл да помисли, че яркото слънце изобщо не е там. При всяко издишване те изхвърляха дълги струи пара, а когато Уини изпръхтеше, натрупаният скреж около устата ѝ се разпръскваше на ледени пращинки. Айла се радваше на росомаховата си качулка и на допълнителните кожи, които поради своето непрекъснато ловуване имаше възможност да носи.

Тя погледна към ловкия представител на котешката порода, който се движеше с тиха грация, и стреснато осъзна, че от раменете до пищялите Бебчо е почти толкова голям, колкото Уини, и бързо догонва по височина малкия кон. На възмъжаващия пещерен лъв започваше да

никне рижава грива и Айла се зачуди, защо досега не я е забелязала. Бебчо изведнъж се напрегна и опашката му сякаш застина във въздуха.

Айла не бе привикнала да проследява животните през зимата, но вълчите следи в снега се виждаха дори от конския гръб. Отпечатъците от лапи бяха ясни и добре очертани, очевидно пресни и незамазани от вятъра и слънцето. Бебчо потегли напред, бяха наблизко. Тя подкара Уини в галоп и се изравни с Бебчо точно навреме, за да види как вълчата глутница заобикаля един стар мъжкар, който се мъкнеше зад малко стадо антилопи сайга.

Младият лъв също ги забеляза и неспособен да контролира възбудата си, се втурна сред тях, като разпръсна стадото и провали вълчата атака. Изненаданите и объркани вълци се видяха много смешни на Айла, но тя не искаше да окуражава Бебчо. Той просто е възбуден, помисли, от толкова отдавна не сме били на лов.

С мощни панически скокове антилопите се понесоха из равнината. Глутницата се прегрупира и ги последва с бърза, но умерена стъпка, която нямаше да я измори, преди да застигне стадото отново. Когато се овладя, Айла строго и неодобрително изглежда Бебчо. Той поизостана и тръгна редом с нея, но се бе забавлявал твърде много, за да може да се разкае.

Докато Айла, Уини и Бебчо следваха вълците, в ума на жената започна да се оформя една идея. Тя не знаеше дали с прашката си би могла да убие антилопа сайга, но знаеше, че може да убие вълк. Не обичаше вкуса на вълчето месо, но ако бе достатъчно гладен, Бебчо би си похапнал, а пък точно това бе поводът за лова.

Вълците ускориха хода си. Старата мъжка антилопа бе изостанала зад стадото, тъй като бе твърде изтощена, за да се движи с него. Айла се приведе напред и Уини увеличи скоростта си. Вълците заобиколиха стария мъжкар, пазейки се от копитата и рогата му. Айла се приближи, за да се опита да убие един вълк. Докато бъркаше за камъни в гънката на коженото си наметало, си избра един вълк. Щом трополящите копита на Уини намалиха разстоянието, тя хвърли един камък, а веднага след това и втори.

Мерникът ѝ бе точен. Вълкът падна и отначало тя си помисли, че последващата бъркотия е резултат от нейния удар. После разбра истинската причина. Бебчо бе схванал хвърлянето на камъка като сигнал за преследване, но вълкът не го интересуваше, при положение

че виждаше далеч по-възхитителната антилопа. Вълчата глутница отстъпи пред галопиращия кон с размахалата прашка жена и нецеленасоченото нападение на лъва. Но Бебчо все още не беше ловецът, който се стремеше да стане. Неговата атака не притежаваше силата и финеса на един напълно пораснал лъв. Само за миг тя оцени ситуацията. Не, Бебчо! Не е това животното, помисли си. После бързо се коригира. Разбира се, че беше избрал точно това животно, което трябваше. Бебчо се стремеше към смъртоносната захапка, висейки на бягащия мъжкар, на когото ужасният страх току-що бе придал нови сили.

Айла извади едно копие от товарния кош зад себе си. Уини реагира на подканите ѝ и се втурна след старата сайга. Спринтът на антилопата бе краткотраен. Тя забавяше ход. Бързо носещият се кон намаляваше разстоянието. Айла насочи копието и когато доближи, удари, без да съзнава, че пици просто от първична сила.

Накара коня да завие и в тръс се върна обратно, където откри младия пещерен лъв застанал над стария мъжкар. В този миг за пръв път той реши да обяви за своето необичайно умение. Въпреки че му липсваше гръмотевичността на възрастните мъжкари, триумфиращият рев на Бебчо бе многообещаващ. Уини даже се присви при звука.

Айла се плъзна от гърба на кобилата и успокояващо я потупа по врата.

— Всичко е наред, Уини. Това е само Бебчо.

Без да мисли, че лъвът може да протестира и би могъл да ѝ нанесе сериозна рана, Айла го бутна настрани и се нареди да изкорми антилопата, преди да я вземе обратно. Той отстъпи пред нейното влияние и пред нещо друго, което беше чисто нейно: нейната увереност в любовта ѝ към него.

Реши да намери вълка и да го одере, вълчата кожа пазеше топло. На връщане се изненада, като видя, че Бебчо влачи антилопата, и разбра, че той възнамерява да я влачи чак до пещерата. Мъжката антилопа бе напълно пораснала, но не и Бебчо. Това даде възможност на Айла отново да оцени неговата сила и мощта, която тепърва щеше да придобие. Но ако той влачеше антилопата през целия път, кожата щеше да се развали. Антилопите сайга се срещаха навсякъде, като живееха в планините и равнините, макар че не бяха твърде многобройни. Досега тя не бе убивала антилопа сайга, а те за нея

означаваха нещо по-специално. Антилопа сайга беше тотемът на Иза. Айла искаше да запази кожата.

Тя сигнализира „Стои!“. Бебчо се поколеба само за миг, преди да освободи своята плячка, и загрижено вървя покрай шейната, за да я пази, по целия път обратно до пещерата. Той наблюдаваше с нещо повече от обичайния си интерес, докато тя отстраняваше козината и рогата. Щом му даде одраното тяло, той го помъкна в нишата в дъното на пещерата. След като се нахрани, той продължи да го пази, като заспа непосредствено до него. Айла бе удивена. Разбираше, че той защитава своята плячка. Изглежда той чувстваше, че в този звяр има нещо по-специално. Айла изпитваше същото, макар и по други причини. Вълните на възбудата все още я обливаха. Скоростта, гонитбата, ловът бяха вълнуващи, но което бе по-важно, тя бе открила нов начин за лов. С помощта на Уини, а сега и на Бебчо, тя можеше да ловува по всяко време, зиме и лете. Чувстваше се могъща, благодарна и уверена, че ще може да се грижи за своя Бебчо.

После без някаква разумна причина реши да провери Уини. Кобилата лежеше долу, съвършено спокойна въпреки близостта на пещерния лъв и повдигна глава при приближаването на Айла. Жената я потупа и сетне, усетила нужда от близостта ѝ, легна до нея. Уини късо духна през ноздрите си, доволна, че жената е наблизко.

Без тежкия труд по изкопаването на ямите зимният лов с Уини и Бебчо се превърна в игра и забавление. Още откакто бе започнала да се упражнява с прашката си, Айла обичаше лова. Всяка усвоена нова техника — проследяването, хвърлянето на два камъка един след друг, използването на ямата и копието — ѝ носеше допълнително чувство за постижение. Но нищо не можеше да се сравни с чистото удоволствие от лова с коня и пещерния лъв. Те и двамата изглежда се забавляваха колкото нея. Докато Айла се приготвяше. Уини отхвърляше глава и танцуваше наоколо с насочени напред уши и вдигната опашка, а Бебчо влизаше и излизаше от пещерата и издаваше ниски ръмжения, предвкушвайки удоволствието. Тя се безпокоеше за времето само докато веднъж Уини не я върна въщи през една заслепяваща виелица. Тримата обикновено потегляха малко след разсъмване. Ако забележеха рано плячката, често се връщаха въщи преди обед. Обичайният им метод бе да преследват вероятната жертва, докато не застанат в изгодно положение. После Айла сигнализираше с прашката си и Бебчо,

готов и нетърпелив, спринтираше напред. Уини усещаше подканата на Айла и се втурваше в галоп след него. Младият пещерен лъв увисваше на гърба на паникьосаното животно, а зъбите и ноктите му, ако и да не докарваха смъртта, изцеждаха кръвта му, така че на галопиращия кон рядко бе нужно много време, за да скъси дистанцията. Щом приближаха животното, Айла го пробождаше с копието.

В началото невинаги успяваха. Понякога избраното животно бе твърде бързо и Бебчо падаше от него, не успял да се хване достатъчно добре. На Айла също ѝ трябваше известно време да се научи да владее тежкото копие при пълен галон. Тя много пъти пропускаше целта и нанасяше само повърхностен удар, а понякога пък Уини не се приближаваше достатъчно. Но дори когато не успееша, изживяването беше възбуждащо и винаги можеха да опитат отново.

С опита постиженията на всички се подобриха. Започнаха да разбират нуждите на другите двама и техните способности и невероятното трио се превърна в ефикасен ловен отбор — толкова ефикасен, че когато Бебчо за пръв път успя да убие животно без ничия помощ, това мина почти незабелязано, като част от задружните усилия.

Препускайки в пълен галон, Айла видя, че еленът залита. Той падна, преди тя да стигне до него. Уини забави ход, докато го отминаваха. Жената скочи и побягна назад, преди конят да успее да спре. Копието ѝ бе вдигнато, готово да довърши работата, когато тя откри, че Бебчо се е справил сам. Тя се хвана на работа, за да приготви елена за отнасянето му до пещерата.

И тогава важността на случилото се я порази. Бебчо, колкото и да бе млад, вече бе ловуващ лъв! В Клана това би означавало да го признаят за възрастен. Точно както тя бе наречена Жената, която ловува, преди да стане жена, Бебчо беше достигнал положението на възрастен, преди да стигне полова зрялост. Трябва да му устроим церемониално празнуване, помисли тя. Но какъв ли вид церемония би могъл да има някакво значение за него? Сетне се усмихна.

Отвърза кошутата от шейната и постави рогозката от трева и прътовете в товарните кошове. Това беше негова плячка и той имаше право на нея. Отначало Бебчо не разбра. Той вървеше напред-назад между трупа и Айла. Сетне, щом Айла си тръгна, той захапа със зъби врата на животното и влачейки го под себе си, го мъкна по целия път чак до брега, по стръмната пътека и вътре в пещерата.

Тя не забеляза никаква разлика незабавно след този подвиг на Бебчо. Продължаваха да ловуват заедно, но все по-често преследването на Уини беше само упражнение и копието на Айла се оказваше ненужно. Ако искаше част от месото, си взимаше първа, ако искаше кожата, я одираше. Въпреки че при дивите животни мъжкарят на стадото винаги взимаше първата и най-голяма част от плячката, Бебчо бе още млад. Той никога не бе гладувал, което си личеше от неговия увеличаващ се ръст, и бе привикнал да ѝ се подчинява.

Но към пролетта Бебчо започна да напуска пещерата по-често и започна да обикаля самичък. Рядко отсъстваше за дълго, но екскурзиите му ставаха все по-чести. Веднъж се върна с окървавено ухо. Тя предположи, че е намерил други лъвове. Това я накара да осъзнае, че само тя вече не му е достатъчна. Той търсеше своята собствена порода. Почисти ухото му и той прекара деня, като я следваше толкоз отблизо, че ѝ се пречкаше. През нощта се промъкна в леглото ѝ и потърси двата ѝ пръста, за да ги посмуче.

Скоро ще ни напусне, помисли тя, ще иска да има свое собствено стадо, лъвици, които да ловуват, и малки, които да управлява. Той се нуждае от своята собствена порода. Сети се за Иза. Ти си млада, имаш нужда от мъж за себе си. Някой от твоите хора. Намери своите хора; намери си стопанин, бе казала тя. Скоро щеше да стане пролет. Тогава ще си помисля за напускане, но сега е още рано. Бебчо щеше да стане огромен дори и за пещерен лъв. Той бе голям за неговата възраст, но не бе израснал напълно. Все още не би могъл да оцелее сам.

Пролетта следваше по петите тежките снеговалежи. Всички бяха ограничени от наводненията, най-вече Уини. Айла можеше да се изкатери до степените над пещерата, а Бебчо с лекота би могъл да скочи там, но склонът бе твърде стръмен за коня. Водите най-накрая спаднаха, брегът и купчината кости отново имаха променени очертания и Уини най-накрая можеше да слезе по пътеката до ливадата. Но тя бе раздразнителна.

Айла за пръв път забеляза нещо необичайно, когато Бебчо измяука от едно конско чифте. Жената бе удивена. Уини винаги се отнасяше търпеливо към младия лъв — някое друго захапване, за да го държи на мястото му, но не и ритник. Тя си помисли, че необичайното държание беше последица от наложеното ѝ бездействие, но откакто бе станал по-голям, Бебчо бе склонен да стои настрани от нейното място

в пещерата, чувствайки, че това е територия на Уини, и Айла се зачуди какво го е привлякло там. Отиде да види и долови силната миризма, която смътно осъзнаваше цялата сутрин. Уини стоеше с наведена глава, задните ѝ крака бяха широко разтворени и опашката ѝ бе вдигната наляво. Вагиналният ѝ отвор беше набъбнал и пулсираше. Тя погледна Айла и изпищя. Разнообразните чувства, които връхлетяха Айла бързо едно след друго, я дърпаха в противоположни посоки. Първо изпита облекчение. Значи това ти е проблемът. Айла знаеше за циклите на разгонване при животните. При някои времето на чифтосване идваше по-начесто, но за тревопасните то обикновено идваше веднъж в годината. Това бе сезонът, когато мъжкарите често се биеха за правото да се чифтосат и единственото време, когато мъжките и женските се смесваха, дори при тези животни, които обикновено ловуваха отделно или пасяха в различни групи.

Сезонът на чифтосването беше един от тези мистериозни аспекти на животинското поведение, който я озадачаваше, също както и ежегодното падане на рогата на елените и порастването на нови и по-големи рога всяка година. Този род неща караха Креб да се оплаква, че тя задава твърде много въпроси, когато беше малка. Той не знаеше защо животните се чифтосват, въпреки че веднъж бе предположил, че е дошло време мъжкарите да покажат своето превъзходство над женските или може би, както при хората мъжките е трябвало да облекчат своите нужди.

Предната пролет Уини бе имала сезон за чифтосване, но макар тогава да чу един жребец да цвили в степите над пещерата, не бе готова за него. Този път обаче нуждата на младата кобила изглеждаше по-голяма. Айла не си спомняше такова подуване и писък. Уини се остави на потупването и прегръдките на младата жена, а после наведе глава и отново изпищя.

Изведнъж стомахът на Айла се сви от тревога. Тя се прислони към коня, както понякога правеше Уини, когато бе разтревожена и уплашена. Уини щеше да я напусне! Това бе тъй неочаквано. Айла не бе имала време да се подготви за това, макар че би трябвало. Беше си мислила за бъдещето на Бебчо и за своето собствено бъдеще. Вместо това бе дошло време Уини да се чифтоса. Кобилката се нуждаеше от жребец, от еш. С огромно нежелание Айла излезе от пещерата и даде сигнал на Уини да я последва. Щом стигнаха долу на брега, Айла я

яхна. Бебчо стана да тръгне с тях, но Айла му махна: „Спри!“. Не искаше пещерният лъв да бъде с тях точно сега. Не отиваше на лов, но Бебчо нямаше откъде да го знае. Трябваше още веднъж решително да спре лъва, преди той да остане да ги гледа как заминават.

В степта беше топло и едновременно с това влажно прохладно. На половината път до зенита си слънцето светеше от бледосиньото небе сред мъгляво хало, синьото беше като избеляло, обезцветено от силата на блясъка. От топящия се сняг се вдигаше фина мъглица, която не влошаваше видимостта, но заобляше острите ръбове и се стелеше над земята да охлади загладените от сенките контури. Перспективата се губеше и цялата гледка бе някак късогледа, придавайки на пейзажа странна непосредственост, чувство за сегашно време, за тук и сега, сякаш никога не бяха съществували друго време и друго място. Далечните предмети изглеждаха сякаш са на няколко крачки, но ти трябва цяла вечност, за да ги стигнеш.

Айла не насочи коня. Остави избора на Уини, като само на подпрагово ниво забелязваше характерните ориентири и посоките. Не я интересуваше къде отива, не знаеше, че сълзите ѝ прибавят солената си течност към всепроникващата влага. Седеше отпуснато, поклащайки се, а мислите ѝ бяха обърнати навътре. Спомни си за първия път, когато бе видяла долината и конското стадо на ливадата. Спомни си за решението си да остане и за желанието да ловува. Спомни си как бе повела Уини към безопасността на огъня и на пещерата. Трябваше да си знае, че това не може да продължи дълго, че някой ден Уини ще се върне при своите, точно както трябваше да направи и тя.

Промяната в хода на коня привлече вниманието ѝ. Уини бе открила това, което търсеше. Отпред имаше малка група коне.

Слънцето бе стопило снега, който покриваше малкия хълм, и бе оголило малките зелени стръкове, подали се от земята. Гладни за промяна след сухите стебла на миналогодишните треви, животните похапваха новата растителност. Когато другите коне погледнаха към нея, Уини спря. Айла чу цвилене на жребец. Той беше тъмноризо кафяв с черна грива, опашка и чорапки. Никога не бе виждала толкова тъмно оцветен кон. Повечето имаха сиво-кафява или сиво-жълта окраска, или, като Уини, бяха с жълтия цвят на узрялото сено.

Жребецът изпищя, вдигна глава и подбра назад горната си устна. Вдигна се на задните си крака и препусна към тях, сетне рязко спря на няколко крачки встрани и започна да рие с копито земята. Вратът му бе извит, опашката бе вдигната, ерекцията му — великолепна.

Уини изцвили в отговор и Айла се плъзна от гърба ѝ. Прегърна кобилата и се дръпна назад. Уини обърна глава, за да погледне младата жена, която от малка се бе грижила за нея.

— Иди при него. Уини — рече. — Ти си намери еша, иди при него.

Уини вдигна глава и леко процвили, после се обърна към червеникавокафявия жребец. Той я обиколи с приведена глава, гризна леко долната става на задния ѝ крак и подбра Уини към стадото си, сякаш тя бе непокорен беглец. Айла я гледаше как си отива и не бе способна да си тръгне. Когато жребецът се качи на Уини, Айла се сети за Брод и за ужасната болка. По-късно и беше само неприятно, но тя винаги бе мразила Брод да ѝ се качва, докато най-накрая на него не му омръзна.

Ала при всичкото пищене и цвилене Уини не се опитваше да отхвърли жребеца и докато гледаше, Айла усети в себе си някакъв странен смут, изпита чувства, които не можеше да си обясни. Не можеше да откъсне очи от червеникавокафявия жребец, който бе качил предните си крака върху гърба на Уини, помпаше, напрягаше се и пищеше. Усети топла влага между бедрата си, ритмично пулсиране в такт с движенията на жребеца и едно необяснимо желание. Дишаше тежко, а сърцето отекуваше в главата ѝ и се стягаше от мъка по нещо, което не би могла да опише.

После, когато жълтият кон с готовност последва жребеца, като само хвърли един поглед назад, Айла почувства такава тежка празнота, че си помисли, че няма да я понесе.

Разбра колко е крехък светът, който си бе изградила в долината, колко ефимерно е било нейното щастие и колко несигурно е съществуването ѝ. Обърна се и хукна към долината. Търча, докато гърлото ѝ задра и усети пробождаща болка в ребрата. Продължи да тича, надявайки се, че ако бяга достатъчно бързо, някак си ще успее да остави зад себе си всичката болка и самота.

Препъна се по склона към ливадата и се изтъркаля надолу. Остана на място, като дишаше накъсано. Даже когато успокои

дишането си, не помръдна. Не искаше да се движи. Не искаше да трупа, да опитва, да живее. Какъв смисъл имаше? Беше прокълната, нали така? Защо не можах да умра тогава? Както се очакваше, че ще стане? Защо трябва да губя всичко, което обичам?

Почувства топъл дъх и един стържеш език, който лижеше солта от бузата ѝ и отвори очи, за да види огромен пещерен лъв.

— О, Бебчо! — изплака тя и протегна ръце. Той се просна на земята до нея и постави върху ѝ тежката си предна лапа с прибрани нокти. Тя се претърколи, притисна косматия му врат и зарови лице в удължаващата му се грива.

Когато най-накрая се наплака и се опита да стане, почувства резултата от падането. Издрани ръце, обелени колене и лакти, натъртени хълбок и пищял, подпухнала дясна буза. Закуцука към пещерата. Докато обработваше драскотините и синявиците, ѝ дойде отрезвяваща мисъл. Ами ако си бях счупила някоя кост? Както нямаше кой да помогне, това щеше да е по-лошо и от умирачка.

— Все пак не счупих нищо. Ако моят тотем иска да остана жива, може би си има причини. Може би духът на Пещерния лъв е изпратил Бебчо при мен, защото е знаел, че някой ден Уини ще си тръгне.

Бебчо също ще си тръгне. Не след дълго ще поиска да си намери другарка. И ще си намери, нищо че не е израснал в обикновено стадо. Той ще стане толкова голям, че ще може да защитава голяма територия. Пък е и добър ловец. Няма да седи гладен, докато си търси стадо или поне една лъвица.

Тя се усмихна криво. Можеш да си помислиш, че съм майка от Клана, която се тревожи дали като порасне, нейният син ще стане голям смел ловец. В края на краищата той не ми е син. Той е само лъв, един обикновен... Не, той не е обикновен пещерен лъв. Вече е толкова едър, колкото са някои възрастни лъвове и все още е неопитен ловец. Само че ще ме остави...

Дърк вече трябва да е голям. Ура също е пораснала. Ода ще тъгува, когато Ура си тръгне, за да сесъеши с Дърк и да живее с клана на Брун... Не, той сега е кланът на Брод. Колко ли остава до следващото Събиране на клановете?

Пресегна се зад леглото към наръча белязани пръчки. Тя продължаваше да прави по една рязка всяка нощ. Беше и станало навик, ритуал. Развърза наръча, разстла работите на земята и се опита

да преброи дните, откакто бе намерила долината. Нагласи пръстите си по резките, но те бяха твърде много, твърде много дни бяха минали. Имаше чувството, че резките някак си могат да се съберат и тя да разбере колко време е прекарала тук, но не знаеше как.

Беше тъй объркващо. После ѝ хрумна, че няма нужда от пръчките. Можеше да се сети за годините, като преброи пролетите. Дърк беше роден през пролетта преди последното Събиране на Кланове. Следващата пролет навърши първата година от раждането му. Тя направи една черта в пръстта. Следващата пролет пък беше краят на годината на кърменето му и началото на годината на отбиването му — само дето той вече беше отбит. Тя направи трета черта.

Това беше, когато напуснах — преглътна тежко и примигна — и през това лято намерих долината и Уини. Следващата пролет намерих Бебчо. Четвърта черта. А тази пролет... Не искаше да си мисли за загубата на Уини като за начин да запомни годината, но тя бе факт. Направи пета черта.

Това са всички пръсти на едната ръка — вдигна нагоре лявата си ръка — ето на колко години е Дърк сега. Отвори палеца и показалеца на дясната си ръка — а толкова остават до следващото Събиране. Когато се върнат обратно, Ура ще бъде с тях, за Дърк. Разбира се, те още няма да са достатъчно големи, за да се съберат. Само като я погледнат, ще разберат, че тя е за Дърк. Чудя се дали той ме помни? Дали ще има спомените на Клана? Колко от него съм аз и колко е от Брод... от Клана?

Айла събра рабошите и забеляза повторемостта на броя на резките между допълнителните чертички, които правеше, когато нейният дух воюваше и тя кървеше. Чий мъжки тотемен дух би могъл да воюва с моя тука? Даже тотемът ми да беше мишка, никога няма да забременея. Трябва мъж и неговият орган, за да се зачене едно бебе, така си мисля.

Уини! Дали това правеше онзи жребец? Дали той зачеваше бебе в теб? Може би някой път ще те видя в това стадо и ще разбере. О, Уини, това ще бъде чудесно.

Мисълта за Уини и жребеца я накара да потръпне. Дишането ѝ леко се ускори. После си помисли за Брод и приятното усещане секна. Само че точно неговият орган бе зачепнал Дърк. Ако знаеше, че ще ми

даде бебе, никога не би го направил. И Дърк ще има Ура. Тя също не е деформирана. Мисля, че Ура е зачената, когато онзи мъж от Другите е насиллил Ода. Ура е точно за Дърк. Тя е частично Клан, частично онзи мъж от Другите. Мъж от Другите...

Айла не можеше да си намери място. Бебчо беше излязъл и тя изпитваше нужда от движение. Излезе и се разходи чак оттатък храсталака край потока. Отиде по-далеч, отколкото бе ходила по-рано пеша, макар да бе идвала дотук на гърба на Уини. Осъзна, че пак ще ѝ се наложи да привикне с ходенето и с кошницата на гърба. В далечния край на долината тръгна край потока около края на стръмната урва там, където той завиваше на юг. Точно зад завоя потокът се завихряше около камъни, които биха могли да бъдат поставени нарочно, бяха разпределени равномерно сякаш за стъпване. Тук високата стена се превръщаше просто в стръмен склон. Покатери се по него и се загледа в степите на запад.

Между изтока и запада нямаше голяма разлика, като се изключи малко по-неравният терен и че тя съвсем не познаваше западната степ. Винаги бе знаела, че когато реши да напусне долината, ще тръгне на запад. Обърна се, пресече потока и тръгна по дългата долина към пещерата.

Когато пристигна, бе почти тъмно, а Бебчо още не се бе върнал. Огънят беше угаснал, а в пещерата беше студено и самотно. Сега сякаш бе по-празна, отколкото когато я направи свой дом. Запаля огън, кипна малко вода и си направи чай, но нямаше мерак за готвене. Взе парче сушено месо и малко сушени череша и седна на леглото си. Отиде до мястото, където стоеше нейната стара товарна кошница и зарови по дъното ѝ, докато не намери поясока, с който носеше Дърк. Сгъна го, натъпка го пред стомаха си и загледа огъня. Легна си и го уви около себе си.

Сънища смущаваха съня ѝ. Сънува Дърк и Ура — пораснали и събрани. Сънува Уини на друго място с червеникавокафявия жребец. Веднъж се събуди потна от уплаха. Чак когато напълно се разсъни, разбра, че се е повторил нейният кошмар за тресящата се земя и ужаса. Защо го бе сънувала пак?

Стана и разръчка огъня, сетне си стопли чая и отпи. Бебчо още не се бе върнал. Вдигна поясока на Дърк и си припомни разказа на Ода

за мъжа от Другите, който я бе насиллил. Ода каза, че приличал на мен. Как ли ще изглежда един мъж като мене?

Айла се опита да си представи подобен мъж. Опита се да си припомни собствените си черти, както ги бе видяла отразени в локвата, но единственото, за което успя да се сети, бяха очертаващите лицето ѝ коси. Тогава ги носеше дълги, без да бъдат сплетени на много плитки, за да не ѝ се пречкат. Бяха жълти като козината на Уини, но с попищен, златист цвят.

Всеки път, щом помислеше за мъжко лице, виждаше Брод, злорадо озъбен. Не можеше да си представи лицето на мъж от Другите. Клепачите ѝ натежаха и пак си легна. Сънува Уини и червеникавокафявия жребец. След това един мъж. Чертите му бяха размазани и в сянка. Само едно нещо се виждаше ясно. Имаше жълта коса.

РЕЧНИК

ПО-МАЛКО ИЗВЕСТНИ ЖИВОТНИ И РАСТЕНИЯ, СРЕЩАНИ В КНИГАТА

алпийска яребица — *Lagopus alpinus*
бяла яребица — *Lagopus lagopus*
воден кос — *Cinclus aquaticus*
вратига — *Tanacetum*
гагарка — *Plantus alle*
горун, зимен дъб — *Quercus scssiliflora*
градински чай — *Salvia officinalis*
девесил — *Levisticum officinale*
див керевиз — *Authriscus cerofolium*
бял оман — *Inula helenium*
дрозд — *Turdus philomelos*
езерен камъш — *Scirpus lacustris*
елша — *Alnus*
живовляк — *Plantago major*
жълто овесарче — *Emberiza cilrimcnella*
зарасличе, черен оман — *Symphytum*
змийски лапад — *Acorus calamis*
ибекс, дива коза — *Capra ibex*
имел — *Viscum album*
камшиче — *Agrimonia*
каня — *Milvus ictinus*
киселец — *Rumex*
костур — *Perca fluviatilis*
лиственица, листокапна борица — *Larix decidua*
лугачка — *Dipsacus*
мармот — *Arctomys marmota*
мирта — *Myrtus communis*
мушитрънче, орехче — *Troglodytidac*
невен — *Calendula officinalis*

онагра, диво азиатско магаре — *Equus onager*
острица — *Carex*
папур — *Typha latifolia*
пелин — *Artemisia*
повет — *Clematis vitalba*
подбел — *Tussilago farfara*
пореч — *Borago officinalis*
ранилист — *Stachys officinalis*
репей — *Arctium lappa*
рибарка — *Sterna*
росомаха, лакомец — *Gulo gulo*
сапунче — *Saponaria officinalis*
синап — *Brassica alba*
сойка — *Garrulus fluviatilis*
стърчиопашка — *Motacillidae*
тис — *Taxus*
хвоц — *Equisetum*
хермелин, сибирска белка — *Mustela erminea*
шавар — *Juncus*
шир — *Amaranthus retroflexis*

Издание:

Автор: Джийн М. Оел

Заглавие: Долината на конете

Преводач: Кънчо Кожухаров

Година на превод: 1993

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: ИК „Плеяда“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1993

Тип: роман

Националност: Американска

Печатница: Полипринт

Художник: Петър Станимиров

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3184>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.